

**Eva Brucknerová, Marek Fryšták,
David Čep, Jan Malý, Michal Janovec
(eds.)**

COFOLA 2019

Část III. Uzavřenost vs. interaktivita trestního práva

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

COFOLA 2019

Část III. – Uzavřenost vs. interaktivita trestního práva

Eva Brucknerová, Marek Fryšták, David Čep,
Jan Malý, Michal Janovec (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2019

Recenzenti:

JUDr. Bronislava Coufalová, Ph.D.

JUDr. Tomáš Durdík

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9390-4 (online: pdf)

Obsah

Limity trestněprávního postihu insider tradingu	9
<i>Radka Bartošíková</i>	
Komplexní sankcionování úniků osobních informací pocházejících z trestního řízení	33
<i>Kristýna Bendová</i>	
Protiprávní čin spáchaný před vznikem právnické osoby – kde se soukromé a trestní právo (ne)setkávají	56
<i>David Čep, Katarína Kandová</i>	
Adhezní řízení jako součást trestního řízení se zaměřením se na náhradu nemajetkové újmy	69
<i>Adam Coufal</i>	
Utajovaná informace jako znak trestného činu	90
<i>Jan Dvořák</i>	
Prozařování práva Evropské unie do trestního práva České republiky	106
<i>Dominik Fojt</i>	
Neoprávněné provozování hazardní hry v aplikační praxi – přestupek nebo trestný čin?	120
<i>Jan Gregor</i>	
Únik policejních informací pohledem trestního práva	139
<i>Kateřina Hlaváčová</i>	
Trestněprávní odpovědnost lékaře a její interakce s jinými typy odpovědností	162
<i>Silvie Koldasová</i>	

Význam vybraných soukromoprávních ustanovení pro princip subsidiarity trestní represe	178
<i>Pavel Kotlán</i>	
Trest odnětí svobody a nazírání na něj současnou společností	197
<i>Marcela Lukášová</i>	
Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost	227
<i>Jan Malý, Matěj Černý</i>	
Pôsobnosť medzinárodného práva v oblasti zachovávanía Ľudských práv väzňov	253
<i>Silvia Mičudová</i>	
Dílčí otázky spojené s odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu	274
<i>Ludmila Moudrá</i>	
Svedomie a odsúdený – doznanie, polepšenie, ich vzájomný vzťah a vplyv na podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody	294
<i>Mária Nagyová</i>	
Elektronický monitoring a jeho využitie mimo trestného konania	314
<i>Martin Orviský, Zoltán Valentovič</i>	
Společenská škodlivost jako hranice mezi přestupkem a trestným činem ve vztahu k nenávistným projevům na internetu	329
<i>Marie Poppeová</i>	
Trestní sankce v daňovém řádu: k prolínání daňového a trestního práva a zásadě <i>ne bis in idem</i>	342
<i>Hana Šimánová</i>	

Možnost zvrácení zapsané přeměny právnické osoby z pohledu trestního a obchodního práva.....	365
<i>Nikola Smetanová</i>	
Hypertextové odkazy jako trestný čin porušení autorského práva?.....	375
<i>Terezie Vojtíšková</i>	
Pokyny v soustavě státního zastupitelství a jejich vliv na trestní řízení	388
<i>Marika Zabradníčková</i>	

Limity trestněprávního postihu insider tradingu

Radka Bartošíková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek je zaměřen na problematiku trestněprávního postihu tzv. *insider tradingu* a reflektuje jednu z posledních novel trestního zákoníku, k níž dochází na základě zákona č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, a další související zákony. Na počátku příspěvku je definován pojem *insider trading*, dále je popsán vývoj trestněprávní úpravy zneužití informace v obchodním styku. Stěžejní část příspěvku se zaměřuje na kritickou analýzu § 255 trestního zákoníku a možné nedostatky této právní úpravy spočívající kupříkladu v pojetí informace, jiného získání informace nebo rozšíření dopadu skutkové podstaty i mimo regulované trhy.

Keywords in original language

Insider trading; informace; jiné získání informace; subsidiarita trestní represe.

Abstract

The article is focused on the problem of criminal sanctions of insider trading. It reflects one of the latest amendments of the Criminal Code, which is based on Act No. 204/2017 Coll., Amending Act No. 256/2004 Coll., On Capital Market Undertakings market, and other related acts. At the beginning of the article, the insider trading is defined, then the development of criminal legislation on the misuse of information is described. The main part of the article focuses on the critical analysis of Section 255 of the Criminal Code and the possible problems of this legislation, consisting, for example, of the concept of information, information obtained otherwise or extension of the impact of Section 255.

Keywords

Insider Trading; Information; Information Obtained Otherwise; Subsidiarity of Criminal Repression.

1 ÚVOD

Príspevek pojednáva o trestněprávní regulaci *insider tradingu* a jejich možných úskalích. Jedná se o téma, které je v našich podmínkách řešeno spíše sporadicky. Podle mého názoru nicméně právě jednání spočívající v tzv. *insider tradingu* může mít velmi negativní dopad nejen na hospodářskou soutěž, ale v konečném důsledku i na ekonomiku jako takovou. Je nutné mít na mysli, že je to právě obchodní styk mezi ekonomickými subjekty a s ním spojená hospodářská soutěž dotčených subjektů, která nejen že vytváří základ tržního hospodářství, nýbrž je i předpokladem jeho dalšího rozvoje. Podstatu samotné soutěže pak představuje soupeření ekonomických subjektů v tržních vztazích činěné za účelem dosažení co možná nejlepšího hospodářského výsledku. Zároveň se ale objevuje i zájem na tom, aby bylo předcházeno situacím, kdy některé subjekty v tržních vztazích zneužívají informace, k nimž nemají v určitém okamžiku přístup všechny relevantní subjekty, a nedůvodně tímto počínáním narušují rovné podmínky hospodářské soutěže. Na to pak právní předpisy musí určitým způsobem reagovat a působení subjektů na trhu usměrňovat.

Cílem příspěvku je provést kritickou analýzu ustanovení § 255 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“), skrze který je *insider trading* v trestněprávní rovině postihován, identifikovat případné nedostatky této právní úpravy a navrhnout jejich řešení.

První kapitola bude věnovaná samotnému vymezení pojmu *insider trading*. Následuje kapitola druhá, v níž bude přistoupeno ke kritické analýze právní úpravy trestného činu zneužití informace v obchodním styku podle § 255 TrZ. Poukázáno bude na to, kam až sahají hranice kriminalizace provedené zákonodárcem skrze dotčený trestný čin a kam již nikoliv. Na počátku třetí kapitoly bude provedeno shrnutí zjištěných poznatků a následně bude přistoupeno k identifikaci z mého pohledu klíčových nedostatků právní úpravy. U každého z nedostatků bude rovněž předestřena úvaha *de lege ferenda*, jež by mohla v budoucnu daný nedostatek eliminovat. V závěru příspěvku bude zkonstatováno, zda byly naplněny cíle vymezené v úvodu práce.

2 POJEM INSIDER TRADING, NEJEN Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA

V odborné literatuře je možné se setkat hned s několika definicemi tzv. *insider tradingu*. V nejobecnější rovině jej můžeme definovat jako obchodování (trading) zasvěcených osob nebo zasvěcenců (insider)¹.

Nastíněná definice je pak blíže rozvíjena například tak, že obchodování zasvěcených osob se v praxi dotýká nákupu a prodeje cenných papírů veřejně obchodované společnosti, kdy právě tzv. zasvěcené osoby mají k dispozici podstatné informace, které nejsou doposud veřejně přístupné, a zároveň jde o informace, které mohou mít podstatný dopad na rozhodnutí investora, zda cenný papír koupit či prodat.²

Ve zprávě o rozvíjejících se trzích z roku 2003, jež byla vydána Mezinárodní organizací pro cenné papíry, je za *insider trading* označováno takové jednání, které podkopává důvěru investorů ve spravedlnost a integritu trhů s cennými papíry, přičemž se ve většině zemí jedná o činnost zakázanou právními předpisy. O jaké konkrétní jednání jde, se pak v jednotlivých zemích poměrně liší a odvíjí se kupříkladu od vymezení pojmu informace, zasvěcené osoby či specifikace konkrétní činnosti, která má být právními předpisy zakázána, ať už hovoříme o zveřejnění informace, jejím poskytnutí třetí osobě a podobně.³

Insider trading pak bývá zpravidla označován za tzv. zločin bez oběti.⁴ V tomto směru jej velmi výstižně definuje i americký akademik Henry G. Manne,

¹ Obecně lze rozlišovat mezi tzv. primární a sekundárními insidery. Primární insidery jsou osoby, jež mají určité specifické postavení či vlastnosti, které jim umožňují získání vnitřní informace (například v souvislosti s výkonem svého zaměstnání, povolání, v souvislosti se svým podílem na základním kapitálu emitenta finančního nástroje nebo podílem na hlasovacích právech emitenta, v souvislosti s plněním svých povinností nebo v souvislosti s trestným činem). Sekundární insidery jsou pak osoby, které získají vnitřní informaci jiným způsobem. Přitom však ví nebo mohou vědět, že jde o vnitřní informaci. Více in: HUSTÁK, Zdeněk a kol. *Zákon o podnikání na kapitálovém trhu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 714.

² K tomu například What is Insider Trading? *corporatefinanceinstitute.com* [online]. © 2015 to 2019 CFI Education Inc. [cit. 5. 5. 2019].

³ Viz Insider Trading: How jurisdictions regulate it – Report of the emerging markets committee of the international organization of securities commissions. *iosco.org*. [online]. © OICV-IOSCO [cit. 5. 5. 2019].

⁴ HOPT, K. J. Europäisches und deutsches Insiderrecht. *Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, 1991, roč. 20, č. 1, s. 17 a 23; K tomu srovnaj například KING, Mervyn a Ailsa ROELL. Insider Trading. *Economic Policy*, 1988, roč. 3, č. 6, s. 163–193.

jenž hovoří o tom, že v případě *insider tradingu* nemusí být zisk zasvěcených osob činěn na úkor nikoho konkrétního. Občas vyslovovaná námitka proti *insider tradingu*, že peníze, které vydělají zasvěcené osoby na jedné straně, znamenají na druhé straně to, že o předmětné peníze musel někdo přijít, není nutně pravdivá a relevantní.⁵

Z pohledu našeho trestního práva nicméně není relevantní jakékoliv obchodování zasvěcených osob, nýbrž jen to, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití informace v obchodním styku podle ustanovení § 255 TrZ. To, jaké jednání je nebo není trestním právem skrze dotčený trestný čin kriminalizováno, bude v následující kapitole podrobena důkladnější analýze.

3 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA INSIDER TRADINGU

3.1 Krátký historický exkurz

Za kolébku nejen trestněprávní regulace *insider tradingu*, ale i regulace obchodněprávní či správní, lze podle mého mínění bezpochyby označit Spojené státy americké. Právě ty již v roce 1933 přijímají první ze zákonů, jež reagují na krach americké burzy v roce 1929 a jejichž primárním cílem se stává ochrana a regulace amerického kapitálového trhu.⁶

Na našem území se první regulace *insider tradingu* v trestněprávní rovině objevuje až v souvislosti se zákonem č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, a jenž reaguje na nové negativní jevy objevující se v hospodářské oblasti. Ve shora zmíněné novele trestního zákona se pak bezprostředně odráží i Konvence o *insider tradingu*, která je účastnickým státům Rady Evropy předložena v dubnu 1989. Zcela nově je v ustanovení § 128 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, zakotven trestný čin zneužívání informací v obchodním styku. Právě skrze dotčené ustanovení je nově kriminalizováno

⁵ MANNE, Henry G. *Insider trading and Stock Market*. 1. vyd. New York: The Free Press, 1966, s. 227.

⁶ Kupříkladu se jedná o Tzv. Security Act, který zavádí povinnou registraci obchodních korporací a obchodů s investičními nástroji, kterými disponují, či tzv. Security Exchange Act, který reguluje již samotný obchod s cennými papíry. K vývoji právní úpravy v USA pak blíže například KOTÁSEK, Josef. *Ochrana vnitřních informací*. Brno: Tribun EU, 2008, s. 17.

jednání, kdy někdo v úmyslu opatřit sobě či jinému výhodu nebo prospěch neoprávněně užije informaci, která je doposud nikoliv veřejně přístupná, kterou někdo získal z důvodu svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce a jejíž zveřejnění podstatně ovlivňuje rozhodování v obchodním styku, a zároveň uskuteční nebo dá podnět k uskutečnění smlouvy nebo operace na organizovaném trhu cenných papírů nebo zboží.⁷ Ve druhém odstavci dotčeného ustanovení je pak postihováno jednání spočívající ve zneužívání postavení v obchodním styku tedy tzv. *self trading*. Tím lze rozumět jednání, kdy subjekt obchoduje ve svůj vlastní prospěch, nebo na sebe.⁸

Z důvodové zprávy ke shora zmíněné novele se podává, že primárním cílem kriminalizace skrze ustanovení § 128 trestního zákona bylo zabránění přístupu nositelů určitých typů informací k připravované velké privatizaci, a to především z obavy, že by mohli narušovat rovnost subjektů na trhu.⁹

Postih *insider tradingu* v trestněprávní rovině nedoznává výraznějších změn ani v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, jenž nabývá účinnosti 1. 1. 2009. Jak vyplývá z důvodové zprávy k předmětnému zákonu, dochází toliko k úpravě terminologie tak, aby lépe odpovídala současným ekonomickým podmínkám a pojmům typickým pro tržní hospodářství.¹⁰ Kromě změny v terminologii lze pak dílčí změnu vypořádat také ve zmírnění trestněprávní sankce v podobě odnětí svobody, která je nově u kvalifikované skutkové podstaty zakotvené v odstavci čtvrtém zmírněna z původních pěti až dvanácti let na pět až deset let.¹¹

Největších změn doznává trestněprávní postih *insider tradingu* teprve nedávno, a to v souvislosti s přijetím zákona č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „novela č. 204/2017 Sb.“).

⁷ § 128 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. § 140–421*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1935–1944. Nastíněná definice je pak blíže rozvedena kupříkladu in KUCHTA, Josef. *Hospodářská trestná činnost*. 2., dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 33.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, Sněmovní tisk 1002/0. *Poslanecká sněmovna* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 5. 5. 2019].

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, Sněmovní tisk 410/0. *Poslanecká sněmovna* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, s. 195–196 [cit. 5. 5. 2019].

¹¹ Srovnej § 128 trestního zákona a § 255 TrZ.

Právě na základě této novely je do českého právního řádu na úseku kapitálového trhu implementována řada evropských předpisů, a to například Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu (směrnice o zneužívání trhu, dále též „CSMAD“), či Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 596/2014 ze dne 16. dubna 2014 o zneužívání trhu a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/6/ES a směrnic Evropské komise 2003/124/ES, 2003/125/ES a 2004/72/ES, ve znění nařízení 2016/1033 (nařízení o zneužívání trhu, dále též „MAR“), jež mají na soudobou podobu trestněprávního postihu *insider tradingu* velmi významný vliv.

3.2 Nynější trestněprávní úprava zneužití informace v obchodním styku

Trestný čin zneužití informace v obchodním styku podle § 255 TrZ, skrze který je nyní *insider trading* v českém trestním právu postihován, je systematicky zařazen do hlavy VI. zvláštní části TrZ mezi trestné činy hospodářské. Konkrétně pak náleží do dílu třetího upravujícího trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou.

U dotčeného trestného činu lze nově na základě shora zmíněné novely č. 204/2017 Sb. s účinností od 13. 8. 2017 rozlišovat dvě, podle mého mínění, základní skutkové podstaty. A to skutkové podstaty popsané v odst. 1 a odst. 2. V odst. 3 a odst. 4 jsou upraveny skutkové podstaty kvalifikované. Byť komentářová literatura a důvodová zpráva o poměru dvou skutkových podstat popsanych v odst. 1 a odst. 2 prozatím mlčí, domnívám se, že dopadají na jiný okruh případů, na což bude poukázáno i v následující kritické analýze § 255 TrZ. Tento závěr pak podle mého mínění podporuje i systematický výklad dotčeného ustanovení, kdy je v odst. 3 a odst. 4 explicitně mezi oběma skutkovými podstatami rozlišováno.¹²

První základní skutková podstata je do TrZ vložena zcela nově a bezprostředně se v ní odráží čl. 4 CSMAD. Podle doslovné dikce zákona je skrze tuto skutkovou podstatu kriminalizováno jednání toho: „*Kdo neoprávněně zveřejní, zpřístupní nebo sdělí třetí osobě informaci dosud nikoli veřejně přístupnou, jejíž*

¹² Opačně k tomu RYDVAL. Tomáš. Změny trestního zákoníku v reakci na implementaci MIFID 2. *epravo.cz* [online]. © EPRAVO.CZ, a. s [cit. 5. 5. 2019].

zveřejnění je způsobitelné podstatně ovlivnit rozhodování v obchodním styku, a způsobí tím větší škodu nebo jiný závažný následek nebo tím opatří sobě nebo jinému větší prospěch“.

Druhá základní skutková podstata popsána v § 255 odst. 2 TrZ byla již ve znění před dotčenou novelou v TrZ obsažena. Oproti původnímu znění však doznává nemalých změn. Dochází kupříkladu k vypuštění specifického úmyslu v podobě snahy opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch či je nově umožněno, že půjde i o informaci získanou „jinak“. Podle doslovného znění zákona je nyní postihováno jednání, při němž někdo „*neoprávněně* *užije* *informaci* *dosud* *nikoli* *veřejně* *přístupnou*, *kteou* *získal* *při* *vykonu* *svého* *zaměstnání*, *povolání*, *postavení*, *funkce* *nebo* *jinak* *a* *jejíž* *zveřejnění* *je* *způsobitelné* *podstatně* *ovlivnit* *rozhodování* *v* *obchodním* *styku*, *tím*, *že* *uskuteční* *nebo* *dá* *podnět* *k* *uskutečnění* *smlouvy* *nebo* *operace* *v* *obchodním* *systému* *nebo* *na* *organizovaném* *trhu* *se* *zbožím*, *a* *způsobí* *tím* *větší* *škodu* *nebo* *jiný* *závažný* *následek* *nebo* *tím* *opatří* *sobě* *nebo* *jinému* *větší* *prospěch“*. Domnívám se, že právě zmíněná skutková podstata bude v praxi mířit primárně na obchodování zasvěcených osob a doporučování a navádění k obchodování zasvěcených osob ve smyslu čl. 8 MAR.

Jak je zřejmé ze shora uvedeného, TrZ váže trestní odpovědnost za trestný čin zneužití informace v obchodním styku na několik formálních znaků, které budou nyní podrobněji rozebrány.

3.2.1 Subjekt

Prvním z formálních znaků skutkové podstaty je subjekt – pachatel trestného činu. Pachatelem trestného činu zneužití informace v obchodním styku může být u obou základních skutkových podstat jak osoba fyzická, tak i osoba právnická.

Je nezbytné nicméně poznamenat, že tomu tak nebylo vždy. Podle původního znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, právnická osoba pachatelem tohoto trestného činu být nemohla. Spolu s novelou č. 183/2016 Sb., kterou se mění a doplňuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nicméně dochází k významné změně. Výčet trestných činů, u nichž může být pachatelem nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická, se podstatně rozšiřuje a kromě trestného činu porušování předpisů o pravidlech

hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 TrZ¹³ nově zahrnuje všechny trestné činy hospodářské, včetně právě dotčeného trestného činu zneužití informace v obchodním styku. Zahrnutí dotčeného trestného činu do okruhu trestných činů, kterých se může dopustit i právnická osoba, osobně považují za velmi správné. Podle mého mínění právě trestní odpovědnost právnických osob představuje velmi důležitý nástroj nejen při postihu *insider tradingu*, ale obecně i hospodářské kriminality jako takové.

Pachatelem pak u obou základních skutkových podstat může být jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, protože u skutkové podstaty vyjádřené v odstavci druhém se jedná o konstrukt nový. Původně bylo *ex lege* vyžadováno, aby u této skutkové podstaty byla pachatelem toliko osoba, která informaci získala z titulu svého zaměstnání, povolání, postavení nebo své funkce, což potvrzuje i Jelínek.¹⁴ Šámal uvádí, že pachatelem mohl být za této situace typicky člen představenstva akciové společnosti nebo sám předseda představenstva, zaměstnanec emitenta cenných papírů a podobně.¹⁵ Zároveň nebylo vyloučeno, že pachatel mohl být i veřejný funkcionář podle zákona o střetu zájmů.¹⁶ Na základě novely č. 204/2017 Sb. je však okruh pachatelů v odstavci druhém rozšířen a nově jím může být kdokoliv, kdo informaci naplňující zákonem předepsané atributy získal i „jinak“.

3.2.2 Objektivní stránka

Z pohledu kritické analýzy obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu zneužití informace v obchodním styku je z mého úhlu pohledu bezpochyby nejzajímavější objektivní stránka. Podle prvního odstavce lze zákonné znaky objektivní stránky skutkové podstaty vymezit následovně:

- **Neoprávněně zveřejní, zpřístupní či sdělí třetí osobě**

Samotné zveřejnění, zpřístupnění či sdělení třetí osobě není nikde v TrZ explicitně definováno. Osobně mám za to, že výklad pojmu zveřejnění

¹³ Více in Zápis z jednání Ústavně právního výboru č. 48 (25. listopadu 2015). *Poslanecká sněmovna* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 5. 5. 2019]; K tomu srovnej Trestní odpovědnost právnických osob a její dopady na regulaci. *nobs.cz* [online]. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, © 2012 [cit. 5. 5. 2019].

¹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktual. a doplň. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 711.

¹⁵ ŠÁMAL, a kol., 2012, op. cit., s. 2601.

¹⁶ Podle § 3 odst. 2 písm. a) zákona č. 55/2006 Sb., o střetu zájmů.

či sdělení nebude činit v praxi větší potíže. U výkladu „zpřístupnění“ se však domnívám, že bude nezbytné zohlednit čl. 4 CSMAD upravující nedovolené zpřístupnění vnitřní informace. Dotčený článek za nedovolené zpřístupnění vnitřní informace označuje situaci, kdy osoba disponující vnitřní informací tuto zpřístupní kterékoliv jiné osobě¹⁷, doporučí nebo navede podle čl. 3 odst. 6 CSMAD ke zpřístupnění této informace za předpokladu, že osoba, která zpřístupňuje takové doporučení nebo návod, ví, že se zakládá na vnitřní informaci.¹⁸ V předmětném článku je nicméně stanovena výjimka. Podle ní se za zpřístupnění vnitřní informace nepovažuje situace, kdy k němu dojde při běžném výkonu zaměstnání, povolání nebo v souvislosti s plněním povinností, či kdy se zpřístupnění informace kvalifikuje jako sondování trhu prováděné v souladu s čl. 11 odst. 1 a čl. 8 MAR.¹⁹

K naplnění předmětného znaku skutkové podstaty pak nepostačuje jakékoliv zpřístupnění, zveřejnění či sdělení, nýbrž musí jít o zpřístupnění, zveřejnění či sdělení neoprávněné. Za neoprávněné jednání lze pak obecně považovat takové jednání, které by v případě dodržení zákonem stanovených podmínek bylo nezávadné, oprávněné. Kuchta jde pak ve svých úvahách ještě dále a tvrdí, že samotné zdůrazňování znaku neoprávněnosti je u vybraných trestných činů hospodářských důsledkem toho, že jednání, jež by bylo jinak trestné, může být za stanovených podmínek předepsaných netrestní právní úpravou činností nejen nezávadnou, v konečném důsledku i činností užitečnou.²⁰

Zároveň nelze opomenout ani to, že k naplnění předmětného zákonného znaku postačí neoprávněné sdělení, zpřístupnění či zveřejnění pouze jedné jediné osobě.

- **Informaci s následujícími atributy:**

- **nikoliv dosud veřejně přístupná**

První z atributů, které musí informace podle ustanovení § 255 TrZ naplňovat je, že se jedná o informaci dosud nikoliv veřejně přístupnou. Dle komentářové literatury jde o takovou informaci, o níž se někdo dozví dříve než ostatní ve věci zainteresovaní účastníci hospodářské soutěže a která je zároveň dříve nebo později

¹⁷ Čl. 4 odst. 1 CSMAD.

¹⁸ Čl. 4 odst. 4 CSMAD.

¹⁹ Čl. 4 odst. 2 CSMAD.

²⁰ KUČHTA, 2010, op. cit., s. 14.

ke zveřejnění určena. Zároveň však nejde o informaci, která by podléhala nějaké formě režimu utajení nebo přímo patřila mezi utajované skutečnosti. Taktéž nejde o informaci, jež je chráněna jako obchodní tajemství.²¹ Podle Jelínka se shora řečené odráží i v tom, že utajovanost není nijak formálně či výslovně u informace deklarována.²² Typickým příkladem dosud neveřejné informace bývá v praxi informace o vstupu nějakého zahraničního investora na náš trh nebo do konkrétního podniku či informace o fúzích velkých obchodních korporací.

▫ **obchodně využitelná**

Atribut obchodní využitelnosti informace je v TrZ definován tak, že zveřejnění dotčené informace musí být způsobilé ovlivnit rozhodování v obchodním styku. Sotolář obchodní využitelnost informace pojímá jako znak mající zásadní význam na rozhodování v podnikatelských aktivitách subjektů pohybujících se na uvedených trzích s investičními nástroji a se zbožím.²³

Osobně se pak domnívám, že při výkladu obchodní využitelnosti informace lze jakožto vodítko využít rovněž čl. 7 odst. 4 MAR, který definuje obchodně využitelnou vnitřní informaci jako tu, jež by racionální investor pravděpodobně použil jako součást základu pro svá investiční rozhodnutí.

Ve světle shora uvedeného lze tak za obchodně využitelnou informaci v praxi označit například informaci o státní intervenci či podpoře v určitém odvětví, informaci o státní regulaci určitého segmentu podnikatelských aktivit, o cenových regulacích nebo jejich zrušení, o poskytnutí určité dotace či informaci o fúzi určitých obchodních korporací.

• **a způsobí tím větší škodu nebo jiný závažný následek nebo opatří sobě nebo jinému větší prospěch**

Z pohledu objektivní stránky je *ex lege* dále vyžadováno, aby shora popsaným jednáním nastal následek v podobě způsobení větší škody, jiný závažný následek nebo aby pachatel sobě nebo jinému opatřil větší prospěch.

²¹ ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 2601; Shodně s tím DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. díl (§ 233 až 421)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1934.

²² JELÍNEK, 2017, op. cit., s. 711.

²³ DRAŠTÍK, FREMR, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol., 2015, op. cit., s. 1935.

U způsobeného následku je tak v základní skutkové podstatě relevantní škoda či prospěch dosahující částky nejméně 50.000 Kč. Nadto je vhodné poznamenat, že prospěch může mít jak podobu materiální, tak i imateriální.²⁴ Osobně mám za to, že stejně jako u trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a TrZ bude potřeba i zde vycházet z tzv. prospěchu čistého. Tím se podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu rozumí prospěch po odečtení nákladů vynaložených na jeho samotné dosažení.²⁵

Jiným závažným následkem se podle komentářové literatury rozumí způsobení vážné poruchy v hospodářském provozu nebo činnosti podniku či organizace, poškození dobrého jména organizace a podobně. Zároveň je nutné zohlednit, že jednotlivé formy jiného závažného následku se mohou překrývat či kumulovat.

Ve druhém odstavci je z pohledu objektivní stránky skutkové podstaty postihováno jednání, při němž někdo:

- **neoprávněně užije informaci zákonem předepsaným způsobem**
K naplnění objektivní stránky je primárně vyžadováno, aby pachatel neoprávněně užil informaci. Způsob neoprávněného užití informace musí podle TrZ spočívat buďto v uskutečnění nebo dání podnětu k uskutečnění smlouvy nebo operace a nejde tudíž o dvě samotné podmínky, jak mohlo být nesprávně dovozováno za užití jazykového výkladu u původního znění ustanovení před novelou č. 204/2017 Sb.²⁶ Samotná neoprávněnost zde může vyplývat jednak z rozporu s právními předpisy, dále se může odvíjet od povahy informace (která může být v konkrétním případě předmětem obchodního tajemství) či odporovat opatřením činěným s cílem nezveřejnění předmětné informace (zde si lze typicky představit situaci, v níž dochází k porušení mlčenlivosti).²⁷ Pojem operace je dále nutné brát jako pojem širší než smlouva. Zahrnuje totiž nejen jednotlivé smlouvy či soubory smluv, ale i jednostranná

²⁴ Obě formy prospěchu připouští i důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb. Viz srovn. Důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony, Sněmovní tisk 869/0, s. 228–229 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, [cit. 5. 5. 2019].

²⁵ K tomu srovn. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2008, sp. zn. 5 Tdo 136/2008.

²⁶ Viz v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu či prospěch neoprávněně užije informací..., a uskuteční nebo dá podnět k uskutečnění.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přep. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 283.

právní jednání. Ta v praxi typicky představují situaci, kdy je někomu dán příkaz k uskutečnění nákupu či prodeje akcií na burze.²⁸ Smlouva a její uskutečnění nebo dání podnětu k jejímu uskutečnění je v kontextu dotčeného ustanovení ustálenou praxí vykládána jako uzavření obchodu nebo dání podnětu k uzavření obchodu ve smyslu zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPKT“).²⁹ Zajímavostí je, že obchod uzavřený na regulovaném trhu podle pravidel obchodování na něm nemůže organizátor regulovaného trhu zrušit. Zároveň platí, že omyl v pokynu při uzavření obchodu na regulovaném trhu nezakládá jeho neplatnost.³⁰

- **k neoprávněnému užití dojde v obchodním systému nebo na organizovaném trhu se zbožím**

Jako další zákonný znak objektivní stránky je vyžadováno, aby ke shora popsanému užití informace došlo buďto v obchodním systému nebo na organizovaném trhu se zbožím.

Oproti znění trestněprávní úpravy před novelou 204/2017 Sb. je nově dopad skutkové podstaty vztažen i na obchody prováděné mimo regulovaný trh. Regulovaný trh pak ve své podstatě představuje jen jeden ze segmentů obchodního systému, jímž se podle ZPKT rozumí jak evropský regulovaný trh, tak i mnohostranný obchodní systém a organizovaný obchodní systém.³¹ Při definici organizovaného trhu se zbožím lze vyjít z dosavadní praxe, jež jej pojímala jako burzovní trh s komoditami a komoditními deriváty.³² Komoditní burzou je pak právnická osoba zřízená podle ZPKT k organizování burzovních obchodů se zbožím (komoditami) a deriváty vztahujícími se ke komoditám, které jsou předmětem obchodování na burze (tzv. komoditní deriváty) za předpokladu, že nejsou investičním nástrojem podle ZPKT³³, nebo zemědělským skladním listem podle zákona o zemědělských skladních listech a zemědělských veřejných skladech.³⁴

²⁸ Srovnej s čl. 1 odst. 2 písm. c) Úmluvy o finančních operacích prováděných důvěrně obeznačenými osobami č. 142/2000 Sb. m. s.

²⁹ Obdobně ŠÁMAL, 2012, op. cit., s. 2605.

³⁰ § 58 ZPKT.

³¹ § 2 odst. 2 ZPKT.

³² ŠÁMAL, 2012, op. cit., s. 2601.

³³ § 3 odst. 1 ZPKT.

³⁴ § 4 zákona č. 307/2000 Sb., o zemědělských skladních listech, zemědělských veřejných skladech a o změně některých souvisejících zákonů.

- **neoprávněně užitá informace musí splňovat zákonem předepsané atributy**

Kromě shora popsanych znaků dosud nikoliv veřejně přístupné a obchodně využitelné informace dále zákon předepisuje, aby šlo o informaci získanou určitým způsobem. Tím může být zisk informace z titulu povolání, zaměstnání, postavení, funkce či jinak.

Právě zakotvení možnosti i tzv. jiného získání informace, k němuž dochází opět v souvislosti s novelou č. 204/2017 Sb., podle mého názoru může v konečném důsledku dopad předmětné skutkové podstaty rozšířit a *ad absurdum* postihovat i situace, kdy někdo informaci získal například na rodinné oslavě.

- **a popsáním jednáním musí být způsobena větší škoda, jiný závažný následek nebo jím pachatel opatří sobě nebo jinému výhodu či prospěch**
- U výkladu předmětného zákonného znaku lze odkázat na analýzu objektivní stránky učiněnou výše u § 255 odst. 1 TrZ. Nad rámec je podle mého názoru nezbytné zmínit, že i tento znak byl u předmětné skutkové podstaty zakotven teprve v souvislosti s přijetím novely č. 204/2017 Sb. Jak vyplývá z důvodové zprávy k novele, zákonodárce k jeho zakotvení přistoupil s odkazem na zásadu subsidiarity trestní represe vyjádřenou v § 12 odst. 2 TrZ a pojmání trestního práva coby prostředku *ultima ratio*.³⁵ Tento krok já osobně považuji za správný. Domnívám se, že skutková podstata v původním znění byla nastavena velmi široce, když kvantifikovaný následek jednání neobsahovala, a naopak byl *ex lege* stanoven pouze specifický úmysl ve formě opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch bez jakékoliv bližší kvantifikace.

3.2.3 Objekt

Za objekt trestného činu zneužití informace v obchodním styku bývá komentářovou i didaktickou literaturou tradičně označován zájem na ochraně rovných podmínek hospodářské soutěže, a to v situaci, jde-li o využívání privilegovaných informací. Konkrétně informací k nimž má někdo přístup například z titulu svého povolání, postavení nebo funkce, a ke kterým

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony. op. cit.

naopak nemají přístup jiné subjekty pohybující se v obchodním systému (dříve toliko na regulovaném trhu s investičními nástroji) nebo na organizovaném trhu se zbožím.³⁶ Zde se osobně domnívám, že takto vymezený chráněný objekt je pak například užší než u trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a TrZ, kde není zájem na ochraně rovných podmínek omezen jen na určitý segment hospodářské soutěže na trhu, ale vztahuje se na celý hospodářský trh.³⁷

Sotolář k tomu dodává, že právě ona ochrana předmětného zájmu na rovných podmínkách hospodářské soutěže z hlediska podstupovaného rizika je činěna například v návaznosti na Úmluvu o finančních operacích prováděných důvěrně obeznamenými osobami³⁸ a na protokol k ní.

3.2.4 Subjektivní stránka

Trestný čin zneužití informace v obchodním styku je stejně jako ostatní trestné činy hospodářské podle hlavy VI. zvláštní části TrZ ryze úmyslným trestným činem. Jak bylo zmíněno již výše, na základě novely č. 204/2017 je u druhé základní skutkové podstaty vypuštěn tzv. druhý úmysl (*dolus coloratus*), kdy bylo vyžadováno, aby pachatel jednal v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu či prospěch, pročež nebylo k naplnění zapotřebí, aby byla výhoda nebo prospěch skutečně získána. Postačovalo, že pachatel zamýšlel následky popsané v příslušné skutkové podstatě způsobit.³⁹ Výhoda či prospěch se pak mohly objevit jak v podobě materiální, tak i podobě imateriální.⁴⁰

Důvodová zpráva k novele č. 204/2017 Sb. dále zdůrazňuje, že u prvního odstavce § 255 TrZ musí být dán pachatelův úmysl ke zpřístupnění informace naplňující zákonem předepsané atributy. U druhého odstavce pak

³⁶ ŠÁMAL, a kol., 2014, op. cit., s. 1040.

³⁷ Viz DRAŠTÍK, FREMR, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol., 2015, op. cit., s. 1928.

³⁸ Viz i Sdělení Ministerstva zahraničních věcí k Úmluvě o finančních operacích prováděných důvěrně obeznamenými osobami č. 142/2000 Sb. m. s.

³⁹ Srovnej DRAŠTÍK, FREMR, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol., 2015, op. cit., s. 1936. Tyto závěry uznává i nauka. Srovnej například SOLNAR, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar ČÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, s. r. o, s. 315; Shodně s tím KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 301.

⁴⁰ K tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 5 Tdo 1374/2013.

musí úmysl zahrnovat i tu skutečnost, že jde o informaci, kterou někdo neoprávněně užije.⁴¹ K trestní odpovědnosti přitom plně postačuje i úmysl nepřímý.⁴²

3.2.5 Trestněprávní sankce

Trestný čin zneužití informace v obchodním styku je ve skutkových podstatách vyjádřených v odstavci prvním a odstavci druhém řazen do kategorie přečinů. *Ex lege* je za něj možné uložit podle odstavce jedna trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti. U odstavce dvě je možné uložit trest odnětí svobody až na čtyři léta nebo zákaz činnosti.

Skutkové podstaty vyjádřené v ustanovení § 255 odst. 3 a odst. 4 TrZ jsou pak skutkovými podstatami kvalifikovanými. Prvně jmenovaná spadá do kategorie zločinů a jako zákonný znak skutkové podstaty se kromě výše uvedených znaků vyžaduje buďto způsobení značné škody nebo získání značného prospěchu pro sebe nebo pro jiného⁴³, pročez je podle tohoto odstavce možné uložit trest odnětí svobody v délce trvání dvou až osmi let. U posledně jmenované kvalifikované skutkové podstaty musí přistoupit k objektivní stránce skutkové podstaty následek v podobě škody velkého rozsahu nebo zisk prospěchu pro sebe nebo pro jiného ve velkém rozsahu. S ohledem na možnost uložení trestu odnětí svobody v rozmezí 5 až 10 let se pak tato skutková podstata řadí do subkategorie zvláště závažných zločinů.

4 ÚVAHY DE LEGE FERENDA

V této části příspěvku bych ráda poukázala na to, že zákonodárcem zvolená úprava trestného činu zneužití informace v obchodním styku může v praxi vyvolávat určité problémy. Cílem této části nicméně není poukázat na všechny sporné body úpravy, nýbrž jen na některé z nich.

Prvním z problémů, na který bych se chtěla zaměřit, je „nastavení“ atributů informace, jež jsou z pohledu trestněprávního postihu *insider tradingu*

⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, op. cit.

⁴² § 15 odst. 1 písm. b.) TrZ.

⁴³ Tím se ve spojení s § 138 odst. 1 a 2 TrZ rozumí prospěch odpovídající nejméně výši 500 000 Kč.

relevantní. S tímto problémem se pak bezprostředně pojí i další dílčí problém, jímž je míra propojenosti trestněprávní úpravy s mimotrestní právní úpravou, kterou je právě v oblasti hospodářské trestné činnosti nezbytné reflektovat co možná nejvíce. V neposlední řadě může podle mého názoru vyvstávat i otázka, zda není okruh pachatelů a celkový dopad skutkové podstaty (tj. na obchodní systém a organizovaný trh se zbožím) v souvislosti s přijetím novely 204/2017 Sb. nastaven u odstavce druhého příliš široce, a zda takto přijatá úprava v konečném důsledku respektuje zásadu subsidiarity trestní represe a pojmání trestního práva coby prostředku *ultima ratio*.

4.1 Není informace jako informace

Jak bylo popsáno v předcházející kapitole, z pohledu trestného činu zneužití informace v obchodním styku není relevantní každá informace, ale jen taková, která splňuje atribut dosud nikoliv veřejně přístupné informace a obchodně využitelné informace. U skutkové podstaty popsané v odstavci druhém byl před novelou č. 204/2017 Sb. *ex lege* vyžadován ještě jeden atribut a to, aby šlo o informaci získanou určitým způsobem. U předmětného atributu mám však za to, že díky stávající právní úpravě, která připouští i tzv. jiné získání informace, ustupuje do pozadí. Výchozím tak pro trestněprávní postih *insider tradingu* zůstává informace dosud nikoliv veřejně přístupná a obchodně využitelná.

Pro netrestní právní úpravu regulující obchodování zasvěcených osob včetně povinností ke zveřejňování vnitřních informací je výchozí přímo aplikovatelný předpis Evropské unie upravující zneužívání trhu, tj. MAR. Ten za fundamentální pojem pro celou oblast mimotrestní právní úpravy obchodování zasvěcených osob včetně úpravy povinností ke zveřejňování informací označuje tzv. vnitřní informaci. Ta musí podle MAR kumulativně naplňovat čtyři atributy. Těmi jsou v základní rovině⁴⁴ přesná povaha informace, informace dosud nebyla uveřejněna, týká se přímo nebo nepřímo jednoho nebo několika emitentů nebo finančních nástrojů a má tzv. cenový potenciál.⁴⁵

⁴⁴ Tj. pomineme-li specifika komoditních derivátů či povolenkám na emise podle čl. 7 odst. 1 písm. b) a c) MAR.

⁴⁵ Čl. 7 odst. 1 písm. a) MAR.

Co lze rozumět přesnou povahou informace explicitně definuje čl. 7 odst. 2 MAR. Ten za ní považuje informaci za podmínek, že je jejím obsahem souhrn okolností nebo událost, které existují nebo u nichž lze důvodně očekávat, že vzniknou, za předpokladu, že jsou konkrétní natolik, aby umožnily vyvozovat závěry týkající se potenciálního vlivu na ceny finančních nástrojů nebo souvisejících derivátních finančních nástrojů.⁴⁶ Informace tak musí být natolik spolehlivá a určitá, aby se na jejím základě mohl investor rozhodovat. Typicky tak půjde o informaci, že kótovaná společnost jedná o převzetí jiné společnosti, přestože prozatím nepadlo konečné rozhodnutí, kdy a za jakých podmínek by k tomu mělo dojít. Za přesnou informaci naopak nelze ve smyslu dotčeného ustanovení považovat dohady či nepodložené spekulace.

Druhým atributem informace je, že dosud nebyla uveřejněna (není veřejně známá). Česká národní banka předmětný atribut vnitřní informace pojímá jako dostupnost aspoň té části investorů, kteří se shromažďováním informací dotčeného typu a jejich hodnocením aktivně zabývají.⁴⁷

Dále jde o informaci, jež se týká přímo nebo nepřímo jednoho nebo několika emitentů finančního nástroje nebo jednoho nebo několika finančních nástrojů. V neposlední řadě jde o informaci s tzv. cenovým potenciálem. Dotčený potenciál má pak informace, jež by měla poté, co by se stala veřejně známou, pravděpodobně významný dopad na ceny finančních nástrojů nebo na ceny souvisejících derivátových finančních nástrojů, a kterou by racionální investor užil jako základ pro svá investiční rozhodnutí.⁴⁸ Při posuzování posledně jmenovaného atributu pak bude v praxi hrát roli typicky spolehlivost zdroje informace, předpokládaný dopad skutečnosti na činnost nebo výsledek hospodaření emitenta s cennými papíry, likvidita finančního nástroje apod.

⁴⁶ V této souvislosti lze pak v případě dlouhodobého procesu, který má vyústit nebo vyúští v konkrétní okolnosti či událost, tyto budoucí okolnosti či tuto budoucí událost, jakož i dílčí kroky tohoto procesu, jež jsou spojeny s vyústěním v tyto budoucí okolnosti nebo v tuto budoucí událost nebo v tuto okolnost či událost vyústit, považovat za informace přesné povahy. Výklad přesné povahy informace se pak stal nesčetněkrát i předmětem zájmu samotného Soudního dvora Evropské unie. Bylo tomu kupříkladu v Rozsudku Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 28. června 2012, ve věci C-19/11, *Markus Gell vs. Daimler AG*.

⁴⁷ Soubor odpovědí na dotazy související s regulací ochrany proti zneužívání trhu a transparentnosti. *cnb.cz* [online]. © Česká národní banka, 2018 [cit. 5. 5. 2019].

⁴⁸ Viz čl. 7 odst. 4 MAR.

Porovnám-li vymezení informace v TrZ a v MAR, je možné dospět k závěru, že pojem informace podle § 255 TrZ je mnohem širší a není natolik striktní jako je tomu v případě čl. 7 MAR.⁴⁹ V souvislosti s tím však podle mého mínění vystává otázka, zda je vymezení v TrZ pro účely trestněprávního postihu *insider tradingu* vhodné, zda neotevívá možnost dvojímu výkladu a zda pojetí informace v trestněprávní úpravě není jen odrazem přílišného přepínání trestní represe v ekonomické oblasti⁵⁰.

Osobně jsem toho názoru, že zákonodárcem zvolené atributy informace podle § 255 TrZ nejsou vhodné. Domnívám se, že není žádoucí, aby byl trestním právem postihován širší okruh informací, než který je předmětem regulace v rovině mimotrestní. Mám za to, že při současném trestněprávním postihu *insider tradingu* tak není dostatečně z legislativního hlediska respektována zásada subsidiarity trestní represe⁵¹ a pojmání trestního práva coby prostředku *ultima ratio*.

Případné řešení shora popsaného nedostatku pak primárně spatřuji ve větší reflexi mimotrestní právní úpravy *insider tradingu*, konkrétně přímo použitelného nařízení MAR. Daná reflexe by se měla projevit tak, že z pohledu ustanovení § 255 TrZ by byla relevantní toliko informace naplňující atributy stanovené čl. 7 MAR.

4.2 Dopad druhého odstavce, cesta tím správným směrem?

Za další problematický bod stávající trestněprávní úpravy *insider tradingu* osobně považuji formulaci § 255 odst. 2 TrZ, a to z pohledu subjektu. Ta je podle mého mínění zbytečně komplikovaná a může ubírat trestněprávní úpravě na její přehlednosti. Jak jsem již uvedla výše, s přijetím novely č. 204/2017 Sb. dochází k rozšíření okruhu pachatelů dotčeného trestného činu. Nově může být pachatelem i ten, kdo informaci získal „jinak“. Není tak nutně vyžadováno,

⁴⁹ To potvrzuje i důvodová zpráva k novele č. 204/2017 Sb. zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony. op. cit.

⁵⁰ K úvahám o obecném přepínání trestní represe například MUSIL, Jan. Úvaha o přepínání trestní represe. *ok.cz* [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, publikováno 16.–17. 9. 2010 [cit. 5. 5. 2019].

⁵¹ K legislativní rovině subsidiarity trestní represe například FENYK, Jaroslav. Subsidiarita trestní represe. Rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 1, s. 8–10.

aby pachatel získal informaci z titulu své specifické pozice a jednalo se tak o subjekt speciální. Pachatelem tudíž může být ve své podstatě kdokoliv. Byť se jedná spíše o jakési terminologické upřesnění, jež se nijak nedotýká samotné podstaty předmětného ustanovení, mám za to, že z hlediska požadavku na jasnost a přehlednost právní úpravy by nebylo na škodu formulaci: „*Kdo neoprávněně ušije informaci dosud nikoli veřejně přístupnou, kterou získal při výkonu svého zaměstnání, povolání, postavení, funkce nebo jinak*“, nahradit například formulací „*Kdo neoprávněně ušije informaci dosud nikoli veřejně přístupnou, kterou získal...*“.

U dopadu této skutkové podstaty nelze opomenout ani shora řečené a to, že se nyní mimo jiné vztahuje na celý obchodní systém, a nikoli jen na regulovaný trh. Byť zákonodárce předmětnou změnu v důvodové zprávě k novele č. 204/2017 Sb. označuje toliko za terminologickou, domnívám se, že v praxi bude mít o mnoho dalekosáhlejší důsledky. Dopad skutkové podstaty je tímto krokem totiž velmi významně rozšířen. S takovýmto rozšířením pak podle mého názoru může v praxi vyvstat otázka, zda není nynější skutková podstata široká až příliš, a zda je důsledně respektována zásada subsidiarity trestní represe.

Já osobně považuji předmětné rozšíření za správné. Ve prospěch rozšíření podle mého názoru jednoznačně svědčí to, že v praxi bývají ke zneužívání trhu používány i finančních nástroje, které nejsou kótované, nicméně jejich cena či hodnota může na kótovaných finančních nástrojích buďto záviset, nebo naopak mít na cenu či hodnotu kótovaných finančních nástrojů vliv. Jako příklad, na něhož se může nově kriminalizace skrze dotčený trestný čin vztahovat, lze uvést situaci, kdy jsou užity vnitřní informace týkající se určité kótované akcie nebo obligace, při nákupu derivátu této akcie nebo obligace mimo regulovaný trh. To je za situace, je-li určitý finanční nástroj užíván jako referenční cena, může být derivát obchodovaný mimo regulovaný trh použit k tomu, aby měl výhodu z manipulovaných cen, nebo naopak k manipulaci ceny finančního nástroje obchodovaného na regulovaném trhu).

5 KRÁTKÉ SHRNUÍ

Překládaný příspěvek měl celkem tři cíle. Prvních z nich bylo provedení kritické analýzy ustanovení § 255 TrZ, skrze který je postihováno jednání

spočívající v tzv. *insider tradingu*. Tento cíl byl naplněn v kapitole druhé. V té byly podrobně rozebrány jednotlivé atributy trestného činu čítaje subjekt, objektivní stránku, objekt a subjektivní stránku. V následující kapitole byly naplněny další dva cíle. Jimi byla identifikace případných nedostatků stávající právní úpravy a předložení úvah *de lege ferenda*. Za hlavní nedostatky stávající právní úpravy já osobně považuji pojetí informace a jejich atributů podle TrZ, v němž se podle mého mínění přímo odráží nedostatečné respektování netrestní právní úpravy *insider tradingu*, a v konečném důsledku i samotné zásady subsidiarity trestní represe. Za druhý, byť formulační, недостаток lze podle mého mínění považovat formulaci zákonného znaku získat informaci z určité pozice či „jinak“ u něhož mám za to, že je nadbytečný. Za správný krok naopak považuji rozšíření dopadu druhé skutkové podstaty na obchodní systém, neboť se domnívám, že daleko lépe a efektivněji umožní postih *insider tradingu* v trestněprávní rovině, k němuž, jak je známo, nedochází nutně jen na regulovaných trzích.

Literatura

Monografie, komentáře, odborné články:

- DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. díl, (§ 233 až 421)*. 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FENYK, Jaroslav. Subsidiarita trestní represe. Rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 1, s. 8–13. ISSN 1214-3758.
- HOPT, K. J. Europäisches und deutsches Insiderrecht. *Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, 1991, roč. 20, č. 1, s. 17–73. ISSN 1612-7048.
- HUSTÁK, Zdeněk a kol. *Zákon o podnikání na kapitálovém trhu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, 1004 s. ISBN 978-80-7400-433-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktual. a doplň. vyd. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.
- KING, Mervyn a Ailsa ROELL. Insider Trading. *Economic Policy*, 1988, roč. 3, č. 6, s. 163–193. ISSN 0266-4658.
- KOTÁSEK, Josef. *Ochrana vnitřních informací*. Brno: Tribun EU, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7399-355-9.

- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2
- KUCHTA, Josef, Jaroslav FENYK, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ. *Hospodářská trestná činnost*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 103 s. ISBN 978-80-210-5155-3.
- MANNE, Henry G. *Insider trading and Stock Market*. 1. vyd. New York: The Free Press, 1966, 274 s. (bez ISBN).
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva: základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 2003, 455 s. ISBN 8086199746.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přep. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1040 s. ISBN 978-80-7478-616-7.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář II. § 140–421*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

Právní předpisy a důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, Sněmovní tisk 1002/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1002_01.htm.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Sněmovní tisk 410/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/60/00026072.pdf>.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony, Sněmovní tisk 869/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/12/74/00127453.pdf>
- Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 596/2014 ze dne 16. dubna 2014 o zneužívání trhu a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/6/ES a směrnic Evropské komise 2003/124/ES, 2003/125/ES a 2004/72/ES, ve znění nařízení 2016/1033. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Úmluva o finančních operacích prováděných důvěrně obeznamenými osobami č. 142/2000 Sb. m, s. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 5. 2019]. Dostupná z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427gydamc7ge2deltenays2mi&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Zákon č. 307/2000 Sb., o zemědělských skladních listech, zemědělských veřejných skladech a o změně některých souvisejících zákonů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Zákon č. 55/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 5. 2019].

Judikatura

Rozsudek Soudního Dvora Evropské unie (druhý senát) ze dne 28. 6. 2012 ve věci C-19/11, *Markus Gelll v. Daimler AG*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 5. 2019]. Dostupný z: <https://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?documentId=njptembrgjpw64s7hfpngxzsgy3q&groupIndex=0&rowIndex=0>

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 6. 2008, sp. zn. 5 Tdo 136/2008. Publikované ve sbírce pod č. 31/2009. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, © 2010 [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E55AC4E0DAFA468EC1257A4E00655289?openDocument&Highlight=0,null,v,%C3%BAmyslu,zp%C5%AFsobit,%C5%A1kodu

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 5 Tdo 1374/2013. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, © 2010 [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné na: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/A7AA279148717CF8C1257CD10049CB89?openDocument&Highlight=0

Další zdroje

Insider Trading: How jurisdictions regulate it - Report of the emerging markets committee of the international organization of securities commissions. *iosco.org* [online]. © OICV_IOSCO. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD145.pdf>

MUSIL, Jan. Úvaha o přepínání trestní represe. *ok.cz* [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, publikováno 16.–17. 9. 2010 [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: www.ok.cz/iksp/docs/50y/Musil.doc

RYDVAL, Tomáš. Změny trestního zákoníku v reakci na implementaci MIFID 2. *epravo.cz* [online]. © EPRAVO.CZ, a. s [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zmeny-trestniho-zakoniku-v-reakci-na-implementaci-mifid-2-106163.html>

Soubor odpovědí na dotazy související s regulací ochrany proti zneužívání trhu a transparentností. *cnb.cz* [online]. © Česká národní banka, 2018 [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Soubor-odpovedi-na-dotazy-souvisejici-s-regulaci-ochrany-proti-zneuzivani-trhu-a-transparentnosti-28.-11.-2018/>

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí k Úmluvě o finančních operacích prováděných důvěrně obeznaměnými osobami č. 142/2000 Sb. m, s. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrg2427giydamc7ge2deljs&groupIndex=0&rowIndex=0>

Trestní odpovědnost právnických osob a její dopady na regulaci. *uohs.cz* [online]. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, © 2012 [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/aktuality-zhospodarske-souteze/1369-trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob-a-jejidopady-na-regulaci-h.html>

What is Insider Trading? *corporatefinanceinstitute.com* [online]. © 2015 to 2019 CFI Education Inc. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/what-is-insider-trading/>

Zápis z jednání Ústavně právního výboru č. 48 (25. listopadu 2015). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=77069>

Contact – e-mail

405364@mail.muni.cz; bartosikovaradka@email.cz

Komplexní sankcionování úniků osobních informací pocházejících z trestního řízení

Kristýna Bendová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Úniky osobních informací z trestního řízení narušují nejen soukromí dotčených osob, ale také podkopávají důvěru veřejnosti v proces objasňování trestných činů a spravedlivé, zákonné trestání jejich pachatelů. Článek pojednává o komplexním systému ochrany, který je složen ze tří rovin sankcionování pachatelů podílejících se na tomto patologickém jevu, a především poukáže na možné druhy postihů, které za participaci na úniku osobních informací hrozí.

Keywords in original language

Úniky informací; trestní řízení; osobní informace; koncept třístupňové ochrany.

Abstract

Personal information leakage from criminal proceeding disturb not only the privacy of the persons concerned but also undermine public trust in the process of criminal investigation and fair lawful punishing their perpetrators. The article deals with a comprehensive protection system which is composed of three level sanctioning perpetrators involved in this pathological phenomenon and primarily points out possible types of sanctions which may be awarded for participation on personal information leakage.

Keywords

Personal Information Leakage; Criminal Proceeding; Personal Information; Three-stage Wall Protection Concept.

1 ÚVOD

Trestní řízení je procesem *ultima ratio*, kterým prochází jen nejzávažnější činy ohrožující lidskou společnost. Je prostředkem ke spravedlivému potrestání

těch nejhorších hříšníků. Účel trestního řízení je nutné zachovat a dát mu potřebnou ochranu. Její součástí je také ochrana osob na něm se účastnících a jejich soukromí, neboť i vinná osoba si zaslouží právě takový trest, který jí zákonně vyměří soud. Trestní řád upravuje legální cestu poskytování informací o trestním řízení, kde jsou speciálně stanovena pravidla pro zveřejnění či sdělení osobních informací. Úniky osobních informací naopak představují zcela nezákonnou praxi, která nejenže poškozují dobrou vizáž orgánů činných v trestním řízení a s tím i důvěru veřejnosti v proces chytání zločinců a jejich spravedlivé potrestání, ale mohou také způsobit nemalou a leckdy nenapravitelnou újmu soukromých osob, které na trestním řízení participují. Mnohdy tak ohrožují či dokonce narušují základní lidská práva a přispívají k podrývání autority státu. Z těchto důvodů je nutné původce trhlin v hrázi zákona nalézt, potrestat a zabránit podobným situacím *in futuro*. Český právní systém k ochraně osobních informací pocházejících z trestního řízení nabízí třístupňovou skladbu záštity v podobě tří rovin možného sankcionování. Článek poukáže na jednotlivé sankce ve všech rovinách, které hrozí za jednání či chování, jež napomáhá úniku osobních informací pocházejících z trestního řízení, a jejich vzájemné mechanismy uplatnění.

2 OSOBNÍ INFORMACE A PRÁVO NA SOUKROMÍ

Podle obecné definice¹ je osobním údajem jakákoliv informace, která se týká fyzické osoby určené či určitelné na základě čísla, kódu, jednoho či více prvků specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. Obsah českého termínu je prakticky identický, jak ho vymezuje článek 4 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů². Definice v evropské úpravě byla převzata z mezinárodních dokumentů, především z článku 2 Úmluvy Rady Evropy č. 108³.

¹ § 4 písm. a) ve spojení § 4 písm. d) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

³ Článek 2 Úmluvy Rady Evropy č. 108 ze dne 28. ledna 1981 o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat, vyhlášená pod č. 115/2001 Sb. m. s.

Nejvýznamnějšími osobními údaji jsou jména, příjmení a adresy osoby, neboť tyto jsou primárními liniemi vedoucími k plné totožnosti konkrétního člověka. Kromě těchto uznal Nejvyšší správní soud⁴ ve své rozhodovací praxi za osobní údaj také číslo mobilního telefonu. Může jím tak být prakticky cokoli⁵, co se nějakým způsobem dotýká soukromého a rodinného života jednotlivce, a podle čeho lze danou osobu identifikovat; i nepodstatná či méně významná skutečnost, např. velikost bot, přezdívka, zvyky nebo vada řeči. Podstatné je spojení s konkrétní fyzickou osobou.

Znalost osobního údaje může ohrozit zájem zakotvený v čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod či čl. 7 a 10 Listiny základních práv a svobod, neboť „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence“⁶. V návaznosti na to je stát garantem jeho zákonné ochrany. Na druhou stranu může i on sám do výkonu tohoto práva zasáhnout, což smí učinit jen na základě taxativně určeného zájmu, mj. předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, nezbytného v demokratické společnosti a v souladu se zákonem. V úvahu v souvislosti s trestním řízením přichází jasně daná pravidla zákonného poskytování informací zakotvená v ustanoveních § 8a až 8d trestního řádu, pro oblast nezletilých dále doplněna § 52 až 54 a § 94 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jedná se především o informace zveřejněné v rámci informování o činnosti orgánů činných v trestním řízení. Existují ale i situace, kdy je nutné osobní informaci uvolnit za účelem naplnění cíle trestního řízení, např. typicky pátrání po podezřelém (pokud převáží veřejný zájem na jeho dopadení nad zájmem na soukromí dané osoby). Nejedná se o spontánní jednání orgánů, nýbrž o promyšlenou strategii. Legální poskytování osobních informací je účelné pro trestní řízení a zároveň jej chrání, čímž je zamezováno také narušování soukromí osoby, již se dané údaje týkají. Všechna tato pravidla a snaha orgánů o zachování rovnosti mezi veřejným zájmem a soukromím osob ale ztrácí význam v případě úniků osobních informací například z ještě živých trestních spisů.

⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 7. 2009, č. j. 1 As 98/2008-155.

⁵ KUČEROVÁ, Alena. *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 54.

⁶ Čl. 8 odst. 1 Úmluvy ze dne 4. 11. 1950 o ochraně lidských práv a základních svobod [online]. *European court of human rights*. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

3 ÚNIKY INFORMACÍ Z TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Závěrečná zpráva⁷ vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny poukazuje na fakt, že úniky informací z trestního řízení, jejich účelová interpretace a následná cílená tvorba veřejného mínění jsou fatálním ohrožením ústavnosti. Mají dva primární cíle, a to mařit či dekonspirovat činnost orgánů činných v trestním řízení nebo poškodit či dehonestovat konkrétní fyzické osoby za dosažením osobní, obchodní či politické výhody v konkurenci zájmu. Informace z trestního řízení zpravidla unikají od osob, které s nimi pracují nebo kterým byly tyto pod podmínkou mlčenlivosti svěřeny. V prvním případě se podle fáze trestního řízení jedná o policisty, státní zástupce, soudce (i zaměstnance daných orgánů) a odborné pracovníky⁸. Ve druhém případě se okruh potenciálních podezřelých rozšiřuje o osoby, které se osobní informace dozvěděly kvůli naplnění účelu trestního řízení, např. důvěrník, poškozený nebo zákonný zástupce nezletilého. Tyto osoby, které mohou být jak fyzické, tak právnické, jsou vázány speciálním druhem mlčenlivosti, kdy první okruh fyzických osob je vázán mlčenlivostí vzhledem k výkonu svého povolání, tedy jedná se o mlčenlivost zákonnou. Z nastíněného demonstrativního výčtu vidíme, že osobní informace účastníků se osob, zákon chrání především stíhaného, poškozeného, oběť trestného činu a nevyvinuté nezletilé, může být mnohdy sdílena mezi větším počtem osob, kdy každá z nich se následně může stát oním slabým článkem a nabytý údaj zveřejnit nebo sdělit hromadným sdělovacím prostředkům. Čím větší je počet osob, tím složitější je následně dohledat a sankcionovat vinnou osobu. Buďme ale optimisté a řekněme, že jsme se takové osoby dopátrali. Nyní si názorně ukážeme, co ji v případě úspěšného dokazování čeká.

⁷ Sněmovní dokument 6740. Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny k prověření, zda nedocházelo k protiprávnímu jednání v souvislosti s možným neoprávněným získáváním spisů orgánů činných v trestním řízení nebo informací z těchto spisů a zda informace takto získané nebyly zneužívány k ovlivňování politické soutěže nebo destabilizaci demokratického právního státu.

⁸ Nejčastěji se jedná o advokáty, tlumočníky a znalce.

4 TŘÍSTUPŇOVÁ OCHRANA A PYRAMIDA SANKCIONOVÁNÍ ÚNIKU OSOBNÍCH INFORMACÍ Z TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Český zákonodárce nabízí „soudcům“ osob, kterým byla dokázána participace na úniku osobních informací z trestního řízení, pestrá škálu možných sankcí od důtky, zadostiučinění přes pokutu k vyškrtnutí ze seznamu znalců nebo odnětí svobody. Výběr konkrétní sankce záleží mj. na míře společenské škodlivosti, čímž dojde k výběru cesty, která bude k sankcionování pachatele sloužit. I když se jedná o trestní řízení, jakož součást trestního práva, kde by bylo vhodné, aby se právní odvětví bránilo samo, není tohoto možné dosáhnout především kvůli zásadě subsidiarity trestní represe. Trestní právo je obecně považováno za prostředek *ultima ratio*⁹ a je možné jej využít jen v nejzávažnějších případech. Právě proto je trestnímu řízení poskytnuta ochrana také v jiných rovinách, neboť nejenže není možné, ale také není žádoucí každý prohřešek sankcionovat v rovině trestního práva.

Kromě trestního práva je trestní řízení chráněno právem správním a občanským. Rozdíl mezi jejich užitím je markantní. Zjednodušeně řečeno, zatímco správně právní šetření je aktivováno automaticky *ex officio* v případě porušení zákonných povinností, občanskoprávní šetření je pouhou možností subjektu k vlastní ochraně. Jistě není od věci upozornit na existenci subsidiarity správního trestání, která vyjadřuje požadavek, aby správně právní odpovědnost byla uplatňována jen v případech, které nelze řešit mírnějšími prostředky, např. prostředky práva občanského¹⁰. Jak dále uvidíme, únik osobních informací z trestního řízení je jasným porušením zákona, které je možno řešit v rovině správní, a proto se budeme držet toho, že ochranu soukromoprávní lze v tomto ohledu nazývat komplementární.

Dále velmi záleží na postavení osoby, která se úniku informací dopustila. Odborné osoby podílející se na trestním řízení je možno trestat též v rovině disciplinární, neboť jsou ze zákona kárně odpovědné. V této souvislosti je nutné poukázat na zásadu *ne bis in idem*, která zakazuje postihovat konkrétní osobu za stejný čin dvakrát, tedy osoba může být řešena buď v rovině

⁹ K tomu např. náleží ÚS ČR, sp. zn. I. ÚS 3113/13-1, bod 17.

¹⁰ BOHADLO, David, Lukáš POTĚŠIL a Jan POTMĚŠIL. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 24.

správní, anebo v rovině trestní. Podle důvodové zprávy¹¹ u osob, které podléhají disciplinární pravomoci, je kolize s výše zmíněnou zásadou, resp. se sankcemi trestajícího charakteru, vyloučena, neboť právní věda považuje za možné, aby osobě byla uložena sankce za správní delikt a rovněž sankce za správní disciplinární delikt. V takovém případě by se zásada *ne bis in idem* neaplikovala, protože objektem správních disciplinárních deliktů je disciplína (popř. profesní etika, odbornost, apod.), zatímco u správních deliktů je objekt odlišný.

Ukažme si ale jeden zvláštní případ. Postavení „státního“ policisty se v této souvislosti řídí dvěma zákony a to zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, a zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Jeho postih v kázeňské rovině se nachází v druhém jmenovaném zákoně a přímo v ustanovení § 50 odst. 1 je výslovně negativně vymezen rozsah skutkové podstaty disciplinárního deliktu tak, že se vylučuje naplnění některé ze skutkových podstat trestných činů a přestupků. Přestupek příslušníka ozbrojených sborů je zakotven v zákoně o Policii ČR, konkrétně ustanovení § 101 a 102. Je tedy nutné tyto dva zákony brát v souvislostech. Pokud se „státní“ policista dopustí přestupku např. podle zákona o Policii ČR, nemůže se zároveň dopustit přestupku kázeňského.

Občanskoprávní postih je na sankcionování ve veřejné sféře zcela nezávislý¹² a je možné jej využít v každém případě. Pokud za únikem informací stojí osoba čistě soukromá bez souvislostí s výkonem svého povolání, např. důvěrník, je možné ji postihnout v rovině trestní, správní, ne již rovině disciplinární, ale především v žádoucí rovině soukromoprávní.

4.1 Občanskoprávní sankcionování

V souladu se zásadami soukromého práva má každý právo na ochranu svého soukromí¹³. Osobnost člověka je chráněna v ustanoveních § 81 a následující občanského zákoníku. Primárně požívají ochrany mj. jeho čest, vážnost a soukromí. Do soukromí jiného nesmí zasáhnout nikdo, kdo k tomu nemá

¹¹ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 94/2018 Sb., změna daňového řádu a dalších souvisejících zákonů. *Poslanecká sněmovna ČR* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2018 [cit. 8. 4. 2019]. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.

¹² § 1 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹³ *Ibid.*, § 3 odst. 2 písm. a).

zákonný důvod. V případě dotčení osobnosti má člověk právo domáhat se upuštění od neoprávněného zásahu nebo odstranění jeho následku.¹⁴ Výjimku s ohledem na svobodu slova a zákaz cenzury činí tzv. zpravodajská licence novinářů, ale i tato má jasně ohraničené pole působnosti¹⁵.

Trestní řízení není pro nikoho jednoduchou záležitostí, ať už se do něj dostal náhodou, nedobrovolně či „dobrovolně“, a proto není na místě zasahovat do soukromí takových osob více, než je nutné s ohledem na splnění účelu trestního řízení. Spojení osoby s trestním řízením může mít velký vliv na jeho osobnost, ať už se nachází v jakémkoli postavení. Právě unikem osobních informací, jak jsem avizovala dříve, je ohroženo či narušeno jeho soukromí a rodinný život. Zasáhnout do něj takto může jakákoliv fyzická i právnická osoba. Není potřeba, aby se na trestním řízení účastnila v postavení svého odborného výkonu či jako člen orgánu činného v trestním řízení. V případě, že se osobní informace pocházející z trestního řízení dostala na veřejnost nelegální cestou a poškodila čest, vážnost a soukromí člověka bez zákonného důvodu, může tento využít soukromoprávní žalobu coby aktivně legitimovaný žalobce.

Osoba, již se uniklé osobní informace týkají, může prostřednictvím žaloby dosáhnout především upuštění od neoprávněného zásahu, odstranění následků a nahrazení nemajetkové újmy poskytnutím morálního zadostiučinění, např. omluvy. Pokud by morální zadostiučinění nebylo dostačující, přichází v úvahu také přiměřené peněžité zadostiučinění tzv. satisfakce. K tomu může dojít, pokud uniklá osobní informace významně poškodila soukromý život člověka, který kvůli tomu např. přišel o zaměstnání, odvrátila se od něj rodina apod. Pokud to shrneme, tak pachateli úniku osobních informací pocházejících z trestního řízení reálně hrozí možnost, že bude nucen se dotčené osobě nejen veřejně omluvit (př. náklad otisknutí omluvy v celostátním deníku), ale také jí zaplatit přiměřené peněžité zadostiučinění, které se může vzhledem ke konkrétní situaci vyšplhat do různých výšek. Sankce v občanskoprávní rovině jsou tak převážně peněžitého charakteru, kdy nelze opominout ani faktické jednání v podobě budoucího upuštění daného jednání či stažení závadného obsahu zveřejnění.

¹⁴ Ibid., § 81 odst. 2, § 86 ve spojení s § 82 odst. 1.

¹⁵ K tomu např. rozsudek ESLP ze dne 29. 3. 2016, č. 56925/08, ve věci *Bédat proti Švýcarsku*.

4.2 Disciplinární sankcionování

Kárně odpovědné mohou být jen osoby účastníci se trestního řízení na základě svého odborného zařazení, typicky se jedná o advokáty, policisty, soudce, státní zástupce, tlumočníky či znalce. Mají vysokou odpovědnost a jsou pro trestní řízení nepostradatelní. K zajištění správného chodu veřejné správy existují také zvláštní zákony, které zakotvují povinnosti těchto odborných osob. Nejdůležitější je povinnost mlčenlivosti. Její porušení je jak jednou z příčin úniku informací, tak předpokladem pro udělení sankce osobě, která na úniku informací participovala. Porušení zvláštních povinností jednotlivých profesí, mj. i mlčenlivosti, je obecně označováno jako kárné provinění (kázeňský přestupek), za které hrozí některý z taxativně vyjmenovaných kárných trestů či opatření.

Povinnost mlčenlivosti je s ohledem na důvěru v systém státní moci důležitá zejména u orgánů činných v trestním řízení, konkrétně u příslušníků policejních orgánů, státních zástupců a soudců, popř. pracovníků těchto orgánů veřejné moci. V případě, že informace uniknou od těchto osob, znamená to zásadní zásah do celého procesu trestního řízení. Policista i zaměstnanec policie jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se seznámili při plnění úkolů nebo v souvislosti s nimi, a které vyžadují utajení před nepovolanými osobami¹⁶. Kázeňským přestupkem je zaviněné jednání porušující služební povinnost, přičemž nejde o trestný čin nebo o jednání, které má znaky přestupku¹⁷. Neboť je porušení povinnosti mlčenlivosti policisty či zaměstnance policie v zákoně o Policii ČR výslovně uvedeno jako přestupek, nemůže se v souladu s dříve řečeným jednat o kázeňský přestupek. Mluvíme zde o jednání, které naplňuje znaky přestupku, které bude rovněž projednáváno v kázeňském řízení dle ustanovení § 186 a následujícího zákona o příslušnicích bezpečnostních sborů. Takové fyzické osobě pak hrozí sankce v podobě pokuty do výše padesáti tisíc korun. Policistovi jako příslušníkovi ozbrojených sborů je možno kromě pokuty, podle zákona o Policii ČR, uložit také v souladu s ustanovením § 51 odst. 2 zákona o příslušnicích bezpečnostních sborů také zákaz činností, propadnutí věci, a to společně s dalším kázeňským trestem mj. snížení

¹⁶ § 115 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

¹⁷ § 50 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

základního tarifu až o čtvrtinu na dobu až tří měsíců¹⁸ či odnětí služební hodnosti. Tento se dle § 186 odst. 8 daného zákona také ukládá za jednání, které má znaky přestupku a je v rozporu s požadavky kladenými na příslušníka, anebo za opakované dosahování neuspokojivých výsledků ve výkonu služby uvedené v závěru služebního hodnocení. Uložení kázeňského trestu odnětí služební hodnosti podle § 42 odst. 1 písm. e) daného zákona vede k propuštění příslušníka ze služebního poměru.

Také povinnost mlčenlivosti státního zástupce je v zákoně explicitně stanovena, kdy musí mlčet o věcech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce¹⁹. Kárným proviněním je pak zaviněné porušení povinností státního zástupce či jednání, jímž ohrožuje důvěru v činnost státního zastupitelství²⁰. Státní zástupce může být za porušení povinnosti mlčenlivosti sankcionován až odvoláním z funkce.

Zachovávat mlčenlivost o všem, o čem se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce je povinen také soudce²¹. Kárným proviněním je zaviněné porušení povinností či jednání ohrožující důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů²². Toto obecné vymezení navazuje na velmi podrobné vymezení povinností soudce v § 79 a následující zákona o soudech a soudcích a představuje tak dostatečný návod pro posuzování kárné odpovědnosti²³. Porušení povinnosti mlčenlivosti soudce je kárným proviněním, za něž lze uložit až odvolání z funkce. To představuje nejprísnější formu opatření, která vyjadřuje, že daná osoba není odborně či eticky způsobilá nadále vykonávat funkci soudce, ex post nesplňuje zákonné kvalifikační požadavky na výkon funkce soudce²⁴. Soudce je nezpůsobilý vykonávat soudcovskou funkci, jestliže byl v posledních pěti letech nejméně třikrát pravomocně uznán vinným kárným proviněním a tato skutečnost

¹⁸ Průměrný plat příslušníků Policie ČR pro představu v roce 2018 činil asi 40 tisíc korun (Příjem, výsluhové nároky a další benefity. *Policie ČR* © 2019 Policie ČR [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prijem-vysluhove-naroky-a-dalsi-benefity.aspx>).

¹⁹ § 25 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

²⁰ *Ibid.*, § 28.

²¹ § 81 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

²² § 87 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

²³ GRYGAR, Jiří. *Zákon o soudech a soudcích: včetně tzv. generátoru náhodného přidělování a GDPR: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 314.

²⁴ *Ibid.*, s. 319.

zpochybňuje důvěryhodnost jeho dalšího setrvání v soudcovské funkci²⁵. Pro aplikaci této skutečnosti není rozhodné uložení kárného opatření, ale postačí opakované vyslovení viny za jednání kvalifikované jako kárné provinění²⁶. Jako kárné opatření lze uložit v jednotlivém projednávaném případě vždy jen jednu ze zákonem vyjmenovaných možností²⁷.

Kromě orgánů činných v trestním řízení je povinnost mlčenlivosti dána i u jiných osob účastnících se trestního řízení, konkrétně advokátů, tlumočnicků a znalců. Advokát je povinen chránit a prosazovat zákonnými prostředky práva a oprávněné zájmy svého klienta, jednat vždy čestně a svědomitě²⁸. K ochraně zájmů klienta je nutné zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb²⁹. Porušení mlčenlivosti bývá pravidelně považováno za nejzávažnější kárné provinění, které znamená poškození klienta, zejména se jedná o poškození nevratná³⁰. Za kárné provinění hrozí některé z taxativně určených kárných opatření od napomenutí až po vyškrtnutí ze seznamu advokátů. To se ukládá v případě, že se advokát dopustil většího počtu kárných provinění, přičemž z jejich povahy a způsobu je zřejmé, že další výkon advokacie takovým advokátem by reálně hrozil způsobením závažné újmy dalším klientům i snížením důstojnosti a vážnosti stavu³¹. Jakmile dojde k porušení povinností advokáta, má to často vliv na hodnocení nejen konkrétního advokáta, ale advokátního stavu jako celku³². V případě, že kárně obviněný uzavřel s poškozeným písemnou dohodu dokládající odstranění následků porušení povinností, přichází v úvahu také upuštění od uložení kárného opatření za předpokladu, že takové rozhodnutí lze považovat vzhledem k okolnostem případu za dostačující³³.

²⁵ § 91 písm. c), op. cit.

²⁶ GRYGAR, op. cit., s. 329.

²⁷ GRYGAR, Jiří. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Dostupné z: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 28. 2. 2019].

²⁸ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Advokátní právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 287.

²⁹ § 21 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.

³⁰ SVEJKOVSKÝ, op. cit., s. 301–302.

³¹ SVEJKOVSKÝ, op. cit., s. 301.

³² KOVÁŘOVÁ, Daniela, Karel HAVLÍČEK, Robert NĚMEC a kol. *Zákon o advokacii a stavovské předpisy. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.

³³ PELIKÁN, Martin. *Sbrnutí předpisů o advokacii*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 52–53.

Povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své činnosti je také znalec a tlumočnick³⁴. Podobně jako v případě policisty či zaměstnance Policie ČR se i znalec a tlumočnick při porušení povinnosti zachovávat mlčenlivost dopustí přestupku, ne kárného provinění, a vystaví se tak možnosti postihu ve formě pokuty až do výše sto tisíc korun nebo vyškrtnutí ze seznamu znalců a tlumočnicků. Jeví se jako diskutabilní, aby znalec a tlumočnick byli v rovině disciplinární za ten samý čin se stejnými mnohdy nenapravitelnými následky sankcionování přísněji než zaměstnanec policie, neboť tomuto pro připomenutí hrozí pokuta do výše 50 tisíc korun. K podnícení diskuze na toto téma svědčí minimálně následující argumenty. Zprvė obě skupiny mají přístup k trestnímu spisu, ale každá v jiném rozsahu. Policista má přístup k celému trestnímu spisu, a navíc i k nejrůznějším databázím; znalec si může spis dokonce i vypůjčit, ale jen v rozsahu, který potřebuje k vypracování znaleckého posudku. Dalším argumentem je, že přítomnost policejního orgánu je zde zpravidla vždy, zatímco znalecké posudky nejsou pro trestní řízení obligatorní a záleží pouze na úvaze orgánů činných v trestním řízení či osoby, která je oprávněna jej navrhopvat. Zatřetí je u policistů ochrana informací jedním z mnoha úkolů jejich povolání a jsou za ni placeni plnou sumou; znalci a tlumočnicki se do seznamu nechávají zapisovat zcela dobrovolně a vedle znalecké či tlumočnické činnosti se věnují náplni své hlavní činnosti. Za svou odbornou činnost v trestním řízení jsou ohodnoceni sumou od 100 do 350 Kč podle náročnosti úkolu a míry odborných znalostí³⁵. V této souvislosti vyškrtnutím ze seznamu nebývají trestáni jen v rovině ztráty způsobilosti vykonávat práci znalce a tlumočnicka, ale může se toto odrazit i na důvěře hlavního zaměstnavatele, popř. klientů, zákazníků apod. Tedy i přesto, že znalci, tlumočnicki a zaměstnanci policie mají v tomto ohledu stejnou odpovědnost, nejsou jejich tresty rovnocenné.

Porušení mlčenlivosti je závažné porušení povinností daných povolání a ohrožuje jejich výkon, proto i sankce mohou být pro určitého člověka až fatální. Například znalec, který byl vyškrtnut ze seznamu znalců, může být znovu jmenován znalcem až po třech letech³⁶. Osoby, které se na úniku

³⁴ § 10a zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnickích.

³⁵ § 16 a 17 vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnickích.

³⁶ Ibid., § 4 odst. 1 písm. d).

informací podílejí tak mohou být sankcionovány až do té míry, že již nemohou dále své povolání vykonávat vůbec. Častěji jsou ale trestány v rovině osobní cti, př. důtka, či v rovině materiální, př. ztráta určitého finančního ohodnocení.

4.3 Správní sankcionování

Poruší-li zákonnou povinnost mlčenlivosti odborné osoby na trestním řízení se podílející, dopustí se tak v souvislosti s výkonem svého povolání, a tak je na místě takovou osobu sankcionovat v rovině disciplinární. V tomto smyslu je odborná osoba z následného správního trestání vyjmuta, neboť ji nelze v souladu se zásadou *ne bis in idem* trestat dvakrát. Porušení mlčenlivosti totiž neporušuje pouze objekt, jakým je profesní etika či odbornost, ale také řádné fungování veřejné správy, což je také objektem ochrany u přestupků na úseku ochrany osobních údajů.

Přestupek na úseku osobních informací pocházejících z trestního řízení je upraven zákonem o ochraně osobních údajů, neboť sám trestní řád žádné přestupky ohledně porušení pravidel o poskytování informací o trestním řízení nezakotvuje. Trestní řád se tak považuje za jiný právní předpis³⁷ ve smyslu přestupku zakotveného v § 44a a 45a zmíněného zákona. Obě ustanovení se liší pouze subjektem, který se jich může dopustit, kdy v § 44a je uvedena fyzická osoba a v § 45a je osoba právnická či fyzická podnikající. Objektivní stránka přestupku, a dokonce i sankce jsou v obou případech totožné.

Čin, který poruší ustanovení § 8 b odst. 1 trestního řádu, lze kvalifikovat jako přestupek porušení zákazu zveřejnění osobních údajů podle jiného právního předpisu. V případě prostého zveřejnění hrozí pachateli pokuta do výše až jednoho milionu korun. Pokud ale osoba provede skutek prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, veřejně přístupné počítačové sítě nebo jiným obdobně účinným způsobem vystavuje se sankci až do výše pěti milionů korun. Je zde vidět zřejmý rozdíl v závažnosti takového jednání, kdy reakcí na vyšší nebezpečnost je pětinašobná výše pokuty.

Stejného přestupku se dopustí každý, kdo bez souhlasu dotčené osoby zveřejní informace o odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu. Stále

³⁷ Srov. rozsudek Městského soudu v Praze, č. j. 8 A 375/2011-68.

častěji se stává, že jsou zveřejňovány přímo samotné odposlechy či jejich detailní opisy. Jejich primární účel ale spočívá v tom, že mají sloužit jako důkazní prostředek pro trestní řízení a nejsou určeny pro širokou veřejnost. Hromadné sdělovací prostředky, které v rozporu s tímto ustanovením ve večerních zprávách pouští nahrávky získaných odposlechů, aniž by změnilly hlas, vynechaly jména či jiné okolnosti směřující k určitým osobám, se tak dopouští přestupku na úseku ochrany osobních údajů. I když se novináři často odvolávají na ústavní svobodu slova a zákaz cenzury, jistě těmto základním právům nespovídají neomezené zveřejňování. V případě, že novinář pojme nebo by z okolností měl pojmout podezření, že se jedná o nezákonně získanou informaci, měl by být velmi opatrný a dvakrát si rozmyslet, jak s takovou informací naloží. Prací médií je být hlídacím psem demokracie, s čímž je v souladu získávání informací a jejich poskytování široké veřejnosti. Solidní novinář si získanou informaci předem ověří a snaží se najít další zdroje a pozadí případu. Tedy nezákonně získaná informace by spíše než k užití přímo do éteru, měla sloužit jako jakýsi výchozí bod, a ne stěžejní trám pro budoucí články či reportáže. Nezkreslené odposlechy může vysílat jen senzace a zisku či diváků, posluchačů či čtenářů chtivý novinář, kterému nejde prioritně o pravdu, ale o slávu. Proto by bylo na místě uvažovat o regulaci zveřejňování informací nezákonně získaných z trestního řízení, primárně pak ve formě odposlechů či záznamu telekomunikačního provozu, hromadnými sdělovacími prostředky, konkrétně tedy o novelizaci zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, a č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku. Nechce se říct, že by se novinářům mělo zcela zakázat o takovýchto kauzách informovat, či je dokonce trestat za to, že dělají svou práci, a omezit tak jejich základní práva. Spíše je na místě připomenout, že zkušený novinář rozpozná zákonnost či nezákonnost zdroje, a vzhledem k ochraně probíhajícího trestního řízení a soukromí osob je krajně nežádoucí bezhlavě zveřejňovat vše, aniž by byly domýšleny důsledky takového jednání.

Správný delikt podle § 45a zmíněného zákona není vázána na návrh dotčené osoby ani na vyšší míru jejího dotčení, kdy reakce dotčených osob by mohly mít význam pro úvahu o výši pokuty. Na tu může mít vliv také opakovanost

zveřejnění, a to třeba i dílčí.³⁸ V současnosti však správní ochrana není často využívána, byť by v některých případech mohl sám Úřad pro ochranu osobních údajů vyvinout větší aktivitu vedoucí k ochraně soukromí a ctí.³⁹ Jednou ze zásad správního trestání je také zákaz zneužití správního uvážení, kdy praktickým projevem je zákaz ukládání likvidačních správních sankcí, což platí jak pro zákonodárce, tak pro správní orgány v rámci konkrétních aplikačních postupů, kde jsou povinny zohlednit i majetkové poměry pachatele správního deliktu⁴⁰.

Při úniku osobních informací pocházejících z trestního řízení se může daná osoba dopustit přestupku na úseku osobních údajů, kdy v případě prostého zveřejnění za toto hrozí pokuta do výše jednoho milionu korun a v případě zveřejnění kvalifikovaného pokuta až do výše pěti milionů korun. Sankce jsou stejné, ať se jedná o osobu fyzickou, tak osobu právnickou či fyzickou podnikající. Sankcionovány jsou zde především čistě soukromé osoby bez profesního podílu na trestním řízení, a to v rovině majetkové. Podle názoru docenta Šimíčka⁴¹ zakotvují zmiňovaná ustanovení poměrně vysoké pokuty. S tímto názorem se lze ztotožnit, a navíc upozornit i na fakt, že výše pokut odporuje zásadě zneužití správního uvážení především tedy ze strany zákonodárce, což ještě nabude větších rozměrů, když si uvědomíme, že základní horní hranice pro uložení pokuty v přestupkovém řízení je pouhých tisíc korun. Ke zvyšování horních hranic sazby pokuty přispívají mnohdy i evropské předpisy. V našem případě se jedná o Nařízení GDPR, které uvádí za porušení některých povinností v něm uvedených, jaká má být maximální výše pokuty⁴². Přitom je jisté, že stále se zvyšující pokuty samy o sobě problém s porušováním právních povinností nemohou vyřešit. Dokonce mohou být i kontraproduktivní.⁴³ Je na místě navrhnout úpravu

³⁸ Srov. rozsudek NSS ČR, č. j. 2 As 304/2017-49, body 43 a 46.

³⁹ KOVÁČOVÁ, Lucía, Lucie NECHVÁTALOVÁ a Štěpán VÝBORNÝ. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, s. 54.

⁴⁰ BOHADLO, David, Lukáš POTĚŠIL a Jan POTMĚŠIL. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 23.

⁴¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Právo na soukromí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 64.

⁴² Podle čl. 83 a 84 GDPR lze uložit správní pokuty až do výše 20 mil. €, u podniku dokonce až do 4 % celkového ročního obrátu celosvětově za předchozí finanční rok.

⁴³ FRUMAROVÁ, Kateřina a kol. *Správní trestání*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 19–20.

horních hranic, kdy je nutné modifikovat jejich výši, neboť ta není v praxi stejně užívána, a navíc odporuje zásadám správního trestání, v návaznosti na rozlišení, pokud se přestupku dopustí fyzická osoba nebo osoba právnická či fyzická podnikající. Není legitimní ani vzhledem k možným následkům trestat odlišné osoby stejně, neboť vzhledem k individuálnímu přístupu je pět milionů korun pro obyčejného člověka devastující, zatímco pro společnost s celostátním nákladem je to jen další částka na seznamu položek k odečtení z daní.

4.4 Trestní sankcionování

Represe trestního práva patří k těm nejzávažnějším zásahům, neboť reagují na nejzávažnější porušení společenských standardů. Rozdíl mezi přestupkem a trestným činem je v souvislosti se shodou předmětu ochrany, zde správné fungování veřejné správy a soukromí osob, spojen s mírou společenské škodlivosti, resp. nazíráním na ni⁴⁴. Z těchto důvodů je před užitím trestního práva nutné využít dostupných prostředků jiných právních odvětví, jinak by došlo k rozporu subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě a jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo jsou neefektivní⁴⁵. Úniku osobních informací pocházejících z trestního řízení coby svou závažností trestného činu se může dopustit každý, kdo se na něm podílí či ho přímo zapříčiní. Pokud se totiž bude jednat o závažné porušení norem, převyší trestněprávní odpovědnost i odpovědnost disciplinární a správní. Samozřejmě je nutné připomenout, že některé trestné činy jsou vázány na speciální subjekt, a tedy se jich může dopustit pouze speciálně určená osoba, a ne obecně každý. V souvislosti s úniky osobních informací pocházejících z trestního řízení připadá v úvahu hned několik trestných činů podle trestního zákoníku, a to neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180), zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329), maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330), přijetí úplatku (§ 331) nebo podplácení (§ 332). Dále budou rozebrány pouze tři nejvýznamnější.

⁴⁴ KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 313–314.

⁴⁵ Srov. náleží ÚS ČR, sp. zn. I. ÚS 3113/13-1, bod 17.

Trestný čin, jehož skutkovou podstatu může naplnit každý včetně právnické osoby, je neoprávněné nakládání s osobními údaji podle § 180 trestního zákoníku. Jeden z trestných činů namířených proti právům na ochranu osobnosti a soukromí. Jedná se o nedbalostní trestný čin, který lze spáchat neoprávněným zveřejněním, sdělením, zpřístupněním ale třeba i přisvojením si osobních údajů, které byly o jiném shromážděny v souvislosti s výkonem veřejné moci. Za toto se považuje i shromažďování údajů o osobách figurujících v trestním řízení, typicky informace o osobě, proti níž se trestní řízení vede, poškozeném či svědkovi. Zákonný znak skutkové podstaty spočívající v přisvojení si osobních údajů lze naplnit jakýmkoli neoprávněným získáním možnosti trvale disponovat s osobními údaji jiného (stačí, když si je pachatel zapamatuje), aniž by bylo nutné, aby pachatel získal dané informace v materializované podobě, např. vytištěním⁴⁶. Zde je patrné, že se jedná o extenzivní výklad, který by měl být uplatňován jen ojedinele.

Skutkovou podstatu činu zakotveného v § 180 trestního zákoníku lze naplnit též porušením státem uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti. Skutková podstata vyjadřuje zájem společnosti na ochraně osobních údajů, ale i dalších práv a oprávněných zájmů, které mohou být zveřejněním osobních údajů poškozeny⁴⁷. Podstatným znakem její objektivní stránky je způsobení vážné újmy⁴⁸, což ostatně odlišuje tento trestný čin od přestupku či kárného provinění. Pachatel, který se dopustil prostého trestného činu neoprávněné nakládání s osobními údaji, hrozí trest odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti. Z kvalifikovaných podstat tohoto trestného činu je zajímavý též případ, kdy je či spáchán prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, veřejně přístupné počítačové sítě nebo jiným obdobně účinným způsobem. Za takové jednání by pachatel hrozilo odnětí svobody od jednoho roku do pěti let, peněžitý trest nebo zákaz činnosti. Tato kvalifikovaná skutková podstata tvoří trestněprávní stranu mince k ustanovení § 44a odst. 3 a 45a odst. 3 zákona o ochraně osobních údajů. Nejtvrdší trest v podobě až osmi let vězení je dán tomu, kdo činem způsobí škodu

⁴⁶ K tomu více usnesení NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 1623/2008.

⁴⁷ Srov. usnesení NS ČR, sp. zn. 11 Tdo 275/2007, usnesení NS ČR, sp. zn. 4 Tdo 1209/2009.

⁴⁸ K tomu např. usnesení NS ČR, sp. zn. 6 Tdo 942/2011, usnesení NS ČR, sp. zn. 4 Tdo 843/2015.

velkého rozsahu, tedy nejméně částky pěti milionů korun, nebo získá pro sebe či jiného prospěch stejné velikosti.

Podle judikatury Nejvyššího soudu⁴⁹ není k naplnění této skutkové podstaty nutná opakovanost či udržování protiprávního stavu, ale pouze jednorázové jednání, čímž se trestný čin neoprávněného nakládání liší od přestupků na úseku ochrany osobních údajů, neboť pro jejich naplnění zákon o ochraně osobních údajů vyžaduje, aby k porušení docházelo často a opakovaně. Zatímco v případě přestupků je nedokonavý tvar slovesa užit záměrně, viz termíny zveřejňování, uchovávání, šíření apod., v případě trestního zákoníku chtěl zákonodárce podle Nejvyššího soudu naznačit různorodost forem nakládání s osobními údaji. V samotné formulaci konkrétního ustanovení jsou pak užívána slova jako „zprístupní“, „sdělí“ a ne „zprístupňuje“ či „sděluje“. Otázkou tedy je, zda shledáváme společenskou škodlivost v opakování či míře újmy, která byla způsobena. U přestupku je soustředěna na množství a udržování stavu, zatímco u trestného činu tak podle judikatury stačí jeden potenciálně závažný čin.

Pro vymezení dalších trestných činů je důležité si nejdříve charakterizovat pojem úřední osoba. Její zákonná definice je obsažena v ustanovení § 127 trestního zákoníku: „*Úřední osobou je soudce, státní zástupce, příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, strážník obecní policie, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů*“. K trestní odpovědnosti úřední osoby se vyžaduje, aby tento spáchala v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.

Úniky informací odporují ustanovením trestního řádu, slovy zákona jinému právnímu předpisu. Za tento jiný právní předpis dle judikatury⁵⁰ považovat i interní právní předpisy, které nejsou vyhlášovány ve Sbírce zákonů; významná je skutečnost, aby obecně závazný normativní akt nižší právní síly byl v souladu se zákonem, navazoval na něj a pouze jej rozvíjel. Na tuto skutečnost míří skutková podstata trestného činu § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, která pojednává o zneužití pravomoci úřední osoby. Smyslem je, že úřední osoba vykonává svou pravomoc způsobem, který úmyslně porušuje nebo obchází konkrétní právní předpis a zároveň úmyslně způsobí jinému

⁴⁹ Rozsudek NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 1161/2006.

⁵⁰ Usnesení NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 290/2015-32.

škodu nebo jinou závažnou újmu či sobě nebo jinému opatří neoprávněný prospěch. Trestem za tento čin je odnětí svobody na jeden rok až pět let nebo zákaz činnosti. V postavení organizátora, návodce, pomocníka může figurovat i osoba neúřednická⁵¹. I tento trestný čin má dvě kvalifikované skutkové podstaty, které jsou přímo úměrné velikosti škody či získanému prospěchu. V případě, že se jedná o značný prospěch či značnou škodu, hrozí pachateli tři až deset let vězení. Propadnutí majetku nebo odnětí svobody na pět až dvanáct let za situace, kdy činem opatřil prospěch velkého rozsahu, nebo způsobil škodu velkého rozsahu. Pod pojmem značný prospěch nebo prospěch velkého rozsahu je třeba rozumět jak prospěch materiální, tak i prospěch nemateriální povahy, kdy druhý jmenovaný musí být svým významem ekvivalentní hodnotové výši prospěchu materiálního⁵². Nutno podotknout, že trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby je trestné již ve stádiu přípravy, jak explicitně uvádí trestní zákoník. Ve spojení s ustanovením § 20 odst. 1 trestního zákoníku se musí jednat o úmyslný trestný čin, za nějž hrozí trest odnětí svobody, jehož hranice je minimálně 10 let, tedy se vztahuje pouze na kvalifikované skutkové podstaty. Zneužití pravomoci úřední osoby tak ve své prosté podobě není ve stádiu přípravy trestné. Podle judikatury⁵³ je možný jednočinný souběh trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby s trestným činem neoprávněného nakládání s osobními údaji.

Únik informací je mnohdy motivován finančními cíli. Někdo jinému slíbí či nabídne „všimně“ za to, že mu sdělí osobní informace z trestního řízení, které by před veřejností měly zůstat utajeny. Zveřejnění na předních stránkách bulvárních plátků pak často bývá jejich osudem. Iniciátor však může stát i na druhé straně, kdy může být motivován nejrůznějšími podněty. Přesně takovým jednáním mohou být naplněny skutkové podstaty trestných činů v trestním zákoníku obecně zařazených pod úplatkářství. Zaměříme se teď na skutkovou podstatu přijetí úplatku. Podle § 331 trestního zákoníku, kdo pro sebe či pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek⁵⁴ v souvislosti

⁵¹ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. díl. (§ 233 až 421)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2605.

⁵² *Ibid.*, s. 2606–2607.

⁵³ Usnesení NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 1623/2008.

⁵⁴ Podle společných ustanovení § 334 trestního zákoníku se „úplatkem rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok“.

s obstaráváním věcí obecného zájmu⁵⁵, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři roky nebo zákazem činnosti. Přísnější trest čeká osobu, která přímo úplatek vyžaduje, a to šest měsíců až pět let vězení. Podle judikatury⁵⁶ pro naplnění znaku „úplatek žádá“ není třeba, aby pachatel o úplatek požádal výslovně, ale stačí jakékoliv jednání, z něhož je patrné pachatelovo očekávání. I tento trestný čin obsahuje dvě kvalifikované skutkové podstaty, kdy první je naplněna tím, že osoba jedná v úmyslu opatřit sobě či jinému značný prospěch, nebo spáchá čin jako úřední osoba. Druhá je opět odlišena mírou závažnosti, a to když se bude jednat o prospěch velkého rozsahu, či kombinaci značného rozsahu, ale v postavení úřední osoby. Jednoduše řečeno být úřední osobou ve vztahu uplácení se bere jako přitěžující okolnost, kdy k nejtěžšímu trestu za tento trestný čin, tedy pět až dvanáct let odnětí svobody, stačí získat značný prospěch. V případě prosté osoby se musí jednat o prospěch velkého rozsahu. Obrácenou stranou mince pak je kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podplácení podle § 332 trestního zákoníku, kde její znak spočívá v úřední osobě jakožto subjektu, vůči kterému je čin konán. Trestný čin přijetí úplatku je možný v jednočinném souběhu s trestným činem zneužití pravomoci úřední osoby, kdy se jedná o případy korupce úřednických osob vybavených pravomocí⁵⁷.

Osoba fyzická i právnická (v souladu s § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob), která zapříčiní či pomůže úniku osobních informací pocházejících z trestního řízení, se může dopustit hned několika trestných činů, konkrétně neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180), zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329), maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330), přijetí úplatku (§ 331) nebo podplácení (§ 332). Vzhledem k ukládání sankcí je důležité zjistit přítomnost speciálního subjektu, a to úřední osoby v souladu s § 127 trestního zákoníku, neboť v některých případech sama skutková podstata tento speciální subjekt vyžaduje, zatímco v jiných je přítomností speciálního subjektu naplněna kvalifikovaná skutková

⁵⁵ Věcí obecného zájmu je veškerá činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu, např. rozhodování orgánů státní moci a správy. Obstarávání věcí obecného zájmu je plnění úkolů, na jejichž řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost či alespoň určitá sociální skupina. Výkon pravomoci úřední osoby je vždy současně i obstaráváním věcí obecného zájmu (DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit., s. 2614–2615).

⁵⁶ Rozhodnutí NS ČSR, sp. zn. 11 Tz 3/83.

⁵⁷ DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit., s. 2607.

podstata. Všechny vyjmenované trestné činy obsahují sankci odnětí svobody, a to v nejrůznějších délkách, které jsou přímo úměrné spáchané škody či získanému prospěchu; nejtěžším trestem je odnětí svobody až na 12 let v případě trestných činů podle § 329 a 331 v případě škody či prospěchu velkého rozsahu či škody nebo rozsahu značného rozsahu, byl-li spáchán osobou úřední. Vzhledem k úředním či odborným osobám obsahuje též sankci zákazu činnosti či propadnutí majetku, zatímco k prostým osobám je doplněno peněžitým trestem. Trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji také obsahuje jakousi paralelu k přestupku podle zákona o ochraně osobních údajů, kdy zavádí kvalifikovanou skutkovou podstatu, kdy je za neoprávněné zveřejnění, sdělení apod. v případě, že je toto učiněno prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, veřejně přístupné počítačové sítě nebo jiného obdobně účinného způsobu, možno uložit trest jeden rok až pět let vězení, peněžitý trest nebo zákaz činnosti.

5 SHRnutí

Úniky osobních informací pocházející z trestního řízení mohou a mnohdy zasahují do soukromí a rodinného života účastnících se osob. Tyto osoby se většinou nachází v postavení poškozeného, oběti, svědka a v neposlední řadě také osoby, proti níž se trestní řízení vede. Uniklým osobním údajem může být jakákoliv informace, která vede ke zjištění totožnosti konkrétní osoby, tedy i skutečnost zdánlivě nepodstatná či dokonce lživá. Pokud se takové uniklé informace objeví druhý den v tisku nebo na sociálních sítích, mohou pak způsobit konkrétnímu člověku velké obtíže od morálního hodnocení a odsudku okolím po ztrátu zaměstnání, zakázek či dokonce rodiny. Na druhé straně úniky informací škodí i pohledu a důvěře společnosti ve fungování orgánů činných v trestním řízení. V případě, že se podaří dopátrat a usvědčit osobu z participace na úniku informací, je možné ji podle jejího postavení v řízení potrestat ve třech rovinách. Vzhledem k občanskoprávní rovině může poškozená osoba za každé situace žádat upuštění či odstranění, popř. morální či přiměřené peněžité zadostiučinění. V rovině disciplinární budou trestáni členové orgánů činných v trestním řízení a odborné osoby podílející se na trestním řízení. Porušení mlčenlivosti se ve většině případů považuje za závažný přestupek, kdy například

advokát, pokud takto způsobí nenapravitelnou újmu svému klientovi, může být vyškrtnut ze seznamu advokátů. Podobně je tomu tak i u tlumočnicků a znalců, kterým vedle vyškrtnutí ze seznamu hrozí pokuta do sto tisíc korun. V rovině správní, kterou budou trestány osoby, které nelze v souvislosti s výkonem jejich profese trestat disciplinárně, lze uložit pokutu v závratné výši milionu korun bez rozdílu, zda čin spáchala fyzická, nebo právnická osoba. Za šíření prostřednictvím veřejných sítí je možno uložit pokutu až do výše pěti milionů korun. Tyto sumy odporují zásadě zákazu zneužití správního uvážení na straně zákonodárce. Na druhou stranu jsou tyto částky vyšroubovány evropskými předpisy. Na šíření prostřednictvím veřejných sítí navazuje i trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji, kde je tento způsob šíření explicitně vyjádřen v kvalifikované skutkové podstatě a hrozí za něj jeden rok až pět let vězení nebo zákaz činnosti. Existuje zde podmínka, že takto musí být způsobena vážná újma, přičemž se jedná o nedbalostní trestný čin. Dalším nedbalostním trestným činem je maření úkolu úřední osoby z nedbalosti. Za úřední osobu se mj. považují soudci, státní zástupci i členové policejních útvarů. Být úřední osobou je ve skutkové podstatě přijetí úplatku považováno za znak kvalifikované skutkové podstaty, kdy postačí pro nejtěžší trest, tedy až dvanáct let vězení, značná škoda či značný prospěch, zatímco u prosté osoby musí prospěch či škoda být velká. V případě podplácení je to naopak, že do kvalifikované skutkové podstaty se dostane ten, kdo se snaží uplatit úřední osobu. Zatímco úředním osobám je možno ukládat zákaz činnosti, čímž zákonodárce míří na to, že by taková osoba neměla danou profesi vykonávat, pokud ji neumí vykonávat řádně, prostým osobám jsou kromě trestu odnětí svobody ukládány peněžité tresty či propadnutí majetku. Jak vidíme na jednotlivých udělených sankcích, podílet se na únicích osobních informací může sice být mnohdy vzhledem k náhlému finančnímu zisku či jiné satisfakci lákavé, ale v případě prozrazení existuje v českém právním prostředí množství do sebe zapadajících mechanismů, které nenechají usvědčeného pachatele bez potrestání.

Literature

BOHADLO, David, Lukáš POTĚŠIL a Jan POTMĚŠIL. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 206 s. ISBN 978-80-7400-413-1.

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. díl. (§ 233 až 421)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FRUMAROVÁ, Kateřina a kol. *Správní trestání*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, 396 s. ISBN 978-807502-250-9.
- GRYGAR, Jiří. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
- GRYGAR, Jiří. *Zákon o soudech a soudcích: včetně tzv. generátoru náhodného přidělování a GDPR: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 575 s. ISBN 978-80-7598-162-2.
- KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK. *Trestní právo / stále / v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, 561 s. ISBN 978-80-210-8921-1.
- KOVÁČOVÁ, Lucia, Lucie NECHVÁTALOVÁ a Štěpán VÝBORNÝ. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, 162 s. ISBN 978-80-210-6521-5.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela, Karel HAVLÍČEK, Robert NĚMEC a kol. *Zákon o advokacii a stavovské předpisy. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
- KUČEROVÁ, Alena. *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 516 s. ISBN 978-80-7179-226-0.
- PELIKÁN, Martin. *Shrnutí předpisů o advokacii*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 173 s. ISBN 978-80-7552-664-9.
- Příjem, výsluhové nároky a další benefity. *Policie ČR* [online]. 2019 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prijem-vysluhove-naroky-a-dalsi-benefity.aspx>
- Sněmovní dokument 6740. Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny k prověření, zda nedocházelo k protiprávnímu jednání v souvislosti s možným neoprávněným získáváním spisů orgánů činných v trestním řízení nebo informací z těchto spisů a zda informace takto získané nebyly zneužívány k ovlivňování politické soutěže nebo destabilizaci demokratického právního státu. *Poslanecká sněmovna* [online]. Předloženo 11. 9. 2017 [cit. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sd.sqw?cd=6740&o=7>

- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Advokátní právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 330 s. ISBN 978-807400-659-3.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Právo na soukromí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, 212 s. ISBN 978-80-210-5449-3.
- Úmluva ze dne 4. 11. 1950 o ochraně lidských práv a základních svobod. *European court of human rights*. [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf
- Úmluva Rady Evropy č. 108 ze dne 28. ledna 1981 o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat, vyhlášená pod č. 115/2001 Sb. m. s.
- VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 94/2018 Sb., změna daňového řádu a dalších souvisejících zákonů. *Poslanecká sněmovna ČR* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2018 [cit. 8. 4. 2019]. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 7. 2009, č. j. As 98/2008-148.
- Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.
- Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.
- Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Contact – e-mail

420558@mail.muni.cz

Protiprávní čin spáchaný před vznikem právnické osoby – kde se soukromé a trestní právo (ne)setkávají¹

David Čep, Katarína Kandová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V předkládaném příspěvku se zabýváme problematikou spáchání protiprávního činu (přičitatelného právnické osobě) před jejím samotným vznikem, a to z pohledu trestního a soukromého práva.

Předně je to totiž právo soukromé (resp. jeho normy), které umožňuje, aby za právnickou osobu bylo možné jednat již před jejím vznikem, tedy, aby bylo možné činit právní jednání, jehož následky se váží k subjektu, jenž se teprve má stát osobou v právním slova smyslu. Oproti tomu právo trestní – vzhledem k jeho předmětu – pamatuje v první řadě na protiprávní činy spáchané před vznikem právnické osoby [§ 114 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku a § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o.], což je logickým vyústěním existence příslušné soukromoprávní úpravy. Na takto načrtnutém půdorysu, složeném z tandemu soukromého a trestního práva, se zamýšlíme nad tím, do jaké míry trestní právo reflektuje dílčí specifika práva soukromého, či zda v tomto směru vystupuje zcela suverénně.

Keywords in original language

Protiprávní čin; právnická osoba; jednání před vznikem právnické osoby; trestní odpovědnost; vytýkatelnost (přičitatelnost *lato sensu*) protiprávního činu právnické osobě.

Abstract

In this contribution we focus on specific issue of committing illegal act (accountable to legal entity) before it is even established. According to topic

¹ Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Vybrané aspekty trestního práva hmotného a procesního v komparativním pohledu (MUNI/A/1443/2018).

of section of criminal law, we try to analyse this issue from perspective of both criminal and civil law.

First, it is civil law (respectively its legal norms) that enables to act on behalf of legal entity even before it is duly established. In other words, it enables to act (legally) and bind by these actions a subject, that does not exist yet as subject of law. On contrary criminal law – due to its subject – focus on, in first place, illegal acts committed before establishing of legal entity [see Section 114 paragraph 2 letter a) of Criminal Code and Section 8 paragraph 4 letter a of Act on Criminal Liability of Legal Entities and Proceedings Against Them]. Existence of such criminal regulation is logic according to existence of civil one that enables acting on behalf of legal entity before it is established. In our contribution we try to, on described platform consisting of civil and criminal regulation, provide some ideas on how much criminal regulation reflects specifics of civil regulation or how much it governs this issue sovereignly.

Keywords

Illegal Act; Legal Entity; Acting Before Establishing of Legal Entity; Criminal Liability; Accountability (Imputability *lato sensu*) of Illegal Act to Legal Entity.

1 ÚVODNÍ ZAMYŠLENÍ

Letošní ročník sekce trestního práva konference Cofola 2019 je věnován interaktivitě trestního práva. Uvedené téma nás proto, vcelku intuitivně, navedlo k interakcím mezi soukromým a trestním právem, přičemž téma trestní odpovědnosti právnických osob v tomto směru skýtá dostatek podnětů k zamyšlení. Z celé palety otázek, které soukromoprávní původ právnických osob nabízí k diskusi, nás zaujala (na první pohled ne příliš diskutabilní) otázka **jednání před vznikem právnické osoby** a její trestněprávní konotace.

Z ustanovení § 127 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „o. z.“)² totiž plyne, že *za právnickou osobu*

² Obdobnou úpravu obsahoval již dříve § 64 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění do 31. prosince 2013.

lze jednat jejím jménem již před jejím vznikem, přičemž aby byla právnická osoba z tohoto jednání zavázána, je zapotřebí, aby do tří měsíců od svého vzniku rozhodla, že následky takového právního jednání přebírá a toto převzetí dala ostatním zúčastněným osobám najevo. Jinými slovy, právní jednání, učiněné za právnickou osobu již před jejím vznikem může tuto zavazovat, a to za předpokladu, že jej tato ve stanovené lhůtě dodatečně schválí (*ratihabuje*).³

Na základě existence této konkrétní úpravy si pak lze oprávněně klást otázku, zdali právnickou osobu zavazuje i **protiprávní čin spáchaný před jejím vznikem**, a to jak civilní delikt (porušení zákona či smlouvy), tak trestný čin. Jistě se jeví jako validní tvrzení, že je-li možné právně jednat za právnickou osobu před jejím vznikem, je možné spáchat před tímto i protiprávní čin, který může představovat základ její soukromoprávní, anebo trestněprávní, odpovědnosti.

V tomto ohledu je proto dle našeho názoru zajímavé, že soukromé právo žádnou výslovnou úpravu vázanosti právnické osoby protiprávním činem spáchaným před jejím vznikem neobsahuje (jinými slovy žádná ‚deliktní‘ obdoba § 127 o. z. není v textu daného kodexu výslovně vyjádřena). Nadto je třeba mít na paměti, že samo jednání za právnickou osobu před jejím vznikem je založeno na **fikci zastoupení** právnické osoby jednající osobou a k tomu, aby této z takového právního jednání přímo vznikla práva a povinnosti, se vyžaduje dodatečné přihlášení se k danému jednání. Je tedy otázkou, jak se to má s protiprávním činem právnické osoby spáchaným před jejím vznikem v rovině práva soukromého.

Ještě zajímavější je pak právě ono propojení soukromoprávních a trestněprávních souvislostí. Je zodpovězení otázky, jakým způsobem lze dovést soukromoprávní odpovědnost právnické osob za protiprávní čin spáchaný před jejím vznikem, nějakým způsobem relevantní pro řádnou aplikaci § 114 odst. 2 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. zákoník“) a § 8 odst. 4 písm. a) zákona

³ Jde o modifikaci obecného pravidla, dle něhož platí, že *překroč-li zástupce rozsah svého zástupčího oprávnění, zavazuje takové právní jednání zastoupeného jen tehdy, pokud jej bez zbytečného odkladu schválí*, přičemž uvedené pravidlo se uplatní i tam, kde určitá osoba vůbec není oprávněna zastupovat jinou (srov. dle § 440 odst. 1 o. z.).

č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „t. o. p. o.“)? A jak je to se stanovením okruhu osob, které mohou před vznikem právnické osoby spáchat protiprávní čin, který jí lze přičítat? Obzvláště, když v rovině soukromého práva platí, že jednání (právem aprobované) za právnickou osobu před jejím vznikem je založeno na fikci zastoupení [jak bude rozvedeno níže]. Může se taková fikce uplatnit i v rovině základů trestní odpovědnosti?

V předkládaném příspěvku si klademe za cíl přiblížit tyto otázky a navrhnout eventuální řešení, která zajistí co nejsnazší praktickou aplikaci shora označených ustanovení trestních předpisů.

2 OBECNĚ K PRÁVEM APROBOVANÉMU I REPROBOVANÉMU JEDNÁNÍ V OBDOBÍ MEZI ZALOŽENÍM A VZNIKEM PRÁVNICKÉ OSOBY

Na tomto místě si dovoluujeme pouze ve stručnosti přiblížit čtenáři nezbytné soukromoprávní kompendium, bez jehož znalosti není zodpovězení naznačených otázek možné, resp. by postrádalo nezbytné teoretické ukotvení.

V prvé řadě je třeba říci, že proces etablování právnické osoby jako subjektu práva se rozpadá dvou dílčích fázích, a to **založení** (resp. ustavení) a **vzniku právnické osoby**. Dle § 122 o. z. platí, že právnickou osobu lze ustavit zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis. U právnických osob soukromého práva, typicky pak u nejčastěji se vyskytujících kapitálových společností, se tak děje tzv. zakladatelským právním jednáním (viz § 123 a § 125 o. z.), a to i v případě, že k následnému vzniku takové právnické osoby dochází v důsledku *přeměny*.⁴ Samotné zakladatelské právní jednání však představuje toliko prvotní (byť nepostradatelný) předpoklad vzniku právnické osoby. Tím druhým je zápis právnické osoby do příslušného veřejného rejstříku (tzv. registrační princip). Teprve v tomto okamžiku, v souladu s dikcí § 118 o. z., právnická osoba *získává právní osobnost a stává se tedy osobou v právním slova smyslu* (daná zápis má tedy zjevně konstitutivní účinek).

⁴ Viz KOŽIAK, Jaromír. Založení a vznik obchodní korporace. In POKORNÁ, Jarmila, Josef HOLEJŠOVSKÝ, Jan LASÁK, Milan PEKÁREK a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: Č. H. Beck, 2014, s. 11.

V našem příspěvku jsem se rozhodli věnovat právě onomu **mezidobí mezi založením** (např. sepsáním zakladatelského právního jednání) právnické osoby a **vznikem** (typicky jejím zapsáním do příslušného veřejného rejstříku). Je tomu tak proto, jelikož právě v tomto mezidobí dochází k řadě právních jednání,⁵ která se s právnickou osobou pojí, avšak nemohou být považována bez dalšího za její ‚vlastní‘ (resp. za jednání jejích zástupců).⁶ Jak totiž již bylo řečeno, právnická osoba v období tohoto *intermezza* dosud neexistuje jako subjekt v právním slova smyslu, nemá vlastní právní osobnost, a tedy jako *non subjekt* ani nemůže být právně vázána, natož pak jednáním ‚svých‘ zástupců. Přesto je však nezbytné, aby v tomto mezidobí byla činěna nezbytná právní jednání, která nutně musí vzniku právnické osoby předcházet (např. uzavření již zmínované nájemní smlouvy, ale např. i smlouvy o úvěru, kupní a dalších, na základě nichž má být v budoucnu zajištěno řádné fungování právnické osoby již od prvních dní následujících po jejím vzniku). Tuto problematiku řeší již zmíněný § 127 o. z., dle něhož platí, že *jménem právnické osoby lze jednat již před jejím vznikem*.

Otázkou tedy je, **kdo** může takto jednat již před vznikem právnické osoby a **na základě jakého právního titulu?**

Z § 127 o. z. se odpověď ani na jednu z těchto otázek přímo nepodává. Teorie je však v zásadě ve shodě v tom směru, že za právnickou osobu takto může jednat prakticky **kdokoliv** (byť tak budou nejčastěji činit zakladatelé právnické osoby, popřípadě budoucí členové jejího statutárního orgánu).⁷ Otázka právního titulu již tak zřejmá není. Lze se setkat s názorem, že taková

⁵ Prakticky však k tomuto jednání může docházet i před samotným založením právnické osoby, neboť z dikce § 127 ObčZ neplyne, že by to bylo možné toliko v období mezi jejím založením a vznikem. Srov. ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 107; viz obdobně RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 681.

⁶ Příkladem nám může být uzavření nájemní smlouvy k nemovitosti, v níž se má nacházet sídlo právnické osoby, popřípadě různé smlouvy o smlouvách budoucích, v nichž se určitá osoba bude jménem právnické osoby zavazovat k uzavření budoucí smlouvy např. smlouvy o dílo, o zápůjčce atp. (viz § 1785 a násl. o. z.).

⁷ Srov. RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ a kol., op. cit., sub 5, s. 678; ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit., sub 5, s. 107; anebo GURIČOVÁ, Jana a Jan LASÁK. Komentář k § 127. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Karel BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 188.

osoba jedná za právnickou osobu na základě **fikce zastoupení**,⁸ kdy právní účinky jednání takové osoby může právnická osoba dodatečně ratihabovat, a to ve lhůtě dle § 127 o. z. Z další dostupné literatury se však takovýto závěr explicitně nepodává⁹ a přímá odpověď na otázku titulu oprávněujícího jednat za právnickou osobu před jejím vznikem zkrátka schází.¹⁰

Osobně se přikláníme k závěru, že v takovém případě jde o fikci zastoupení (obdobně jako v případě § 440 odst. 1 o. z.), neboť tato jednak odpovídá základním premisám stran „jednání“ právnické osoby¹¹ a jiný titul zde (nejspíše) zkrátka nepřipadá v úvahu.¹² Od těchto výchozích poznatků se lze ubírat dále směrem k problematice **spáchání protiprávního činu před vznikem právnické osoby**.

3 KE SPÁCHÁNÍ PROTIPRÁVNÍHO ČINU PŘED VZNIKEM PRÁVNICKÉ OSOBY

Na úvod této části je třeba říci, že vázanost právnické osoby protiprávním činem určitých fyzických osob (neboť stejně jako v případě právního jednání i u protiprávních činů vzniká potřeba stanovení určitého mechanismu jednání právnické osoby) plyne z § 167 o. z. Z uvedeného ustanovení se tak podává, že právnickou osobu *zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě*.

⁸ Viz ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, ŠTENGLIOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit., sub 5, s. 107.

⁹ Byť např. R. Ruban k tomuto uvádí, že jde o specifický institut, který se nejvíce blíží zastoupení. Jedním dechem však dodává, že o zastoupení v pravém slova smyslu nejde, neboť nelze právně jednat za toho, kdo dosud není subjektem práva. Blíže viz RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ, Petr. a kol., op. cit. sub 5, s. 678.

¹⁰ Srov. DVOŘÁK, Tomáš. Komentář k § 127. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 449–450; či GURIČOVÁ, Jana a Jan LASÁK. Komentář k § 127. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit., sub 5, s. 188.

¹¹ V tomto směru totiž platí, že právnická osoba jedná vždy prostřednictvím svých orgánů, popřípadě zástupců (srov. § 164 odst. 1 o. z.), přičemž jde-li o členy jejího statutárního orgánu, jde o zastoupení svého druhu (blíže srov. ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: BOVA POLYGON, 2016, s. 17 a násl.).

¹² Pouze na okraj lze připomenout, že s jednáním těchto osob před vznikem právnické osoby počítá výslovně i § 46 odst. 2 až 4 z. v. r., který *explicitně* hovoří o jednatelích či členech představenstva, ačkoliv by správně měla být řeč o osobách, které jsou jako (první) jednatele či členové představenstva označeni v zakladatelském právním jednání.

Zde se nabízí možnost analogicky¹³ aplikovat toto pravidlo i na protiprávní činy spáchané před vznikem právnické osoby. Uvedené řešení je sice praktické, nicméně vyvolává další související otázku, totiž, **kdo se takového protiprávního činu** (zřejmě toliko při plnění svých úkolů – srov. dikci § 167 o. z.) **může před vznikem právnické osoby dopustit?**

Je totiž třeba připomenout, že právnická osoba dosud striktně (*de iure*) vzato nevznikla a nemá tedy ani své vnitřní orgány. V takovéto situaci zároveň nelze (zřejmě) ani uvažovat o existenci zmocnění jakýchkoliv dalších osob (neboť to se odvíjí od postavení dosud neustanoveného statutárního orgánu právnické osoby – funkce jeho prvních členů totiž vzniká až dnem vzniku právnické osoby, tedy dnem, kdy je tato zapsána do příslušného veřejného rejstříku).

Dle našeho názoru se tak nabízí *dvě* základní varianty řešení takové situace. První z nich je, že právnické osobě lze přičítat protiprávní čin který byl spáchán před jejím vznikem obecně **jakoukoliv osobou** (a vyjít tedy z úpravy § 127 o. z. stran právního jednání před vznikem právnické osoby). Druhou pak je vycházet z dikce § 167 o. z., upravujícího přičitatelnost protiprávního činu právnické osobě a okruh osob, které mohou protiprávní čin (přičitatelný právnické osobě) před jejím vznikem spáchat, určit **na základě osob uvedených v § 167 o. z.**

Prvé z nastíněných řešení nepovažujeme za správné, a to především proto, neboť nepředvídatelně rozšiřuje okruh možných osob, jejichž protiprávní čin by mohl být právnické osobě přičítán (a to navíc nad rámec osob uvedených v § 167 o. z., který v tomto směru představuje *lex generalis*, kdy zde navíc speciální výslovná úprava schází).

U druhé varianty řešení, již považujeme za správnou, je nutné pro zodpovězení této otázky vytvořit určitou právní konstrukci (zřejmě by mohlo jít opět o *fikci* – tak jako je tomu v případě fikce zastoupení u právního jednání před vznikem právnické osoby) právního titulu na základě kterého by právnická osoba mohla být vázána – samozřejmě až poté, co vznikne – protiprávním činem osob uvedených v § 167 o. z. U těchto osob totiž platí, že jejich postavení v rámci právnické osoby se zásadně odvíjí až od jejího vzniku.¹⁴

¹³ Na tomto místě děkujeme Radku Rubanovi za jeho postřehy k této problematice (včetně zmíněného možného řešení v podobě analogické aplikace § 127 o. z.).

¹⁴ Neboť jak jsme již připomenuli, společně se vznikem právnické osoby dochází ke vzniku jejího statutárního orgánu, resp. ke vzniku funkce jeho prvních členů (srov. dikci § 123 odst. 1 a § 126 odst. 1 o. z.).

Takovou osobou by tedy mohl být kupříkladu ‚člen statutárního orgánu právnické osoby‘, či její ‚zaměstnanec‘. Vzhledem k tomu, že o členu statutárního orgánu nebo o zaměstnanci právnické osoby však lze hovořit toliko *de facto*, nikoliv *de iure* (proto ony uvozovky), je nezbytné – v zájmu zachování předvídatelnosti zákona a ochrany principu právní jistoty a legitimního očekávání – **postavení takových osob odvíjet od určité právní skutečnosti**. Právě ta by totiž mohla představovat legitimní základ pro vznik již zmíněné fikce zastoupení právnické osoby osobou, která spáchala protiprávní čin, který má být této právnické osobě přičten. Tou by dle našeho názoru mělo být zakladatelské právní jednání, v němž by první členové budoucího statutárního orgánu již byli označeni (srov. § 123 odst. 1 větu druhou o. z.), popřípadě pracovní smlouva, uzavřená za dosud nevzniklou právnickou osobu právě takovouto osobou. Právě na základě takovéto konstrukce je totiž dle našeho názoru možné dovozovat delikt ní odpovědnost právnické osoby za jednání naznačených osob. Zcela na závěr pak považujeme za nezbytné dodat, že důsledné dodržení analogického postupu je třeba i v případě podmínky, že protiprávní čin musí být danou osobou spáchán **při plnění úkolů takové osoby** v rámci osoby právnické, tedy nikoliv bez dalšího (srov. dikci § 167 o. z.). Jen tak totiž bude možné (obdobně jako v případě dikce § 8 odst. 1 t. o. p. o.) vyloučit případné protiprávní činy – excesy, které by právnické osobě byly toliko k tíži, a kde by tato spíše sloužila jako nástroj usnadnění spáchání určitého civilního deliktu.

Poslední otázkou, jejíž zodpovězení je pro posouzení případů spáchání protiprávního činu před vznikem právnické osoby nezbytné, je, zda se i v tomto případě uplatní institut **ratihabice** obsažený v § 127 o. z. Jinými slovy, zda lze na protiprávní činy spáchané před vznikem právnické osoby lze aplikovat tatáž pravidla jako v případě právních jednání.

Zde máme za to, že přípustné meze použití *analogie iuris*, které jsme dosud ve vztahu k řešení předchozích otázek užívali, končí. Při důsledném dodržení analogie by totiž bylo nezbytné, aby právnická osoba daný protiprávní čin dodatečně schválila (byť třeba konkludentně), což nepovažujeme za vhodné řešení, neboť v takovém případě by právnická osoba mohla následky daného protiprávního činu (zvláště ony pozitivní např. v podobě neoprávněné výhody v důsledku určitého nekalosoutěžního jednání) jednoduše ‚naoko‘

odmítnout. Absurdita požadavku dodatečné ratihabice je dle našeho názoru ještě zřetelnější v situaci, kdy si uvědomíme, že (negativním) následkem protiprávního činu – porušení primární právní povinnosti, je vznik sekundární právní povinnosti v rámci odpovědnostního vztahu. Jen stěží proto lze připustit, aby právnícká osoba vznik své odpovědnosti jednoduše odmítla, a to bez dalšího (rozuměj bez vzniku oné sekundární právní povinnosti).

4 K TRESTNĚPRÁVNÍM ASPEKTŮM SPÁCHÁNÍ PROTIPRÁVNÍHO ČINU PŘED VZNIKEM PRÁVNICKÉ OSOBY

Přesuneme-li se nyní do roviny *kolektivní trestněprávní odpovědnosti*, zjišťujeme, že tato se **spácháním protiprávního činu ještě před vznikem právnícké osoby** nejenže výslovně počítá,^{15, 16} ale spojuje s ním i příslušné následky. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o. tak stanoví, že ustanovení § 8 odst. 1 a 2 t. o. p. o. se použijí i tehdy, jestliže k jednání uvedenému v § 8 odst. 1 a 2 t. o. p. o. došlo **před vznikem právnícké osoby**. Zmíněné ustanovení tedy, na rozdíl od úpravy soukromoprávní, *výslovně zakotvuje přičitatelnost (lato sensu) protiprávního činu spáchaného před vznikem právnícké osoby* některou z osob dle § 8 odst. 1 písm. a) až d) t. o. p. o. této právnícké osobě. Zároveň tak činí bez dalšího, tj. bez možnosti právnícké osoby vznik její trestní odpovědnosti jakkoliv zvrátit tím, že se k danému protiprávnímu činu dodatečně „nepřihlásí.“¹⁷

Z pravidla obsaženého v § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o. – avšak toliko ve vztahu k právníckým osobám, které se zakládají zakladatelským právním jednáním a vznikají tak zápisem do veřejného rejstříku – dovozujeme několik zásadních poznatků.

Tím prvním je, že **právnícká osoba může být trestně odpovědná za protiprávní čin, který byl spáchán ještě předtím, než vznikla** (nelze však

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 225.

¹⁶ Ostatně na tyto případy pamatuje i obdobné pravidlo obsažené v § 114 odst. 2 písm. a) TzZ (srov. DRAŠTIK, Antonín. Komentář k § 114. In: DRAŠTIK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexandr SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 752).

¹⁷ Byť tento závěr poněkud relativizuje speciální úprava obsažená v § 8 odst. 5 t. o. p. o.

dovodit, že by tato byla trestně odpovědná ještě před svým samotným vznikem, neboť právě s ním se pojí její právní osobnost, a tedy i ‚způsobilost‘ být subjektem trestného činu,¹⁸ o žádnou fikci právní osobnosti v době spáchání daného protiprávního činu zde tedy nejde). Další zásadní skutečností je, že právnícká osoba takový protiprávní čin nemusí nezbytně *ex post* aprobovat. Její trestní odpovědnost tedy nastupuje bez dalšího.¹⁹ Je však třeba upozornit, že (zřejmě) odlišný názor zastávají P. Forejt, P. Habarta a L. Treslová, dle nichž „[v] případech, že příslušný orgán nebo osoba po vzniku právnícké osoby ve stanové lhůtě dodatečně schválí trestné jednání učiněné před vznikem právnícké osoby, není důvod, proč by taková právnícká osoba neměla být za takové jednání činěna trestně odpovědná.“²⁰ S uvedenou tezí souhlasíme, avšak toliko v té míře, že dodatečné schválení protiprávního činu ze strany právnícké osoby je (z hlediska objasnění skutkového stavu věci) ‚žádoucí‘, nicméně případný vznik následné trestní odpovědnosti právnícké osoby jím není nepodmíněn.

Konečně poslední související otázkou je, **jaká osoba se může dopustit takového protiprávního činu před samotným vznikem právnícké osoby**. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o. odkazuje na § 8 odst. 1 t. o. p. o., z čehož zřejmě plyne, že takovou osobou může být jakákoliv osoba dle § 8 odst. 1 písm. a) až d) t. o. p. o. Jak jsme však již vzpomenuli výše, postavení některých z těchto osob se formálně odvíjí až od vzniku právnícké osoby. Zaměříme-li se na osobu, která je (sekundárním) předmětem našeho zájmu – člena statutárního orgánu

¹⁸ Můžeme zde hovořit o jakési ‚časované‘ trestní odpovědnosti (neboť pro právníckou osobu představuje skutečně časovanou bombu, kterou při ‚narození‘ obdrží do svého pomyslného vínku). Tato konstrukce (byť se s ní jinak plně ztotožňujeme) si zasluhuje zdviženého obočí zvláště tehdy, vypomůžeme-li si příměrem z roviny individuálního trestního práva. Jde totiž o obdobnou situaci, jako kdyby dospělý pachatel byl činěn trestně odpovědným za čin jinak trestný, jehož se dopustil před několika lety jako čtrnáctiletý. Na druhou stranu je však třeba dodat, že takováto konstrukce není rozporná se systémem základních zásad trestního práva hmotného, když zjevně nejde o pravou retroaktivitu zákona působící v neprospěch pachatele (jak by se na první pohled mohlo zdát), nýbrž o retrospektivní působení zákona, které je obecně přípustné [Retrospektivně působící zákon „povyšuje minulou skutečnost za podmínku budoucího právního následku“ (srov. PROCHÁZKA, Antonín. Retroaktivita zákonů. In: HÁCHA, Emil (ed.). *Slovník veřejného práva československého. Svazek III., P až Ř*. Brno: Polygrafia, 1934, s. 800].

¹⁹ Zde se tedy ztotožňujeme s názorem Šámala a Dědiče, kteří tak tvrdí s argumentem, že na rozdíl od soukromoprávní úpravy zde takový požadavek následného převzetí účinků právníckou osobou zkrátka schází (srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit., sub 15, s. 225).

²⁰ Srov. FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TRESLOVÁ., *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 86.

–, je třeba říci, že obtíže, které jsme v tomto směru popsali výše, přetrvávají i zde. Tedy i v rovině trestního práva je třeba vypořádat se s otázkou, zda člena statutárního orgánu, jehož funkce dosud formálně vzato nevznikla, lze považovat ze člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) t. o. p. o. Proti závěru, že i takový ‚člen statutárního orgánu‘ spadá do rámce § 8 odst. 1 písm. a) t. o. p. o. lze postavit základní výkladovou zásadu trestního práva hmotného, totiž *criminalia sunt restringenda* (tedy, že trestní zákony je třeba vykládat restriktivně).²¹ Na druhou stranu lze argumentovat teleologickým výkladem, kdy zákonodárce mohl jen stěží mít v úmyslu dosah § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o. limitovat pouze na okruh osob uvedených v § 8 odst. 1 t. o. p. o., jejichž postavení v rámci právnické osoby je nezávislé na okamžiku jejího vzniku (otázkou totiž je, zda takovou možnost vůbec právo připouští). Proto, s přihlédnutím k závěrům formulovaným shora stran soukromoprávních souvislostí, se kloníme k závěru, že za člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 8 odst. 4 písm. a) t. o. p. o. je třeba považovat osobu uvedenou jako člena statutárního orgánu vznikající právnické osoby v jejím zakladatelském právním jednání.²²

Pokud jde o **příklady trestných činů**, které by takto mohly být spáchány a pro něž by právnická osoba mohla být trestně odpovědná, mohlo by dle našeho názoru jít především o případy podvodného jednání v souvislosti se založením a vznikem právnické osoby (zde by byla současně splněna kritéria spáchání trestného činu *v rámci činnosti právnické osoby*, tak *i v její prospěch* ve smyslu návěti § 8 odst. 1 t. o. p. o.). Příkladem budiž trestný čin úvěrového podvodu dle § 211 odst. 1 tr. zákoníku, jehož by se mohla ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) t. o. p. o. dopustit osoba, která by v zakladatelském právním jednání dané právnické osoby byla označena jako její jednatel (včetně oprávnění jednat za tuto právnickou osobu samostatně) a která by při sjednávání úvěrové smlouvy ve prospěch dané právnické osoby uvedla nepravdivé či hrubě zkreslené údaje [vzhledem k tomu, že v případě dané skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu jde o tzv. předčasně dokonaný

²¹ Viz KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 147.

²² Na uvedeném závěru ničeho nemění ani díkce § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, neboť zde nejde o případy, kdy je právní jednání zakládající zástupčí oprávnění neplatné či neúčinné. K těmto případům jinak srov. blíže ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit., sub 15, s. 226.

delikt, není rozhodné, zda by takový úvěr byl právnické osobě i skutečně poskytnut].

5 ZÁVĚR

V úvodu tohoto příspěvku jsme si položili za cíl blíže přiblížit a zodpovědět dílčí otázky související s problematikou spáchání protiprávního činu (ať jak protiprávního toliko ve smyslu práva soukromého, tak i protiprávního ve smyslu soudně trestného) před vznikem právnické osoby. V tomto ohledu máme za to, že předkládaný příspěvek vytyčený cíl naplnil, když v jeho textu se věnujeme jak dílčím specifikům soukromoprávní úpravy (především *de lege lata* neupravené oblast přičitatelnosti protiprávního činu spáchaného před vznikem právnické osoby této právnické osobě), tak i jejich možným dopadům do oblasti trestněprávní (otázka vymezení okruhu osob, jejichž protiprávní čin může představovat základ trestného činu právnické osoby a eventuální potřeba ratihabice daného protiprávního činu ze strany právnické osoby). Z hlediska zaměření tématu sekce trestního práva konference Cofola 2019 si proto dovolueme tvrdit, že tento text představuje ono interaktivní propojení trestního práva a jiných právních odvětví.

Pokud jde o dílčí závěry, považujeme za nezbytné vyzdvihnout především ten, že protiprávní čin spáchaný před vznikem právnické osoby představuje v rovině práva soukromého i trestního jakousi časovanou bombu, kterou právnická osoba obdrží do svého pomyslného vínku, a která se aktivuje (a současně i detonuje – tj. vede ke vzniku sekundární právní povinnosti právnické osoby) v okamžiku jejího vzniku.

Literature

ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: BOVA POLYGON, 2016, 376 s. ISBN 978-80-7273-177-0.

ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 637 s. ISBN 978-80-7478-735-5.

DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexandr SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 1490 s. ISBN 978-80-7478-790-4.

- FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TŘEŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-807201-875-8.
- HÁCHA, Emil (ed.). *Slovník veřejného práva československého. Svazek III., P až Ř*. Brno: Polygrafia, 1934, 960 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Karel BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s. ISBN 978-80-7400-653-1.
- POKORNÁ, Jarmila, Josef HOLEJŠOVSKÝ, Jan LASÁK, Milan PEKÁREK a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 488 s. ISBN 987-80-7400-475-9.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.

Contact – e-mail

David.Cep@law.muni.cz; Katarina.Kandova@law.muni.cz

Adhezní řízení jako součást trestního řízení se zaměřením se na náhradu nemajetkové újmy

Adam Coufal

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Ve svém příspěvku se budu věnovat vybraným otázkám adhezního řízení. To představuje nedílnou součást trestního řízení a vlastně i trestního práva obecně. Jakkoliv primárním úkolem trestního řízení je rozhodování o vině a případně o trestu, otázky spojené s náhradou škody či újmy způsobené poškozenému není možné ponechat stranou. Zatímco v případě náhrady škody ještě nemívají soudy obtížnou úlohu, náhrada újmy nemajetkové bývá věcí obtížnou, a to jak z právního tak i z morálního hlediska. Ve svém příspěvku se proto zaměřím právě na postup soudů při náhradě nemajetkové újmy poškozeným. Při ní se vychází zejména z netrestních předpisů, nepochybně se tedy jedná o projev interaktivity trestního práva. Ve svém příspěvku se tedy budu zabývat významem těchto netrestních předpisů (zejména občanského zákoníku) a způsobem, jakým soud v trestním řízení postupuje při stanovování a přiznávání náhrady nemajetkové újmy. Centrem pozornosti bude vybraná judikatura zejména Nejvyššího a Ústavního soudu.

Keywords in original language

Adhezní řízení; náhrada škody; nemajetková újma; poškozený; oběť; občanský zákoník; odškodnění; trestní řízení.

Abstract

In my presentation I will be dealing with aspects of collateral proceedings. It represents an important part of a criminal proceedings and a criminal law in general. The main purpose of criminal proceedings is to decide about the guilt and the punishment, however questions about indemnity cannot be left behind. Concerning the question of compensation, courts do not have many problems with this matter. But the moral and legal problem

arises with non-pecuniary damage. Therefore my presentation will mostly be about the process when courts deal with non-pecuniary compensation. The court is bound there by non-criminal legal regulations. This fact is a sign of interactivity of a criminal law. My presentation will be occupied with importance of these non-criminal legal regulations (mainly the Civil Code) and the way of setting the non-pecuniary damage. I will pay a special attention to a selected case law of a Supreme Court and Constitutional Court.

Keywords

Adhesive Procedure; Compensatory Damages; Non-pecuniary Damage; Victim, the Civil Code; Compensation; Criminal Proceedings.

1 ÚVOD

V rámci tohoto příspěvku jsem se rozhodl zabývat se otázkou adhezního řízení v rámci trestního řízení. Hlavním impulsem pro výběr tématu přitom byly mé osobní zkušenosti s tímto tématem. Dříve jsem totiž působil u odvolacího senátu Krajského soudu v Brně, který se zejména zabýval odvoláními v případech trestných činů v dopravě. Nejčastěji se tedy přirozeně jednalo o dopravní nehody. Ty měly v řadě případů tragické následky – proto konečků „končily“ až u trestního odvolacího soudu. Často jsem měl tedy možnost doslova z první řady vidět smutné osudy poškozených, kteří se snažili dosáhnout alespoň částečné kompenzace za útrapy, které museli v souvislosti s trestným činem spáchaným na některém z jejich blízkých, absolvovat. Mnohokrát jsem přitom přemýšlel, jakým způsobem vlastně nastavit vztah mezi trestním řízením, jehož hlavním smyslem je rozhodnutí o vině či nevině obžalovaného a v případě viny pak i o spravedlivém a přiměřeném trestu, a rozhodováním o náhradě škody či újmy. Že se tedy jedná o nanejvýš aktuální otázku, by asi bylo zbytečné zdůrazňovat, oběti či poškození trestnými činy zde byli a budou stejně tak, jako pachatelé trestné činnosti. S ohledem na rozsah jsem se rozhodl věnovat zvýšenou pozornost zejména náhradě újmy nemajetkové, jelikož jsem přesvědčen, že v souvislosti s ní vyvstává daleko větší množství otázek, než je tomu v případě náhrady škody, která se zpravidla dá vyčíslit podstatně snadněji.

Asi všichni se shodneme na tom, že úplné oddělení trestněprávní a občanskoprávní roviny by nebylo vhodné. Pokud by poškození museli absolvovat nejprve trestní řízení a teprve po jeho skončení se mohli obrátit na civilní soud se svým nárokem na náhradu škody či nemajetkové újmy, tak by se nejspíše se svým nárokem na náhradu škody přihlásil jen málokdo. Již v dnešní době se mnohdy poškozený po rozhodnutí soudu v trestním řízení, kterým je buďto částečně anebo zcela odkázaný na řízení ve věcech občanskoprávních, rozhodne se svých zbývajících nároků a jejich uplatňování vzdát, protože za další soudní jednání a rozhodování mu prostě tyto nároky nestojí. Zejména v případech trestných činů, kde došlo k újmě na zdraví nebo dokonce na životě, se přitom takovému přístupu asi ani nemůžeme příliš divit. Absolvování dalšího soudního řízení by pro ně znamenalo prodlužování už tak nepříjemných a mnohdy dlouhých útrap. Je-li totiž na jedné straně pomyslné misky vah nárok na náhradu újmy spojený s dalším utrpením spočívající v prokazování a dokládání tohoto nároku, může být v mnoha případech i logické dát přednost druhé misce vah, na níž leží varianta uzavření dané záležitosti jednou provždy, byť bez příslušného finančního či jiného zadostiučnění.

Cílem mého příspěvku bude tedy poukázat na vybrané aspekty české právní úpravy adhezního řízení, na konkrétních příkladech tyto aspekty demonstrovat, věnovat se pak zejména náhradě újmy nemajetkové a způsobu, jakým se soudy snaží tuto újmu vyčíslit.

2 POJEM ADHEZNÍHO ŘÍZENÍ

Nyní se již podívejme se samotný pojem adhezního řízení v trestním právu procesním. Můžeme konstatovat, že adhezní řízení představuje součást trestního řízení, přičemž hlavním cílem a smyslem této součásti je možnost poškozeného uplatnit u trestního soudu svůj soukromoprávní nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení, ke kterému došlo spácháním příslušného trestného činu. Trestní soud pak musí o daném nároku řádně rozhodnout. Specifické přitom je, že toto rozhodování

probíhá podle jiných než trestních předpisů. Typicky se bude přitom jednat o občanský zákoník (dále jen „OZ“) anebo o zákoník práce.¹

Za zmínku stojí fakt, že připojením se k trestnímu řízení se u poškozeného nijak nemění jeho status. Na rozdíl od obviněného, ze kterého se počátkem hlavního líčení stává obžalovaný. Kupříkladu ve Švýcarsku je tomu ale jinak. Poškozený v adhezním řízení má označení navrhovatel, zatímco obžalovaný je odpůrcem.² Jinak se nicméně naše a švýcarská právní úprava adhezního řízení nijak razantně neliší.

Rozhodně není možné tvrdit, že by adhezní řízení představovalo samostatnou část trestního řízení, jakou je kupříkladu přípravné řízení anebo hlavní líčení. Od ostatních částí totiž adhezní řízení není oddělitelné a naopak prostupuje a splývá jak časově tak formálně s trestním řízením jako takovým. Zejména se to pak týká oblasti dokazování, kde příslušné usvědčující důkazy často nejen usvědčují pachatele, ale zároveň i dokládají příslušný nárok poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení.

K významu adhezního řízení se přitom vyjadřoval i Ústavní soud, přičemž bych na tomto místě rád zmínil jeho rozhodnutí z roku 2012. V něm Ústavní soud zdůraznil, že adhezní řízení ve své podstatě přímo nahrazuje občanskoprávní řízení, ve kterém by byl jinak daný nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení, uplatňován. Z tohoto důvodu musí být výrok o náhradě škody trestního soudu odůvodněn stejně řádně a pečlivě jako každé jiné meritorní rozhodnutí soudu. Je třeba si totiž uvědomit, že daný výrok je exekučním titulem. Trestní soud má proto povinnost postupovat při odůvodňování se stejnou pečlivostí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody v řízení ve věcech občanskoprávních. Je tedy nezbytné brát v úvahu veškerá ustanovení občanskoprávních předpisů ohledně odpovědnosti za škodu včetně moderačních ustanovení.³

¹ ŠÁMAL, Pavel. § 43 Poškozený. In: ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Jaroslava NOVOTNÁ a kol. *Trestní řád I,II,III*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1810.

² BARANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení ve Švýcarsku* [online]. Studentská vědecká a odborná činnost, s. 15 [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://moodle.prf.cuni.cz/mod/data/view.php?id=8&advanced=0&paging&page=42>

³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11.

Je třeba zdůraznit, že v adhezním řízení můžeme nalézt řadu zásad, kterými se tato součást trestního řízení řídí. Nyní bych se zmínil o dvou. První z nich je zásada uplatnění nároku poškozeným. Aniž by poškozený svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, uplatnil, totiž o něm trestní soud rozhodovat nemůže. Je navíc nutné, aby se s tímto svým nárokem poškozený přihlásil nejpozději do počátku dokazování v hlavním líčení.⁴ Můžeme zde tedy vidět určitou výjimku ze zásady oficiality, která se jinak v trestním řízení poměrně přísně uplatňuje. Ohledně viny a trestu je trestní soud povinen zjistit skutkový stav tak, aby o něm neexistovaly důvodné pochybnosti. Je tedy povinen provádět důkazy i nad rámec toho, co která ze stran navrhuje, je-li to k řádnému rozhodnutí potřeba. V adhezním řízení je tomu však naopak, aktivita je na poškozeném, který se musí se svým nárokem přihlásit a řádně jej dokládat.

Na tomto místě bych ještě zdůraznil požadavek rychlosti adhezního řízení. S ohledem na to, že se jedná o součást trestního řízení, jehož hlavním smyslem je rozhodnutí o vině a trestu, je třeba, aby o nároku uplatňovaném v adhezním řízení bylo rozhodnuto ve chvíli, kdy je možné rozhodnout o vině a trestu obžalovaného. Kupříkladu odročování hlavního líčení toliko za účelem doplňování dokazování ohledně náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení možné není.⁵

3 UPLATŇOVÁNÍ NÁROKU POŠKOZENÝM

Nyní se podívejme na to, jakým konkrétním procesním způsobem poškozený uplatňuje v rámci adhezního řízení svůj nárok ať již na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

Jak již bylo zmíněno, je nezbytné, aby poškozený svůj nárok včas uplatnil. V žádném případě není možné rozhodovat v adhezním řízení na základě oficiality. Nárok pak přirozeně musí poškozený uplatnit určitým způsobem. Nejprve je nezbytné, aby byl každý nárok uplatněný vůči konkrétnímu obviněnému. Na to je třeba pamatovat v případě, že se koná společné řízení proti více pachatelům trestné činnosti. Je tedy nutné, aby v takovém případě

⁴ § 43 odst. 3 trestního řádu (dále jen „TR“).

⁵ GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 202–206.

poškozený přesně uvedl, čeho se v rámci adhezního řízení domáhá a jen po některém či některých z obviněných anebo po každém z nich, kupříkladu společně a nerozdílně. Z návrhu pak musí vyplývat rozsah nároku, který je uplatňován. V ideálním případě by v návrhu měla být uvedena konkrétní částka, které se poškozený domáhá včetně právního důvodu, na základě kterého je ona částka uplatňována. Zde je však třeba zmínit, že v tomto návrhu postačuje, pokud poškozený poukáže na to, že žalovaným skutkem mu byla způsobena škoda, nemajetková újma anebo došlo k bezdůvodnému obohacení, a z tohoto důvodu uplatňuje ten či onen nárok.⁶

Důležité je rovněž zmínit, že k uplatnění nároku ať již na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, musí dojít včas, a to nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení. Pokud by tedy došlo k situaci, že by se v rámci adhezního řízení chtěl připojit se svým nárokem poškozený např. v průběhu hlavního líčení, kdy již dokazování probíhá, musel by soud rozhodnout o opožděnosti takového připojení se.⁷ Trestní řád je přitom zcela striktní a nedává možnost soudu rozhodnout jinak. I kdyby tedy trestní soud v daném případě měl pocit, že by připojení daného poškozeného trestní řízení nijak neprotáhlo a bylo by možné o jeho nároku rozhodnout, nebude tak moci učinit a poškozeného bude muset odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních. To platí dokonce i v případě, že ono opožděné připojení se k adheznímu řízení bylo způsobeno nesprávným poučením poškozeného. Je podle mého názoru otázkou, zda v tomto případě by neprospělo situaci být více benevolentní. Dokážu si představit změnu předmětného ustanovení, které by ve výjimečných případech umožňovalo přijmout nárok poškozeného i po zahájení dokazování. Na druhé straně pokud by rozhodování v takovém případě leželo na bedrech soudu (a jinde přitom ani ležet nemůže), jednalo by se o další práci navíc pro trestní soud a navíc by bylo třeba zajistit jednotnou praxi a výklad oněch výjimečných případů. Stávající úprava opět jen potvrzuje fakt, že primárním úkolem trestních soudů je rozhodování o vině a trestu a adhezní řízení je jen přidruženou součástí. Proti tomu však pochopitelně jen těžko lze cokoliv namítat.

⁶ ŠÁMAL, Pavel, § 43 Poškozený, op. cit.

⁷ § 206 odst. 4 TŘ, per analogiam § 44 odst. 3 TŘ.

Pokud se ještě zastavíme u vztahu trestního a civilního řízení, bylo by asi na místě zmínit, že nárok v rámci adhezního řízení nelze u trestního soudu uplatňovat v případě, že o něm již bylo rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném řízení. Dokonce i v případě, že takové rozhodnutí z jiného řízení, ještě nenabylo právní moci, je jeho existence důvodem k nepřipuštění poškozeného k trestnímu řízení.

4 ROZHODOVÁNÍ V RÁMCI ADHEZNÍHO ŘÍZENÍ

Nyní se podívejme na to, jak v rámci adhezního řízení může trestní soud rozhodnout. V úvahu vlastně přicházejí pouze dvě hlavní varianty. Buďto trestní soud uloží obžalovanému povinnost nahradit škodu⁸ anebo poškozeného se svým nárokem odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních.⁹ Samozřejmě výjimku představují situace, kdy dojde během trestního řízení k zastavení či přerušení trestního stíhání anebo k postoupení věci podle příslušných ustanovení TŘ. Poškozený dále pochopitelně má právo vzít svůj návrh zpět a také se vzdát svých procesních práv.¹⁰ Pokud nicméně k žádné takové situaci nedojde, musí o nároku vzneseném poškozeným trestní soud řádně rozhodnout.

Je důležité zmínit, že trestní soud nemůže nárok poškozeného v žádném případě zamítnout, a to ani, kdyby byl o jeho nedůvodnosti a o nemožnosti jej úspěšně uplatnit i v občanskoprávním řízení. Žádnou analogii se zamítnutím žaloby v občanskoprávním řízení tedy v řízení trestním nalézt nemůžeme. Stejně tak je pak trestní soud plně vázán návrhem poškozeného, který nemůže překročit.¹¹ Dále pak platí, že o nároku poškozeného musí být rozhodnuto v rámci odsuzujícího rozsudku. Je logické, že v případě, že soud vynáší rozsudek zprošťující, nemůže být o přiznání nároku poškozenému řeč, jakkoliv by se mohlo kupříkladu jednat o přestupek a v občanskoprávním řízení by pak nebyl problém tento nárok uplatnit.

⁸ § 228 TŘ.

⁹ § 229 TŘ.

¹⁰ § 43 odst. 4 TŘ.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1056.

Poměrně snadno si nicméně můžeme představit situaci, kdy poškozený uplatní svůj nárok například ve výši 250 000 Kč. V hlavním líčení se přitom prokáže, že tomuto poškozenému vznikla škoda v hodnotě 130 000 Kč a naopak ve zbytku není situace jasná. V takovém případě je trestní soud povinen rozhodnout tak, že příslušnou částku, která byla doložena a prokázána, dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu přizná a se zbytkem nároku odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních dle ustanovení § 229.¹² Tato praxe je podle mého názoru logická, z osobních zkušeností velmi častá a nepochybně dává smysl. Bylo by jistě zbytečně tvrdé odkazovat poškozeného na občanskoprávní řízení s celým nárokem, pokud o jeho části trestní soud nemá důvodné pochybnosti. Je již na každém poškozeném, zda-li ve zbývajících částech uplatňovaného nároku využije možnosti občanskoprávního řízení anebo mu bude postačovat část přiznaná v trestním řízení.

Na tomto místě bych se ještě zmínil o jedné modelové situaci, se kterou jsem se na soudě setkal. Jedná se o případ, kdy je na místě rozhodnutí dle ustanovení § 228 trestního řádu, jelikož existence nároku poškozeného byla řádně prokázána, ale faktická dobytost tohoto závazku je prakticky vyloučena s ohledem na majetkové poměry pachatele trestného činu. Jednalo se o trestní věc pachatele, který způsobil nemajetkovou újmu své matce. Ta jej přitom do současnosti živí, obžalovaný nepracuje a nemá žádný zdroj obživy. Je zjevné, že nebude mít z čeho náhradu škody uhradit. Právě z tohoto důvodu v tomto případě nedoporučoval přiznání nároku na náhradu škody poškozené v závěrečné řeči státní zástupce. Podle mého názoru (a přiklonil se k němu i soud) však tento důvod není relevantní. Jednak by tuto otázku musel soud řešit i v jiných případech, kde by přitom situace nebyla zdaleka tak jednoznačná ohledně dobytosti či nedobytnosti náhrady škody jako v tomto případě. Navíc je třeba brát v úvahu i morální hledisko, kdy pro poškozeného jen samotný fakt, že mu bylo vyhověno a bylo přiznáno, že mu byla způsobena újma, může být důležitý. Naopak nepřiznání takového nároku by pro něj mohlo být dalším důvodem k frustraci.

Pokud se naopak jedná o aplikaci ustanovení § 229 TŘ, tedy nepřiznání nároku poškozenému, existují pro ni čtyři důvody.

¹² Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 23. 4. 1963, sp. zn. 2 To 15/63.

Prvním důvodem (a bylo to již nastíněno) je nezbytné další dokazování, které by podstatně protáhlo trestní řízení. Opět se jedná o projev toho, že primárním cílem řízení trestního je rozhodnutí o vině a trestu, kdežto nárok poškozeného je spíše věcí občanskoprávní. Pokud se jedná o pojem „podstatně protáhlo“, tento je pochopitelně neurčitý. Dle mého názoru i zkušeností se nicméně jedná o provádění dalších důkazů jako nutnost zadat znalecký posudek, vyslechnout další svědky apod. Tyto důkazy by přitom pro rozhodování o vině i trestu byly nadbytečné.

Druhým důvodem je absence podkladů pro přiznání nároku poškozenému. Jedná se tedy o případ, kdy se poškozenému nepodařilo prokázat jím uplatňovaný nárok. Zároveň přitom soud nevidí žádnou další možnost, kterou by jej bylo možno prokázat. V opačném případě by totiž byl na místě důvod první. Pokud tedy trestní soud nepřizná poškozenému nárok z tohoto důvodu, je i šance u občanskoprávního řízení spíše mizivá, byť jak již bylo zmíněno, tuto možnost trestní soud poškozenému dát musí.

Třetím důvodem je opět již zmíněné částečné nepřiznání nároku poškozenému. Zde již je lhostejno, zda důvodem pro nepřiznání zbytku bylo protažení trestního řízení anebo neunesení důkazního břemene poškozeným.

Posledním důvodem, který byl také již zmíněn, je pak zprošťující rozsudek nad obžalovaným. Trestní soud nemůže nahrazovat soud civilní, a pokud tedy obžalovaného zproští, není případná škoda věcí trestního práva, jelikož nedošlo ke spáchání trestného činu či se jej nedopustil obžalovaný, vůči němuž byl nárok poškozeného uplatňován.

5 POSTUP PŘI STANOVENÍ VÝŠE NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Teď se ale již zaměříme na samotnou náhradu nemajetkové újmy. Jak již bylo naznačeno, považuji její stanovení v rámci trestního řízení z pohledu soudu za podstatně náročnější úkol než je rozhodování o náhradě škody. Toto moje přesvědčení vyplývá i z mé osobní zkušenosti v rámci práce asistenta na Krajském soudě v Brně. Zatímco ohledně stanovení částky, která má být pachateli daného trestného činu uložena v rámci náhrady škody, si na žádnou diskusi mezi členy senátu nevzpomínám, jelikož daná

částka byla poměrně jednoznačně vyčíslena a doložena, ohledně náhrady újmy nemajetkové si na takovou diskusi vzpomínám hned několikrát.

Z povahy nemajetkové újmy, jejíž podstata již byla nastíněna, vyplývá, že v tomto případě je irelevantní hovořit o možnosti navrácení do původního stavu, což je jinak OZ preferovaný způsob náhrady škody. V případě náhrady nemajetkové újmy se tak naopak uplatní tzv. satisfakční princip. Ten se projevuje poskytnutím přiměřeného zadostiučinění osobě, které daná nemajetková újma byla způsobena. Cílem takové náhrady pak není a ani být nemůže odstranění či celková náprava nepříznivého stavu, nýbrž snaha o jeho co možná největší zmírnění. Je zjevné, že samotný pojem přiměřené zadostiučinění je pojmem neurčitým. Právě z tohoto dle mého přesvědčení vyplývá fakt, že rozhodování o náhradě nemajetkové újmy je o tolik náročnější než rozhodování o náhradě škody. Na druhé straně však žádný jiný přístup možný není, jelikož nemajetkovou újmu žádným jednotným měřítkem vyjádřit nelze. Přesto však přirozeně musí existovat způsob, kterým soud bude při jejím přiznávání postupovat. V opačném případě by nebyla dostatečným způsobem zajištěna jednotnost a každý trestní soud by mohl postupovat při přiznávání nemajetkové újmy jiným způsobem, což by nepochybně vedlo k nežádoucím důsledkům. I poškozený jakožto účastník adhezního řízení koneckonců musí disponovat určitou mírou právní jistoty a vědět, jakým způsobem bude alespoň obecně o náhradě jemu způsobené nemajetkové újmy rozhodováno.

Obecné východisko pro rozhodování o náhradě nemajetkové újmy nalezneme v ustanovení § 2957 OZ. Podle něj je nutné brát při rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění všechny a zvláště pak zřetele hodné okolnosti, za kterých byla újma způsobena. Uvedený je i demonstrativní výčet těchto okolností, v němž nalezneme úmyslné způsobení újmy, zvláště pak s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobení účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, diskriminaci poškozeného s ohledem na jeho zdravotní stav, etnický původ, víru a obdobné důvody. Zcela zásadní je pak ustanovení § 2971 OZ, které rozšiřuje okruh osob oprávněných požadovat náhradu nemajetkové újmy na sekundární oběti, tedy např. na pozůstalé. Důležité zmínit je pak i ustanovení § 2958 a 2959, ze kterých vyplývá preference peněžité náhrady v případě zásahů

do integrity člověka.¹³ Tato ustanovení navíc zakotvuje povinnost škůdce (v našem případě tedy pachatele trestného činu) plně vyvážit utrpení obětí – jak primárních tak sekundárních – peněžitou náhradou. Hovoříme zde tedy o principu plné náhrady škody.¹⁴

Výše zmíněný pojem plné vyvážení utrpení je však pochopitelně rovněž neurčitým a konkrétní vodítko pro určení výše nemajetkové újmy sám o sobě neposkytuje. Využívá se proto dalšího pojmu, a tím je určení výše nemajetkové újmy podle zásad slušnosti.¹⁵ I tento pojem je svou povahou vágní, nicméně pod něj můžeme podřadit konkrétní faktory, které budou mít na stanovení výše náhrady nemajetkové újmy vliv. Trestní soud tak při svém rozhodování musí brát v potaz chování obžalovaného po spáchání trestného činu i v průběhu trestního řízení – tedy zde se kupříkladu omluví poškozenému či poškozeným a bude dávat najevo lítost nad způsobenou újmou, anebo ji bude naopak spíše bagatelizovat či relativizovat. Zde bych uvedl poměrně zdrcující příklad z nedávné doby, kdy před senátem Krajského soudu v Brně, stanul obžalovaný z trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Když tento obžalovaný dostal možnost vyjádřit se k předcházející výpovědi poškozené – své vlastní matky – tak tuto poškozenou přede všemi přítomnými i jí samotnou pouze nazval velmi vulgárním výrazem, který se nehodí na tomto místě uvádět (a to je přitom třeba konstatovat, že výpověď poškozené vůči obžalovanému byla svým obsahem spíše smířlivá oproti skutečnostem zjištěným prováděním dalších důkazů). Je zjevné, že pokud obžalovaný zaujme takovýto společensky zcela zavrhovaný přístup, musí i soud reagovat a při úvaze o náhradě nemajetkové újmy tuto skutečnost přičíst obžalovanému k tíži. Bylo by nepochybně nespravedlivé, pokud by v tomto případě byla poškozené přiznána stejná částka jako v případě, kdy by obžalovaný svého jednání litoval, uvědomoval si jeho škodlivost a závadnost a poškozené se tak dostalo alespoň morálního zado- stiučinění v podobě řádné omluvy.

¹³ VOJTEK, Petr a František PŮRY. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*, 2017, roč. 22, č. 11–12, s. 346–352.

¹⁴ KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic perspective*. 1. vyd. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, 380 s.

¹⁵ HÁNĚLOVÁ, Kristýna. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap? *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 11–12, s. 264–270.

Přístup obžalovaného však pochopitelně není jediným aspektem, který musí být v souladu se zásadami slušnosti brán v potaz při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy. Možná ještě důležitějším kritériem totiž bude dopad daného trestného činu a způsobené újmy na dosavadní život poškozeného. Podíváme-li se konkrétně na poškozené – pozůstalé po obětech trestných činů, zde hraje důležitou roli věk zemřelého i pozůstalých, intenzita vzájemného vztahu, vzájemná existenční a hmotná závislost i okolnosti úmrtí. Pochopitelně platí, že čím užší a vřelejší vztah mezi zemřelým a pozůstalým byl, tím vyšší náhrada nemajetkové újmy bude takovému pozůstalému náležet.¹⁶

Stále je nicméně nutné konstatovat, že se pohybujeme v obecných pojmech. Vyložili jsme sice, jaké okolnosti mohou hrát roli při rozhodování o tom, zda soud přizná poškozenému na náhradě nemajetkové újmy spíše více či spíše méně, avšak z jakých finančních částek má vlastně vycházet, ze zákona vyčíst nemůžeme.

Stanovení hodnoty lidského života možné není, přesto Nejvyšší soud v této věci vydal rozhodnutí, které poskytuje v těchto věcech soudům výrazné vodítko. Jedná se o rozhodnutí, kterým došlo k usměrnění judikatury v případech úmrtí a výraznému usnadnění výkladu ustanovení § 2959 OZ.¹⁷ Zároveň toto rozhodnutí stanovilo finanční částku, z níž by soudy měly vycházet při stanovování náhrady nemajetkové újmy v případech úmrtí v rozpětí 240 000 – 500 000 Kč. Při výskytu mimořádných okolností má soud možnost pohybovat se i mimo takto stanovené rozpětí. Tyto okolnosti se přitom mohou nacházet jak na straně poškozených, tak na straně obžalovaného. Na tomto místě považuji za důležité zmínit, že dané okolnosti je třeba před soudem tvrdit a řádně prokazovat. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že právě s tímto aspektem se soud ne vždy setká s pochopením ze strany pozůstalých. Poměrně často jim totiž připadá nepochopitelné, proč mají prokazovat a dokládat, že se svým zesnulým příbuzným skutečně měli blízký vztah. Daná skutečnost jim totiž připadá automatická, z právního hlediska by snad hovořili o notorietě. Je však třeba si uvědomit, že jakkoliv je jistě možno považovat za „normální“ situaci, kdy prostě a jednoduše čím bližší rodinný vztah (rodiče – prarodiče – vzdálení příbuzní apod.), tím větší újma byla

¹⁶ VOJTEK, op. cit., s. 349.

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

způsobena, automaticky soud takto pohlížet nemůže. Každý soudem přiznaný nárok musí být řádně odůvodněný a přezkoumatelný. To je konečnou základem pilířem právního státu.

Podle mého názoru by v těchto případech měl soud zdůraznit, že ono prokázání není nějakým formalismem či neochotou soudu přiznat přiměřenou náhradu nemajetkové újmy, ale naopak snahou o to, aby daná náhrada byla co nejspravedlivější a zahrnovala skutečně vše, co obžalovaný svým jednáním poškozenému způsobil. K takovému rozhodnutí pak připojení se poškozeného k adheznímu řízení s tím, že je pozůstalý a v jakém vztahu k zemřelému byl, jednoduše nepostačuje. Jiná výše náhrady nemajetkové újmy bude nepochybně náležet sestřenci oběti trestného činu, která s ní bydlela ve stejném městě, pravidelně se vídaly, svěřovaly si své starosti apod. a jiná sestřenici, která se s obětí trestného činu vídala občasně na rodinných oslavách. Ze své osobní zkušenosti zde mohu uvést jeden z prvních případů, se kterými jsem se v rámci praxe setkal. Jednalo se o tragickou dopravní nehodu u obce Tvarožná.¹⁸ Zde byly v rámci adhezního řízení přiznány relativně vysoké částky právě i vzdálenějším příbuzným. Kupříkladu se jednalo o částky v řádech statisíců v případě sestřenic, bratranců i praprarodičů obětí a částku přesahující 1 500 000 Kč v případě tet a strýců obětí.¹⁹ Všichni však řádně doložili, že jejich vztah s oběťmi této tragédie byl skutečně blízký. Jednalo se například o písemné vyjádření jedné z příbuzných, které bylo až srdceryvné. Dokonale pak korespondovalo s výpověďmi svědků ohledně vzájemných vztahů v této rodině. Soud proto neměl žádný důvod takto vysoké částky nepřiznat. O jejich oprávněnosti podle mého názoru nemůže být sporu. Naopak bohužel musíme konstatovat, že asi žádná finanční částka by nemohla zhojit utrpení rodiny, která přišla v jedné vteřině o tři své členy, a která dle provedeného dokazování mezi sebou měla mimořádně úzké vztahy.

Pokud nicméně daný pozůstalý svůj nárok nad rámec faktu, že je příbuzným, nedoloží, nemá trestní soud jinou možnost, než přiznat pouze základní částku v souladu s výše uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu. Na druhé straně by však neměl sáhnout k odkázání poškozeného na řízení ve věcech

¹⁸ Viz https://www.idnes.cz/brno/zpravy/soud-nehoda-tvarozna-mrtva-zena-a-deti.A170515_115038_brno-zpravy_vh

¹⁹ Rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 15. 5. 2017, sp. zn. 2 T 172/2016, ve znění rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 4. 10. 2017, sp. zn. 5 To 279/2017.

občanskoprávních v celém rozsahu. Nejsou-li důvodné pochybnosti o tom, že daný úzký příbuzenský vztah odpovídal „normálu“, alespoň onu základní částku 250 000 Kč by soud přiznat měl.

Jiná situace však nastane, pokud se naopak v dokazování pochybnosti o tom, jak blízký vztah poškozeného a zemřelého byl, objeví. V takovém případě se domnívám, že trestní soud jinou možnost než odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nemá, jelikož by dalším zabýváním se daným vztahem, docházelo k protahování trestního řízení. Ustanovení § 229 trestního řádu v takovém případě přitom jasně říká, že je třeba odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

Pokud se jedná o náhradu nemateriální újmy osobám blízkým, je zde zapotřebí zmínit i ustanovení § 2959 OZ. To umožňuje těmto osobám domáhat se náhrady nemajetkové újmy i v případech, kdy nedojde k úmrtí blízké osoby, nýbrž k zvlášť závažnému poškození jejich zdraví. K úspěšnému uplatnění této náhrady může dojít v případě, že ono závažné poškození zdraví způsobí útrapy kromě oběti i jí blízkým osobám. Nepochybně půjde zejména o ochrnutí, závažná poškození mozku či kóma poškozeného.²⁰

Předcházejícím odstavcem jsem se vlastně dostal k dalšímu důležitému typu nemajetkové újmy. Jedná se o bolestné a ztížení společenského uplatnění. Dříve se pro vyčíslení této újmy používala tzv. bodová vyhláška.²¹ S účinností nového OZ však tato byla zrušena. Naopak došlo ke zpracování Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 OZ).²² Základem této metodiky se staly náměty a revize právě předchozí bodové vyhlášky.

Metodika je složena ze čtyř částí. Část A obsahuje obecný výklad, část B přehled bolesti s konkrétními bodovými hodnotami, část C kvantifikátory ohodnocující schopnosti poškozeného dle Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví a část D konečně pravidla pro tvorbu posudků a kvalifikaci osob posudky vytvářející.

²⁰ VOJTEK, op. cit., s. 350.

²¹ Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

²² Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). *Nejvyšší soud ČR* [online]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C8C36B40DE1AC72C125807A-004B7BB9/\\$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf](http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C8C36B40DE1AC72C125807A-004B7BB9/$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf)

Pokud se jedná o bodové hodnoty, hodnota bodu je stanovena jako 1 % průměrné nominální mzdy za kalendářní rok předcházejícímu roku, v němž došlo k dané újmě na zdraví. Kupříkladu v roce 2018 tak hodnota jednoho bodu činila 295,04 Kč.²³

Je však třeba zdůraznit, že částka, k níž v posudku soudní znalec dospěje na základě Metodiky, není konečnou a soud zohlední i v tomto případě veškeré okolnosti případu a bude postupovat v souladu s příslušnými ustanoveními OZ tak, aby daná částka byla příznána dle zásad slušnosti.

Na tomto místě je podle mého názoru možné konstatovat, že ohledně náhrady nemajetkové újmy za újmu na zdraví mají díky této Metodice soudy situaci jednodušší než ohledně rozhodování o výši náhrady újmy za úmrtí. To je však nejspíše logické, protože zatímco újmu na zdraví a její závažnost a vliv na další život poškozeného nějakým způsobem vyčíslit lze, v případě lidského života je situace podstatně složitější.

6 VYBRANÁ JUDIKATURA VZTAHUJÍCÍ SE K NÁHRADĚ NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Nyní se budu věnovat vybraným judikátům, které mají vliv na adhezni řízení, zejména pak na náhradu nemajetkové újmy. Je jich pochopitelně celá řada, zvolil jsem tedy ty, které považuji za nejdůležitější.

První judikát, který ve své práci zmíním, vlastně přímo naváže na předcházející část mého příspěvku. Jedná se totiž o rozhodnutí, ve kterém Nejvyšší soud vyjádřil své stanovisko k rozebírané Metodice pro výši odčinění nemajetkové újmy.²⁴ V daném rozhodnutí Nejvyšší soud zopakoval, že zákon nestanoví žádná konkrétní kritéria, která by měl soud brát v potaz a kterými by se měl řídit při rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy, kterou přizná. Z tohoto důvodu došlo ke zpracování Metodiky, jejímž účelem je objektivizace a medicínská klasifikace vytrpěných újem na zdraví. Nejvyšší soud výslovně zmiňuje, že Metodika má naplňovat zákonný princip slušnosti zakotvený v ustanovení § 2958 OZ a požadavek legitimního očekávání, který je zakotven v ustanovení § 13 tamtéž. Z něj plyne

²³ Průměrné mzdy – 4. čtvrtletí 2017. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 30. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2017>

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

povinnost nechat vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, na jehož podkladě je následně možné v adhezním řízení učinit rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví. Zmiňované rozhodnutí Nejvyššího soudu také zdůrazňuje povinnost dodržení postupu podle ustanovení § 211 odst. 5 TŘ. Zásadní na daném rozhodnutí nicméně zůstává uložení povinnosti nižším soudům spočívající v postupu podle Metodiky při stanovování náhrady nemajetkové újmy a to včetně části, která stanoví požadavky na znalce.

Podobnému tématu se pak věnuje i další rozhodnutí Nejvyššího soudu, které ve svém příspěvku zmíním. V tomto rozhodnutí totiž Nejvyšší soud naopak popsal situace, ve kterých Metodiku použít nelze.²⁵ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí zdůraznil, že Metodika slouží k posouzení stupně a intenzity zásahu do zdraví obětí primární. Nelze ji však použít k zjištění výše nároku obětí sekundárních, tedy typicky pozůstalých poškozených. Tento závěr považuji za zcela logický, jelikož újma obětí sekundární je nesrovnatelná a jiná než újma obětí primární. Je tedy podle mého názoru potřeba postupovat jiným způsobem a zjišťovat jiné okolnosti, než které jsou zásadní podle Metodiky.

Kromě tohoto závěru však ve stejném rozhodnutí Nejvyšší soud zároveň judikoval, že osobou, jež je v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 oprávněna uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy v podobě duševních útrap, lze považovat i osobu, která nebyla se zesnulou osobou v příbuzenství založeném na pokrevní linii, avšak přesto měla citový vztah k zesnulému. I tento závěr je dle mého mínění logický. Jak již bylo rozebíráno, i na první pohled vzdálený příbuzenský vztah může být výrazně intimnější než primární příbuzenský vztah, u kterého by se blízkost dala očekávat. Je třeba podle mého názoru vždy brát v potaz veškeré okolnosti toho kterého vztahu a jakákoliv limitace náhrady nemajetkové újmy na nejbližší rodinu zesnulého by nebyla spravedlivá. Navíc je možno zmínit, že mnohdy dokonce přátelský vztah může být bližší než ten v rámci vlastní rodiny. Ke stejnému závěru konců dospěl a dle mého názoru jej i trefně vyjádřil Ústavní soud.²⁶

Dalším zmíněným rozhodnutím je rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tdo 1402/2015, o kterém již v tomto příspěvku byla řeč.

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2016.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18.

Jak bylo zmíněno, toto rozhodnutí Nejvyššího soudu stanovilo rozpětí výše náhrady nemajetkové újmy způsobenou smrtí poškozeného. Je tedy nutné brát v každém případě v potaz zásadu proporcionality a zohledňovat okolnosti jak na straně pozůstalého, tak na straně pachatele trestného činu. Na straně pozůstalého je třeba zabývat se intenzitou vztahu se zesnulým, věkem pozůstalého i zemřelého, jejich existenční závislostí, možnostmi poskytnutí jiné satisfakce pozůstalému apod. Na straně obžalovaného je naopak nutno brát v potaz jeho postoj k dané věci, dopad události i do jeho sféry, míru zavinění, případně spoluzavinění zemřelého apod. Pokud se týká majetkových poměrů obžalovaného, tyto je možné vnímat pouze v rámci moderačního významu tak, aby výše přiznané náhrady nepředstavovala pro obžalovaného likvidační následek. Naopak Nejvyšší soud zdůraznil, že jako přítěžující kritérium pro rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy není možné brát popírání viny obžalovaným ani uplatňování opravných prostředků. Jakkoliv si opět můžeme představit nepříznivý vliv těchto kroků na pozůstalé, kteří by jistě raději viděli doznávajícího a litujícího pachatele, jedná se o právo každého obžalovaného, které mu dle mého názoru není možné klást k tíži. Je však pochopitelně třeba tento postup oddělit od lhostejnosti vůči pozůstalým či dokonce nevhodného vystupování vůči nim v průběhu trestního řízení. To již naopak jakožto přítěžující kritérium při rozhodování o výši přiznané nemajetkové újmy roli hrát bude.

Zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu pak dále obsahuje konstatování, že posuzování duševních útrap spojených s prožíváním usmrcení blízké osoby je třeba činit z pozice průměrného člověka. Zdůrazněn byl i fakt, že snižování či zvyšování náhrady nemajetkové újmy lze odvíjet pouze od skutečností, které byly v trestním řízení poškozeným řádně doloženy a prokázány.

Posledním a zároveň nejnovějším rozhodnutím, které v tomto příspěvku zmíním, bude náleží Ústavního soudu z prosince 2018.²⁷ V tomto případě Ústavní soud na základě podané ústavní stížnosti posuzoval situaci, kdy se poškození domáhali náhrady nemajetkové újmy za oběť trestného činu, která zemřela. Náhrady se přitom domáhali dva potomci a družka zemřelého. K soudu prvního stupně podali žádost o náhradu nemajetkové újmy

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2006/18.

prostřednictvím datové schránky, přičemž k doručení došlo 24 minut před zahájením prvního hlavního líčení. K připojení do spisu a přečtení uplatnění nároku pak došlo až na následujícím hlavním líčení, které se konalo o více než měsíc později. Na tomto hlavním líčení pak došlo k vyhlášení rozsudku, kterým byl mimo jiné poškozeným přiznán nárok na náhradu nemajetkové újmy. Tento výrok byl nicméně posléze zrušen v rámci odvolacího řízení s odůvodněním, že poškození neuplatnili svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy před zahájením dokazování v hlavním líčení. Proti tomuto rozhodnutí si poškození podali zmíněnou ústavní stížnost. Ústavní soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že svým rozhodnutím odvolací soud porušil práva stěžovatelů na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Právní věta tohoto nálezu pak říká, že porušením práva na soudní ochranu poškozeného v trestním řízení je takový postup odvolacího soudu, který zruší rozhodnutí soudu prvního stupně, jímž byla poškozenému přiznána náhrada újmy, pro opožděné uplatnění nároku v řízení, pokud soud prvního stupně řádně projednal a neporušil přitom procesní práva obžalovaného.

S daným nálezem se podle mého názoru nelze než ztotožnit. Pokud v daném případě sám soud prvního stupně dospěl k názoru, že je možné přiznat náhradu nemajetkové újmy a tuto řádně zdůvodnil, rušení takového rozhodnutí pouze z toho důvodu, že připojení se k náhradě újmy se včas nenacházelo ve spise, je nepochybně možné označit jako formalistické. Jiná situace by přirozeně nastala, pokud by hlavní líčení z pohledu rozhodnutí o vině a trestu mohlo být skončeno již v jeho první den. Pak by nepochybně soud prvního stupně mohl odkázat poškozené na řízení ve věcech občanskoprávních s tím, že jejich nárok na náhradu újmy s ohledem na jeho doručení těsně před počátkem hlavního líčení nebylo možné řádně projednat. Pak by totiž nepochybně byl naplněn důvod spočívající v neúměrném protažení hlavního líčení, když toto by se muselo odročit pouze za účelem řádného projednání nároku na náhradu nemajetkové újmy. K odročení však zjevně došlo za účelem doplnění dokazování ohledně zjištění viny obžalovaného. V mezidobí se soud prvního stupně seznámil s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy a na následném hlavním líčení se tímto zabýval a nechal obžalovaného se k němu vyjádřit. Následně dospěl k závěru, že je možné

danému návrhu vyhovět a tak také učinil. Dle mého přesvědčení jednal soud prvního stupně zcela v souladu se zákonem, citlivě a logicky. Považuji tedy za důležité, že se k tomuto závěru přiklonil i Ústavní soud a v podobných případech dal trestním soudům vodítko i do budoucna.

7 ZÁVĚR

Ve svém příspěvku jsem se věnoval adheznímu řízení se zaměřením největší části pozornosti na náhradu nemajetkové újmy. Jakkoliv primárním účelem trestního práva je řešení otázek spojených zejména s vinou a trestem, adhezní řízení by nemělo zůstat mimo jeho pozornost. Následky trestné činnosti pro poškozené jsou totiž mnohdy zničující a my bychom se měli snažit, abychom těmto poškozeným přístupem v trestním řízení jejich situaci ještě více nekomplikovali. Jak jsem zmínil, za zásadní považuji jasné vysvětlení poškozeným či pozůstalým po obětech trestných činů, že je nezbytná jejich spolupráce a dokladování jim způsobené újmy. Jedině tak můžeme očekávat, že tyto poškození budou činit co je v jejich silách a své nároky budou řádně dokládat. Trestní soudy pak nebudou muset odkazovat tyto poškozené na řízení ve věcech občanskoprávních a prodlužovat tak – mnohdy zbytečně – jejich utrpení. Stejně tak je však následně třeba zdůraznit, že takové odkázání nevypovídá o přesvědčení trestního soudu, že si daný uplatňovaný nárok poškozený nezaslouží.

Jsem přesvědčen, že správné pochopení adhezního řízení a jeho postavení v trestním právu i řízení je základem pro jeho řádné fungování a pro co nejspravedlivější přiznávání nároku poškozeným. Vždy se však bude jednat dle mého mínění o velmi náročné rozhodování, protože každá způsobená škoda a zejména pak nemajetková újma je zcela specifická. Pro soud bude vždy obtížné nějakým způsobem spravedlivě vyčíslit, co ten či onen vztah pro pozůstalého znamenal a jaká finanční kompenzace může alespoň částečně jeho ztrátu zmírnit. O skutečné náhradě takovéto nemajetkové újmy totiž nebude moci být řeč nejspíše nikdy. O to důležitější je však podle mého názoru mít správně nastavené adhezní řízení a možnost pozůstalých se alespoň nějaké finanční kompenzace v přiměřené výši i lhůtě domoci.

Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu na téma „Vybrané aspekty trestního práva hmotného a procesního v komparativním pohledu“ (MUNI/A/1443/2018).

Literatura

Monografie

- ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, 1056 s. ISBN 9788074004964.
- KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic perspective*. 1. vyd. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, 380 s. ISBN 9783902638854.
- ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Jaroslava NOVOTNÁ a kol. *Trestní řád I,II,III*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, 4720 s. ISBN 9788074004650.
- ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář I, § 1-459*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, 1221 s. ISBN 9788074001086.

Články

- GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 202–206. ISSN 12135313.
- HÁNĚLOVÁ, Kristýna. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap? *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 11–12, s. 264–270. ISSN 12135313.
- VISINGER, Radek. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 3, s. 74. ISSN 12135313.
- VOJTEK, Petr; PÚRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*, 2017, roč. 22, č. 11–12, s. 346–352. ISSN 12114405.

Elektronické zdroje

- BARANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení ve Švýcarsku* [online]. Studentská vědecká a odborná činnost, s. 15 [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://moodle.prf.cuni.cz/mod/data/view.php?id=8&advanced=0&paging&page=42>

Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). *Nejvyšší soud ČR* [online]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C8C36B40DE1AC72C125807A004B7BB9/\\$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf](http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C8C36B40DE1AC72C125807A004B7BB9/$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf)

Rozhodnutí českých soudů

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2006/18.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 23. 4. 1963, sp. zn. 2 To 15/63.

Rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 15. 5. 2017, sp. zn. 2 T 172/2016, ve znění rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 4. 10. 2017, sp. zn. 5 To 279/2017.

Právní předpisy

Zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Contact – e-mail

acoufal@mail.muni.cz

Utajovaná informace jako znak trestného činu

Jan Dvořák

Česká republika

Abstract in original language

Utajovaná informace je legálně definována v zákoně o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Trestní zákoník tento pojem využívá při konstrukci tří trestných činů (vyzvědačství podle § 316, ohrožení utajované informace podle § 317 a ohrožení utajované informace z nedbalosti podle § 318). Předkládaný příspěvek se zabývá podrobným rozбором toho, jakým konkrétně způsobem trestní zákoník s pojmem utajovaná informace v těchto ustanoveních pracuje a jaké z toho plynou důsledky.

Keywords in original language

Utajovaná informace; trestný čin; vyzvědačství; ohrožení utajované informace; ohrožení utajované informace z nedbalosti.

Abstract

Classified information is a term legally defined in Law n. 412/2005 Col., on Classified Information Protection and Security Qualification. The Czech Criminal Code utilizes this term when establishing three particular criminal offences (Espionage according to par. 316, Classified Information Endangerment according to par. 317 and Classified Information Endangerment by Negligence according to par. 318). The presented paper elaborates on the issue of how exactly does the Criminal Code apply the term classified information and what are the consequences thereof.

Keywords

Classified Information; Criminal Offence; Espionage; Classified Information Endangerment; Classified Information Endangerment by Negligence.

1 ÚVOD

Utajovaná informace je legálně definována v zákoně č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti (dále jen „zák. o ochraně utaj. informací“). Tento pojem (či pojmy jemu podobné) je v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku (dále jen „tr. zákoník“) klíčová při konstrukci trestných činů *vyzvědačství* podle § 316, *obroženi utajované informace* podle § 317 a *obroženi utajované informace z nedbalosti* podle § 318. Cílem tohoto příspěvku není rozbor všech jednotlivých znaků těchto trestných činů, na jejichž rozpracování zejména v komentářové literatuře lze odkázat, nýbrž detailnější zaměření na otázku, jakým konkrétním způsobem tr. zákoník v citovaných ustanoveních s pojmem utajovaná informace (či pojmy jemu podobnými) pracuje, a jaké z toho mohou plynout důsledky.

2 UTAJOVANÁ INFORMACE

Podle § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací je *utajovanou informací* informace v jakékoliv podobě zaznamenaná na jakémkoliv nosiči označená v souladu se zák. o ochraně utaj. informací, jejíž vyžazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací podle § 139.¹ V definici použitý pojem *zájem České republiky* je v zák. o ochraně utaj. informací definován rovněž, a to jako zachování její ústavnosti, svrchovanosti a územní celistvosti, zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti, mezinárodních závazků a obrany, ochrana ekonomiky a ochrana života nebo zdraví fyzických osob (§ 2 písm. b)).

Ačkoliv jsou podle návětí § 2 zák. o ochraně utaj. informací tyto pojmy vymezeny *pro účely tohoto zákona*, nenacházíme v odborné literatuře pochybnosti o tom, že by *utajovanou informací*, resp. *informací utajovanou podle jiného právního předpisu* v ustanoveních § 316 až 318 tr. zákoníku snad bylo míněno

¹ K rozboru jednotlivých definičních znaků utajované informace srov. DVOŘÁK, Jan a Jiří CHROBÁK. *Zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 9 a násl.; Srov. také DVOŘÁK, Jan. Několik poznámek k ochraně utajovaných informací v řízení o přestupku. *Správní právo*, 2019, č. 4, s. 201 a násl.

něco jiného než právě utajovaná informace ve smyslu zák. o ochraně utajovaných informací.²

Pokud jde o to, jakým konkrétním způsobem tr. zákoník s pojmem utajovaná informace nakládá, je vhodné začít „odzadu“, tedy od posledního ze tří zmíněných ustanovení. Trestný čin *obrožení utajované informace z nedbalosti* podle § 318 totiž nabízí z hlediska vztahu tr. zákoníku a zák. o ochraně utaj. informací řešení zdaleka nejpřehlednější. Trestá se zde nedbalostní způsobení vyzrazení *utajované informace v jiném právním předpisu klasifikované stupněm utajení „Přísně tajné“ nebo „Tajné“*. Je zde tedy výslovně užit přímo termín *utajovaná informace*. Pro trestní odpovědnost podle § 318 se přitom vyžaduje, aby došlo k vyzrazení utajované informace některého z uvedených dvou stupňů utajení.

Tr. zákoník zde tedy používá nejen pojmu utajovaná informace, nýbrž i dalších pojmů, které známe ze zák. o ochraně utaj. informací, tj. *stupeň utajení, klasifikace, Přísně tajné a Tajné*. Podle § 4 zák. o ochraně utaj. informací se totiž utajovaná informace klasifikuje stupněm utajení Přísně tajné (jestliže její vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit mimořádně vážnou újmu zájmům České republiky), Tajné (jestliže její vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit vážnou újmu zájmům České republiky), Důvěrné (jestliže její vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit prostou újmu zájmům České republiky) nebo Vyhrazené (jestliže její vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití může být nevýhodné pro zájmy České republiky). Nedbalostní způsobení vyzrazení utajované informace stupně utajené Vyhrazené nebo Důvěrné tudíž nelze podle § 318 tr. zákoníku postihnout.³

Také na některých dalších místech v citovaných ustanoveních tr. zákoníku se setkáváme s jednoduchým a přehledným užíváním pojmu *utajovaná informace*: např. § 316 odst. 2 a odst. 3 písm. a) hovoří jednoduše o organizaci, jejímž cílem je vyzvídat *utajované informace*, § 316 odst. 3 písm. b) a § 317

² RIZMAN, Stanislav. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Paha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 857 a násl.; JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 447 a násl.; RIZMAN, Stanislav. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3084 a násl.; VONDRUŠKA, František. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, cit. dle noveaspi.cz. Na uvedenou literaturu lze odkázat také pokud jde o další znaky těchto trestných činů, zejména pojem vyzvídání je podrobně rozpracován (srov. i historickou judikaturu uváděnou v DRAŠTÍK, 2015, op. cit.).

³ Shodně RIZMAN. In: ŠÁMAL, 2012, op. cit., s. 3098.

odst. 2 písm. b) o zvlášť uložené ochraně *utajovaných informací*, § 316 odst. 3 písm. d) o *utajované informaci* v jiném právním předpisu klasifikované stupněm utajení „Přísně tajné“ a § 317 odst. 2 písm. a) o *utajované informaci* v jiném právním předpisu klasifikované stupněm utajení „Přísně tajné“ nebo „Tajné“.

3 INFORMACE UTAJOVANÁ PODLE JINÉHO PRÁVNÍHO PŘEDPISU

O něco méně přehledná je *prima facie* situace v případě *obroženi utajované informace* podle § 317. Podle odstavce 1 se trestá v první řadě vyzvídání *informace utajované podle jiného právního předpisu*; namísto používání pojmu *utajovaná informace*, jako to činí např. § 318, uvádí § 317 z nějakého důvodu *informaci utajovanou podle jiného právního předpisu*.

Právní řád totiž pojem *utajení* rozhodně nepoužívá výlučně v kontextu zák. o ochraně utaj. informací. Například *obchodní tajemství* je v § 504 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, definováno jakožto konkurenčně významné, určitelné, ocenitelné a v příslušných obchodních kruzích běžně nedostupné skutečnosti, které souvisejí se závodem a jejichž vlastníci zajišťuje ve svém zájmu odpovídajícím způsobem jejich *utajení*.⁴ *Zajišťování utajení* přitom lze chápat jako *utajování*.⁵ V odborné literatuře se lze v souvislosti s obchodním tajemstvím setkat s pojmem *utajované skutečnosti*, jakož i s používáním pojmů *skutečnosti* a *informace promiscue*.⁶ Jiným příkladem může

4 Blíže k zajišťování utajení vlastníkem, jakož i obchodnímu tajemství obecně srov. např. KINDL, Tomáš. In: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1–654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, cit. dle noveaspi.cz; nebo HUBKOVÁ, Pavlína. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 536–537.

5 Bez jakéhokoliv nároku na úplnost této mluvnické odbočky si dovoluji tvrdit, že je-li *zajišťováno* (verb. imperf. pas.) *utajení* (verb. subst.) čehosi, znamená to, že toto cosi je *utajováno* (verb. imperf. pas.), tedy nikoliv *je utajeno* (verb. perf. pas.).

6 HUBKOVÁ. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit., s. 536–537. Autorka také upozorňuje na směrnici Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/943 ze dne 8. června 2016 o ochraně nezveřejněného know-how a obchodních informací (obchodního tajemství) před jejich neoprávněným získáním, využitím a zpřístupněním. Jedním z definičních znaků obchodního tajemství podle jejího čl. 2 odst. 1 písm. a) je to, že jde o informace, které jsou tajné v tom smyslu, že nejsou jako celek nebo v přesném uspořádání a souhrnu jejich částí obecně známy nebo běžně dostupné osobám v kruzích, které se dotčeným druhem informací běžně zabývají. Vidíme tedy, že právní řád používá v rozličných významech nejen pojem utajení, ale i pojem *tajné* (v kontextu zák. o ochraně utaj. informací jde o jeden ze čtyř stupňů utajení, jimiž se na základě § 4 utajovaná informace klasifikuje).

být ustanovení § 37 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), jež upravuje institut *utajeného* porodu. Žena splňující podmínky § 37 odst. 1 má právo na *utajení* své osoby v souvislosti s porodem a právě pro *utajení* její totožnosti při porodu zavádí zákon v § 37 odst. 2 legislativní zkratku *utajený* porod.⁷

Ale jak již bylo řečeno výše, v literatuře nenacházíme zpochybnění toho, že by se v ustanoveních § 316 až 318 mělo jednat o jiné informace než utajované informace ve smyslu zák. o ochraně utaj. informací. Je to ostatně zcela logické s ohledem také na systematické řazení. Trestné činy podle § 316 až 318 společně tvoří v rámci hlavy IX. zvláštní části tr. zákoníku díl 2 pojmenovaný *trestné činy proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace*, za jejichž skupinový objekt se označuje „*bezpečnost republiky, která je chráněna prostřednictvím ochrany informací utajovaných podle zvláštního zákona.*“⁸

S ohledem na shora uvedené, jakož i na fakt, že § 317 je výslovně pojmenován *obrožením utajované informace*, je nepochybné, že i přes určitou terminologickou kostrbatost nejde v § 317 odst. 1 o nic jiného než o *utajovanou informaci* podle zák. o ochraně utaj. informací. Zajímavé přitom je, že § 317 přitom *cum grano salis* „umí“ s pojmem *utajovaná informace* pracovat stejně jako např. § 318, což vidíme v jeho odstavci 2 písm. a), podle něhož je trestný, kdo vyzradí úmyslně nepovolané osobě *utajovanou informaci* v jiném právním předpisu klasifikovanou stupněm utajení „Přísně tajné“ nebo „Tajné“. Ostatně podle § 317 odst. 1 je trestný mimo jiné také ten, kdo *takovou utajovanou informaci* nepovolané osobě úmyslně vyzradí, čímž zákon vlastně potvrzuje, že i v první části dané věty má také na mysli právě *utajovanou informaci*.

Ustanovení § 317 odst. 2 písm. b) představuje kvalifikovanou skutkovou podstatu⁹ ve vztahu k § 317 odst. 1, přičemž okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby je zde to, že byla pachateli *ochrana utajovaných informací* zvlášť uložena. Také z toho tedy logicky vyplývá, že *informací utajovanou*

⁷ Co se rozumí provedením utajeného porodu určuje § 37 odst. 3 zák. č. 372/2011 Sb. Srov. dále § 56 (vedení zdravotnické dokumentace v případě utajeného porodu).

⁸ RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 856–857.

⁹ Na rozdíl od písm. b) a c), které jsou okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby, je odstavec 2 písm. a) samostatnou základní skutkovou podstatou, RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., op. cit., 2012, s. 3095.

podle jiného právního předpisu v odstavci 1 je myšlena utajovaná informace podle zák. o ochraně utaj. informací (také § 316 odst. 3 písm. a) hovoří o zvlášť uložené *ochraně utajovaných informací*).

Stejně jako § 317, též § 316 o trestném činu *vyzvědačství* pracuje ve svém odstavci 1 s pojmem *informace utajovaná podle jiného právního předpisu*, avšak na rozdíl od § 317 tuto množinu ještě dále zužuje (srov. podrobněji níže). Proto trestá-li se podle § 316 odst. 1 také ten, kdo *takovou utajovanou informací* cizí moci úmyslně vyzradí, není vůbec jednoznačné, zda *taková utajovaná informace* zde má stejný obsah jako *taková utajovaná informace* podle § 317 odst. 1. Jde o to, že v případě § 316 odst. 1 hovoří předchozí část věty nikoliv o každé utajované informaci, nýbrž pouze o množině zde úzeji vymezené (srov. níže), a zároveň se hovoří o *údajích obsahujících utajovanou informaci* (bez dalšího). Není proto z textu zákona zcela jasné, zda se vyzrazení utajované informace cizí moci trestá v případě všech utajovaných informací, nebo pouze těch utajovaných informací, které blíže určuje první část věty § 316 odst. 1. Uvádí-li *S. Rizman*, že předmětem ochrany podle § 316 nejsou všechny utajované informace, nýbrž jen ty, které jsou zde blíže určeny,¹⁰ znamená to příklon k druhé z uvedených možností.

4 ÚDAJE OBSAHUJÍCÍ UTAJOVANOU INFORMACI

Pojem *údaje obsahující utajovanou informaci* považuji v ustanoveních § 316 až 317 tr. zákoníku za zdaleka nejproblematičtější. Konkrétně je užít v § 317, kdy jednou z variant trestného činu ohrožení utajované informace je *sbírání údajů obsahujících utajovanou informaci*, a to s „takovým“ cílem, přičemž s ohledem na první část věty odstavce 1 je zjevné, že tímto cílem je vyzradit „ji“, tj. utajovanou informaci, nepovoláné osobě. Užít je rovněž v § 316, kdy jednou z variant trestného činu vyzvědačství je *sbírání údajů obsahujících utajovanou informaci*, a to s „takovým“ cílem, přičemž s ohledem na první část věty odstavce 1 je zjevné, že tímto cílem je vyzradit „ji“, tj. utajovanou informaci, cizí moci.

¹⁰ RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 859; Srov. také RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3086.

Problém je v tom, že ze zák. o ochraně utaj. informací (ani z jiného právního předpisu) nelze zjistit, co jsou to *údaje obsahující utajovanou informaci*. Důvodová zpráva k tr. zákoníku o tomto pojmu nebo o důvodech, proč je užit vedle pojmu utajovaná informace, ničeho neuvádí.¹¹

Že je slovní spojení *údaje obsahující utajovanou informaci* přinejmenším zvláštní, ostatně vyplývá již z toho, pokud v něm jednoduše dosadíme namísto pojmu utajovaná informace její vlastní definici. Potom je totiž spojení *údaje obsahující utajovanou informaci* nutno číst jako *údaje obsahující informaci v jakékoliv podobě záznamenanou na jakémkoliv nosiči označenou v souladu se zák. o ochraně utaj. informací, její vyjádření nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevyhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací*.

Obecný problém nejednoznačnosti pojmu *informace* a jeho vztahu k pojmu *údaje* či *data* je naznačen již v komentáři.¹² Vymezování těchto pojmů se věnuje např. informační management.¹³ Troufám si však tvrdit, že právní řád se těmito otázkami příliš netrápí a používá pojmy *informace* a *údaje* v zásadě *promiscue*. To lze ukázat na jednoduchém příkladu: Jedním z definičních znaků utajované informace podle § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací je to, že je uvedena v seznamu utajovaných informací. Podle nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací, například patří na seznam utajovaných informací v oblasti působnosti Ministerstva dopravy mimo jiné *údaje* k zajištění přeprav, které se týkají obrany a bezpečnosti státu, a interní předpisy s tím související (příloha č. 2, bod 4.), na seznam utajovaných informací v oblasti působnosti Ministerstva financí patří mimo jiné souhrnné *údaje* o vyzbrojení příslušníků Celní správy České republiky, počtu zbraní a střeliva (příloha č. 3, bod 12.). Jinými slovy takové *údaje* jsou utajovanými *informacemi*. Na druhou stranu obecné nařízení o ochraně osobních údajů definuje v čl. 4 odst. 1 osobní údaje jako veškeré

¹¹ Důvodová zpráva k tr. zákoníku, cit. dle noveaspi.cz.

¹² DVOŘÁK, CHROBÁK, 2018, op. cit., s. 9–10 a literatura zde uvedená.

¹³ Srov. např. ŠVARCOVÁ, Ivana a Tomáš RAIN. *Informační management*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2011, s. 15 a násl.; SOKOLOWSKY, Peter. *Informační požadavky moderního podniku. Informační management 1*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, 2. vyd., s. 5 a násl.; ROSICKÝ, Antonín. Člověk: informace a znalost. In: DOUCEK, Petr (ed.). *Informační management*. Praha: Professional Publishing, 2010, s. 53 a násl.; VODÁČEK, Leo a Antonín ROSICKÝ. *Informační management. Pojetí, poslání a aplikace*. Praha: Management Press, 1997, s. 12 a násl.

informace o identifikované nebo identifikovatelné fyzické osobě. Jinými slovy takové *informace* jsou osobními *údaji*. S ohledem na uvedený volnější přístup právního řádu k termínům *údaje* a *informace* se proto zdá, že snaha přesně vymezit, co je *údajem obsahujícím utajovanou informaci*, by bylo úkolem pro Sisyfa.

Pokud jde o přístup trestněprávní nauky, tak např. J. Jelínek odkazuje v souvislosti s § 316 tr. zákoníku na starší judikát 4/74 podle něhož je „*pod pojem „sbírání údajů obsahujících státní tajemství“ (...) třeba zahrnout nejen sbírávání a soustřeďování údajů obsahujících státní tajemství, ale též jakékoliv neoprávněné přechovávání s úmyslem vyžradit je cizí moci.*“¹⁴ Nutno však zdůraznit, že v době účinnosti zákona č. 100/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, bylo státní tajemství definováno jako vše, co v důležitém zájmu ČSSR, zejm. v zájmu politickém, vojenském nebo hospodářském mělo zůstat utajeno před nepovolanou osobou (§ 2 odst. 1). U takto abstraktního vymezení si není obtížné představit, že existovaly *údaje*, které státní tajemství obsahovaly. Avšak jak již bylo zmíněno výše, mezi definiční znaky utajované informace řadí zák. o ochraně utaj. informací mimo jiné její zaznamenání a její označení v souladu se zákonem.

S. Rizman v této souvislosti konstatuje: „*Sbírat údaje obsahující utajovanou informaci může jednak osoba, která má oprávněný přístup k takovým údajům, ale též osoba, která má přístup k dílčím údajům, které samy o sobě nejsou utajovanými informacemi, ale z jejichž souhrnu lze utajovanou informaci zjistit. Postačuje, že pachatel údaj, který má charakter utajované informace, neoprávněně přechovává nebo s ním jiným způsobem neoprávněně disponuje s úmyslem vyžradit jej cizí moci.*“¹⁵ Domnívám se totiž, že *údajem, který má charakter utajované informace*, je toliko utajovaná informace ve smyslu § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací. Naopak pokud jde o konstrukci *dílčí údaje, které samy o sobě nejsou utajovanými informacemi, ale z jejichž souhrnu lze utajovanou informaci zjistit*, nelze podle mého názoru ze zák. o ochraně utaj. informací zjistit, co by mělo být takovým údajem, a celá tato konstrukce se tak jeví ještě více rozostřená než *údaje obsahující utajované informace* užitá v textu zákona.

¹⁴ JELÍNEK a kol., 2016, op. cit., s. 448; Na R 4/1974 odkazuje i RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3087; též VONDRUŠKA. In: DRAŠTIK a kol., op. cit.

¹⁵ RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 858.

Pro úplnost je potřeba v této souvislosti zmínit § 1 odst. 3 nařízení vlády č. 522/2005 Sb., podle něhož při posuzování, zda je utajovanou informací informace tvořená informacemi sice spadajícími pod některou položku uvedenou v přílohách nařízení, které však nemohou samostatně svým vyjádřením nebo zneužitím způsobit újmu zájmu České republiky nebo být pro tento zájem nevýhodné, je rozhodné, zda její případné vyjádření nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo být pro tento zájem nevýhodné. Nicméně z této konstrukce je zjevné, že „dílčí“ informace (tedy ty, z nichž je utajovaná informace podle cit. ustanovení tvořena) samy o sobě utajovanou informací nejsou, a utajovanou informací je teprve informace tvořená dvěma či více takovými informacemi. Těžko tak mohou být tyto „dílčí“ informace ve smyslu § 1 odst. 3 cit. nařízení považovány za *údaje obsahující utajovanou informaci*, potažmo za *dílčí údaje, z jejichž souhrnu lze utajovanou informaci zjistit*, neboť dokud nejde o jejich „souhrn“, žádnou utajovanou informaci neobsahují, resp. nejsou utajovanou informací, a ani z nich nelze utajovanou informaci „zjistit“, avšak jakmile je dán jejich „souhrn“, jde již o utajovanou informaci bez dalšího.

Jiný přístup nacházíme u F. Vondrušky, který při výkladu tohoto pojmu sbírání *údajů obsahujících utajované informace* jednoduše ztotožňuje s utajovanými informacemi jako takovými, když k § 316 odst. 1 uvádí: „*Sbírání utajované informace ten, kdo jednak využívá možnosti seznámat se s utajovanými informacemi, tj. získává k nim zpravidla legálně přístup, avšak následně je shromažďuje s úmyslem, aby je posléze mohl využít cizí mocí, anebo si k nim zjedná přístup jakoukoliv jinou cestou, např. tím, že získává takové informace po částech a teprve vcelku získá ucelenou informaci v podobě, v níž tvoří předmět utajování a je způsobilá způsobit při nakládání s ní způsobem, který se tu předpokládá, trestný následek.*“¹⁶ Jako jednu z možností autor uvádí, že pachatel „*má přístup aspoň k části z nich (k informacím dílčí povahy) a postupným získávaním doplňujících údajů si tak opatřuje ucelené informace proto, aby je mohl předat cizí mocí.*“¹⁷ Interpretovat sbírání *údajů obsahujících utajované informace* jako sbírání *utajovaných informací* je sice lákavě přehledné a jednoznačné, problémem takového řešení však je to, že užívá-li zde zákonodárce výslovně jiného pojmu, zdá se logické předpokládat, že má jít také o odlišnost v obsahu.

¹⁶ VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit.

¹⁷ VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit.

Není bez zajímavosti, že i tam, kde tr. zákoník hovoří jednoduše o vyzvídání *informace utajované podle jiného právního předpisu* (§ 316 odst. 1), setkáváme se v nauce se zakomponováním pojmu *údaje*. „Vyzvídáním utajované informace je každá úmyslná činnost, jejímž cílem je získání údajů tvořících utajovanou informaci. (...) Vyzvídání je tedy nejen bezprostřední opatřování si údajů, které jsou utajovanými informacemi, ale též jiné jednání, jehož cílem je získání takových informací (...)“¹⁸ Zde se sice používá pojmu *údaje*, ale je zřejmé, že je tím myšleno, že takový *údaje* je utajovanou informací. Obdobně se lze setkat s tím, že je vyzvídání vymezeno coby „jakékoli úmyslné jednání, které směřuje ke neoprávněnému získání údajů, které mají charakter informace utajované podle zvláštního zákona“¹⁹, kdy – jak již bylo výše uvedeno – *údajem*, který má charakter informace utajované podle zvláštního zákona nebude nic jiného než utajovaná informace ve smyslu § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací. Nejvhodnější se proto jeví výklad nejjednodušší: „Vyzvídáním utajovaných informací se rozumí jakékoliv úmyslné jednání směřující ke neoprávněnému získání informací.“²⁰ Také jinde se podává, že za vyzvídání „je třeba považovat takové jednání, při němž si pachatel cíleně, tj. úmyslně opatřuje, zjišťuje nebo jinak získává informace utajované podle zmíněných právních předpisů, aby je vyhradil cizí moci“.²¹

Pro úplnost je možno ještě závěrem této části zmínit hypotetickou možnost, že by *údaji obsahujícími utajovanou informaci* měl být myšlen *nosič* utajované informace. Ačkoliv zák. o ochraně utaj. informací nerozlišuje mezi pojmy utajovaná informace a její *nosič* v tom smyslu, že by *nosič* byl např. samostatně definován, a zaznamenáno na *nosiči* patří mezi definiční znaky utajované informace podle § 2 písm. a)²², upozorňuje se v literatuře a judikatuře na rozlišování mezi utajovanou informací a jejím *nosičem*²³, a skutečně nelze přehlížet, že na několika místech zák. o ochraně utaj. informací s pojmem *nosič* pracuje (srov. § 21 odst. 7, § 23 odst. 2 písm. a), d), § 30 odst. 1 písm. h)). Jednou z hypotetických možností, jak vykládat pojem *údaje* obsahující utajované informace, by tak mohlo být právě ztotožnění s *nosiči*

18 RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3085.

19 RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 858.

20 JELÍNEK a kol., 2016, op. cit., s. 447.

21 VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit.

22 DVOŘÁK, CHROBÁK, 2018, op. cit., s. 11.

23 PAVELKA, Ivan. Základní instituty ochrany utajovaných informací v ČR. *Správní právo*, č. 5. r. 2017, s. 261. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-cislo-5-2017.aspx>; Srov. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2018, sp. zn. 3 Tz 8/2018.

obsahujícími utajované informace, nicméně takový výklad by patrně již byl v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*, a to jednoduše proto, že by neodpovídal vlastnímu textu tr. zákoníku.

5 ČLENĚNÍ UTAJOVANÝCH INFORMACÍ ZAVEDENÉ TR. ZÁKONÍKEM

Zák. o ochraně utaj. informací zavádí ve svém § 4 klasifikaci utajovaných informací do stupňů utajení. Není to však jediné členění utajovaných informací, které v něm nacházíme, např. v § 35a „*jaksi „detašované“ zavádí (...) vlastně paralelní kategorizaci utajovaných informací, která existuje nezávisle na jejich kategorizaci (klasifikaci) podle stupňů utajení*“; následkem čehož „*lze všechny utajované informace členit na taktické informace na straně jedné a na straně druhé na utajované informace, které taktickou informací nejsou.*“²⁴ Kategorizaci utajovaných informací můžeme hledat i mimo zák. o ochraně utaj. informací, např. z § 38 spr. řádu vyplývá, že na základě jejich role ve správním řízení se odlišují utajované informace, které slouží k provedení důkazu, a takové, které k provedení důkazu neslouží.²⁵

Tr. zákoník jednak pracuje s klasifikací utajovaných informací do jednotlivých stupňů utajení, kterou zavádí zák. o ochraně utaj. informací ve svém § 4, a to v ustanoveních § 316 odst. 3 písm. d), § 317 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) a § 318, jednak, jak bude níže ukázáno, sám zavádí dvě další kategorizace utajovaných informací nad rámec zák. o ochraně utaj. informací.

Podle § 316 odst. 3 písm. d) je přísněji trestný ten, kdo spáchá čin uvedený v § 316 odst. 1 nebo 2, týká-li se takový čin *utajované informace v jiném právním předpisu klasifikované stupněm utajení „Přísně tajné“*.

Podle § 317 odst. 3 písm. a) se trestá spáchání činu podle § 317 odst. 1, týká-li se *utajované informace z oblasti zabezpečení obranyschopnosti České republiky klasifikované v jiném právním předpisu stupněm utajení „Přísně tajné“*. Jak již bylo uvedeno, patří toto ustanovení mezi ta, která pracují s klasifikací utajovaných informací do stupňů utajení. Zde se tedy jedná pouze o utajovanou informaci stupně utajení Přísně tajné. Nadto však tr. zákoník vyžaduje, aby šlo o utajovanou informaci tohoto stupně utajení, která bude *z oblasti zabezpečení*

²⁴ DVOŘÁK, CHROBÁK, 2018, op. cit., s. 139.

²⁵ DVOŘÁK, 2019, op. cit., s. 205.

obranyschopnosti České republiky. To samozřejmě nemusí být každá utajovaná informace stupně utajení Přísně tajné.²⁶ Ta je totiž definována tak, že její vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit mimořádně vážnou újmu zájmům České republiky. Jak je definován zájem České republiky již bylo zmíněno výše. Mimořádně vážná újma zájmu České republiky podle § 3 odst. 2 zák. o ochraně utaj. informací vznikne vyzrazením utajované informace neoprávněné osobě nebo zneužitím utajované informace, které může mít za následek např. bezprostřední ohrožení svrchovanosti, územní celistvosti nebo demokratických základů České republiky (písm. a)), rozsáhlé ztráty na lidských životech nebo rozsáhlé ohrožení zdraví obyvatel (písm. b)), mimořádně vážné nebo dlouhodobé poškození ekonomiky České republiky (písm. c)) aj. Patří sem také mimořádně vážné ohrožení bojeschopnosti ozbrojených sil České republiky, Organizace Severoatlantické smlouvy nebo jejího členského státu nebo členského státu Evropské unie (písm. g)).

Pokud je možné v konkrétním případě konstatovat, že utajovaná informace stupně utajení Přísně tajné je z oblasti zabezpečení obranyschopnosti České republiky (zák. o ochraně utaj. informací pojem *obranyschopnost* vůbec nezná a ani nařízení vlády č. 522/2005 Sb. jej nepoužívá²⁷). V každém případě z ustanovení § 317 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku implicitně vyplývá bipartice utajovaných informací stupně utajení Přísně tajné, a to na jedné straně *utajované informace stupně utajení Přísně tajné z oblasti zabezpečení obranyschopnosti České republiky*, a na straně druhé *ostatní utajované informace stupně utajení Přísně tajné*.

Podle § 316 odst. 1 se trestá v první řadě vyzvídání informace utajované podle jiného právního předpisu, *jejíž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost, obranu a bezpečnost České republiky nebo jiného státu anebo obranu a bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž zájmů v uvedených oblastech se Česká republika zavázala*, s cílem vyzradit ji cizí moci.

Je zjevné, že jde o zúžení množiny utajovaných informací (srov. výše k definici utajované informace a zájmu České republiky podle § 2 zák. o ochraně utaj. informací). Jak konstatuje S. Rizman, „předmětem ochrany podle ustanovení

²⁶ Srov. VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit., který v této souvislosti hovoří o ochraně „specificky určené informace“ a „porušení ochrany utajování i jen jediné informace, která splňuje obě tyto podmínky, jež jsou podmínkami kumulativními.“

²⁷ K výkladu tohoto pojmu viz RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3096.

§ 316 nejsou veškeré informace utajované podle zákona č. 412/2005 Sb., ale pouze ty, jejichž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit (...) Podle uvedeno-
ného zákona jsou však utajovány i některé informace dotýkající se veřejné bezpečnosti,
ekonomických a politických zájmů (...) Formální označení příslušným stupněm utajení
však není směrodatné. Utajovaná informace musí mít materiálně takový význam, aby
její prozrazení cizí moci mohlo způsobit újmu zájmům republiky předpokládanou tímto
ustanovením zákona.²⁸

Z ustanovení § 316 odst. 1 proto vyplývá další (paralelní) členění utajova-
ných informací nad rámec zák. o ochraně utaj. informací, a to na jedné
straně *utajované informace, jejíž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit*
ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost, obranu a bezpečnost České republiky
nebo jiného státu anebo obranu a bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž
zájmů v uvedených oblastech se Česká republika zavázala, a na straně druhé ostatní
utajované informace.

S ohledem na to, že tr. zákoník výslovně hovoří o ohrožení nebo poškození
vážným způsobem, se podává, že reálně zpravidla půjde o utajovanou informaci
stupně utajení Tajné nebo Přísně tajné.²⁹ Rovněž se uvádí, že „*samotné for-*
mální označení utajované informace příslušným stupněm utajení (přísně tajné, tajné atd.)
nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti zkoumat a zjistit, zda takto označené
materiály fakticky obsahují utajovanou informaci, jejíž zneužití může vážným způsobem
ohrozit nebo poškodit zájmy chráněné ustanovením o trestném činu vyvědačství.“³⁰ S tím
souhlasím, neboť utajovaná informace je výhradně to, co naplňuje všechny
definiční znaky podle § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací, a ostatně
sám tento zákon explicitně počítá s možností, že by stupeň utajení mohl být
stanoven neoprávněně a určuje řešení pro takové případy (§ 22 odst. 4).³¹
V souvislosti s § 316 odst. 3 pak S. Rizman uvádí, že „*formální označení však*

²⁸ RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 859. Srov. také RIZMAN. In: ŠÁMAL
a kol., 2012, op. cit., s. 3086.

²⁹ VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit., srov. také RIZMAN. In: ŠÁMAL
a kol., 2016, op. cit., s. 859.

³⁰ RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3086. K otázce posuzování, zda jde,
či nejde o utajovanou informaci, srov. DVOŘÁK, CHROBÁK, 2018, op. cit., s. 14
a násl. F. Vondruška v souvislosti s § 316 odst. 1 dovozuje, že „*tuto otázku, tj. závažnost*
ohrožení chráněného zájmu, musí orgány činné v trestním řízení hodnotit ve vazbě na konkrétní okol-
nosti případu a nemohou se spokojit jen s prostým formálním označením informace za utajovanou v pří-
slušném (třeba vyšším) stupni utajení.“ VONDRUŠKA. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit.

³¹ Srov. DVOŘÁK, CHROBÁK, 2018, op. cit., s. 15.

*nemusí odpovídat skutečnému stupni utajování konkrétních údajů. V řízení před soudem bývá tato otázka předmětem znaleckého posudku.*³² S tím lze již souhlasit obtížněji, neboť posouzení, zda informace naplňuje definiční znaky podle § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací, je podle mého názoru otázkou čistě právní. Řešit právní otázky znalci nepřísluší (§ 107 odst. 1 tr. řádu).

6 ZÁVĚR

Na základě výše uvedeného rozboru toho, jakým způsobem pracuje tr. zákoník v rámci ustanovení § 316 až 318 s pojmem utajovaná informace (či pojmy jemu podobnými), lze uvést následující závěry:

V ustanoveních § 316 odst. 2 a odst. 3 písm. a), § 317 odst. 2 písm. a) a § 318 tr. zákoníku pojem *utajovaná informace*, případně i další pojmy zde užitě, zcela korespondují s právní úpravou obsaženou v zák. o ochraně utaj. informací.

Pojem *informace utajovaná podle jiného právního předpisu* použitý v § 317 odst. 1 a § 316 odst. 1 tr. zákoníku je i přes formulační odlišnost významově totožný s pojmem *utajovaná informace* podle zák. o ochraně utaj. informací.

Pojem *údaje obsahující utajovanou informaci* užitý v § 316 odst. 1 a § 317 odst. 1 tr. zákoníku je významově natolik nejasný a nabízí více možností výkladu, že si *de lege lata* lze obtížně představit reálnou aplikaci této konkrétní varianty daných trestných činů.

V § 317 odst. 3 písm. a) zavádí tr. zákoník nad rámec zák. o ochraně utaj. informací kategorizaci utajovaných informací stupně utajení *Přísně tajné*, a to na straně jedné *utajované informace stupně utajení Přísně tajné z oblasti zabezpečení obranyschopnosti České republiky*, a na straně druhé *ostatní utajované informace stupně utajení Přísně tajné*.

V § 316 odst. 1 zavádí tr. zákoník nad rámec zák. o ochraně utaj. informací kategorizaci utajovaných informací, a to na straně jedné *utajované informace, jejichž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost,*

³² RIZMAN. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 3091 a 3095.

obranu a bezpečnost České republiky nebo jiného státu anebo obranu a bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž zájmů v uvedených oblastech se Česká republika zavázala, a na straně druhé ostatní utajované informace.

Utajovaná informace musí splňovat všechny definiční znaky podle § 2 písm. a) zák. o ochraně utaj. informací. Sám zák. o ochraně utaj. informací počítá s eventualitou, že stupeň utajení bude stanoven neoprávněně (§ 22 odst. 4). V trestním řízení proto musí být zjišťováno, že jde o utajovanou informaci ve smyslu příslušného ustanovení tr. zákoníku, přičemž toto posouzení je otázkou právní, a nepřísluší proto znalci (§ 107 odst. 1 tr. řádu).

Literature

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 100/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Nářízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací.

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/943 ze dne 8. června 2016 o ochraně nezveřejněného know-how a obchodních informací (obchodního tajemství) před jejich neoprávněným získáním, využitím a zpřístupněním.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2018, sp. zn. 3 Tz 8/2018.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku.

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- DVOŘÁK, Jan a Jiří CHROBÁK. *Zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 480 s. ISBN 978-80-7598-016-8.
- DVOŘÁK, Jan. Několik poznámek k ochraně utajovaných informací v řízení o přestupku. *Správní právo*, č. 4, r. 2019, s. 201 a násl. ISSN 0139-6005.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, 1280 s. ISBN 978-80-7502-106-9.
- PAVELKA, Ivan. Základní instituty ochrany utajovaných informací v ČR. *Správní právo*, č. 5. r. 2017, s. 258 a násl. ISSN 0139-6005. Dostupné z: www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-cislo-5-2017.aspx
- PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1.
- ROSICKÝ, Antonín. Člověk: informace a znalost. In: DOUCEK, Petr (ed.). *Informační management*. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN 987-80-7431-010-2.
- SOKOLOWSKY, Peter. *Informační požadavky moderního podniku. Informační management 1*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, 2. vyd. ISBN 80-246-0500-7.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.
- ŠVARCOVÁ, Ivana a Tomáš RAIN. *Informační management*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-87197-40-0.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.
- VODÁČEK, Leo a Antonín ROSICKÝ. *Informační management. Pojetí, poslání a aplikace*. Praha: Management Press, 1997. ISBN 80-85943-35-2.

Contact – e-mail

jandvorak@mail.muni.cz

Prozařování práva Evropské unie do trestního práva České republiky

Dominik Fojt

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Jak se píše v názvu sekce, trestní právo je relativně svébytné a samostatné právní odvětví. Není možné na něj ovšem nahlížet jako na zcela uzavřený systém, který by neovlivňovaly další okolnosti, ať už společenské či právní.

Právo Evropské unie je právní odvětví, které trestní právo ovlivňuje čím dále silněji a čím dál častěji. Svět je v současné době mnohem více globalizovaný, než byl doposud, a je tak nutno, když ne světové, tak alespoň regionální problémy řešit v součinnosti s dalšími státy. Evropská unie, jakožto společenství států Evropy, tak může na tyto problémy reagovat mnohem efektivněji než každý stát samostatně.

Ve své práci se tak budu věnovat procesu europeizace trestního práva. Hlavním tématem práce pak bude popis toho, jakým způsobem v současné době probíhá ovlivňování práva Evropské unie na trestní právo České republiky a dalších států, a zhodnocení, zda je tento způsob a směr nejvhodnější či existuje nějaký lepší, popř. zda by takové ovlivňování vůbec ze strany Evropské unie zrovna do oblasti trestního práva, na které je nahlíženo jako na výraz suverenity každého státu, mělo existovat.

Abstract

As stated in the title of the section, criminal law is a relatively separate legal sector. However, it can not be regarded as a completely closed system that would not affect other circumstances, whether social or legal.

European Union law is the legal sector that is increasingly affecting and increasing the criminal law. The world is now much more globalized than it has been so far, and it is necessary, if not global, to address at least regional problems in synergy with other states. The European Union, as a community

of the states of Europe, can respond to these problems much more effectively than any state alone.

In my article I will deal with the process of Europeanization of criminal law. The main topic of the thesis will be a description of how the criminal law of the Czech Republic and other states are currently influenced by the European Union law, and whether this method and direction is the most appropriate, whether there is any better way, or whether such influence of the European Union should exist on the criminal law, which is seen as the expression of the sovereignty of each State.

1 ÚVOD

Ať již chceme či nikoli, svět je více a více globalizovaným místem. A s touto globalizací přicházejí stále nová a nová nebezpečí, na které trestní právo musí nějakým způsobem reagovat. S rozvojem dopravy došlo k rozvoji trestné činnosti obchodu s lidmi či obchodu s drogami, s rozvojem technologie došlo k rozvoji kyberkriminality, s rozvojem internetu došlo k rozvoji trestné činnosti v oblasti dětské pornografie, s cestováním a migrací došlo k rozvoji terorismu, atd. Na veškeré tyto společensky nežádoucí situace tak musí nějakým způsobem reagovat trestní právo, jakožto právní odvětví, které má za úkol chránit společnost právě proti nejzávažnějším zásahům do integrity jak jednotlivce, tak společnosti jako celku.

Výše uvedená trestná činnost tak má světový či minimálně evropský rozměr. Velice často se jedná o přeshraniční trestnou činnost, kdy jednotlivé státy se nemohou tvářit jako uzavřené a izolované bubliny, kterých se tato trestná činnost netýká. A právě Evropská unie jako nadnárodní organizace, která spojuje velké množství států, se snaží právě proti takovýmto globálním hrozbám bojovat. A to není možné bez toho, aniž by došlo k určité kooperaci a společnému postupu všech jednotlivých členských států.

Trestní právo vždy bylo určitým symbolem suverenity jednotlivých členských států Evropské unie. Ale s rozvojem dalších právních oblastí v rámci Evropské unie, dříve či později muselo dojít i k ovlivňování trestního práva, a tedy k jeho europeizaci. Ze zkušeností z minulých let tak není na pořadu dne otázka, zda se trestní právo jednotlivých členských států, v našem případě

České republiky, vlivu práva Evropské unie může ubránit, ale otázka, zda jsou nějaké oblasti trestní práva, do kterých Evropská unie nemůže zasahovat, a pokud nikoli, tak jaké jsou oblasti, které přijdou na řadu první.

Evropská unie dala vzniknout prostoru, kde platí čtyři základní svobody, a to svoboda pohybu osob, kapitálu, zboží a služeb. S tímto ovšem také dochází k volnému pohybu kriminality. A to je alfa a omega trestního práva Evropské unie. Dochází tak k přeshraničním trestným činům, kdy je např. trestný čin spáchán ve více členských státech, pachatel uprchnul do jiného členského státu, atd. Toto jsou tak otázky, na které Evropská unie musí reagovat jako celek a upravit tyto otázky v nějakém právním předpisu, který bude sjednocovat postup všech členských států a který bude nějakým způsobem vynutitelný. A tím pádem dochází k ovlivnění trestního práva jednotlivých členských států.

2 ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA

Otázky trestní spolupráce nebyly původně součástí evropských integračních procesů. Ani Římská smlouva z roku 1957 ani Jednotný evropský akt z roku 1986 nezamýšlely rozšířit evropskou spolupráci, natož pravomoci Společenství do oblasti trestního práva. Až Maastrichtská smlouva přinesla v roce 1992 určitou změnu pohledu v tom smyslu, že v rámci nově vytvořeného třetího pilíře EU naznačila možnosti evropské spolupráce ve věcech trestních. Jednou z hlavních překážek, proč evropské právo nebylo použitelné k europeizaci trestního práva, byla obtížná představa, že by Rada EU, jakožto orgán složený z představitelů exekutivy, mohl rozhodovat o otázkách trestnosti určitých skutků a o trestech za ně ukládaných. Jinými slovy, absence parlamentního rozhodování o evropských právních předpisech se jevila jako neslučitelná se základním předpokladem přijímání trestněprávních norem orgány, vzešlými ze všeobecných, tajných a rovných voleb, čili parlamenty. Reforma postavení Evropského parlamentu tuto překážku odblokovala jen částečně, a proto byla také jen částečné řešení evropské trestní spolupráce, zakotvené v Amsterodamské smlouvě z roku 1997. Projevilo se to především možností harmonizovat v rámci EU skutkové podstaty takových trestných činů jako je obchod s drogami, terorismus, obchod s lidmi, apod. Trestněprávní pravomoci zůstaly i po vstupu v platnost Amsterodamské

smlouvy v rukou členských států a byly to stále jen členské státy, které stanovily trestnost jednotlivých konání a tresty za deliktní konání ukládaných. Teorie v té době zastávala převážně většinový názor, že neexistuje žádné evropské trestní právo a tím méně neexistují žádné evropské trestněprávní instituce. Evropské právo ovšem do trestního práva členských států stále více zasahovalo, jednak omezováním národní trestní jurisdikce tam, kde by její výkon mohl narušovat základní svobody vnitřního trhu EU, ale stále častěji tam, kde bylo potřeba chránit právní zájmy celého Společenství.¹

Zcela zásadním mezníkem ve vývoji evropského trestního práva bylo přijetí Lisabonské smlouvy. Lisabonská smlouva je mezinárodní smlouvou, již se mění a doplňují ustanovení dosavadních zřizovacích smluv. Primární a nebojím se říci až revoluční změnou, kterou přineslo přijetí Lisabonské smlouvy, z hlediska europeizace trestního práva, bylo zrušení třípilířové soustavy práva EU. Tzv. třetí pilíř, tedy prostor svobody, bezpečnosti a práva, přešel pod oblast, která byla tehdy formálně označována jako komunitární právní řád. Jako pozitivní přínos této změny se uvádí, že sloučení prvního a třetího pilíře EU stanovuje více koherentní a lépe srozumitelné schéma kompetencí EU v této oblasti.²

Ze sloučení, resp. zrušení pilířové soustavy, vyplývá pro oblast justiční spolupráce v trestních věcech a oblast policejní spolupráce celá řada podstatných změn spočívajících zejména v legislativním procesu a v úloze Soudního dvora EU. Politiky justice a vnitra jsou tak sloučené do hlavy V SFEU s názvem „prostor svobody, bezpečnosti a práva“. Z toho plyne, že opatření přijatá na základě této hlavy V se mohou přijímat buď „řádným legislativním postupem“ nebo zvláštním legislativním postupem. Řádný legislativní postup předpokládá přijímání nařízení, směrnic nebo rozhodnutí Evropským parlamentem a Radou na návrh Komise (viz čl. 294 SFEU). Zvláštní legislativní postup se pak uplatňuje v jednotlivých případech vymezených Smlouvami (v oblasti trestního práva se uplatňuje na základě čl. 82 odst. 2 písm. d) SFEU a čl. 83 odst. 1 pododst. 3 SFEU).

¹ JELÍNEK, J., J. IVOR et al. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges, 2015, s. 18.

² JELÍNEK, J., T. GRIVNA, J. HERCZEG, J. NAVRÁTILOVÁ, A. SYKOVÁ et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 47.

V oblasti justiční spolupráce v trestních věcech jsou posílené pravomoci Evropského parlamentu v řádném legislativním postupu následující:

Evropský parlament a Rada přijímají opatření, která mají za cíl:

- Stanovit pravidla a postupy pro zajištění uznávání všech forem rozsudků a soudních rozhodnutí v celé Unii; podporovat další vzdělávání soudců a soudních zaměstnanců; usnadňovat spolupráci mezi justičními nebo odbornými orgány členských států v rámci trestního řízení a výkonu rozhodnutí (čl. 82 odst. 1 SFEU)
- Formou směrnic stanovit minimální pravidla pro usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem (čl. 82 odst. 2)
- Formou směrnic stanovit minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí v oblastech mimořádně závažné trestné činnosti s přeshraničním rozměrem z důvodu povahy neb dopadu těchto trestných činů nebo kvůli zvláštní potřebě potírat ji na společném základě (čl. 83 odst. 1)
- Přijmout pobídková a podpurná opatření pro činnost členských států v oblasti předcházení trestné činnosti (čl. 84)
- Formou nařízení vymezit strukturu, fungování, oblast činnosti a úkoly Eurojustu (čl. 85 odst. 1)

Právní základ pro harmonizaci trestního práva hmotného obsahuje čl. 83 SFEU, který zní:

„1. Evropský parlament a Rada mohou řádným legislativním postupem stanovit formou směrnic minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí v oblastech mimořádně závažné trestné činnosti s přeshraničním rozměrem z důvodu povahy nebo dopadu těchto trestných činů nebo kvůli zvláštní potřebě potírat ji na společném základě.

Jsou to tyto oblasti trestné činnosti: terorismus, obchod s lidmi a sexuální vykořisťování žen a dětí, nedovolený obchod s drogami, nedovolený obchod se zbraněmi, praní peněz, korupce, padělání platebních prostředků, trestná činnost v oblasti výpočetní techniky a organizovaná trestná činnost.

Na základě vývoje trestné činnosti může Rada přijmout rozhodnutí určující další oblasti trestné činnosti, které splňují kritéria uvedená v tomto odstavci. Rozhoduje jednomyslně po obdržení souhlasu Evropského parlamentu.

2. Ukáže-li se, že sblížení trestněprávních předpisů členského státu je nezbytné pro zajištění účinného provádění politiky Unie v oblasti, která byla předmětem harmonizačního opatření, mohou směrnice stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v dané oblasti. Tyto směrnice se přijmou stejným řádným nebo zvláštním legislativním postupem, který byl použit pro přijetí dotyčných harmonizačních opatření, aniž je dotčen článek 76.

3. Pokud se člen Rady domnívá, že by se návrh směrnice podle odstavce 1 nebo 2 dotkl základních aspektů jeho systému trestního soudnictví, může požádat, aby se návrhem zabývala Evropská rada. V takovém případě se řádný legislativní postup pozastaví. Po projednání, a pokud bylo dosaženo konsensu, Evropská rada do čtyř měsíců od tohoto pozastavení vrátí návrh zpět Radě, která ukončí pozastavení řádného legislativního postupu. Není-li dohody dosaženo, a pokud si alespoň devět členských států přeje navázat posílenou spolupráci na základě dotčeného návrhu směrnice, oznámí to ve stejné lhůtě Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. V takovém případě se povolení k zavedení posílené spolupráce podle čl. 20 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii a čl. 329 odst. 1 této smlouvy považuje za udělené a použijí se ustanovení o posílené spolupráci.“

Právními nástroji byly v době platnosti Amsterodamské smlouvy společně postoje, rámcová rozhodnutí, rozhodnutí a úmluvy. Podle nynější úpravy se jedná o směrnice, které jsou přijímány kvalifikovanou většinou (namísto dřívější jednomyslnosti) a je vyžadován souhlas EP (nikoli pouze konzultace s EP). V případě rozšíření o další oblasti trestního práva hmotného (čl. 83 odst. 1 pododstavec 3) se rozhoduje jednomyslně se souhlasem EP. Jedná se o tzv. „evolutivní klauzuli“.³

Ze znění čl. 83 můžeme vyvodit určité závěry. V návrzích směrnic tak musí jít vždy „o minimální pravidla“. Plná harmonizace trestního práva hmotného je tak ze zásady zcela vyloučena. Minimální harmonizace se nyní tak může týkat jen následujících institutů: společných definic trestných činů v daných oblastech a společných minimálních výší sankcí u trestných činů.⁴

Dalším kritériem je, že harmonizace pravidel se týká pouze oblastí mimořádně závažné trestné činnosti s přeshraničním rozměrem z důvodu povahy

³ IVOR, J., L.KLIMEK a J. ZÁHORA. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, 2013, s. 115.

⁴ SYLLOVÁ, J., L. PĚTROVÁ, H. PALDUSOVÁ a kol. *Lisabonská smlouva, Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1. vyd. 2010, s. 389.

a dopadu těchto trestných činů nebo kvůli zvláštní potřebě potírat ji na společném základě. Kritérium „zvláštní potřeby“ by mělo zajistit Unii možnost reagovat na aktuální hrozby trestných činů šířících se v rámci Unie.

Z výčtu výše uvedeného v čl. 83 odst. 1 pododstavce 2 jasně vidíme, že se jedná o oblasti těch nejzávažnějších trestných činů. Postih těchto druhů trestné činnosti můžeme nalézt v mnoho dalších mezinárodních dokumentech, které Česká republika podepsala. Nejedná se tedy o žádný revoluční či alespoň překvapivý výčet. Evropská unie se tak snaží určitým způsobem chránit „své občany“ před nejzávažnějšími trestnými činy, které jsou celosvětově považovány za velice nebezpečné.

Podle tohoto článku je ovšem harmonizací také možno upravit minimální skutkové podstaty trestných činů obecné kriminality, která sice nejsou ve výčtu čl. 83 odst. 1 SFEU výslovně uvedené, ale která mají stejnou povahu, tj. jedná se o zvláště zavrženíhodné delikty s přeshraničním rozměrem. Okruh potencionálních trestných činů, které by mohly být v budoucnu harmonizovány z hlediska minimálních skutkových podstat, lze dovodit např. z ustanovení o evropském zatýkáčím rozkazu. Ten formuluje zásadu oboustranné trestnosti, spočívající v požadavku, aby jednání, na něž má být aplikován, bylo trestné jak v dožadujícím, tak v dožadovaném státě. Vyjmenovává 32 druhů trestné činnosti, u nichž za podmínky, že právo členského státu, jehož justiční orgán evropský zatýkáčím rozkaz vydal, za ně stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně tři roky, nebude při předání na základě evropského zatýkáčím rozkazu vyžadována oboustranná trestnost skutku. Kromě mezinárodně uznávaných deliktů jednání zahrnuje i trestné činy obecné kriminality, jako jsou počítačová trestná činnost, trestné činy proti životnímu prostředí, včetně dovoleného obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin, napomáhání při nedovoleném překročení státní hranice a nedovolenému pobytu, vražda, těžké ublížení na zdraví, nedovolený obchod s lidskými orgány a tkání, únos, omezování osobní svobody a brání rukojmí, rasismus, xenofobie, organizovaná a ozbrojená loupež, nedovolený obchod s kulturními statky, včetně starožitností a uměleckých děl, podvod, vydírání a vymáhání peněz za ochranu, výroba padělků a nedovolených napodobenin, padělání veřejných listin, obchodování s nimi, padělání platebních prostředků, nedovolený obchod

s hormonálními látkami a jinými prostředky na podporu růstu, nedovolený obchod s jaderným a radioaktivním materiálem, obchod s odcizenými vozidly, znásilnění, zháření, trestné činy spadající do působnosti Mezinárodního trestního soudu, únos letadla, plavidla nebo sabotáž.⁵

Srovnáme-li tedy odst. 1 a odst. 2 čl. 83, pak logickým výkladem můžeme dospět k tomu, že tyto dva odstavce jsou vzájemně ve vztahu *lex specialis*. Odst. 1 nemůže být rozšířen Radou o oblasti trestního práva spadající pod odst. 2 a zároveň odst. 2 nemůže být interpretován tak, aby pokrýval oblasti trestního práva zmíněny v odst. 1. Konečně je pak třeba zohlednit skutečnost, že každý z těchto odstavců může podléhat jinému legislativnímu postupu (u odst. 2 je zde závislost na dotčeném harmonizačním opatření podle konkrétní politiky Unie).

Odst. 2 představuje poměrně jednoduchý způsob, jak rozšířit pravomoc pro rozšíření rozsahu pravomocí pro oblast trestního práva hmotného. Jde o klauzuli, která omezuje implicitní pravomoci Unie v oblasti harmonizace trestního práva hmotného. Zásadu implicitních pravomocí rozvinul Soudní dvůr ve své judikatuře k některým rámcovým rozhodnutím upravujícím oblast trestního práva hmotného, rovněž v rámci čl. 4 SEU. Jedná se tak o další možnost harmonizace, ukáže-li se, že sblížování trestněprávních předpisů členských států je nezbytné pro zajištění účinného provádění politiky Unie v oblasti, která byla předmětem harmonizačního opatření. V takovém případě mohou směrnice stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v dané oblasti. Toto ustanovení navazuje právě na judikaturu Soudního dvora a umožňuje stanovit minimální pravidla např. pro vymezení trestných činů a sankcí za znečištění životního prostředí, protože Unie přijala harmonizační směrnice, které chrání životní prostředí.⁶

Otázku harmonizace trestního práva procesního poté řeší čl. 82 SFEU, který zní:

„1. Justiční spolupráce v trestních věcech je v Unii založena na zásadě vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a zahrnuje sblížování právních předpisů členských států v oblastech uvedených v odstavci 2 a v článku 83.

⁵ JELÍNEK, J., J. IVOR et al. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges, 2015, s. 25.

⁶ TOMÁŠEK, M., V. TÝČ a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013, s. 124.

Evropský parlament a Rada přijímají řádným legislativním postupem opatření, která mají za cíl:

- a) stanovit pravidla a postupy pro zajištění uznávání všech forem rozsudků a soudních rozhodnutí v celé Unii;*
  - b) předcházet střetům příslušnosti mezi členskými státy a řešit je;*
  - c) podporovat další vzdělávání soudců a soudních zaměstnanců;*
  - d) usnadňovat spolupráci mezi justičními nebo obdobnými orgány členských států v rámci trestního řízení a výkonu rozhodnutí.*
- 2. V rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem mohou Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem stanovit formou směrnic minimální pravidla. Tato minimální pravidla přibližují k rozdílům mezi právními tradicemi a systémy členských států.*

Týkají se:

- a) vzájemné přípustnosti důkazů mezi členskými státy;*
- b) práv osob v trestním řízení;*
- c) práv obětí trestných činů;*
- d) dalších zvláštních aspektů trestního řízení, které Rada předem určila v rozhodnutí; při přijímání tohoto rozhodnutí Rada rozhoduje jednomyslně po obdržení souhlasu Evropského parlamentu.*

Přijetí minimálních pravidel podle tohoto odstavce nebrání členským státům zachovat nebo zavést vyšší stupeň ochrany osob.

3. Pokud se člen Rady domnívá, že by se návrh směrnice podle odstavce 2 dotkl základních aspektů jeho systému trestního soudnictví, může požádat, aby se návrhem zabývala Evropská rada. V takovém případě se řádný legislativní postup pozastaví. Po projednání, a pokud bylo dosaženo konsensu, Evropská rada do čtyř měsíců od tohoto pozastavení vrátí návrh zpět Radě, která ukončí pozastavení řádného legislativního postupu. Není-li dohody dosaženo a pokud si alespoň devět členských států přeje navázat posílenou spolupráci na základě dotčeného návrhu směrnice, oznámí to ve stejné lhůtě Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. V takovém případě se povolení ke zavedení posílené spolupráce podle čl. 20 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii a čl. 329 odst. 1 této smlouvy považuje za udělené a použijí se ustanovení o posílené spolupráci.“

Článek 82 odst. 1 se zaměřuje na opatření, která mají napomáhat fungování principu vzájemného uznávání rozsudků a dalších rozhodnutí a následující odst. 2 směřuje do oblasti trestního práva procesního.

Specifický požadavek, že justiční spolupráce bude zahrnovat „sblížování právních předpisů“ v oblasti procesního a hmotného práva, předznamenává, že EU nebude omezovat sama sebe v oblasti přijímání opatření založených na vzájemném uznávání.

Opatření podle odst. 1 přijímají řádným legislativním postupem Evropský parlament a Rada na základě čl. 294. Rada rozhoduje na návrh komise nebo alespoň čtvrtiny členských států. K tomu, aby opatření mohla mít harmonizační účinky, musí být splněny podmínky v odst. 2.

Porovnáme-li znění odst. 1 a 2 čl. 82 lze v zásadě říci, že jde o dva právní základy pro přijímání opatření oblasti trestního práva. V první řadě je třeba zmínit, že odst. 2 podléhá tzv. mechanismu záchranné brzdy a odst. 1 nikoli. Dále pak znění odst. 2 je zřejmé, že přijímání opatření podle tohoto odstavce musí splňovat několik konkrétních podmínek.

Minimální harmonizace může být přijata jen tehdy, pokud bude sloužit k účelu vzájemného uznávání spolupráce v trestních věcech s tzv. přeshraničním rozměrem.

Dále minimální pravidla přijímaná směrnicemi podle tohoto odstavcem musejí přihlížet k tradičním odlišnostem mezi právními systémy členských států.

Z porovnání obsahu vyplývá, že odst. 1 mimo jiné je zaměřen na opatření založená na vzájemném uznávání, zatímco odst. 2 se zaměřuje na harmonizaci procesních pravidel v rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání.

Ustanovení čl. 82 odst. 2 písm. d) umožňuje, aby další dosud neupravené „zvláštní aspekty trestního řízení“ byly začleněny do systému minimální harmonizace. Jde o evolutivní klauzuli, která umožní další harmonizaci jednotlivých aspektů trestního procesu a zajištění flexibility tohoto článku.⁷

⁷ IVOR, J., L. KLIMEK a J. ZÁHORA. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: EUKODÉX, 2013, s. 117.

3 MECHANISMUS ZÁCHRANNÉ BRZDY

Mechanismus záchranné brzdy byl do Lisabonské smlouvy zakotven jako prvek ochrany či pojistky proti integrujícím tendencím Unie, a to jak v oblasti justiční spolupráce ve věcech trestních, tak u policejní spolupráce. Můžeme hovořit také o brzdě proti narušení některého z tradičních a zásadních aspektů národního trestního systému, což souvisí s podmínkou respektování různých právních systémů a tradic členských států podle čl. 67 SFEU. S tímto ochranným mechanismem je zároveň spojena možnost navázání posílené spolupráce.

Mechanismus záchranné brzdy je upraven v čl. 82 odst. 3 (pro případ trestního práva procesního) a čl. 83 odst. 3 (pro případ trestního práva hmotného). Tento mechanismus nahrazuje právo veta, které bylo možno na základě předešlé úpravy legislativního procesu uplatnit v rámci jednomyslného hlasování v radě. Předmětný mechanismus má vyvážit zavedení řádného legislativního postupu v dané oblasti a zároveň uchránit členské státy před integračními tendencemi v dané oblasti.⁸

Podobná pravidla jako u mechanismu záchranné brzdy v případě směrnic platí i pro přijímání nařízení podle čl. 86 a opatření podle čl. 87 SFEU.

I jediný člen Rady v takovém případě může požádat o postoupení návrhu Evropské radě a návrh jí musí být postoupen. Tím je zahájen legislativní postup pozastaven až na čtyři měsíce nebo úplně.⁹ Pozastavení Rada zruší, pokud bylo při projednávání návrhu v Evropské radě dosaženo konsensu. V případě, že se nepodařilo dosáhnout konsensu, vrátí Evropská rada návrh za účelem přepracování Komisi či skupině členských států, které jej předložily.¹⁰

Popsaný mechanismus by měl ve svém důsledku předcházet tomu, aby členské státy podávaly žaloby k Soudnímu dvoru EU proti kontroverzním návrhům směrnic či jiným opatřením, které se dotknou tak suverénní oblasti, jako je trestní právo. Pomocí těchto mechanismů by členské státy již v rámci legislativního procesu měly uplatňovat své zájmy. Zároveň mají funkci

⁸ PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti, a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 3. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 53.

⁹ Viz <https://lisabonskasmlouva.webnode.cz/zachranna-brzda/>

¹⁰ JELÍNEK, J., T. GRIVNA, J. HERCZEG, J. NAVRÁTILOVÁ, A. SYKOVÁ et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 66.

vyvažovací, kdy na jedné straně stojí integrační zájmy Unie, a na druhé straně stojí suverénní zájmy členských států. Ve vztahu k členským státům mají pomoci ochránit základní aspekty trestního soudnictví členských států.¹¹

4 ZÁVĚR

Je nepopíratelným faktem, že evropské trestní právo, resp. trestní právo Evropské unie existuje. A že poměrně zásadním způsobem ovlivňuje nejen český právní řád, ale právní řády všech členských států. Ale to není ta otázka, na kterou jsem se snažil tímto článkem odpovědět. Ta základní otázka je, zda je to špatně či dobře, že je trestní právo ovlivňováno právě právem Evropské unie, a zda způsob, jakým je ovlivňováno, je vhodný nebo nikoli.

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost trestní právo dostalo pozornosti Evropské unie více, než tomu tak bylo v minulosti. V poslední době je evropské trestní právo velice rychle se rozrůstajícím fenoménem, což by si před pár desítkami let ještě nikdo nedokázal představit.

Osobně se domnívám, že určitá harmonizace trestního práva procesního je krok správným směrem. V Evropské unii, jakožto prostoru, kde de facto neexistují hranice a dochází tak k volnému pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu, jsou určité instituty trestního práva procesního, které jsou společné pro všechny členské státy, dle mého názoru přímo nutné. Pokud tady máme prakticky volný prostor, kdy pachatel může svoji trestnou činnost páchat z jiného členského státu, kdy může uprchnout do jiného členského státu, atd., je nutno vytvořit instituty, které pomohou tuto trestnou činnost odhalit, odhalit pachatele a toho i potrestat. Instituty jako evropský zatýkácí rozkaz, evropský zajišťovací příkaz, evropský vyšetřovací příkaz se tak jeví jako instituty zcela nepostradatelné, bez kterých by trestní řízení v rámci prostoru volného pohybu, jako Evropská unie je, nemohlo efektivně fungovat. Samozřejmě, že se najdou kontroverzní témata, jako je např. institut evropského žalobce, který vzniká jen v rámci rozšířené spolupráce, jelikož spousta členských států má k tomuto projektu značné výhrady. Celkově se ale dá říci, že v současné době např. činnost orgánů činných v trestním řízení bez institutů, které vznikly na půdě Evropské unie, si nedokáží již dobře představit.

¹¹ Ibid., s. 67.

V oblasti trestního práva hmotného je situace o něco složitější. Osobně si nemyslím, že je a priori obecně špatně něco na tom, že se stanoví nějaká minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí u těch nejzávažnějších a přeshraničních trestných činů jako je např. terorismus, obchodování s lidmi, obchodování s drogami, kyberkriminalita, atd. Na vymýcení této trestné činnosti se bezpochyby shodnou veškeré státy, a to nejen v Evropě. Dle mého názoru by problém nastal v případě, jak jsem uvedl výše ve svém článku, kdyby se Evropská unie snažila harmonizovat i další trestnou činnost, která se žádným způsobem nepojí s přeshraničním prvkem, a snažila by se tak stanovit „trestní kodex minimálních pravidel týkajících se všech trestných činů“. Na základě historických konsekvencí a společensko-sociálních událostí má každý stát z evropské „osmadvacítky“ trochu jiný pohled na určitá jednání, která buď vůbec nepovažují za trestnou činnost nebo alespoň ne za tak závažnou trestnou činnost, jako stát jiný. Vzorovým příkladem může být Holandsko se svým postojem k problematice držení a užívání drog, kdy jednání, které tak v Holandsku není trestným činem, může jím být v jiných státech Evropy. A je tomu tak proto, protože Holandsko k této problematice zaujalo jiný postoj. A jen na tom základě, že jiným státům se tento postoj zamlouvat nemusí, neexistuje racionální důvod, proč nutit Holandsku jiný názor. Stejně tak jako další příklad můžeme uvést problematiku prostituce, které je nelegální např. v Chorvatsku nebo Estonsku, kdy oproti tomu např. v Německu, Nizozemí či Rakousku existuje prostituce jako profese. Tyto státy tak mají s určitým jednáním, které považují, nebo naopak nepovažují, za trestnou činnost určitou zkušenost podloženou různými výzkumy, analýzami, průzkumy, atd. a bylo by tak zcela nevhodné, aby jim někdo zvenčí sdělil, že tato zkušenost je špatná a takovéto jednání od teď bude trestným činem, i když, s prominutím, do této problematiky onoho konkrétního státu žádným způsobem nevidí.

Z výše uvedeného je zřejmé, že europeizace trestního práva bude pokračovat, pokud nedojde k nějaké významné reformě Evropské unie jako celku, a nemá smysl vůbec odhadovat jakým směrem tento proces povede nebo jaká oblast trestního práva přijde na řadu první, a nebo dokonce jaká by neměla na řadu přijít vůbec. To by bylo věštění z křišťálové koule.

Osobně jsem toho názoru, že europeizace trestního práva jen nezbytná, Česká republika není izolovaným státem a myslím si, že v oblasti trestního práva procesního jsou pravidla tohoto ovlivňování nastaveny vhodně, kdy si nemyslím, že by mohlo dojít k nějakému zvratu a zneužití těchto postupů k prosazení vlastní ideje pár největších hráčů na poli Evropské unie. Větší obavu poté mám z větší harmonizace trestního práva hmotného, kdy Evropská unie přesáhne nějaký svůj mezinárodní rámec a bude chtít nastavit nějaká pravidla pro veškerou trestnou činnost, a v takovém případě už opravdu půjde o zásah do suverenity jednotlivých členských států.

Literature

- IVOR, J., L. KLIMEK a J. ZÁHORA. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, 2013, 888 s. ISBN 978-80-8155-017-1
- JELÍNEK, J., J. IVOR et al. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges, 2015, 384 s. ISBN 978-80-7502-080-2
- TOMÁŠEK, M., V. TÝČ a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013, 496 s. ISBN 978-80-7502-184-7
- PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti, a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 3. vyd. Praha: Linde, 2013, 435 s. ISBN 978-80-7201-889-5
- SYLLOVÁ, J., L. PÍTROVÁ, H. PALDUSOVÁ a kol. *Lisabonská smlouva, Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1344 s. ISBN 978-80-7400-339-4
- JELÍNEK, J., T. GRIVNA, J. HERCZEG, J. NAVRÁTILOVÁ, A. SYKOVÁ et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, 368 s. ISBN 978-80-7502-041-3

Contact – e-mail

390544@mail.muni.cz

Neoprávněné provozování hazardní hry v aplikační praxi – přestupek nebo trestný čin?

Jan Gregor

Policie České republiky, Ministerstvo vnitra, Česká republika

Abstract in original language

Relativně nedávno přijatý zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, značnou měrou zpřísnil finanční postih, který lze uložit za správní delikt provozování hazardní hry, ke kterému nebylo uděleno příslušné povolení. Zároveň umožnil ukládat trest zákazu činnosti. Uvedené protiprávní jednání však lze postihovat nejen nástroji práva správního, ale též nástroji práva trestního, konkrétně pro naplnění skutkové podstaty trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry. Vzhledem k zásadě subsidiarity trestní represe a principu ultima ratio tak s příchodem nové právní úpravy vyvstala otázka, kdy bude k postihu shora uvedeného jednání postačovat vyvození odpovědnosti podle správního práva a ve kterých případech bude naopak třeba dále vyvozovat trestní odpovědnost pachatele. V oblasti hazardních her došlo také k dalším změnám, především co se příslušnosti a pravomoci kontrolních orgánů týče. Při výkonu nových oprávnění Celní správy ČR může v praxi dojít ke kolizi s vysokými požadavky na úroveň dokazování v trestním řízení. Kromě otázky kvalifikace mezi přestupkem a trestným činem se příspěvek věnuje též použitelnosti důkazů zajištěných podle právních předpisů správního práva v trestním řízení.

Keywords in original language

Zákon o hazardních hrách; neoprávněné provozování hazardní hry; přestupek; trestný čin; Celní správa ČR; dokazování v trestním řízení.

Abstract

Relatively recently adopted Act. No 186/2016 Coll., On gambling, has greatly tightened the financial penalty that can be imposed for an administrative

delict of gambling which has not been authorized. It also allows to impose the Punishment of disqualification. However, the said offense can be penalized not only by instruments of administrative law, but also by criminal law, specifically for the fulfilment of the facts of the crime of unauthorized operation of gambling. In a view of the principle of the subsidiarity of criminal repression and the ultima ratio principle, a question appears with the arrival of the new legislative implementation, when the above-mentioned conduct will be sufficient to impose liability under other legislation and in which cases the criminal liability of the offender will be further inferred. There were also further changes in the area of gambling, especially as regards the powers and powers of the control authorities. The execution of new authorizations of the Customs Administration of the Czech Republic faces relatively strict conditions of evidence in criminal proceedings in the application practice. In addition to the qualification between an offense and a crime, the contribution will also cover the applicability of evidence provided under administrative law in criminal proceedings.

Keywords

Gambling Act; Unauthorized Gambling; Offense; Crime; Czech Customs Administration, Evidence in Criminal Proceedings.

1 ÚVOD

Po roce 1989 a následné změně politického a ekonomického uspořádání vyvstala v mnoha právních odvětvích potřeba tvorby nového právního rámce. Ne jinak tomu bylo i na poli regulace hazardních her. Výsledek této potřeby získal konkrétní podobu ve formě zákona České národní rady č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách (dále též „loterijní zákon“), který byl platný a účinný po následujících bezmála dvacet sedm let. S pokračující společenskou transformací jdoucí ruku v ruce s technologickým pokrokem však začala být stále více žádoucí nová právní úprava, která by v dostatečné míře reflektovala postupné změny dopadající i na oblast

hazardních her.¹² K 1. 1. 2017 tak vešel v účinnost zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách (dále „ZoHH“).

Nastíněná oblast je i v současnosti poměrně diskutovaným tématem. Dovolím si tvrdit, že nejvíce pozornosti na sebe poutá především provozování výherních automatů, ke kterému dochází zpravidla v nelegálních „kamenných“ hernách.¹³ ZoHH tuto vyhraněnou skupinu zastřešuje pojmem technické hry.¹⁴ Protiprávní jednání spočívající v provozování hazardní hry bez patřičného povolení je možné postihovat buďto jako přestupek podle zákona o hazardních hrách, nebo jako trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle ust. § 252 trestního zákoníku. Oproti původnímu loterijnímu zákonu došlo v rámci nové právní úpravy herního práva k zásadnímu navýšení horní hranice ukládaných finančních sankcí a přibyl též trest zákazu činnosti. Naskýtá se tedy otázka, ve kterých případech bude nově stačit vyvození odpovědnosti dle norem správního práva, a kdy bude i nadále třeba vyvozovat trestněprávní odpovědnost pachatele. Pokus o její zodpovězení je primárním cílem tohoto příspěvku.

Zajímavé jsou též změny organizačně-technického charakteru spočívající ve zcela nové úloze Celní správy České republiky (dále též „CS“), která v podstatě převzala hlavní roli v boji proti nelegálnímu hazardu. K tomuto svému úkolu byla též vybavena celou škálou nových pravomocí. Nejedná se pouze o pravomoci na úseku práva správního, ale též o pravomoci na úseku práva trestního – Celní správa ČR získala postavení pověřeného

¹² Podle důvodové zprávy k zákonu o hazardních hrách předchází právní úprava nezakotvovala adekvátní zábrany před nadměrným nárůstem podnikatelských aktivit v dané oblasti, s čímž mj. souvisí zvýšené projevy společenských rizik plynoucích ze specifické oblasti hazardních her. Většina společenských nákladů na tzv. hazardní hraní pak dle důvodové zprávy vzniká v souvislosti s výherními automaty, kdy jejich významná regulace přispěla v jiných částech světa k reálnému poklesu množství patologických hráčů. Dosavadní loterijní zákon pak také údajně nedostatečně zohledňuje problematiku hraní prostřednictvím internetu, přičemž stát nebyl schopen provádět nad touto oblastí efektivní dohled.

¹³ Jedná se o hazardní hry provozované tzv. Land-based. Způsobům regulace množství výherních automatů se poměrně široce věnuje již zmíněná důvodová zpráva k zákonu o hazardních hrách. Ze strany dozorových orgánů pak bývá veřejnost opakovaně informována a provedených kontrolách a jejich výsledcích, viz např. <https://www.celnisprava.cz/cz/tiskove-zpravy/2018/Celnici-odhalili-nelegalni-herny-a-zadrzeli-vicenez-tri-stovky-kvizomatu.aspx>

¹⁴ Blíže viz ust. § 42 a násl. zákona č. 186/2016 Sb.

policejního orgánu.¹⁵ Je to právě široký rozsah nově svěřených kompetencí a snad určitá nezkušenost s vedením trestního řízení, které mají za následek ne zcela stoprocentní úroveň porozumění např. s orgány státních zastupitelství. O problematice křížení přestupkového a trestního řízení proto bude pojednáno v závěrečné části mého příspěvku, kde se zaměřím na procesní použitelnost podkladů zajištěných podle jiných právních předpisů v rámci navazujícího trestního řízení.

2 HAZARDNÍ HRA A OPRÁVNĚNÍ K JEJÍMU PROVOZOVÁNÍ

Pod pojmem *hazardní hra* rozumíme hru, sázku či los, do kterých sázející vkládá sázku, jejíž návratnost není zaručena.¹⁶ O výhře nebo prohře pak v různé míře rozhoduje náhoda nebo předem neznámá okolnost. Tato neznámá okolnost nesmí být známa nejen sázejícímu, ale ani provozovateli hazardní hry. ZoHH taxativně vyjmenovává jednotlivé druhy hazardních her a na rozdíl od předchozí právní úpravy jej tedy není možné rozšiřovat či měnit. Předchozí herní zákon obsahoval pouze výčet demonstrativní, který se zabýval loterieriemi a jinými podobné hry. Zároveň zakotvoval též zbytkové ustanovení, na jehož základě mohlo Ministerstvo financí povolit i loterie a jiné podobné hry, které nebyly zákoně přímo upraveny.¹⁷ K vydání takového povolení bylo nezbytné, aby příslušná žádost obsahovala veškeré podmínky takové loterie či jiné podobné hry. Jednalo se zejména o opatření k zamezení hry osobám, které nedosáhly věku 18 let, a k zajištění veřejného pořádku.¹⁸

Aby byla hazardní hra provozována oprávněně, je nezbytné získat povolení stanovená zákonem o hazardních hrách. Zatímco loterijní zákon rozlišoval režimy ohlašovací, povolovací a koncesní, nová právní úprava zakotvuje jako

¹⁵ Stanovisko analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství č. 1 SL 742/2016-32, k působnosti pověřených celních orgánů v trestním řízení k prověřování podezření ze spáchání trestného činu neoprávněně provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku po nabytí účinnosti zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, s. 4.

¹⁶ Blíže viz ust. § 3 zákona č. 186/2016 Sb.

¹⁷ Srov. ust. § 50 odst. 3 zákona č. 202/1990 Sb.

¹⁸ Studijní text ke zvláštní části úřednické zkoušky pro obor státní služby – Loterie a jiné podobné hry. *Ministerstvo financí* [online]. 2018, s. 8. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/služba/soubor/skripta-06-loterie-a-jine-podobne-hry-01-08-2018-pdf.aspx>

základní režim pouze povolovací. Pro některé druhy her je pak doplňkově uveden režim volný a ohlašovací. Většina her vyžaduje pro své řádné provozování povolení vydané příslušným orgánem státní správy. ZoHH je vystavěn na konstrukci právního nároku, který je relativizován neurčitými právními pojmy. Ministerstvem financí byl delší dobu prezentován názor, jehož cílem byla eliminace jakéhokoliv prostoru pro správní uvážení. Na jednu stranu se jedná o pochopitelný postup, jelikož regulátor fungující v takto citlivém odvětví se vystavuje permanentnímu podezření z manipulace. Při pohledu z druhé strany se však pro dotčenou oblast hazardních her jeví jako neobvyklé, že žadatel má při splnění taxativních předem známých podmínek právní nárok na provozování všech druhů her. Tato konstrukce neumožňuje Ministerstvu financí reagovat na situaci na trhu týkající se množství nabídky hazardních her a jejich struktury. Též není možné do své rozhodovací činnosti promítnou např. důsledky vyplývající pro obyvatelstvo. V různých částech světa je na velký počet vzájemně si konkurujících subjektů nahlíženo vyloženě negativně. Situace, kdy provozovatelé vynakládají vysoké prostředky na soutěžení, snižuje celkovou stabilitu a prosperitu, státní příjmy nevyjímaje.¹⁹

Jako provozování hazardní hry je chápána činnost spočívající v uskutečňování hazardní hry, jejímž účelem je dosažení zisku.²⁰ Jedná se především o příjem vkladů a sázek, výplatu výhry a jiné činnosti, jejichž náplní je organizační, finanční a technické zajištění podmínek nezbytných k uvedení hazardní hry do provozu a se zajištěním jejího bezproblémového chodu. Spadají sem i činnosti potřebné pro ukončení a vypořádání hazardní hry. Zákonná úprava jednoznačně vymezuje, kdo se může stát provozovatelem hazardních her.²¹ S výjimkou turnaje malého rozsahu²² jím může být Česká republika, nebo právnická osoba, která musí dále splňovat tyto náležitosti:

- má sídlo v České republice, jiném státě EU, potažmo ve smluvním státě Dohody o Evropském hospodářském prostoru,

¹⁹ RAJCHL, Jiří, Květoslav KRAMÁŘ a Jan MALÍŘ. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 133–136.

²⁰ Blíže viz ust. § 5 zákona č. 186/2016 Sb.

²¹ DOLEČEK, Marek. Provozování hazardních her. *BusinessInfo.cz* [online]. CzechTrade, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Publikováno 28. 12. 2017 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/-cs/clanky/provozovani-hazardnich-her-ppbi-94193.html#!&chapter=1>

²² Viz ust. § 64 zákona č. 186/2016 Sb.

- průhlednou organizační strukturu s řádným a uceleným vymezením působností,
- zřízení kontrolní orgán (dozorčí radu, správní radu nebo jiný obdobný orgán),
- vlastní zdroje v minimální výši 2 000 000 €, jejichž zdroj je nezávadný a průhledný,
- průhlednou vlastnickou strukturu, ze které je zřejmý její skutečný majitel²³,
- a organizační, věcné a personální předpoklady potřebné pro výkon činnosti v příslušném rozsahu.²⁴

K samotnému provozování hazardní hry je třeba získat tzv. základní povolení. Jeho vydání je v kompetenci Ministerstva financí ČR a žadatel musí splňovat taxativně vyjmenované podmínky. Jde jednak o výše uvedené podmínky pro provozovatele, dále musí být považován za bezdlužného²⁵ a bezúhonného²⁶, musí poskytnout kauci ve stanovené výši²⁷, nesměl být v posledních třech letech v likvidaci a zároveň vůči němu v téže době nebyl pravomocně zjištěn úpadek. Musí být zaručeno řádně provozování hazardní hry a to i po technické stránce. Tímto též nesmí docházet k narušování veřejného pořádku. Povolení se vydává nejdéle na dobu šesti let a je nepřevoditelné.²⁸

Kromě základního povolení je u vybraných hazardních her (tj. binga, technické hry a živé hry) třeba získat též povolení k umístění herního prostoru. Toto je však nutné pouze v případech, kdy uvedené hazardní hry nejsou provozovány jako hry internetové.²⁹ K jeho vydání je příslušný obecní úřad, do jehož územního obvodu má konkrétní herní prostor spadat. ZoHH

²³ Pojem *skutečný majitel* je v ZoHH vymezen odkazem na zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Podle ust. § 4 odst. 4 uvedeného zákona se pod tímto pojmem rozumí fyzická osoba, která má fakticky nebo právně možnost vykonávat přímo nebo nepřímo rozhodující vliv v právníké osobě. In: RAJCHL, Jiří, Květoslav KRAMÁŘ a Jan MALÍŘ. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 138.

²⁴ Blíže viz § 6 zákona č. 186/2016 Sb.

²⁵ § 91 zákona č. 186/2016 Sb.

²⁶ § 92 zákona č. 186/2016 Sb.

²⁷ § 89 zákona č. 186/2016 Sb.

²⁸ Studijní text ke zvláštní části úřednické zkoušky pro obor státní služby – Loterie a jiné podobné hry. *Ministerstvo financí* [online]. 2018, s. 43. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/soubor/skripta-06-loterie-a-jine-podobne-hry-01-08-2018-pdf.aspx>

²⁹ Viz ust. § 97 odst. 2 zákona č. 186/2016 Sb.

podává charakteristiku jednotlivých herních prostor, stanovuje podmínky jejich označení a vymezuje další nezbytné náležitosti pro jejich provoz. Podle ZoHH se hernou rozumí kasino nebo herna, ve kterých je konkrétní hazardní hra provozována. V rámci vymezeného herního prostoru přitom nesmí působit více než jeden provozovatel. Pro úplnost lze doplnit, že ZoHH vymezuje též prostory, ve kterých hazardní hry provozovat nelze, jedná se např. o školy, zařízení zdravotnických a sociálních služeb apod.³⁰

3 NEOPRÁVNĚNÉ PROVOZOVÁNÍ HAZARDNÍ HRY A JEHO TRESTÁNÍ

O provozování neoprávněné půjde vždy, když bude hazardní hra realizována bez příslušného povolení či ohlášení. Jak již bylo naznačeno v úvodu, protiprávní jednání spočívající v neoprávněném provozování hazardní hry lze kvalifikovat buďto jako přestupek nebo jako trestný čin. Jak v případě přestupku, tak i trestného činu dojde primárně k porušení ust. § 7 odst. 2 písm. b) ZoHH – „*Zakazuje se provozovat hru... ke které nebylo uděleno povolení, nebo nebyla řádně ohlášena podle tohoto zákona*“. Přímo na uvedené ustanovení navazuje v případě fyzických osob § 122 odst. 1 písm. b) a v případě právnických osob a fyzických osob podnikajících § 123 odst. 1 písm. b) zákona o hazardních hrách. Vzhledem k tomu, že dosud nebyl zaznamenán případ, ve kterém by jako pachatel figurovala nepodnikající fyzická osoba,³¹ budu se v následujícím výkladu zaměřovat výhradně na problematiku osob právnických a fyzických podnikajících.

Pro vyvození trestněprávní odpovědnosti pachatele musí dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu neoprávněné provozování hazardní hry podle ust. § 252 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále „trestní zákoník“).³²

³⁰ MORAWSKI, Michal. *Právní úprava herního prostoru* [online]. Publikováno 20. 9. 2017 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.akkp.cz/cs/o-nas/publikace/00119>

³¹ Odpověď Generálního ředitelství cel ze dne 26. 2. 2019 na základě žádosti o poskytnutí informací ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. j. žádosti 9940/2019-900000-202.

³² Neoprávněné provozování hazardní hry je zvláštním případem neoprávněného podnikání. Zaúmcováno ust. § 251 trestního zákoníku postihuje neoprávněné poskytování služeb nebo provozování výrobního, obchodního nebo jiného podnikání v obecné rovině, ust. § 252 postihuje v tomto kontextu pouze neoprávněné provozování hazardní hry. Jednočinný souběh je tak vyloučen, neboť trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry je ve vztahu k trestnému činu neoprávněného podnikání ve vztahu speciality. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140–421*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2568.

Oproti přestupkovému jednání dle ZoHH zahrnuje uvedená skutková podstata též organizaci, propagaci či zprostředkování hazardní hry. V případě organizace pachatel sice není přímým provozovatelem, ale hazardní hru zosňuje nebo řídí. Jednání jinak trestné jako účastenství je zde povýšeno na pachatelství. Propagaci rozumíme šíření, uvádění ve známost či zabezpečování reklamy neoprávněně provozované hazardní hry. Za zprostředkování se pak považuje jakékoliv zajištění kontaktu mezi osobami, které se zabývají provozováním, organizováním, propagací nebo využíváním neoprávněně hazardní hry. Za vyjmenovaná protiprávní jednání lze podle ust. § 252 odst. 1 trestního zákoníku uložit odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti. Druhý odstavce postihuje spáchání uvedeného činu členem organizované skupiny nebo získání značného prospěchu pro sebe či pro jiného. Třetí odstavce pak postihuje pachatele, který svým protiprávním jednáním získá pro sebe či pro jiného prospěch velkého rozsahu.³³

Jak již bylo zmíněno, s příchodem nové právní úpravy herního práva došlo k zásadnímu navýšení horních hranic u pokut, které je možné ukládat za přestupky upravené zákonem o hazardních hrách. Původní zákon z počátku 90. let upravoval ukládání peněžitých sankcí následovně:

„§ 48

(1) *Pokutu do výše*

a) *150 000 Kč uloží obec právnické osobě, která v jejím správním obvodu provozuje loterii, tombolu nebo výherní hrací přístroj bez povolení, které by byla oprávněna tato obec vydat...*

b) *300 000 Kč uloží krajský úřad právnické osobě, která v jeho správním obvodu provozuje loterii nebo tombolu bez povolení, které by byl oprávněn tento krajský úřad vydat...*

c) *10 000 000 Kč uloží finanční úřad uvedený v § 46 odst. 1 písm. c) právnické nebo fyzické osobě, která bez povolení, které by bylo oprávněno vydat ministerstvo, provozuje nebo organizuje loterii, tombolu nebo jinou podobnou hru“.³⁴*

³³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II, § 140–421. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2569–2570.

³⁴ Pro úplnost uvádím, že povolení k provozování výherních hracích přístrojů vydával v přenesené působnosti *obecní úřad* pro svůj územní obvod, *krajský úřad* pro svůj správní obvod, měla-li být provozovatelem výherního hracího obce ve svém územním obvodu a *Ministerstvo financí ČR*, pokud se jednalo o výherní hrací přístroj na cizí měnu, nebo pokud měl být výherní hrací přístroj na českou měnu provozován v kasinu – viz § 18 zákona č. 202/1990 Sb.

ZoHH zakotvuje řádově několikrát vyšší možnosti finančního postihu. Oproti dřívějšímu konceptu je nejdříve definována skutková podstata přestupku:

„§ 123

*(1) Právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že...
b) v rozporu s § 7 odst. 2 provozuje hazardní hru“*

A teprve po taxativním výčtu jednotlivých přestupků následují konkrétní částky, které lze za spáchané přestupky ukládat.

„(7) Za přestupek podle odstavce 1 lze uložit pokutu

a) do 50 000 000 Kč, jde-li o přestupek podle písmene a), b), c), d), e), f), n) nebo r)“.

Kromě násobně vyššího finančního postihu obsahuje ZoHH též ustanovení o ukládání zákazu činnosti. Tento správní trest lze uložit za veškeré přestupky spáchané právnickou a podnikající fyzickou osobou, a to v maximální délce dvou let. Upuštění od výkonu zbývající části zákazu činnosti není možné. Jedná se o další zpřísnění oproti předchozí právní úpravě, která obdobnou možnost neobsahovala. Podle v té době platného a účinného zákona o přestupcích³⁵ přitom bylo nezbytné, aby speciální zákon tuto sankci výslovně povoloval. Její uložení tedy nebylo možné ani na základě „obecného“ přestupkového předpisu. Jelikož zákaz činnosti je jako jeden z potencionálních trestů možné uložit též při spáchání trestného činu nedovoleného provozování hazardní hry podle ust. § 252 trestního zákoníku, došlo tímto krokem k dalšímu přiblížení pozic správního a trestního práva. Otevírá se tak prostor pro širší uplatnění nástrojů prvně jmenovaného.

4 OTÁZKA KVALIFIKACE

Vzhledem k možnostem, které v oblasti správního trestání zavádí nové herní právo, nelze v otázce kvalifikace mezi přestupkem a trestným činem brát dosavadní judikaturu k trestnému činu neoprávněného provozování hazardní hry jako zcela relevantní pomůcku. K její tvorbě totiž docházelo za odlišných podmínek, které pochopitelně nemohly reflektovat ustanovení

³⁵ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který byl platný do 30. 6. 2017. Poté byl nahrazen zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákazu činnosti byl věnován § 14.

nové právní úpravy. Vzhledem ke svým kontrolním oprávněním³⁶ a věcné příslušnosti k projednávání většiny přestupků dle ZoHH³⁷ bude ve většině případů prvotně kvalifikujícím orgánem Celní Správa ČR. V této souvislosti jsem tedy vznesl dotaz na Generální ředitelství cel, podle jakých hledisek a kritérií rozhodují, zda se bude jednat o přestupek nebo trestný čin.

Odpověď z Generálního ředitelství cel (dále „GŘC“) byla v tom smyslu, že vzhledem k platnosti zákona č. 186/2016 Sb. vstoupily v platnost i možnosti přísného postihu v oblasti správního trestání. Spolu s vymezením správních deliktů a správních sankcí (s možností udělení pokuty až do výše 50 mil Kč) je dle názoru GŘC poměrně přísně regulována celá oblast hazardu. Hranice mezi přestupkem a trestným činem dosud nebyla adekvátně rozlišena. GŘC dále uvádí, že skutková podstata trestného činu podle ust. § 252 trestního zákoníku je v podstatě totožná s ust. § 123 odst. 1 písm. b) ZoHH. Na základě závěru Nejvyššího soudu ČR³⁸ vyvozují, že při rozhodování mezi přestupkem a trestným činem je třeba důsledně vycházet ze zásady subsidiarity trestní represe a principu *ultima ratio*. Žádná obecná kritéria ani formální či neformální praxe v dané problematice neexistují a u každého případu je tak třeba individuálně zvažovat a řešit jeho společenskou škodlivost.³⁹

Z uvedeného stanoviska Nejvyššího soudu ČR vyplývá, že každý čin, který naplňuje znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem a je tedy na místě vyvozovat trestní odpovědnost za jeho spáchání. V případě méně závažných trestných činů je však dle NS třeba aplikovat postup v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe ve smyslu ust. § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Podle této je možné vyvozovat trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené pouze v případě společensky škodlivých. Společenská škodlivost musí dosahovat takové míry, kdy již *nepostačuje* uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů. Společenskou škodlivost je v tomto ohledu třeba zohledňovat výhradně při posuzování

³⁶ Viz ust. § 118 a násl. zákona č. 286/2016 Sb.

³⁷ § 129 zákona č. 186/2016 Sb.

³⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tjpn 301/2012.

³⁹ Odpověď Generálního ředitelství cel ze dne 19. 2. 2019 na základě žádosti o poskytnutí informací ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. j. žádosti 7483/2019-900000-202.

konkrétních méně závažných trestných činů. Její hodnocení probíhá s ohledem na intenzitu naplnění kritérií zakotvených v ust. § 39 odst. 2 trestního zákoníku, a to ve spojení se všemi znaky dané skutkové podstaty trestného činu a dalšími okolnostmi případu. Institut společenské škodlivosti je třeba aplikovat ve spojení s principem *ultima ratio*, z kterého plyne, že užití norem trestního práva je možné pouze tam, kde by jiné prostředky nebyly dostatečně účinné či vhodné k ochraně práv fyzických a právnických osob.⁴⁰

Ředitelem sekce Pátrání Celní správy ČR plk. Mgr. Robertem Šlachtou byla k předmětné problematice vydána metodická pomůcka.⁴¹ V této je upozorňováno na skutečnost, že při úvaze, zda s přihlédnutím k míře společenské škodlivosti nebude dostačujícím uplatnění odpovědnosti za spáchaný protiprávní čin v oblasti práva správního, občanského, obchodního apod., je třeba důsledně zvažovat, zda ochrana právních statků má být realizována skrze prostředky těchto jiných právních odvětví. Teprve pokud porušení chráněných vztahů jednoznačně naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu a zároveň je ochrana dle netrestních právních předpisů neúčinná, tak je na místě vyvozovat vůči pachateli trestní odpovědnost.⁴²

Sekce Pátrání Celní správy ČR přezkoumala přibližně 25 rozsudků, kterými byli obžalovaní odsouzeni pro spáchání trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle ust. § 252 trestního zákoníku. V těchto bylo nejčastěji rozhodováno o protiprávním jednání, které spočívalo v provozování cca deseti výherních přístrojů. Ačkoliv se v rámci soudních rozhodnutí dosud neprojevil vliv zákona o hazardních hrách, i tak je u více než deseti kusů výherních přístrojů možné, aby pověřený celní orgán rozhodl, že se o trestný čin nejedná. Učiní tak po provedeném šetření nebo

⁴⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

⁴¹ Celý název tohoto dokumentu je „Metodická pomůcka k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe v případech trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku – vymezení hraničních případů trestní odpovědnosti a dále k postupu útvarů pátrání při posuzování právní kvalifikace na základě zjištěných okolností případu“.

⁴² Metodická pomůcka Celní správy ČR, k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe v případech trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku, č. j. 28388/2017-900000-711, s. 5.

i po zahájení úkonů trestního řízení v dané věci. Ke svému rozhodnutí využije následující vodítka:

- velmi nízký počet neoprávněně provozovaných herních pozic;⁴³
- velmi krátká doba, po kterou byly herní pozice neoprávněně provozovány;
- velmi nízký rozsah spočívající ve zjiitelném množství hraných her, objemu vložených vkladů nebo vyplacených výher;
- předchozí bezúhonnost podezřelého a míra jeho zavinění;
- přístup podezřelého spočívající v neumožňování účasti na hazardní hře osobám mladším osmnácti let a osobám, které se svým věkem blíží k věku mladistvých, sociálně slabým osobám nebo patologickým hráčům;
- zda je nelegální herna umístěna ve velké vzdálenosti od škol a školských zařízení, zařízení určených pro trávení volného času dětí, zdravotnických a sociálních zařízení, prostorů sloužícím církvi nebo náboženské společnosti, zařízení integrovaného záchranného systému, sportovních zařízení apod.;
- propagace neoprávněně provozované herny či kasina.

Uvedená vodítka orgán činný v trestním řízení zváží a za současného posouzení dalších hledisek stanovených v ust. § 39 odst. 2 trestního zákoníku (tj. významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu, jeho okolnostmi, následky, osobou pachatele, jeho pohnutky atd.) rozhodne a též náležitě odůvodní, zda byl spáchán trestný čin, nebo postačí uplatnění odpovědnosti podle zákona o hazardních hrách.⁴⁴

5 POUŽITELNOST DŮKAZŮ OPATŘENÝCH CELNÍ SPRÁVOU ČR PODLE JINÝCH PŘEDPISŮ NEŽ PODLE TRESTNÍHO ŘÁDU V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

V praxi dochází k situacím, kdy jeden útvar Celní správy ČR učiní zjištění o provozu nelegální herny, do této vstoupí a provozované herní přístroje

⁴³ Hry na jednom koncovém zařízení (např. hrací automat) se může současně účastnit vyšší množství sázejících byl do zákona o hazardních hrách zaveden pojem „herní pozice“. Jedná se o přístupové místo k technické hře, skrze nějž lze hazardní hru obsluhovat. Toto je součástí koncového zařízení. In: *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách*, ze dne 28. 8. 2015, s. 136.

⁴⁴ Metodická pomůcka Celní správy ČR, k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe v případech trestného činu neoprávněně provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku, č. j. 28388/2017-900000-711, s. 6.

zajistí. Postupuje přitom na základě svých zákonných oprávnění podle jiných právních předpisů,⁴⁵ nikoliv dle ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu (dále „trestní řád“). Teprve následně výsledky svých zjištění předá jinému útvaru CS, který celou věc vyhodnotí a rozhodne, zda bude vedeno správní řízení nebo se zahájí úkony trestního řízení a celá věc dále směřuje k vyvození trestněprávní odpovědnosti. Tento postup však naráží na zásadní procesní otázku, kterou je možnost využití důkazů zajištěných např. dle zákona o hazardních hrách v trestním řízení. Na základě svých praktických zkušeností vím o případu, kdy takový postup nebyl ze strany příslušného státního zastupitelství akceptován. Ve věci sice byly zahájeny úkony trestního řízení a následně realizováno několik podání vysvětlení podezřelých osob, nicméně vedené prověřování nakonec skončilo tak, že celá věc byla odevzdána příslušnému orgánu k projednání přestupku – v tomto případě zpět CS. Zajištěné důkazy byly pro dané trestní řízení vyhodnoceny jako nepoužitelné a zainteresované osoby vesměs využily svého práva k věci nevyprávět. Naskytá se tedy otázka, jak by měl orgán Celní správy ČR postupovat, aby bylo celé řízení prováděno procesně správným způsobem a nedošlo k ohrožení potenciálně navazujícího trestního řízení.

Obdobnou otázku již ve své judikatuře řešil Nejvyšší soud ČR⁴⁶. Zabýval se případem jistého V. V. B., který se měl dopustit přečinu porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží podle ust. § 244 odst. 1 trestního zákoníku. Jeho protiprávní činnost spočívala v tom, že v objektu prodejny potravin skladoval celkem 41 ks balení tabákové směsi, a to bez nálepek k jeho označení pro daňové účely. Tyto skutečnosti byly zjištěny a zadokumentovány hlídkou mobilního dohledu Celního úřadu Chomutov (dále „CÚ Chomutov“), která postupovala na základě svých oprávnění zakotvených v tehdy platném a účinném zákonu č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních. Za své jednání byl obžalovaný V. V. B. Okresním soudem v Lounech odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody. Odvolací soud, jímž byl Krajský soud v Ústí nad Labem, však toto rozhodnutí zrušil a věc postoupil příslušnému orgánu k posouzení, zda se nejedná o správní delikt. Ve svém odůvodnění krajský soud uvedl, že zásah hlídky mobilního

⁴⁵ § 119 a násl. zákona č. 186/2016 Sb.

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1010/2013.

dohledu CÚ Chomutov na místě samém byl nezákonný, když zde fakticky provedla prohlídku jiných prostor ve smyslu ust. § 83a trestního řádu. Takto učinila bez předchozího souhlasu soudce, který nebyl vyžádán ani dodatečně. Ve spise též nebyl založen písemný souhlas obviněného s provedením této prohlídky. Uvedený postup byl tak krajským soudem shledán jako nezákonný s tím, že jím došlo k nepřípustnému obcházení zákona a takto zajištěné důkazy jsou pro účely trestního řízení nepoužitelné. Stejně tak svědecké výpovědi zasahujících celníků, jelikož tyto taktéž vycházejí z nezákonně provedené prohlídky.

NS se s uvedeným závěrem KS ztotožnil a dovolání nejvyššího státního zástupce zamítl. Ve svém odůvodnění se zaměřil na to, zda využitím oprávnění podle jiných právních předpisů nedošlo k obcházení podmínek domovní a osobní prohlídky či prohlídky jiných prostor a pozemků. Došel k závěru, že v tomto konkrétním případě tomu tak skutečně bylo. Vycházel mj. z výpovědi celníka J. L., ze které vyplynulo, že tento již na kontrole v předmětném obchodě jednou byl a její výsledek byl obdobný. Předchozí kontrola byla provedena jak celníky, tak policejním orgánem, který disponoval povolením k prohlídce bytových prostor. Na základě první kontroly bylo proti obviněnému V. V. B. vedeno trestní stíhání, které bylo později podmíněně zastaveno. V souvislosti s první kontrolou se tedy ze strany hlídky mobilního dohledu CÚ Chomutov nejednalo o náhodnou kontrolu, nýbrž kontrolu cílenou, která vycházela z podezření, že dochází k opakování trestné činnosti. Proto byla také v poměrně krátké době po první kontrole, ještě ve zkušební době obviněného, naplánována i uvedená druhá kontrola. Nejednalo se tak o náhodnou kontrolní činnost hlídky mobilního dohledu, ale o cílený postup, kterým měly být zajištěny důkazy ve smyslu trestního řádu. Užití oprávnění, které pro příslušníky CS vyplývá z jiných právních předpisů, je tak ve světle nastíněných okolností NS vnímáno jako obcházení podmínek stanovených trestním řádem. V této souvislosti však NS zdůrazňuje, že jím konstatovaný závěr o obcházení zákona a nepoužitelnosti takovým postupem získaných důkazů se vztahuje výhradně k projednávané věci na základě konkrétních skutečností. Pokud jde o obdobné kontroly v obecné rovině, kdy dopředu není dáno důvodné podezření ze spáchání trestného činu a teprve na základě zjištěných skutečností dojde příslušný

orgán k takovému důvodnému podezření, jsou výsledky takto provedených úkonů využitelné i pro následující trestní řízení.⁴⁷

Posledně zmíněné konstatování NS připouštějící v trestním řízení i důkazy zajištěné podle netrestních předpisů našlo své uplatnění mj. v případě pachatele S. M. Jmenovaný ve své prodejně skladoval a dále nabízel k prodeji svěrná šroubení na měděná potrubí, která byla jako prokazatelný padělek označena ochrannou známkou poškozené společnosti I, s. O prodeji padělků na českém trhu učinila poškozená společnost oznámení Celnímu úřadu Chomutov. U pana S. M. provedl celní úřad na základě svých zákonných oprávnění kontrolu a padělky svěrného šroubení zde skutečně našel a zajistil. Zjištěné protiprávní jednání bylo kvalifikováno jako trestný čin porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle ust. § 268 trestního zákoníku. Okresní soud v Chomutově však postoupil celou věc Celnímu úřadu pro Ústecký kraj s odůvodněním, že veškeré zajištěné důkazy vycházejí z kontroly Celního úřadu Chomutov, kterou je třeba hodnotit jako prohlídku jiných prostor ve smyslu ust. § 83a trestního řádu. K této však neměli pracovníci celního dohledu příslušná oprávnění a proto nejsou jimi zajištěné důkazy v trestním řízení použitelné. Svě tvrzení podpořil okresní soud názorem, že pokud poškozená společnost již ke svému podnětu přiložila zajištěné padělky svěrného šroubení, měl celní orgán k dispozici podklady, z nichž mohl vyvodit podezření ze spáchání trestného činu. Správným postupem by tedy v tomto případě bylo vyžádat si souhlas s provedením prohlídky nebytových prostor. Státní zástupce podal proti postoupení stížnost, kterou však vzal následně zpět. Nejvyšší soud tak o věci jednal na základě stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného. Se závěry Okresního soudu v Chomutově se neztotožnil a naopak konstatoval, že uvedeným postupem došlo k porušení zákona ve prospěch obviněného. V odůvodnění NS uvedl, že celní úřad provedl kontrolu, která vycházela z informací poskytnutých poškozenou společností. Učinil tak primárně proto, aby ověřil pravdivost těchto informací a případně zjistil skutečný rozsah protiprávní činnosti. Výklad aplikovaný Okresním soudem v Chomutově by vedl k tomu, že celní orgány by musely i ve zcela běžných

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1010/2013.

případech žádat o souhlas k provedení prohlídky nebytových prostor, a to bez ohledu na pravdivost informací, které jsou jim v rámci jednotlivých podnětů k dispozici. Podklady zajištěné Celním úřadem Chomutov při kontrole provedené u obviněného S. M. tak mohly být ve smyslu ust. § 89 odst. 2 trestního řádu použity jako důkaz v probíhajícím trestním řízení.⁴⁸

6 ZÁVĚR

Z informací poskytnutých Policejním prezidiem České republiky a Generálním ředitelství cel vyplývají počty případů, ve kterých byly zahájeny úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání neoprávněného provozování hazardní hry podle ust. § 252 trestního zákoníku. Policie ČR evidovala v roce 2015 celkem 82 případů, v roce 2016 pak 88 případů. Od 1. 1. 2017 začala uvedený trestný čin prověřovat též Celní správa ČR, dohromady s Policií ČR evidovaly v roce 2017 celkem 43 případů a v roce 2018 celkem 31 případů. Celní správa ČR v roce 2017 evidovala 214 a v roce 2018 již 343 přestupků podle ust. § 123 odst. 1 písm. b) zákona o hazardních hrách.⁴⁹ Z uvedených statistických dat vyplývá, že s přijetím nové právní úpravy herního práva klesl počet evidovaných trestných činů v souvislosti s nelegálním hazardem o více než 50%—netvrdím však, že se jedná o přímou a jedinou souvislost. Kvůli značné roztržitosti orgánů, které před účinností ZoHH projednávaly přestupky podle loterijního zákona,⁵⁰ se bohužel jeví téměř nemožným získat z této oblasti relevantní data. Nicméně mezi roky 2017 až 2018 lze ve sledované oblasti pozorovat strmý nárůst evidovaných přestupků a další pokles v případech trestných činů.

Na tomto místě považuji za vhodné zodpovědět otázku položenou v názvu tohoto příspěvku – jsou při velmi obdobné skutkové podstatě přestupku a trestného činu v oblasti nelegálního provozování hazardní hry uplatňovány spíše instituty správního nebo trestního práva? A který přístup je pro

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 5 Tz 29/2016-30.

⁴⁹ Odpověď Generálního ředitelství cel ze dne 26. 2. 2019 na základě žádosti o poskytnutí informací ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. j. žádosti 9940/2019-900000-202 a odpověď Policejního prezidia České republiky ze dne 27. 2. 2019 na základě žádosti o poskytnutí informací ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. j. žádosti PPR-7308-3/Č. J. -2019-990140.

⁵⁰ Srov. ust. § 46 zákona č. 202/1990 Sb.

dozorové orgány vhodnější? Odpověď je dle mého názoru nasnadě – jednoznačně vhodnějšími i využívanějšími jsou nástroje správního práva. Mimo jiné díky novým přísnějším postihům zakotveným v ZoHH došlo k otevření prostoru pro širší aplikaci přestupkového práva. Procesně se jedná o postup jednodušší s daleko nižšími požadavky na standard dokazování, což s sebou přináší další výhody v podobě rychlosti, hospodárnosti a efektivity vedených řízení. Uvedené závěry jdou ruku v ruce s Ministerstvem financí proklamovanými úspěchy při potírání nelegálního hazardu.⁵¹ Trestní postihy by zde skutečně měl být oním prostředkem *ultima ratio*, který bude uplatňován výhradně v případech společensky škodlivých, ve kterých by vyvození odpovědnosti podle jiných právních předpisů bylo z hlediska ochrany práv fyzických a právnických nedostatečné. I při nastíněných výhodách aplikace norem správního práva by však dozorové orgány neměly vždy volit tuto snadnější cestu.

V případech, kdy ze zjištěných poznatků od začátku vyplývá důvodné podezření ze spáchání trestného činu, je třeba postupovat v souladu s procesními postupy stanovenými trestním právem. Jak bylo podrobně popsáno v páté kapitole, při obcházení podmínek vymezených trestním řádem může docházet k situacím, kdy zákrok samotný sice bude proveden v souladu se zákonem, nicméně podklady takto zajištěné nebudou v navazujícím trestním řízení použitelné. Je tedy úkolem příslušného dozorového orgánu, aby každou jednotlivou situaci důsledně vyhodnotil a své rozhodnutí si následně dokázal adekvátně obhájit.

Literature

- RAJCHL, Jiří, Květoslav KRAMÁŘ a Jan MALÍŘ. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 461 s. ISBN 978-80-7552-646-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář, II, § 140–421*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2135 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁵¹ ŽUROVEC, Michal. Po rapidním úbytku heren rozjíždí Ministerstvo financí IT systém na ochranu občanů před hazardem. *Ministerstvo financí ČR* [online]. Publikováno 6. 2. 2019 [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/po-rapidnim-ubytku-heren-rozjizdi-minist-34262>

- DOLEČEK, Marek. Provozování hazardních her. *BusinessInfo.cz* [online]. CzechTrade, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Publikováno 28. 12. 2017 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/provozovani-hazardnich-her-ppbi-94193.html#!&chapter=1>
- MORAWSKI, Michal. *Právní úprava herního prostoru* [online]. Publikováno 20. 9. 2017 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.akkp.cz/cs/o-nas/publikace/00119>
- ŽUROVEC, Michal. Po rapidním úbytku heren rozjíždí Ministerstvo financí IT systém na ochranu občanů před hazardem. *Ministerstvo financí ČR* [online]. Publikováno 6. 2. 2019 [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/po-rapidnim-ubytku-heren-rozjizdi-minist-34262>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.* In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 11. 3. 2019].
- Metodická pomůcka Celní správy ČR, k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe v případě trestného činu neoprávněné provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku, č. j. 28388/2017-900000-711.
- Stanovisko analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství č. 1 SL 742/2016-32, k působnosti pověřených celních orgánů v trestním řízení k prověřování podezření ze spáchání trestného činu neoprávněné provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku po nabytí účinnosti zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.
- Studijní text ke zvláštní části úřednické zkoušky pro obor státní služby – Loterie a jiné podobné hry. Ministerstvo financí ČR, 2018, s. 8. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/soubor/skripta-06-loterie-a-jine-podobne-hry-01-08-2018-pdf.aspx>
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1010/2013. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 15. 3. 2019].
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 5 Tz 29/2016-30. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 15. 3. 2019].
- Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 15. 3. 2019].

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 186/2016 Sb, o hazardních hrách, ze dne 28. 8. 2015, s. 136. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 14. 3. 2019].

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon České národní rady č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

350678@mail.muni.cz

Únik policejních informací pohledem trestního práva¹

Kateřina Hlaváčová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Informace jsou zdrojem moci a vždy existuje riziko jejich zneužití. Policie České republiky disponuje velkým množstvím důvěrných informací, které jsou přístupné policistům pro účely výkonu jejich služby. Jakékoliv neoprávněné vyžádání informací policistou s sebou nese neblahé důsledky, narušeny jsou práva osob, jejichž osobní údaje byly vyžádány, zmařeno může být trestní řízení a zcela jistě také trpí pověst celé policie a důvěra v její nestrannost. Je bezpochyby namístě, aby nejzávažnější úniky informací zakládaly trestní odpovědnost těch policistů, kteří se jich dopustili. Drtivá většina těchto informací přitom nepodléhá žádnému režimu utajení ve smyslu zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti, a namístě je tudíž využití (s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti) zejména trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku. Trestnost úniku informací se tak stává odvislá od posouzení porušení zákonem stanovené povinnosti mlčenlivosti, která je pro policisty stanovena zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, a zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Příspěvek bude zaměřen na způsoby a motivy úniku informací a na posouzení naplnění skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby.

Keywords in original language

Policie; zneužití pravomoci úřední osoby; povinnost mlčenlivosti; únik informací.

¹ Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu dílčího vědeckovýzkumného úkolu č. 3/1 s názvem „Analýza a očekávaný vývoj kompetencí Policie České republiky a policejně bezpečnostních subjektů ve vybraných oblastech“.

Abstract

Information is a source of power and risk of its misappropriation always persists. The Police of the Czech Republic have a great deal of confidential information which is accessible to police officers for their service purposes. Any unauthorized divulge of information by the police officer bears unfortunate consequences. Rights of persons whose personal data have been divulged are violated. Criminal proceedings can be thwarted, and the reputation and impartiality of police suffers. It is undoubtedly appropriate that these information leakages shall bring about criminal liability of police officers who are responsible for these leakages. Vast majority of information is not a subject to any level of confidentiality pursuant to Act No. 412/2005 Coll. on protection of classified information and security competence. It is appropriate to apply (considering particular facts) crime of misuse of powers of an official. Criminal liability of information leakage thus becomes dependent on assessment of the violation of duty of confidentiality stipulated by the law. As for the police officers this duty is stipulated by the Act No. 273/2008 Coll. on the Police of the Czech Republic, and by the Act No. 361/2003 Coll. on the service of officials of security forces. Paper is focused on the forms and motives of information leakage and on the assessment of the crime of misuse of powers of an official.

Keywords

Police; Misuse of Powers of an Official; Duty of Confidentiality; Information Leakage.

1 ÚVOD

Policie České republiky, (dále jen „policie“), disponuje velkým množstvím důvěrných informací. Neoprávněná manipulace s informacemi policistou s sebou nese neblahé následky. Policista se dopustí protiprávního jednání s kázeňskými či trestněprávními důsledky, narušena jsou práva osob, jejichž osobní údaje byly vyzrazeny, zmařeno může být trestní řízení, ohrožena bezpečnost osob a zcela jistě také trpí pověst celé policie a její nestranost. Důsledky úniku policejních informací mohou být v některých případech fatální. Zmínit lze případ, který se stal v Austrálii, při němž došlo

k zavraždění informátorů poskytujících údaje o trestné činnosti organizovaných zločineckých skupin.² Dlužno dodat, že únik informací má velmi často korupční charakter. Vyzrazení informací je totiž zpravidla činěno v něčí prospěch, a vzhledem k tomu, že zjištěnost je lidské povaze zpravidla blízká, je tak konáno obvykle za protislužbu. Protože právě protislužba bývá často před zraky orgánů činných v trestním řízení ukryta, neboť její prokázání je nesmírně obtížné (zvláště v případech jednorázového úniku informací), lze její existenci pouze předpokládat. Z tohoto důvodu je také mnoho korupčních trestných činů týkajících se vyzrazení informací nakonec kvalifikováno (kromě jiného) jako zneužití pravomoci úřední osoby, nikoliv jako přijetí úplatku. První kapitola bude věnována fenomenologii úniku informací. Na základě průzkumu konkrétních případů a z dostupné literatury je součástí druhé kapitoly rámcová typologie úniků policejních informací. Další kapitola se zabývá obecnými východisky pojmu úřední osoby, které poté aplikují na policejní činnosti. Zneužití pravomoci úřední osoby v souvislosti s únikem informací je přitom spjato s porušením jedné ze základních povinností policisty – povinnosti *mlčenlivosti*, o níž bude v souvislosti s interaktivností trestního práva s jinými právními odvětvími rovněž pojednáno.

2 NĚCO MÁLO K FENOMENOLOGII ÚNIKU INFORMACÍ

Kriminologie a trestněprávní věda jsou spolu neodmyslitelně spjaty. Aby mohl být zcela přesně a zřetelně definován předmět zkoumání trestněprávních aspektů úniku policejních informací, je nezbytné nejprve definovat z fenomenologického hlediska, jaké druhy úniků informací se v praxi policie objevují. Únikem informací obecně rozumíme vyzrazení dříve nezveřejněných informací mimo běžně oficiální kanály.³ Policejní informace jsou takové, ke kterým policisté získávají přístup při výkonu služby či v souvislosti s výkonem služby. Únikem těchto informací se rozumí jejich vyzrazení

² PEOPLE, Julie. Unauthorised Disclosure of Confidential Information by NSW Police Officers. *NSW Police Integrity Commission* [online]. 2008, č. 2, s. 2. [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.518.6229&rep=rep1&type=pdf>

³ KATZ, Alan M. Government Information Leaks and the First Amendment. *California Law Review*, 1976, roč. 64, č. 1, s. 109.

osobě, která k těmto informacím přístup nemá a v zájmu plnění úkolů policie či ochrany osobních údajů by k těmto informacím ani přístup mít neměla. Za únik informací lze považovat také vyhledání informace policistou, který k tomu neměl žádný právní důvod. Vyzrazení policejních informací probíhá různými způsoby a je vedeno různými motivy, z čehož lze vytvořit jejich rámcovou typologii. Za tímto účelem jsem analyzovala 19 případů úniků informací, které vedly v letech 2015 a 2016 k zahájení trestního stíhání 22 policistů. Pro analýzu byla vybrána všechna usnesení o zahájení trestního stíhání policistů souvisejících s výkonem pravomocí v letech 2015 a 2016, celkem se jednalo o 84 případů, které spáchalo 121 policistů. Je zřejmé, že únik policejní informací je v kategorii trestné činnosti související s výkonem policejních pravomocí zastoupen výrazně, četnější byla jen trestná činnost související s použitím síly a omezujících prostředků.⁴

Únik informací lze rozdělit podle osob, kterým jsou informace předávány. Informace ze zajímavých kauz jsou zpravidla žádané novináři, kteří se snaží předběhnout konkurenční média exkluzivními informacemi. Ve zkoumaných letech 2015 a 2016 nebylo zahájeno žádné trestní stíhání pro neoprávněné vyzrazení policejních informací médiím. Informace jsou také poskytovány kriminálním skupinám či jednotlivým pachatelům protiprávního jednání, což byla ve zkoumaném vzorku případů druhu nejčetnější skupina (celkem 5 případů). Nejčastěji však byly informace prozrazovány rodinným příslušníkům či kamarádům (celkem 11 případů). Ve 3 případech byly informace policistou vyhledány ke své vlastní soukromé potřebě. K úniku informací může dojít taktéž mezi policisty samotnými. Tento případ se však ve zkoumaném vzorku případů nevyskytl.

Nejčastějším způsobem, jakým jsou informace vyzrazovány, je ústně *tváří v tvář*, neboť tento způsob zanechává nejméně stop. Informace mohou být vyzrazovány také telefonicky, elektronicky či v listinné podobě. Zdrojem informací mohou být spisové materiály (např. trestní spisy, přestupkové spisy) či informační systémy policie a evidence, ke kterým má policista přístup (např. základní registr obyvatel, evidence občanských průkazů, registr

⁴ Výsledky celého průzkumu včetně typologie trestné činnosti policistů související výkonem pravomocí jsou obsaženy v mé disertační práci. In: HLAVÁČOVÁ, Kateřina. *Korupční trestná činnost policistů*. Disertační práce. Praha: Institut forenzních, bezpečnostních studií a managementu, 2018.

silničních vozidel, aj.). Může se však také jednat o informace, které se policista dozví při běžném výkonu služby, kupříkladu na poradách či ranních instruktážích (např. informace o tzv. kontrolních bodech, kde jsou rozmístěny hlídky policie).

Úniky informací lze rozdělit i podle jejich motivu. Je potřeba však mít na paměti, že jeden případ úniku informací může být veden různými motivy; zpravidla existuje jiný motiv na straně policisty a jiný na straně osoby, jíž jsou informace předávány. Na základě zkušeností s konkrétními případy rozděluje motiv úniku informací na 5 kategorií:

1. Opatření neoprávněného prospěchu sobě nebo jinému (zmaření trestního či přestupkového řízení, získání cenné informace pro budoucí legální či nelegální činnost, získání úplatku, vyhnutí se kontrole, touha se zviditelnit, získání vděku vlivných neformálních skupin aj.).
2. Způsobení újmy jiné osobě či skupině osob (dehonestace policie či jednotlivých policistů, kompromitování svědků, pronásledování osoby aj.).
3. Ochrana osob a celospolečenských zájmů (informování o násilníkovi, informování o protiprávním jednání veřejně činných osob).
4. Touha svěřit se či zvědavost.
5. Bez motivu (nedbalostní úniky informací).

Některé případy vyzrazení informací mohou naplňovat skutkovou podstatu různých trestných činů, některé mohou být porušením služební kázně a jiné mohou být v souladu s právem. Následující výklad se zaměří na to, které atributy vyzrazení informací zakládají podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby.

3 ZNEUŽITÍ PRAVOMOCI ÚŘEDNÍ OSOBY A ÚNIK INFORMACÍ

Drtivá většina úniků informací zakládající trestněprávní odpovědnost je stíhána jako zneužití pravomoci úřední osoby, (dále také jako „zneužití pravomoci“). Dlužno však říci, že únik informací podle svých jednotlivých atributů uvedených v předchozí kapitole, může naplnit další skutkové podstaty trestných činů (například neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči

informací, neoprávněné nakládání s osobními údaji, maření úkolů úřední osoby), jejichž posouzení, jak je předestřeno v úvodu, není předmětem tohoto příspěvku. Cílem této kapitoly není vyčerpávající výklad jednotlivých znaků skutkové podstaty zneužití pravomoci, nýbrž předestření a vyjasnění otázek vyvstávajících v souvislosti s únikem policejních informací.

3.1 Subjekt

Subjektem trestného činu zneužití pravomoci může být pouze úřední osoba (subjekt speciální). Úřední osobou je podle § 127 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, (dále jen „trestní zákoník“), mimo jiné příslušník bezpečnostního sboru (tedy i policie), pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů. K trestní odpovědnosti úřední osoby se vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.⁵ Úřední osoba musí tudíž splňovat následující znaky:

- jde o jednu z osob podle písmene a) až i) § 127 odst. 1 trestního zákoníku,
- v době činu plní úkoly státu nebo společnosti a
- používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.⁶

Za plnění úkolu státu nebo společnosti lze považovat úkoly policie definované zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, (dále jen „zákon o Policii ČR“).⁷ Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, nařízeními Evropské unie a mezinárodními smlouvami. Aby mohl policista nést odpovědnost za plnění těchto úkolů, musí být vybaven k tomu potřebnou pravomocí.

Výklad pojmu pravomoc je stěžejní nejen pro posuzování subjektu, ale i pro posuzování naplnění objektivní stránky trestného činu zneužití pravomoci. Pojem pravomoc vychází ze spojení pojmů právo a moc. Max Weber k pojmu moc uvádí, že moc je „každá šance prosadit v sociálním vztahu vlastní vůli i proti odporu, přičemž nebraje roli, v čem tato šance spočívá.“⁸ Michel de Mointagne spojil

⁵ § 127 odst. 1 a 2 trestního zákoníku.

⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1352.

⁷ § 2 zákona o Policii ČR.

⁸ WEBER, Max. *The Theory of Social and Economic Organization*. 1. vyd. New York: Free Press, 1947, s. 436.

oba pojmy a uvedl, že moc využívá právo jako prostředek pro řízení vztahů ve společnosti, přičemž úkolem práva je zároveň omezovat ji.⁹ Na základě těchto definic lze tedy pravomoc označit za možnost donucení založenou na právních normách. Pravomoc spočívá v oprávnění orgánu veřejné moci vydávat individuální a normativní právní akty či prosazovat vlastní vůli za pomoci tzv. faktických úkonů. Součástí pravomoci orgánu veřejné moci tudíž musí být jednak prvek mocenský a jednak prvek rozhodovací.

J. Provazník přílehlavě rozdělil využívání pojmu pravomoci trestním zákoníkem na dva různé významy, a to na pravomoc v objektivním slova smyslu a pravomoc v subjektivním slova smyslu. Pravomocí v objektivním slova smyslu se rozumí abstraktní vymezení práv a povinností veřejnoprávního charakteru orgánu veřejné moci, u nějž je úřední osoba činná, či jímž daná osoba je. Pravomoc v subjektivním slova smyslu poté představuje konkrétní právo či povinnost v rámci abstraktní pravomoci, v jehož souvislosti byl konkrétní trestný čin spáchán.¹⁰ Jinými slovy, k naplnění skutkové podstaty zneužití pravomoci tudíž nestačí, že je osoba orgánem veřejné moci či je u orgánu veřejné moci činná, je dále zapotřebí, aby byla „zneužita“ (tedy vykonána způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu, překročena či nesplněna povinnost z ní vyplývající) konkrétní pravomoc, kterou je nadána konkrétní osoba.

Za orgán veřejné moci se považuje jakýkoliv orgán, který rozhoduje autoritativně o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo či zprostředkovaně.¹¹ Subjekt, o jehož právech a povinnostech je rozhodováno, není v rovnoprávném postavení s rozhodujícím orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí na vůli takového subjektu.¹² Jak již bylo uvedeno výše, policii bylo zákonem svěřeno jednak chránit bezpečnost, majetek a veřejný pořádek, jednak plnit úkoly podle trestního řádu. Policie, resp. jednotliví policisté či její útvary, tedy plní jak roli orgánu činného v trestním řízení (policejní orgán), roli orgánu správního (vydává rozhodnutí ve správním

⁹ HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 34–36.

¹⁰ FRYŠTÁK, Marek, Josef KUČHTA, Jan PROVAZNÍK a David ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 76–77.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2000, sp. zn. III. ÚS 371/99.

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1092/2012.

řízení, např. podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů), tak roli ozbrojeného bezpečnostního sboru. Z jednotlivých forem činností veřejné správy převažují u policie faktické úkony s přímými právními důsledky (např. zajištění osoby, odnětí věci, vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek), jejichž hlavním atributem je donucení osob k určitému jednání, a to i, v případě neuposlechnutí výzvy, za použití síly. Policisté jsou za tímto účelem oprávněni použít širokou paletu donucovacích prostředků.¹³ Není tedy pochyb o tom, že policisté jsou nadáni pravomocí v objektivním slova smyslu, a to jako úřední osoby činné u orgánu činného v trestním řízení, správním orgánu a ozbrojeného bezpečnostního sboru.

Kdy a za jakých okolností policista využívá pravomoc v subjektivním slova smyslu ovšem již tak jednoznačné není. V této souvislosti si opět dovoluji nastínit úvahy J. Provazníka, který zde považuje za rozhodující odpověď na otázku, v čem všem je při výkonu služby kumulativně obsažen prvek mocenský a prvek rozhodovací. Rozlišuje přitom dva racionální přístupy k oběma prvkům. První přístup zaujímá postoj, že mocenský prvek je obsažen kdykoli, kdy osoba činná u orgánu veřejné moci může po subjektu vynucovat, aby něco konal, opominul či strpěl, a to nikoliv pouze při rozhodování ve věci samé, ale také např. při zjištění nezbytných informací či při zajišťování vedení řízení. Druhý přístup uvažuje o přítomnosti mocenského prvku pouze tam, kde existuje přímá možnost vynutit na subjektu vůli osoby činné u orgánu veřejné moci, tj. kde nastupuje zvláštní vynucovací mechanismus (např. donucovací prostředky). Stejně tak u rozhodovacího prvku lze dle J. Provazníka dospět ke dvěma přístupům. U prvního je rozhodovací prvek přítomen při všech činnostech, při nichž orgán veřejné moci rozhodne o záležitosti subjektu, a to bez ohledu na to, zdali je či není při rozhodování možná diskrece osoby činné u orgánu veřejné moci a zdali je rozhodnutí závazné či pouze proklamativní či má pouze informační charakter. U druhého přístupu je rozhodovací prvek přítomen pouze tam, kde osoba činná u orgánu veřejné moci využívá větší či menší míru diskrece.¹⁴

¹³ § 51 a následující zákona o Policii ČR.

¹⁴ FRYŠTÁK, Marek, Josef KUČHTA, Jan PROVAZNÍK a David ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 78–79.

Je zřejmé, že policista je v postavení úřední osoby, používá-li konkrétní oprávnění k rozhodování v trestním (např. vydání usnesení o zahájení trestního stíhání) či správním řízení (např. uložení pokuty příkazem na místě) či k donucení osoby k určitému jednání za pomoci faktických úkonů (např. již zmíněné použití donucovacího prostředku).¹⁵ Policisté, stejně jako jiní nositelé veřejné moci, však vykonávají také činnosti, které nejsou rozhodováním ve věci samé ani přímým vynucením vůle na subjektu. Je namístě uvést, že při soudcovském výkladu pojmu „úřední osoba“ je přihlíženo i k účelu tohoto pojmu a k potřebě poskytnout adekvátní ochranu vykonavatelům veřejné moci a zároveň náležitě poskytnout ochranu třetím osobám před zneužitím jejich postavení, byť za cenu užití rozšiřujícího výkladu.¹⁶ Podstata věci spočívá v posouzení toho, zda výkonem pravomoci je nezbytné rozumět pouze činnost, jíž celý proces vrcholí, tj. vydání rozhodnutí či udělení faktického pokynu, či zda je možno za výkon takové pravomoci pokládat i předchozí související činnosti. Proces rozhodování přitom podle Ústavního soudu zahrnuje fázi přípravnou, vlastní přijetí rozhodnutí a fázi jeho výkonu. Je-li s pojmem pravomoci spojena fáze druhá a třetí, potom i věcná příprava rozhodnutí, bez níž by nemohlo být přijato, musí rovněž spadat pod pojem pravomoc.¹⁷ Jak je vidno, soudcovský výklad práva se kloní k extenzivnějšímu výkladu prvku mocenského a prvku rozhodovacího. Přípravná fáze rozhodnutí ať již v trestním či ve správním řízení, je založena na shromažďování informací, které jsou zakládány do spisového materiálu. Realizace oprávnění vydat rozhodnutí je podmíněna přístupem policistů k informacím ve spisovém materiálu a k údajům uchovávaným v informačních systémech policie. Policejní informace tudíž policisté získávají v souvislosti s oprávněním, kterým jsou nadáni v rámci plnění služebních úkolů, a dá se tedy říci, že se v jistém slova smyslu jedná o přípravnou fázi rozhodování. Obdobný závěr je nutné dovodit i ve vztahu k úniku informací z běžného výkonu služby, neboť tyto informace jsou policistům přístupné za účelem řádného plnění úkolů policie aplikací faktických pokynů. Kupříkladu o plánovaném bezpečnostním opatření na kontrolu alkoholu u řidičů motorových vozidel jsou policisté obeznámeni

¹⁵ Například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1210/2014.

¹⁶ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sp. zn. Tpjn 304/2014.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2000, sp. zn. III. ÚS 371/99.

v souvislosti s výkonem oprávnění podle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů. V těchto případech policista získává informace za pomoci konkrétních pravomocí a vykonává tudíž pravomoc i v subjektivním slova smyslu.

Odlišná je však dle mého názoru situace, ve které policista získal přístup ke spisovému materiálu pouze za účelem zastupování policie před soudem, při kterém nerozhoduje o právech a povinnostech jiných subjektů. Policista je sice nadán pravomocemi v objektivním slova smyslu, tedy kupříkladu stejně jako každý jiný policista má možnost použít donucovací prostředky při ohrožení života lidí v době svého volna. Nicméně posuzujeme-li prvek mocenský a rozhodovací ve vztahu ke konkrétnímu řízení před soudem (tedy ke konkrétním informacím, které mohou být vyzrazeny), musíme dojít k závěru, že zde žádný mocenský prvek není. Policie je v soudním řízení v postavení účastníka soudního řízení a je v rovnocenném postavení vůči ostatním účastníkům řízení.

Z hlediska posuzování naplnění znaku *používání svěřené pravomoci pro plnění úkolů státu nebo společnosti* nelze opomenout také situace, kdy policisté využívají oprávnění podle zákona o Policii ČR v době *mimo službu*. Zákon o policii stanoví všem policistům *povinnost iniciativy*. Tato povinnost v době mimo službu je stanovena ustanovením § 10 odst. 2 zákona o Policii ČR, podle kterého má policista povinnost provést úkon nebo jiné opatření je-li *bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty*. Z tohoto znění je někdy dle mého názoru chybně usuzováno, že policista může jako úřední osoba v době mimo službu jednat pouze za podmínky bezprostředního ohrožení policií chráněných hodnot.¹⁸ Je však nutné podotknout, že toto ustanovení stanoví pouze, kdy je policista *povinen* učinit úkon nebo jiné opatření v době mimo službu, nestanoví však, kdy je *oprávněn* takový učinit úkon. V policejní praxi je ustálen výklad, že policista může na základě vlastního uvážení zasáhnout i v *době mimo službu*, nejsou-li

¹⁸ Například v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 6 Tdo 731/2003, je podpůrně argumentováno ve prospěch skutečnosti, že strážník městské policie nejednal v postavení veřejného činitele, tím, že: „*z popisu předmětných skutků rovněž nevyplývá, že by počínání poškozených L. G. a V. G. bylo činností, obledně niž zákon o obecní policii v § 7 odst. 2 ukládal strážníkovi povinnost provést i mimo pracovní dobu zákrok, případně učinit jiné opatření.*“

bezprostředně ohroženy výše uvedené hodnoty, pokud věc spadá do působnosti policie.¹⁹ V každém případě, ve kterém se policista rozhodne mimo službu učinit úkon podle zákona o Policii ČR²⁰, s čímž je samozřejmě spojena i povinnost prokázat svou příslušnost k policii a vyzvat osobu k zanechání protiprávního jednání, při tom požívá *pravomoci svěřené mu pro plnění úkolů státu nebo společnosti* a jedná tudíž jako úřední osoba.

Úniky informací mohou být spojovány taktéž s vysokými funkcionáři policie. Tito funkcionáři musí mít přístup ke spisovým materiálům z důvodu výkonu jejich řídicí funkce, kterou vykonávají na základě ustanovení § 45 odst. 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, (dále jen „zákon o služebním poměru“). Ústavní soud přitom v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že pokud funkcionář vykonává zákonem založené právo a povinnost řídit podřízené, nejedná jako orgán veřejné moci.²¹ Domnívám se však, že je nutné rozlišovat mezi vztahem nadřízeného a podřízeného a vztahem policisty a recipienta veřejné moci. Ačkoliv ve vztahu mezi nadřízeným a podřízeným nemusí být služební funkcionář v postavení úřední osoby (pozn. nevydává-li rozhodnutí ve věcech služebního poměru podle zákona o služebním poměru), ve vztahu k recipientům veřejné moci je služební funkcionář pověřen kontrolou a řízením orgánu, který vydává rozhodnutí a na toto rozhodování má s ohledem na přísnou hierarchizaci policie zásadní vliv. Nehledě na to, že vedoucí příslušník je sám, jakožto policista, nositelem pravomocí stanovených zejména zákonem o Policii ČR a zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, (dále jen „trestní řád“), významnou mírou se podílí na konkrétní rozhodovací pravomoci jím řízených policistů (kupříkladu dává pokyny k tomu, jaké důkazy se mají provádět, jaké usnesení má být vydáno v trestním řízení). Stejnou optikou by měl být dle mého názoru posuzován pokyn nadřízeného příslušníka k upuštění od projednání protiprávního jednání. Situace projednávaná Nejvyšším soudem pod sp. zn. 7 Tdo 125/2003, při které ředitel okresního úřadu vyšetřování žádal hlídku policie o upuštění od projednání přestupku, je přitom odlišná v tom, že ředitel nebyl vedoucím příslušníkem

¹⁹ Srov. VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 59.

²⁰ § 10 odst. 1 zákona o Policii ČR.

²¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 2. 1999, sp. zn. I. ÚS 505/98.

policistů zařazených v předmětné hlídce, a tudíž ani nebyl nikterak oprávněn řídit jejich výkon služby.²²

3.2 Subjektivní stránka

Zneužití pravomoci je trestným činem úmyslným. K tomu, aby byla naplněna subjektivní stránka, musí policista vykonávat pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu, překročit pravomoc či nesplnit povinnost mu z jeho pravomoci vyplývající, v úmyslu přímém či nepřímém. Trestní zákoník ve skutkové podstatě zneužití pravomoci přitom výslovně zdůrazňuje *protiprávnost z hlediska celého právního řádu* a zavinění se tedy musí vztahovat na porušení právního předpisu v tom smyslu, že policistovi je znám nedostatek potřebného povolení.²³ Ovšem ve vztahu k samotnému právnímu předpisu, který je porušován platí, že zákony zavazují každého a jejich neznalost neomlouvá. Zavinění by však mělo být posuzováno ve vztahu ke skutečnosti, zdali policista věděl, že konkrétní informace podléhá mlčenlivosti. Kupříkladu lze si představit situaci, která by mohla nasvědčovat absenci úmyslu, pokud policista prozradí informaci o trestním stíhání osoby, neboť je z nějakého ospravedlnitelného důvodu přesvědčen, že tato informace již byla oficiálně zveřejněna.

Kromě úmyslného zavinění je znakem skutkové podstaty zneužití pravomoci pohnutka spočívající *v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu nebo opatřit sobě anebo jinému neoprávněný prospěch*. Pohnutky jsou přitom stanoveny alternativně a postačí, když je dána jen jedna z nich. K dokonání trestného činu přitom postačí, když pachatel veden touto pohnutkou zneužívá pravomoc jednou ze tří modalit definovaných § 329 odst. 1 písm. a) až c) trestního zákoníku, a není třeba, aby škoda skutečně vznikla anebo aby pachatel skutečně opatřil sobě nebo jinému neoprávněný prospěch.²⁴ Rozhodující pro trestněprávní kvalifikaci mnoha případů (nejen) úniků policejních informací je odpověď na otázku, zdali musí být s pohnutkou spojen úmysl přímý či postačí úmysl nepřímý.

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2003, sp. zn. 7 Tdo 125/2003.

²³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 241–242.

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 1974, sp. zn. 6 Tz 73/74.

Podle V. Kratochvíla nemusí být pohnutka obecně spojena s úmyslem přímým, lze si představit i úmysl nepřímý.²⁵ Pro odlišení eventuálního úmyslu a vědomé nedbalosti lze pak vycházet v souladu s odbornou literaturou a platnou judikaturou především z toho, zda pachatel počítal s nějakou konkrétní okolností, která by mohla zabránit vzniku následku, jenž si pachatel představoval jako možný. O eventuální úmysl jde i tehdy, je-li pachatel s takovou možností smířen, pokládá-li ji za vážně možnou.²⁶ To by znamenalo, že předá-li policista informace jiné osobě, postačilo by, že je srozuměn s tím, že tím může způsobit jinému škodu či jinou závažnou újmu. Tento závěr podporují i některá rozhodnutí soudů týkající se trestného činu zneužití pravomoci. Kupříkladu v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 71/2011 k naplnění subjektivní stránky postačila lhostejnost vedoucího technika registru vozidel ve vztahu k obsahu předložených listin, a to, aniž by bylo zkoumáno jeho *chtění* se obohatit či někoho poškodit schválením technické způsobilosti vozidel.

Opačný názor ve vztahu k pohnutce skutkové podstaty zneužití pravomoci zastává J. Provazník, a to s odkazem na dvě rozhodnutí soudů.²⁷ Tato rozhodnutí naopak k naplnění pohnutky skutkové podstaty zneužití pravomoci vyžadují její pokrytí úmyslem přímým, nikoliv pouze úmyslem nepřímým. V prvním z nich Nejvyšší soud konstatoval, že pohnutku nezakládá samotné skutkové zjištění, že starosta obce uzavřel smlouvy na dodávky stavebních prací za ceny, které převyšovaly ceny v daném místě a čase obvyklé, pokud byly dané práce na majetku obce skutečně provedeny, resp. bylo nutné je provést, zakázku na dodávku prací a platbu za ně získaly osoby, jež nebyly v žádném vztahu ke starostovi, a ani jiné okolnosti nesvědčily o záměrném zvýhodnění určitých osob starostou či o jeho snaze poškodit obec.²⁸ V druhém rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že má-li být exekutor uznán vinným trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele, jenž prováděl exekuci na majetku, který nepatřil povinnému a nepodléhal výkonu rozhodnutí, musí mít soud dostatečný skutkový podklad i k závěru, že exekutor věděl

²⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 241–242.

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 5 Tdo 83/2017.

²⁷ FRYŠTÁK, Marek, Josef KUCHTA, Jan PROVAZNÍK a David ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 88.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 5 Tdo 77/2014.

o této skutečnosti a že byl veden záměrem, aby způsobil jinému škodu nebo opatřil sobě nebo jinému neoprávněný prospěch.²⁹

V této souvislosti si dovolím trochu odbočit k obecnějším informacím o skutkové podstatě zneužití pravomoci. Jedná se o obecný a široce formulovaný poruchový trestný čin. Rozsah pokrytý třemi modalitami spáchání dle § 329 odst. 1 písm. a) až c) trestního zákoníku postihuje prakticky celý myslitelný okruh protiprávního jednání úřední osoby.³⁰ Pokud bychom se přiklonili k závěru, že k naplnění pohnutky postačí úmysl nepřímý, došlo by ke kriminalizaci téměř veškerého protiprávního jednání policistů při výkonu pravomocí, a to nejen odporujícímu zákonu, ale také podzákonnému právnímu předpisu a internímu aktu řízení. Kupříkladu pokud policista zajištěnou osobu nedbale poučí o jejich právech, čímž poruší ustanovení § 13 zákona o Policii ČR, přičemž bude srozuměn s tím, že tím může osobu poškodit, dojde k naplnění všech formálních znaků skutkové podstaty zneužití pravomoci. Formální znaky skutkové podstaty zneužití pravomoci by taktéž naplňovala všechna užití donucovacích a zajišťovacích prostředků, která by byla vyhodnocena jako nepřiměřená, byť policista konal primárně s pohnutkou chránit bezpečnost osob (např. použitím pout podle § 54 zákona o Policii ČR). Z tohoto důvodu se přikláním k tomu, že pohnutka musí být spojena s úmyslem přímým, neboť to lépe koresponduje se zásadou subsidiarity trestní represe.

Jedná-li policista v úmyslu způsobil jinému škodu, jedná s úmyslem způsobit jinému materiální škodu, tj. škodu vyčíslitelnou v penězích. Typickým příkladem informací, které by policista mohl vyzradit s úmyslem způsobit škodu, jsou tipy k usnadnění páčání trestné činnosti jiných pachatelů (kupříkladu lokace pěstíren marihuany). Jedná-li policista v úmyslu způsobit jinému jinou závažnou újmu, je pod touto újmou třeba rozumět újmu imateriální, jako je újma na právech způsobená kupříkladu vyzařením citlivých údajů, újma na zdraví způsobená kupříkladu odhalením totožnosti utajených svědků či informátorů, morální újma, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod. Škoda může být způsobena jakékoli fyzické nebo právnické osobě bez ohledu na její vztah k úřední osobě.³¹

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 7 Tdo 72/2010.

³⁰ FRYŠTÁK, Marek, Josef KUCHTA, Jan PROVAZNÍK a David ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 87.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1364/2016.

Neoprávněným prospěchem se rozumí nejen prospěch majetkový, nýbrž i jakákoliv jiná výhoda, na kterou nemá pachatel nebo jiná zvýhodněná osoba právo. Tímto zvýhodněním je bezpochyby i nestíhání pachatele trestného činu, protislužba za poskytnuté informace, ale také členství v neformálním vlivném uskupení či získání náklonnosti vlivných osob. Nejvyšší soud přitom uvedl, že již získání běžně nedostupné informace (třeba informace o majiteli konkrétního vozidla), v řadě stávajících situací a mezilidských vztahů, může vést k získání značného prospěchu, jak ve sféře majetkové, tak i třeba na poli morálního zadostiučinění.³²

3.3 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu zneužití pravomoci je naplněna jednou ze tří taxativně uvedených forem jednání [§ 329 odst. 1 písm. a), b), c) trestního zákoníku]. Poskytování informací neoprávněným osobám bude spadat zpravidla pod formu první. *Výkonem pravomoci způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu* je porušování nebo obcházení konkrétního zákona nebo právního předpisu na podkladě zákona vydaného. Pachatel jedná úmyslně aktivně v rozporu s takovou právní normou anebo úmyslně konkrétní právní normu obchází.³³

Poskytováním informací policistou může být primárně porušena povinnost mlčenlivosti podle § 45 odst. 1 písm. c) zákona o služebním poměru a § 115 odst. 1 zákona o Policii ČR. Poskytováním informací mohou být porušena taktéž jiná ustanovení, kupříkladu povinnost *nezneužívat ve prospěch vlastní nebo v prospěch jiných osob informace nabyté v souvislosti s výkonem služby* podle § 45 odst. 1 písm. b) zákona o služebním poměru. Ve výroku rozhodnutí (např. usnesení o zahájení trestního stíhání) ohledně naplnění objektivní stránky zneužití pravomoci ovšem není dle mého názoru dostačující pouze odkázat se na porušení tohoto ustanovení. Povinnost *nezneužívat* informace by měla být spojena s porušením jiného právního předpisu či interního aktu řízení (jedná se o blanketní právní normu). Formulaci této povinnosti lze srovnat s *povinností dodržovat služební kázeň*, tedy dodržovat jiné právní předpisy, interní akty řízení a rozkazy nadřízených. Případný prospěch,

³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1450/2011.

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1656/2016.

který policistovi nebo jiné osobě vznikl, totiž dle mého názoru není dostačující, aby bylo ustanovení § 45 odst. 1 písm. b) zákona o služebním poměru porušeno. Kupříkladu pokud využiji anonymizované informace z ukončených trestních řízení pro výzkumné čely, využívám tyto informace mimo jiné v můj prospěch. Neznamená to však, že došlo ke zneužití těchto informací. Zcela stěžejní tudíž z hlediska naplnění objektivní stránky bude posouzení souladu jednání policisty s povinností mlčenlivosti.

3.3.1 Povinnost mlčenlivosti

Podle § 115 odst. 1 zákona o Policii ČR je policista povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se seznámil **při plnění úkolů policie nebo v souvislosti s nimi, a které v zájmu zabezpečení úkolů policie nebo v zájmu jiných osob vyžadují, aby zůstaly utajeny před nepovolanými osobami**. Povinnost mlčenlivosti se tedy vztahuje na informace, které musí kumulativně splňovat následující podmínky:

- a) Jedná se o informace, se kterými se policista seznámil při plnění úkolů policie nebo v souvislosti s nimi.
- b) Tyto informace vyžadují, aby zůstaly utajeny před nepovolanými osobami v zájmu zabezpečení úkolů policie, nebo v zájmu jiných osob.

Smyslem takto upravené povinnosti mlčenlivosti je nejen vytvoření prostoru pro co největší sdílení informací mezi občany a policistou a podpora občanů k oznámení protiprávního jednání jiných osob beze strachu, že by tím utrpěla jiná oblast jejich života či existence, ale také ochrana taktických postupů či osobních údajů, jejichž zveřejnění by mohlo ohrozit plnění úkolů policie. Policisté se totiž mohou při plnění úkolů policie seznámit s celou řadou informací, které nejsou veřejnosti běžně dostupné a jejichž znalost jinou osobou by mohla být zneužita, resp. by pro ni mohla znamenat určitou neoprávněnou výhodu.³⁴ Informace, se kterými se policista seznámil při plnění úkolů policie, jsou ty informace, které získal za účelem ochrany bezpečnosti, plnění úkolů podle trestního řádu či úkolů podle jiných právních předpisů. Bude se tedy jednat o informace, které se vztahují na otázky přímo související s plněním úkolů policie, tedy informace získané zejména při tzv. přímém

³⁴ VEDRAL, Josef. *Kontrolní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Ivana Hexnerová–BOVA POLYGON, 2015.

výkonu služby (hlídková činnost, operativní činnost, využívání oprávnění podle zákona o Policii ČR, úkony v trestním řízení) a o informace získané za účelem vedení správného řízení podle zvláštních právních předpisů. Informace získané v souvislosti s plněním úkolů policie budou ty, které s plněním úkolů souvisejí nepřímo, kupříkladu informace o zabezpečení informačních systémů policie, informace o interních aktech řízení, informace o dislokaci utajeného výcvikového střediska aj.

Potřeba, aby informace zůstaly utajeny před nepovolanými osobami v zájmu zabezpečení úkolů policie, nebo v zájmu jiných osob, je dána pouze u informací, které nebyly oficiálně zveřejněny. Kritériem mlčenlivosti může být skutečnost, zdali se k informaci mohly třetí osoby dostat za použití legitimních a institucionalizovaných prostředků (například § 8a trestního řádu, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, či v rámci poskytnutí pomoci podle § 18 zákona o Policii ČR). Jinými slovy řečeno, jedná-li se o informaci, ke které se veřejnost nedostane ani prostřednictvím zákona o svobodném přístupu k informacím, tím spíše se na tuto informaci vztahuje povinnost mlčenlivosti.³⁵ Kupříkladu informace o probíhajícím trestním řízení zásadně musí podléhat povinnosti mlčenlivosti v případě, že je dán zájem státu na tom, aby poskytnuté informace neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Omezení poskytnutí informace z důvodu probíhajícího trestního řízení je v demokratické společnosti nezbytné z důvodů zachování veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti či ochrany práv a svobod druhých. Je nutno zdůraznit, že přípravné trestní řízení je jistě co do informační otevřenosti vůči veřejnosti kvalitativně odlišné od trestního řízení před soudem, podřízeného zásadě veřejnosti, proto poskytování informací z probíhajícího přípravného trestního řízení je téměř vždy způsobilé zmařit předmět a účel trestního řízení. Ve chvíli, kdy policista vyzrazuje informace o probíhajícím přípravném trestním řízení kupříkladu osobám, jež se znají s osobami figurujícími v předmětných trestních kauzách, musí se vždy jednat o informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Stejně tak se povinnost mlčenlivosti podle zákona o Policii ČR vztahuje na informace o taktických postupech policistů, o dislokaci policejních hlídek či o obsahu podání vysvětlení.

³⁵ Opačně to samozřejmě neplatí, a to již vzhledem k dikci ustanovení § 19 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Podle § 45 odst. 1 písm. c) zákona o služebním poměru je policista povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl při výkonu služby. Oproti rozsahu mlčenlivosti podle zákona o Policii ČR je rozsah mlčenlivosti podle zákona o služebním poměru stanoven odlišně. Jedná se o informace, o kterých se policista dozvěděl při vykonávání služebních činností, bez ohledu na jejich charakter. Zákon o služebním poměru tedy nestanoví podmínku, aby se jednalo o informace, které vyžadují, aby zůstaly utajeny. Dle mého názoru však nelze přijmout závěr, že ačkoliv zákon o služebním poměru explicitně nezuzuje obsah mlčenlivosti, vztahuje se tato mlčenlivost na všechny informace, o nichž se policista dozvěděl při výkonu služby. Ad absurdum lze uvést, že předmětem povinnosti mlčenlivosti by musely být i notoriety, o nichž se policista dozvěděl při výkonu služby. I když to není výslovně uvedeno, povinnost mlčenlivosti stanovená zákonem o služebním poměru se vztahuje pouze na informace, které nejsou běžně dostupné. Z povahy věci jsou tedy vyloučeny informace veřejně známé a ty které je možné dohledat ve veřejných oficiálních informačních systémech. Povinnost mlčenlivosti ukládají policistům také některé jiné zákony, kupříkladu § 19 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a o rodných číslech a o změně některých zákonů, § 36 zákona č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, nebo § 47 zákona č. 110/2019 Sb. o zpracování osobních údajů.

3.3.2 Svoboda projevu

Významným limitem povinnosti mlčenlivosti a trestnosti úniku informací obecně je svoboda projevu stanovená čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, (dále jen „úmluva“). V celosvětovém měřítku byly zaznamenány úniky informací, které se ukázaly pro společnost jako obecně prospěšné. Příkladem lze zmínit poskytnutí informací o výdajích členů parlamentu ve Velké Británii, které byly hrazeny z veřejného rozpočtu³⁶ či informací o ovlivňování trestních řízení ze strany člena parlamentu v Moldávii.³⁷

³⁶ Government Response to the Tenth Report of Session 2008-09 from The Public Administration Select Committee: Leaks and Whistleblowing in Whitehall. *The Stationery Office* [online]. March 2010. ISBN 9780101786324.

³⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 2. 2008, *Guja vs. Moldávie*, č. 14277/04.

Právo na svobodu projevu zahrnuje právo přijímat a rozšiřovat informace a stojí na něm také právo na přístup k informacím. Svoboda projevu je klíčová pro odhalování nepravostí, na druhou stranu však může ohrozit bezpečnost. Evropský soud pro lidská práva přitom konstatoval, že „*svoboda přijímat informace zakotvená v odstavci 1 článku 10 úmluvy v podstatě zakazuje vládě, aby bránila osobě přijímat informace, které mu chtějí nebo mohou chtít ostatní sdělit.*“³⁸ Lze-li tedy poskytnutí informací podřadit pod ochranu svobody projevu, nesmí stát osobu poskytující informace nijak sankcionovat. Svoboda projevu je v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva vykládána široce. Projevem je vyjadřování názorů a šíření informací slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem.³⁹ Je zcela bezpředmětné, že osoba informace šířící, není jejich autorem, neboť čl. 10 úmluvy se vztahuje i na šíření informací získaných od třetí strany.⁴⁰ Evropský soud pro lidská práva zároveň uvedl, že čl. 10 úmluvy se aplikuje na pracoviště i na státní zaměstnance.⁴¹ Poskytování informací, o kterých se policista dozvěděl v souvislosti v plněním úkolů policie (resp. v souvislosti s výkonem služby), tedy vždy bude projevem spadající pod rozsah čl. 10 úmluvy.

Stanovená povinnost mlčenlivosti je poté omezením svobody projevu zákonem ve smyslu čl. 10 odst. 2 úmluvy. V rámci testu legitimacy je zkoumáno, zda zásah do práva na svobodu projevu sleduje jeden z legitimních cílů definovaných v odstavci 2 čl. 10 úmluvy⁴², jehož dovození v konkrétním případě nebude klást zvláštní obtíže. Povinnost mlčenlivosti policistů může sloužit k zabránění úniku důvěrných informací, zachování veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a ochraně pověsti nebo práv jiných. Otázkou,

³⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 3. 1987, *Leander vs. Švédsko*, č. 9248/81.

³⁹ HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁴⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 3. 2011, *Thoma vs. Lucembursko*, č. 38432/97.

⁴¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 1995, *Vogt vs. Německo*, č. 17851/91.

⁴² Čl. 10 odst. 2 úmluvy zní: „*Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, obrany zdraví nebo morálky, obrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.*“

kteřá musí být zodpovězena a kteřá činí největší potíže, je skutečnost, zdali je zásah nezbytný v demokratické společnosti k dosažení legitimního cíle.⁴³

Evropský soud pro lidská práva při posuzování zásahu do práva na svobodu projevu přitom pohlíží na případ jako na celek, včetně obsahu a kontextu, ve kterém jej osoba učinila.⁴⁴ Při posuzování proporcionality sankce za učiněný projev je přihlíženo k tomu, že mezi státním zaměstnancem a státem by měl panovat silný vztah loajality a diskretnosti. Zásah do svobody projevu zpravidla nebude proporcionalní, pokud státní zaměstnanec jednal v dobré víře⁴⁵, motivem úniku informací byl pouze silný veřejný zájem a jednalo se o informace spolehlivé a přesné. Důležitým faktorem je také subjekt, jemuž byla informace poskytnuta a zdali zde nebyla možnost, aby se *úřední* osoba nejprve obrátila na příslušné orgány, které jsou oprávněné řešit nepravosti, o nichž je informováno. Všechny tyto okolnosti nastaly v případě projednávaném Evropským soudem pro lidská práva ve věci *Guja proti Moldávii*, kde bylo konstatováno porušení čl. 10 úmluvy, z důvodu, že byl pan Guja propuštěn z práce, a to i přesto, že dopisy, které pan Guja zveřejnil pocházely z trestních spisů.

4 ZÁVĚR

Ač se tedy může zdát problematika úniku policejních informací poměrně nekontroverzní, její právní kvalifikace není úplně jednoznačná. Svou roli přitom hraje nejen široké vymezení pojmu úřední osoba, ale také vágnost ustanovení o povinnosti mlčenlivosti, která je pro policisty stanovena hned několika předpisy. Povinnost mlčenlivosti (jak podle § 115 zákona o Policii ČR, tak podle § 45 zákona o služebním poměru) musíme vždy posuzovat optikou práva na svobodu projevu. Je evidentní, že každé poskytnutí informací bude projevem ve smyslu čl. 10 úmluvy. V konečném důsledku

⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 1979, *Sunday Times vs. Spojené království*, č. 6538/74.

⁴⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994, *Jersild vs. Dánsko*, č. 15890/98.

⁴⁵ Dobrá víra policisty nemusí automaticky znamenat, že policista nejedná s jednou z uvedených pohnutek naplňující skutkovou podstatu zneužití pravomoci. Poskytnutím informace může policista osobám způsobit závažnou újmu a s jejím způsobením může být alespoň srozuměn. Bude-li projev spadat pod ochranu svobody projevu, vyloučena ovšem bude samotná protiprávnost jednání.

tedy půjde o posouzení, zdali zákonné omezení svobody projevu (ve formě povinnosti mlčenlivosti) je nezbytné v demokratické společnosti v zájmu jednoho z chráněných cílů vymezených úmluvou. Svoboda projevu je zpravidla limitována poskytováním informací o probíhajícím přípravném řízení trestním⁴⁶, pokud se nejedná o obzvláště výjimečné okolnosti, které se objevily v případě projednáváním Evropským soudem pro lidská práva ve věci Guja proti Moldávii.

Literature

- Government Response to the Tenth Report of Session 2008-09 from The Public Administration Select Committee: Leaks and Whistleblowing in Whitehall. *The Stationery Office* [online]. March 2010. ISBN 9780101786324. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/documents/documents/upload/pascgovernmentresponse.pdf>
- FRYŠTÁK, Marek, Josef KUČTA, Jan PROVAZNÍK a David ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-622-9.
- HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-458-9.
- HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.
- KATZ, Alan M. Government Information Leaks and the First Amendment. *California Law Review*, 1976, roč. 64, č. 1.
- KOUDELKA, Zdeněk. Nakládání s informacemi v Policii. *Právo a bezpečnost*, 2017, č. 2, s. 16.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.
- PEOPLE, Julie. Unauthorised Disclosure of Confidential Information by NSW Police Officers. *NSW Police Integrity Commission* [online]. 2008, č. 2 [cit. 14. 1. 2018]. ISBN 1 74003 150 4. Dostupné z: <http://citeserx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.518.6229&rep=rep1&type=pdf>
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁴⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 4. 2006, *Dammann vs. Švýcarsko*, č. 77551/01.

- VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-543-5.
- VEDRAL, Josef. *Kontrolní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Ivana Hexnerová-BOVA POLYGON, 2015. ISBN 978-80-7273-175-6.
- WEBER, Max. *The Theory of Social and Economic Organization*. 1. vyd. New York: Free Press, 1947.
- Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sp. zn. Tpjn 304/2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 1974, sp. zn. 6 Tz 73/74.
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2000, sp. zn. III. ÚS 371/99.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 2. 1999, sp. zn. I. ÚS 505/98.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2003, sp. zn. 7 Tdo 125/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 6 Tdo 731/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 7 Tdo 72/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1450/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1092/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 5 Tdo 77/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1210/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2015, sp. zn. 4 Tdo 196/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1656/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1364/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 5 Tdo 83/2017.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 1979, *Sunday Times vs. Spojené království*, č. 6538/74.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 3. 1987, *Leander vs. Švédsko*, č. 9248/81.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994, *Jersild vs. Dánsko*, č. 15890/98.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 1995, *Vogt vs. Německo*, č. 17851/91.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 4. 2006, *Dammann vs. Švýcarsko*, č. 77551/01.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 2. 2008, *Guja vs. Moldávie*, č. 14277/04.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 3. 2011, *Thoma vs. Lucembursko*, č. 38432/97.

Contact – e-mail

376181@mail.muni.cz

Trestněprávní odpovědnost lékaře a její interakce s jinými typy odpovědností

Silvie Koldasová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Trestněprávní odpovědnost je pouze jedním z mnoha zvláštních typů právních odpovědností lékaře při poskytování zdravotní péče. Vzhledem k tomu, že problematika medicínského práva není podřaditelná pod jedinou oblast práva, tak stejně tak i právní odpovědnost lékařů může existovat ve formě trestní, správní, občanské apod. Ač trestněprávní postih má být ten poslední, jehož se využije až za předpokladu, že jiné právní prostředky selžou, tak právě trestněprávní cestou mají tendenci pacienti řešit své potíže spojené s pochybením lékaře nejčastěji. V rámci tohoto příspěvku se proto autorka zaměří na interakci trestního práva s jinými oblastmi práva, posoudí, do jaké míry dochází k překrývání a doplňování trestněprávní odpovědnosti s odpovědnostmi jinými a zamyslí se nad tím, zda je v řešení medicínských otázek řádně uplatňován princip trestního práva jako *ultima ratio*.

Keywords in original language

Právní odpovědnost; trestněprávní odpovědnost lékaře; ultima ratio; zdravotnické právo; trestní právo.

Abstract

Criminal liability is only a one of several special types of legal liability that may be brought about as a consequence of providing healthcare services. Considering that medical law is not subsumable under a single area of law, the legal liability of doctors may as well exist in form of a criminal, administrative, civil or other liability. While criminal liability should only be used where the remaining instruments of law fail, the practice is often different and criminal liability belongs to the most common ways of how patients choose to solve their problems connected to the negligence or other errors of medical staff.

In this paper, the author focuses on the interaction of criminal law with other areas of law and examines whether and to what extent is there an overlap and/or complementation of criminal liability with other kinds of legal liability. The author also considers whether the principle of criminal law as *ultima ratio* is thoroughly applied in the case concerning medical questions described above.

Keywords

Legal Liability; Criminal Liability of a Doctor; Ultima Ratio; Medical Law; Criminal Law.

1 ÚVOD

Vztah pacienta a lékaře prošel zejména za poslední dvě desetiletí značnými změnami, které se projevily mimo jiné v tom, že se lékaři do jisté míry vzdali svých paternalitních pozic. Na tento vývoj mělo nepochybně vliv přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a biomedicíně, vydání Etického kodexu České lékařské komory z r. 1995, který lékaře ve svém ustanovení § 3 odst. 3 nabádal, aby respektovali pacienta jako rovnocenného partnera¹, i zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Informovanost pacientů však vzrostla nejen kvůli samotnému přístupu lékařů a právní úpravě, ale i díky rozmachu internetu. Zejména tyto faktory způsobily, že pacienti jsou sebevědomější a přísluší jim stále větší práva, která se nebojí uplatňovat. Lékařům tak častěji hrozí, že budou muset čelit nepříznivým důsledkům (ať už oprávněným či nikoliv) za výkon svého povolání. Vzhledem k náročnosti povolání lékaře, kteří se častokrát musí rozhodovat velmi rychle a bez znalosti všech důležitých proměnných, se nedá rozumně předpokládat, že se za celý svůj profesní život vyvarují veškerých možných chyb.

Problematika právní odpovědnosti ve zdravotnictví je velice složitá a komplexní. Při výkonu lékařské praxe může vyvstat celá řada otázek, na které bude nutné právně relevantně reagovat, a to počínaje relativně drobnými prohřešky jako nepředání určité informace až po závažné a nenapravitelné situace, které vedou až ke způsobení smrti pacienta postupem *non lege artis*. Je zřejmé, že tyto diametrálně rozdílné situace bude nezbytné postihovat odlišně.

¹ § 3 odst. 3 etického kodexu České lékařské komory.

Následující text si neklade za cíl věnovat se podrobně všem různým typům právní odpovědnosti, které se mohou ve zdravotnictví objevit, neboť stanovení takového cíle by bylo až příliš ambiciózní i pro práci mnohem delšího rozsahu, ale spíše upozornit na konkrétní problémy spojené zejména s rostoucí kriminalizací lékařů a pokusit se nastínit jejich řešení.

2 OBECNÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI VE ZDRAVOTNICTVÍ

Právní odpovědnost je relativně složitý pojem, který se v každém jednotlivém odvětví práva definuje s ohledem na specifika oblasti, kterou upravuje. Pochybení lékaře, zejména tedy postup *non lege artis*, na který předkládaný článek klade důraz, může zakládat hned několik druhů právní odpovědnosti. Neexistuje žádný předpis, který by souhrnně na jednom místě uváděl všechny druhy právní odpovědnosti, které mohou při výkonu povolání lékaře nastat. Mach uvádí šest základních druhů právní odpovědnosti, a to trestní, občanskoprávní, pracovněprávní, správní, disciplinární a smluvní.² Jediné protiprávní jednání lékaře může být předmětem jak trestního řízení, disciplinárního řízení i civilního řízení apod. Důležité je určit, jaká mají tato řízení mezi sebou vzájemný vztah a zda se jistým způsobem vzájemně ovlivňují.³

Obecné předpoklady vzniku právní odpovědnosti lze shrnout jako omisivní či komisivní jednání lékaře, které je protiprávní, škodlivý následek, příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem a zavinění.⁴

Výše uvedené předpoklady vzniku právní odpovědnosti musí být v případě dovozování trestní odpovědnosti lékaře splněny vždy, přičemž jejich naplnění prokazuje státní zástupce. U ostatních druhů odpovědností platí výše uvedené s různými specifiky a odchylkami pro daný druh právní odpovědnosti. Například v občanskoprávním řízení (zejména v řízení o náhradě škody) musí být tyto podmínky naplněny taktéž, nicméně zásadní rozdíl je třeba spatřovat v rozložení důkazního břemene, neboť zde prokazuje

² MACH, Jan. *Medicína a právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 59. ISBN 80-7179-810-X.

³ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vyd. Praga: C. H. Beck, 2019, s. 373. ISBN 978-80-7179-318-2.

⁴ STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. *Právní odpovědnost v medicíně*. Praha: Galén, 1998, s. 24. ISBN 80-85824-88-4.

tři ze čtyř podmínek žalobce. Jediné, co žalobce neprokazuje, je zavinění. Přísluší straně žalované, aby se vyvinila tím, že prokáže, že škodu nezavinila.⁵

2.1 Protiprávní jednání

K porušení právní povinnosti může u lékaře dojít různými způsoby, nicméně jedním z typických protiprávních jednání je situace, kdy lékař nepostupoval *lege artis*. Ač je tento pojem zcela běžně užíván jak v soudních rozhodnutích, tak v doktrinálních publikacích, platná právní úprava jej krom vyhlášky č. 618/2006 Sb., kterou se vydávají rámcové smlouvy (kde je používán k vymezení povinnosti poskytovatele zdravotnických služeb poskytovat zdravotní službu *lege artis*), explicitně nezmiňuje.

Porušení právní povinnosti nemůže být v rozsudku či v obžalobě vysvětleno pouze jako postup *non lege artis*, poněvadž takový pojem právní předpisy neznají. Je nutné uvést konkrétní ustanovení konkrétního právního předpisu, které bylo porušeno⁶, včetně specifického podrážení vytykaného jednání lékaře pod tuto normu. Pouze za takových okolností může být konstatováno, že došlo k porušení právní povinnosti lékaře.

Za definici *lege artis* je všeobecně považováno ustanovení § 4 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, jež definuje náležitou odbornou úroveň, kterou se rozumí „*poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti*“.⁷ Tato definice do jisté míry vychází z usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005, ve kterém bylo mimo jiné dovozeno, že chyba v diagnóze nemusí mít charakter *non lege artis*, neboť důležité je vždy posouzení, zda došlo k využití dostupných diagnostických metod, přičemž postup lékaře se musí hodnotit *ex ante*, tedy na základě informací, které měl v daný čas lékař k dispozici, nikoliv až z pohledu zohledňujícího výsledek daného zákroku.⁸ Definice pak byla potvrzena nálezem Ústavního

⁵ MACH, Jan. *Lékařa právo*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 44. ISBN 978-80-247-3683-9.

⁶ PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 23. ISBN 978-80-247-5126-9.

⁷ § 4 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.

soudu ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 1/12, který dovodil, že je vyvážená a v souladu s ústavním pořádkem.⁹

Porušení právní povinnosti spočívající v postupu *non lege artis* je jednou z nejkomplikovanějších otázek, kterou je nutné v rámci řízení (ať už trestního či jiného) zodpovědět. Její komplikovanost spočívá zejména v tom, že ji není schopný erudovaně posoudit soudce, ale pouze expert na problematiku daného oboru, který vypracuje znalecký posudek.

2.2 Následek

Možných škodlivých následků, které mohou v případě jednání *non lege artis* nastat, je celá řada, přičemž tím nejfatálnějším je smrt pacienta. Méně závažný následek pak představuje ublížení na zdraví.

Trestní zákoník definuje ublížení na zdraví ve výkladovém ustanovení § 122 odst. 1 zákona č. 40/2009, trestního zákoníku (dále jen „TZ“), přičemž porucha zdraví nebo jiné onemocnění musí trvat nikoli jen krátkou dobu.¹⁰ Uvádí se, že nikoli krátká doba trvá minimálně 7 dní.¹¹ Aby došlo k těžké újmě na zdraví, je třeba naplnit podmínky odst. 2 téže ustanovení, které opět operuje s neurčitým časovým určením, přičemž o těžkou újmu na zdraví se mimo výslovně zmíněné případy může jednat i tehdy, bude-li porucha zdraví či vážné onemocnění trvat delší dobu. Judikatura zde dovozuje, že se jedná o 6 týdnů kdy tato porucha zdraví nebo vážné onemocnění omezuje způsob života poškozeného.¹²

V případě lékaře provádějícího nutnou operaci není vždy snadné určit, jakým kritériím následek odpovídá, neboť i v případě, že lékař nijak nepochybí, u pacienta obvykle přetrvává nutnost určité rekonvalescence. Východiskem pro posuzování ublížení na zdraví zajisté nemůže být stav absolutního zdraví, ale ani stav před poškozením. Jediným východiskem, který považuje autorka tohoto článku za legitimní, je teoretický stav pacienta, ve kterém by se nacházel, kdyby lékař nijak nepochybil. Je však zřejmé, že tento stav

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. Pl.ÚS 1/12.

¹⁰ § 122 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb, trestní zákoník.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel, František PŮRY a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1316. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹² DRAŠTIK, Antonín, Robert FREMR a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl (§ 1–232)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 784. ISBN 978-80-7478-790-4.

lze odhadnout jen přibližně a s velkými obtížemi, přihládneme-li ke složitosti medicíny a následkům, které není možné vyloučit ani v případě správně provedené operace.

Doba trvání poškození bude důležitá zejména pro určení, zda aplikujeme trestní zákoník. Pakliže porucha zdraví trvá méně než 7 dní, nebude se jednat o trestný čin ublížení na zdraví a trestněprávní odpovědnost lékaře by zde vůbec nenastoupila.

Nelze však opomenout také tzv. ohrožovací delikty, kde k samotnému porušení zákonem chráněných hodnot dojít vůbec nemusí. Typickým ohrožovacím deliktem v rámci trestního práva je například neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 2 T'Z. Stejně tak u disciplinární odpovědnosti není vždy nutné, aby došlo k poruše, ale stačí, že hrozí reálné nebezpečí, že taková porucha vznikne.

2.3 Příčinná souvislost

Prokázání příčinné souvislosti představuje spolu s otázkou protiprávnosti (zejména u postupu *non lege artis*) nejkomplikovanější a nejproblematictější aspekt daných řízení, přičemž není možné vyvodit, že z postupu *non lege artis* automaticky vyplývá příčinná souvislost s následkem.¹³ Znalec tedy musí posuzovat nejen to, zda lékař jednal v souladu s *lege artis*, ale i pokud dojde k závěru, že nikoliv, je povinen také posoudit existenci kauzálního vztahu mezi příčinnou a následkem.

Medicína se řadí mezi natolik komplexní a spletité disciplíny, že s ohledem na závažnost stavu pacienta mohou znalci jen velice obtížně a pouze zřídka-kdy potvrdit s kategoričnou jistotou, že příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a následkem byla bezpečně prokázána.¹⁴

Na příčinnou souvislost bude třeba nahlížet odlišně v případě řízení trestního a řízení ostatních (zejména civilního).

Ještě poměrně nedávno platilo shodně pro trestněprávní i občanskoprávní odpovědnost lékaře, že příčinná souvislost musí být prokázána nepochybně,

¹³ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 134. ISBN 978-80-7357-643-1.

¹⁴ STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. *Právní odpovědnost v medicíně*. Praha: Galén, 1998, s. 25. ISBN 80-85824-88-4.

nestačila pouhá pravděpodobnost. Tento striktní požadavek deklaroval Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90,¹⁵ přičemž následná rozhodnutí se většinově tohoto přístupu držela.

Mezi typické příklady tohoto striktního přístupu můžeme řadit také rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.¹⁶ Naopak k odlišnému názoru dospěl soud v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 216/2009, když odmítl dovolání žalované, ačkoliv znalci zde jednoznačnou souvislost nepotvrdili, ale krajský soud přesto odpovědnost dovodil, aniž by příčinná souvislost byla nepochybně prokázána.¹⁷ Na těchto dvou rozhodnutích je zajímavá zejména jejich diskontinuita, kterou soud přesvědčivě neodůvodnil. Paradoxně se může jevit také to, že obě věci rozhodoval senát složený z totožných soudců, přičemž časový odstup mezi rozhodnutími činí pouze přibližně jeden rok.

Nové interpretace příčinné souvislosti se zdravotnické právo dočkalo zejména v usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08, kde Ústavní soud konstatoval, že prokázání příčinné souvislosti najisto se v těchto věcech jeví nereálné, nedosažitelné, ba až vyloučené.¹⁸ S ohledem na tuto argumentaci pak v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014, sp. zn. 25 Cdo 1628/2013, Nejvyšší soud dovodil, že v civilním řízení dostačuje k učinění závěru o příčinné souvislosti prokázat pravděpodobnost 70 – 80 %.¹⁹ Tímto krokem jsme se více přiblížili zahraničním právním řádům, konkrétně právu rakouskému, švýcarskému, anglickému a skotskému, kde v civilních sporech platí pravidlo, že při dokazování příčinné souvislosti postačuje pacientovi pouhá převažující pravděpodobnost.²⁰

Tyto závěry jsou však použitelné pouze pro řízení civilní, neboť v trestním řízení musí soud stále důsledně trvat na tom, aby byla příčinná souvislost prokázána s naprostou jistotou. Pakliže bychom se drželi procentuálního vyjádření, tak jakékoliv nižší číslo než 100 % by představovalo pro trestní

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 216/2009.

¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014, sp. zn. 25 Cdo 1628/2013.

²⁰ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 147. ISBN 978-80-7357-643-1.

právo nepřijatelný výsledek. Opačný přístup by byl v rozporu se zásadou presumpce nevinu, konkrétně s dílčím pravidlem *in dubio pro reo*, tedy v pochybnostech ve prospěch obviněného.²¹ Nebylo by účelné ani spravedlivé, kdyby došlo ke kriminalizaci lékaře tam, kde absentuje jednoznačné prokázání, že kdyby nejednal *non lege artis*, tak by újma na zdraví nebo smrt nenastala.

2.4 Zavinění

Existence zavinění představuje čtvrtý předpoklad pro vznik právní odpovědnosti. Zavinění jakožto vnitřní psychický vztah člověka k protiprávnímu jednání a nastalé škodě lze dále členit na úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou.²² Definice jednotlivých forem zavinění podává TZ i zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, přičemž lze konstatovat, že trestní právo je v této oblasti nejpracovanější a nejpodrobnější.²³

Požadavek zavinění je nutný pro určení právní odpovědnosti trestní, odpovědnosti za přestupek i pracovněprávní odpovědnosti. U občanskoprávní odpovědnosti je zavinění podmínkou obecné odpovědnosti za škodu, nicméně v určitých případech může odpovědnost v civilním právu nastat i nehledě na zavinění, a to tehdy, když by byly zdravotní služby poskytovány na základě smluvního vztahu, přičemž by nastoupila odpovědnost smluvní, jež je postavena na principu objektivním.²⁴

Úmyslné formy zavinění jsou ve vztahu k poškození zdraví pacienta výjimečné²⁵, zcela převažuje zavinění ve formě nedbalosti, přičemž komplikované zejména zůstává rozlišení vědomostní složky.

²¹ KALVODOVÁ, Věra, Milana HRUŠÁKOVÁ a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 81. ISBN 978-80-210-8072-0.

²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 221. ISBN 978-80-7502-236-3.

²³ STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. *Právní odpovědnost v medicíně*. Praha: Galén, 1998, s. 28. ISBN 80-85824-88-4.

²⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 377. ISBN 978-80-7179-318-2.

²⁵ STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. *Právní odpovědnost v medicíně*. Praha: Galén, 1998, s. 26. ISBN 80-85824-88-4.

3 TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST LÉKAŘE A JEJÍ INTERAKCE S JINÝMI TYPY ODPOVĚDNOSTÍ

Zásadně platí, že jednotlivé odpovědnosti se projednávají ve vzájemně nezávislých řízeních. V rámci článku došlo k naznačení obecných předpokladů vzniku odpovědnosti lékaře, nicméně je třeba mít stále na paměti, že jednotlivé předpoklady pro vznik právní odpovědnosti se hodnotí pro každou oblast práva odlišně, používají se rozdílné zásady a různě se posuzují také důkazy. Je zcela běžné, že u lékaře bude shledána například odpovědnost disciplinární, nikoliv však trestní, ač se v obou řízeních projednával totožný skutek.

Trestní právo by mělo být vždy v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe uplatňováno až tehdy, když selže primární ochrana daná normami jiných právních odvětví.²⁶ I pokud budou po formální stránce naplněny znaky trestného činu, je nutné brát zřetel také na to, zdali je případ společensky škodlivý do té míry, že nestačí uplatnění jiné právní odpovědnosti.²⁷ Zejména pro lékaře, kteří se obvykle dopouštějí ublížení na zdraví z nedbalosti, je toto pojetí klíčové, neboť mohou namítat, že jiný druh odpovědnosti (zejména občanskoprávní či disciplinární) by zcela dostačoval.

Vyvození trestněprávní odpovědnosti představuje pro lékaře nejcitelnější zásah do jeho práv, neboť pouze v rámci trestního řízení může být uložen trest odnětí svobody.²⁸ Existují však mnohé další důvody, proč je trestní řízení pro lékaře negativní jevem, a to i když je nakonec zproštěn obžaloby. Zahájení trestního stíhání proti lékaři veřejnost obvykle bedlivě sleduje²⁹, což nepříznivě dopadá na lékařovu psychiku a může negativně ovlivnit výkon jeho profese.

3.1 Občanskoprávní odpovědnost lékaře a její vztah k trestněprávní odpovědnosti

Vztahy mezi řízeními jsou poměrně oddělené, důležitou návaznost je nutné spatřovat u trestněprávní a občanskoprávní odpovědnosti díky ustanovení § 135 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, které hovoří

²⁶ § 12 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1 2011, sp. zn. 5 Tdo 1533/2010.

²⁸ MACH, Jan. *Lékař a právo*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 41. ISBN 978-80-247-3683-9.

²⁹ MACH, Jan. K problematice kriminalizace lékařů v České republice. *Zdravotnická a právo*, 2011, roč. XV, č. 11, s. 25–26.

o vázanosti civilního soudu odsuzujícím rozsudkem o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal. Tato vázanost funguje jen jednostranně a pouze u odsuzujícího rozsudku.³⁰ V takových případech by civilní soud již nemohl projednávat, kdo postup *non lege artis* způsobil, či zda vůbec nastal, ale zabýval by se zejména stanovením výše škody.

Patrně nejčastější odpovědnostní vztah v oblasti civilního práva představuje obecná odpovědnost za škodu. Odpovědnost za škodu nikdy nemá zaměstnanec zdravotnického zařízení, pakliže nedošlo k tzv. excesu, tedy situaci, kdy by lékař zcela zjevně překročil rámec svých pracovních povinností. Za pochybení zaměstnance je odpovědný jeho zaměstnavatel, tedy zdravotnické zařízení, přičemž lékař bude muset v důsledku svého neopatrného jednání nahradit škodu zaměstnavateli v rámci odpovědnosti pracovněprávní.³¹ V pracovněprávních vztazích je náhrada škody způsobené z nedbalosti limitována na maximální hodnotu čtyřapůlnásobku průměrného měsíčního výdělku lékaře před incidentem.³²

Odpovědnosti za škodu na zdraví lze uplatnit jak v civilním řízení, tak v trestním řízení, pokud je vedeno v tzv. adhezním řízení. Každé z těchto řízení má svá specifika, která zásadně určují průběh řízení a postavení poškozeného. Civilní řízení je založeno na rovnosti stran, kdežto v případě adhezního řízení mají oběti právo na poskytnutí odborné pomoci, ať už psychologické, sociální či právní³³, práva na ochranu před druhotnou újmou apod. Zvýhodněnou pozici poškozeného lze spatřovat také vzhledem k důkaznímu břemenu, neboť poškozeného netíží povinnost důkazní stejným způsobem jako v občanskoprávním sporu.

3.2 Disciplinární odpovědnost lékaře a její vztah k trestněprávní odpovědnosti

Pakliže tentýž čin naplňuje skutkovou podstatu určitého trestného činu, ale zároveň i disciplinárního deliktu, je možné vést proti lékaři obě řízení,

³⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I); Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 668. ISBN 978-80-7478-986-1.

³¹ PRUDIL, Lukáš. *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských oborů, 2006, s. 12. ISBN 80-7013-433-X.

³² § 257 odst. 2 zákona č. 262/2006, zákoníku práce.

³³ § 4 zákona č. 45/2013, zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

aniž by došlo k porušení zásady *ne bis in idem*.³⁴ Je tedy reálné, že lékař bude postihnut jak v rámci trestního, disciplinárního, ale třeba i občanskoprávního řízení, neboť každé právní odvětví chrání jiné společenské zájmy.

Disciplinární pravomoc je ČLK (stejně jako Česká lékárnická a Česká stomatologická komora) oprávněna uplatňovat dle § 2 odst. 2 písm. f zákona č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře (dále jen „komorový zákon“). Jako nepopiratelnou výhodu autorka tohoto textu spatřuje v tom, že kárná provinění rozhoduje v rámci ČLK profesní komise složená opět jen z lékařů, kteří jsou schopni situaci posoudit nejen velmi erudovaně, ale také s ohledem na specifika daného povolání.

Disciplinární řízení však skýtají také mnoho problémů a nedokonalostí, neboť často dochází k situacím, že disciplinární rozhodnutí působí nepřesvědčivě, nesprávně poučuje o opravných prostředcích apod.³⁵ Tyto neduhy dle autorky netkví ve špatném rozhodování o skutku samotném, ale projevuje se zde zejména nedostatek právních znalostí a jistá nezkušenost s formulací vlastních argumentačních závěrů.

Další problém spočívá v nedostatečné úpravě disciplinárního řádu ČLK. Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 21. 7. 2010, sp. zn. 3 Ads 74/2010, konstatoval, že věcná působnost disciplinárního řádu je poměrně nedostatečně vymezena, a to zejména proto, že komorový zákon „*neuvádí, v jakém poměru je tento vnitřní předpis ke zákonné úpravě disciplinárního řízení, resp. co má být jeho obsahem a jaká ustanovení zákona má disciplinární řád provádět*“.³⁶ Nejvyšší správní soud však následně uvedl, že v daném řízení mu nepřisluší pravomoc provádět abstraktní kontrolu vnitřního předpisu ČLK.

4 PROBLEMATIKA NADUŽÍVÁNÍ TRESTNÍHO PRÁVA VE ZDRAVOTNICTVÍ

Ze statistických údajů poskytovaných Českým statistickým úřadem bohužel nelze zjistit počet trestních oznámení podaných proti lékařům, protože

³⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 21. 11. 2000, ve věci *Lukšob v. Rakousko*, sp. zn. 37075/97.

³⁵ MACH, Jan. Trestní, nebo disciplinární řízení? Co přinesl seminář předsedů revizních komisí a čestných rad OSL ČLK. *Tempus Medicorum*, 2009, č. 10, s. 22. ISSN 1214-7524.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2010, sp. zn. 3 Ads 74/2010.

statistiky nerozlišují pachatele dle jejich profese. Přední čeští odborníci³⁷ na problematiku medicínského práva se však shodují, že počty trestních oznámení podaných na lékaře stále vzrůstají

V Americe a západní Evropě naopak převažují žaloby na náhradu škody.³⁸ Ačkoliv bylo výše jednoznačně uvedeno, že trestní právo by se mělo uplatňovat jen jako prostředek *ultima ratio*, čeští pacienti řeší svou nespokojenost s výkonem lékaře obvykle právě podáním trestního oznámení, což je jev nekorespondující s trendy nastolenými ve vyspělých zahraničních státech.

Důvody, které vedou pacienty k tomuto postupu, spatřuje autorka článku zejména ve skutečnosti, že podání trestního oznámení je velmi snadný úkon, který může být učiněn jak ústně i písemně a nevyžaduje téměř žádné právní znalosti, zatímco při podání civilní žaloby se pacienti budou častěji uchýlovat k pomoci advokátů, což samozřejmě v případě neúspěchu znamená povinnost hradit jejich zastoupení.

Trestněprávní řešení však není finančně ekonomičtější pouze v souvislosti se zastoupením, ale zcela zásadně se projeví také při zpracovávání znaleckého posudku, který bude (jak vyplývá z textu výše) zcela nutný a jehož vypracování se může pohybovat v řádech desetitisíců. V trestním řízení postupují orgány činné v trestním řízení dle § 2 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), na základě úřední povinnosti, tudíž i opatření znaleckých posudků spadá do jejich kompetence.

V textu výše bylo také uvedeno, že v trestním řízení jsou orgány činné v trestním řízení povinny shromáždit veškeré důkazy, nicméně v civilním řízení pacientovi nikdo s jeho důkazním břemenem nepomůže.

Další nesporné pozitivum je, že podáním trestního oznámení vlastně pacient nic neriskuje, neboť i v případě, že řízení nedopadne dle jeho představ a lékař je zproštěn obžaloby, civilní soud není takovým rozsudkem vázán a pacientovi nic nebrání v podání civilní žaloby.

³⁷ Viz MACH, Jan. *Lékař a právo*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 18. ISBN 978-80-247-3683-9; CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Olga SOVOVÁ a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, 283 s. ISBN 80-86199-75-4.

³⁸ MACH, Jan. *Lékař a právo*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 18. ISBN 978-80-247-3683-9.

Poslední důvod je čistě psychologický³⁹, i přesto si však autorka tohoto článku troufá odhadovat, že hraje nejdůležitější roli. Pacienti (a ještě častěji jejich pozůstalí příbuzní) jednají často pod velkým náparem emocí a jejich prvotní touhou je co nejvíce potrestat lékaře, přičemž nejlepší nástroj k dosažení tohoto cíle vidí právě v trestním právu.

Je však třeba si uvědomit, že kriminalizace lékařů je vysoce nebezpečný a nežádoucí jev. I když by trestní řízení ve většině případů skončilo zproštěním lékaře, tato skutečnost již nenapraví, že celý proces pro lékaře jistě představoval velmi negativní zkušenost provázenou řadou obtíží, které se mohou v budoucnu nepříznivě projevit na jeho ochotě rozhodovat se statečně v situacích, kdy ke zlepšení stavu pacienta bude nutné aplikovat riskantnější postup. Autorka tohoto článku se zcela ztotožňuje s výrokem profesora Jiráska, předního českého chirurga, který pronesl, že „*běda bude pacientovi, až lékař přestane být sebevědomě odvážným a začne být právnícky opatrným*“.⁴⁰

Z tohoto důvodu je autorka článku přesvědčena, že v méně závažných případech by bylo vhodné využívat odlišných prostředků. Uspokojivé řešení by mohla poskytovat cesta disciplinární odpovědnosti, kdy po podání trestního oznámení by došlo k odevzdání věci ke kárnému projednání dle § 159a odst. 1 písm. b trestního řádu. V případě zahájení trestního stíhání lékaře by po aplikaci zásady subsidiarity trestní represe mohl státní zástupce dospět k závěru, že skutek není trestný činem pro nedostatek společenské škodlivosti, ale mohl by být projednán jako disciplinární delikt.

Aby takové řešení představovalo dostatečně efektivní možnost, bylo by žádoucí rozšířit možné postihy, které lékaři v rámci kárného řízení mohou být uděleny. Nynější výčet obsahuje pouze § 13 odst. 3 a § 18 odst. 3 komorového zákona, přičemž Mach navrhuje rozšířit jej minimálně o možnost rekvalifikačních kurzů, přezkoušení a povinnost pracovat pod vedením zkušenějšího kolegy.⁴¹ Hledání těchto alternativ považuje autorka textu za přínosné, neboť zvyšuje kvalifikaci lékaře a má tak pozitivní dopad nejen na něj, ale i na celou společnost.

³⁹ DOLEŽAL, Tomáš a Adam DOLEŽAL. Otázky úpravy právní odpovědnosti zdravotnických pracovníků – několik úvah k aktuálním tématům. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 436. ISSN 1210-6410.

⁴⁰ MACH, Jan. K problematice kriminalizace lékařů v České republice. *Zdravotnictví a právo*, 2011, roč. XV., č. 11, s. 25–26.

⁴¹ Ibid.

Účelem trestního práva by totiž nemělo být v prvé řadě potrestání pachatele (nehledě na to, že lékař se do role pachatele může dostat prakticky denně), ale postarat se o to, aby k protiprávnímu jednání (v tomto případě zejména k jednání *non lege artis*) docházelo co nejméně. Cílem pacientů by nikdy neměla být na prvním místě represe, ale zejména reparace.

5 ZÁVĚR

Poškození ve zdravotnických sporech nepamatují na to, že trestní právo představuje *ultima ratio*. Je tedy na orgánech činných v trestním řízení, aby pamatovaly, že existuje možnost odevzdání věci ke kárnému projednání a aby důsledně dbali na zásadu subsidiarity trestní represe.

Autorka tohoto článku se domnívá, že trestní právo disponuje různými instituty, kterými může tuto problematiku korigovat (počínaje výše naznačenou možností odevzdání věci například až po okolnosti vylučující protiprávnost), nicméně tyto instituty většinou nikterak neřeší nežádoucí důsledky vedení trestního řízení, které se mohou negativně projevit v sebevědomí a další kariéře lékaře, což nepříznivě ovlivní nejen jeho samotného, ale společnost jako takovou.

Ač si tyto problémy ČLK a odborná veřejnost uvědomuje⁴², jejich řešení není snadné a dle autorky nespočívá ani tak ve změnách trestněprávních předpisů, ale zejména ve zkvalitnění disciplinárních řízení a samotných disciplinárních rozhodnutí, která by měla být dostatečně přesvědčivá, přičemž musí být důsledně pamatováno na procesní práva všech zúčastněných. Mnohem lepší řešení také představuje cesta občanskoprávní, neboť právě ta může reálně poškozeným nejvíce pomoci, aby díky případným finančním prostředkům lépe překonali složité životní období spojené s újmou na jejich zdraví (či zdraví jejich blízkých).

Ideální řešení by však představovalo nenásilné seznamování široké veřejnosti s touto problematikou, aby si občané utvořili relevantní názor ještě před tím, než se případně dostanou do obdobné těžké situace. Pakliže všichni budeme

⁴² Viz vyjádření prezidenta ČLK ve Zdravotnických novinách, že „dosavadní praxe je neuspokojivá, soudy jsou zavaleny trestními oznámeními na lékaře, ač trestní stíhání by měla být poslední možnost.“

pamatovat na to, že cílem by neměla být represe, ale zejména reparace, lékaři nebudou mít důvod bát se vykonávat své vlastní povolání.

Literatura

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Olga SOVOVÁ a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, 283 s. ISBN 80-86199-75-4.
- DOLEŽAL, Tomáš a Adam DOLEŽAL. Otázky úpravy právní odpovědnosti zdravotnických pracovníků – několik úvah k aktuálním tématům. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 436. ISSN 1210-6410.
- DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl (§ 1–232)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 1490 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 212 s. ISBN 978-80-7357-643-1.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.
- KALVODOVÁ, Věra, Milana HRUŠÁKOVÁ a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 503 s. ISBN 978-80-210-8072-0.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l); Zákon i rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- MACH, Jan. K problematice kriminalizace lékařů v České republice. *Zdravotnictví a právo*, 2011, roč. XV, č. 11, s. 25–26.
- MACH, Jan. *Lékař a právo*. Praha: Grada Publishing, 2010, 320 s. ISBN 978-80-247-3683-9.
- MACH, Jan. *Medicína a právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, 257 s. ISBN 80-7179-810-X.
- MACH, Jan. Trestní, nebo disciplinární řízení? Co přinesl seminář předsedů revizních komisí a čestných rad OSL ČLK. *Tempus Medicorum*, 2009, č. 10, s. 22. ISSN 1214-7524.
- PRUDIL, Lukáš. *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských oborů, 2006, 77 s. ISBN 80-7013-433-X.

PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. Praha: Grada Publishing, 2013, 232 s. ISBN 978-80-247-5126-9.

STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. *Právní odpovědnost v medicíně*. Praha: Galén, 1998, 352 s. ISBN 80-85824-88-4.

ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 460 s. ISBN 978-80-7179-318-2.

Contact – e-mail

432832@mail.muni.cz

Význam vybraných soukromoprávních ustanovení pro princip subsidiarity trestní represe

Pavel Kotlán

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V předkládaném článku je na vybraných soukromoprávních ustanoveních prezentován jejich vliv na princip subsidiarity trestní represe. Pozornost je věnována trestní odpovědnosti právnických osob, podezřelému ze spáchání ekonomického trestného činu, který je majitelem obchodní společnosti, a nedbalému přístupu poškozeného podvodnou trestnou činností. Pochybnosti o dostatečném respektování principu subsidiarity trestní represe vyvstávají u právnické osoby v případě jednání před vznikem právnické osoby a u nefunkční obchodní společnosti. Společenská škodlivost nemusí být naplněna u osoby, která se dopustila protiprávního jednání vůči společnosti, jejímž je ovšem vlastníkem. Nedodržení náležitě opatrného přístupu dle příslušných ustanovení občanského zákoníku poškozeným trestným činem může mít rovněž vliv na uplatnění trestního práva, působícího jako ultima ratio. Tyto různorodé příklady ukazují význam soukromoprávních institutů pro trestní odpovědnost.

Keywords in original language

Trestný čin; společenská škodlivost; soukromé právo; ultima ratio.

Abstract

In the article is presented on the selected provisions of private law what is its influence on the principle of subsidiarity of criminal repression. The attention will be paid to criminal liability of legal entities, to the suspected of a economic crime who is the proprietor of company and to the negligent attitude of the aggrieved by the fraudulent criminal act. The doubts about sufficient respect to the principle of subsidiarity of criminal repression

is connected with the action of legal person before its constitution and in the case of “unfunctional” company. Social harmfulness is not (always) fulfilled if the person committed an economic crime against own company. Breach of statutory duty of due diligence (defined by Civil Code) by aggrieved can influence application of criminal law as ultima ratio too. These miscellaneous examples show the importance of the institutes of private law for criminal liability.

Keywords

Crime; Social Harmfulness; Private Law; Ultima Ratio.

1 ÚVOD

Článek se zamýšlí nad některými aspekty materiálního vyjádření zákonných znaků trestného činu. Bývá zvykem zohledňovat při aplikaci subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 tr. zákoníku pouze následek trestného činu (škodu), avšak dosah formálně-materiálně chápaného trestného činu je širší a týká se i ostatních znaků. To bude prezentováno na vybraných problémech, které jsou spojeny se soukromoprávní úpravou, tedy na objektivních měřítcích právního jednání „běžné“ osoby (§ 4 odst. 1 OZ) a profesionála (§ 5 odst. 1 OZ) ve vztahu k podvodné trestné činnosti, na protiprávním jednání „majitele“ obchodní společnosti vůči této společnosti, na trestní odpovědnosti právnické osoby před jejím vznikem a konečně na trestní odpovědnosti právnické osoby nefunkční.

2 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V SYSTÉMU PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Právní odpovědnost, tedy právní povinnost nést zákonem stanovené nepříznivé právní následky protiprávní skutečnosti, je jednou ze základních kategorií práva. V rámci odpovědnostního systému je pro vymezení trestní odpovědnosti nejpodstatnější její definování jak odpovědnosti individuální a její zařazení do odpovědnosti veřejnoprávní.

Pojem individuální odpovědnosti nutno v případě trestní odpovědnosti právnické osoby ovšem chápat tak, že právnická osoba, co by zpravidla

kolektiv osob fyzických, je odpovědná jen tehdy, je-li možné činit odpovědnou určitou fyzickou osobu (individuum). Možná by bylo možné říci, že trestní odpovědnost právnických osob je spíše než striktně individuální, jednosměrně kolektivní – tj. kolektiv lze činit odpovědným za protiprávní jednání individua, ale dovozovat odpovědnost individua za protiprávní jednání proto, že je přičitatelné kolektivu, nelze.

S ohledem na shodný účel různých typů veřejnoprávní odpovědnosti a naopak rozdílný účel veřejnoprávní a soukromoprávní odpovědnosti, se pak trestní odpovědnost buď uplatní nebo nikoliv. Pokud tedy slouží vyvození právní odpovědnosti korektivní spravedlnosti, tj. má za účel narovnání vztahu soukromých osob (tj. zejména náhradu škody), jedná se o *soukromoprávní odpovědnost*; uplatnění celospolečenské spravedlnosti, které má charakter trestu, je *veřejnoprávní odpovědností*.¹

Není ovšem důvod proto, aby se vedle odpovědnosti veřejnoprávní/trestní neuplatnila odpovědnost soukromoprávní, sledující jiný účel. To znamená, že subjekt, který je sankcionován trestním právem (trestem), může být, a častokrát také bývá, povolán k odpovědnosti soukromoprávní (náhradě škody). Na tom nic nemohou změnit ani určité tendence zahrnovat do náhrady škody prvky trestání (tzv. *punitive damages*)² anebo nesprávné dovozování, že uplatnění/možnost soukromoprávní obrany má vliv na trestní odpovědnost resp. že znamená beztrestnost.³

3 ZÁKLADY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Při definování základů trestní odpovědnosti vycházím z pozice formálně materiálního pojetí „brněnské školy“ resp. jsem dospěl k obdobnému závěru: jediným základem trestní odpovědnosti je **trestný čin** (čin soudně

¹ K tomu viz blíže JANEČEK, Václav. *Kritika právní odpovědnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2017; a ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*. Bratislava: Pravda, 1979, zejména s. 113–123.

² O nebezpečných důsledcích takového přístupu viz GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 37–66.

³ Chybnost argumentace v tomto směru jsem se pokusil reflektovat v: KOŤLÁN, Pavel. *Princip subsidiarity trestní represe a judikatura Nejvyššího soudu ČR*. In: *Dny práva 2017–Days of Law 2017. Část IX*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 151–152.

trestný), jehož formální znaky nutno vykládat materiálně, tj. prostřednictvím nich se projevující *společenskou škodlivostí*.⁴

Dovolím si však toto východisko poněkud modifikovat resp. domyslet do praktických důsledků. Vymezení subsidiárně požímané trestní odpovědnosti je v recentní právní úpravě dáno především § 12 odst. 2 tr. zákoníku: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*“. Tato formulace je však nejen vyjádřením formálně materiálního pojetí, nýbrž vytváří, jako samostatnou podmínku trestní odpovědnosti, nedostatečnost vyvození netrestní odpovědnosti (*sufficiens ratio*) – viz dikce „... *ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*“. Tímto legislativním prostředkem se, byť možná nezamýšleně, realizuje přiměřenost trestní sankce, a to i nezávisle na společenské škodlivosti.⁵ Jinými slovy, i ve vztahu k (dostatečně) společensky škodlivému skutku může být nevyvozena trestní odpovědnost, pokud je *sufficiens ratio* (odpovědnost podle jiných právních předpisů) dostatečná. Jaká jiná právní odpovědnost však může být v tomto smyslu dostatečná? Nejedná se tedy jen o hypotetickou situaci? Domnívám se, že nikoliv, a to minimálně z důvodu, se kterým zákonodárce (pravděpodobně) nepočítal: korekce trestní odpovědnosti právnických osob.

Naproti tomu nutno odmítnout snahu vztahovat uplatnění „klasické“ soukromoprávní odpovědnosti, či dokonce pouhou možnost uplatnění, na (ne)vyvození odpovědnosti trestní. Jak již bylo řečeno, jedná se u veřejnoprávní odpovědnosti o jiný účel než u odpovědnosti soukromoprávní, a stěží tak lze najít příklad, kdy by odpovědnost soukromoprávní nahradila odpovědnost trestní.⁶

⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 165–211, Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2; KRATOCHVÍL, Vladimír. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2015, roč. 154, č. 7, s. 539–557; KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 trestního zákoníku. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*, 2018, č. 1, s. 1–6; KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*, 2018, č. 9, s. 206–214; KOTLÁN, op. cit., s. 140–144.

⁵ Blíže viz KOTLÁN, op. cit., s. 140–142.

⁶ Často tak argumentuje obviněný či jeho obhájce tehdy, je-li paralelně s trestním řízením veden soukromoprávní spor, zvláště je-li v něm obviněný neúspěšný. Např. obviněný z trestného činu poškození věřitele dle § 222 tr. zákoníku argumentuje tím, že poškozený úspěšně namítal relativní neúčinnost právního jednání dle § 589 a násl. občanského zákoníku (OZ).

Druhé „domyšlení“ formálně materiálního pojetí mě vede k závěru, že závěr Stanoviska Nejvyššího soudu⁷ (a na něj navazující judikatury), že „*bude aplikace zásady subsidiarity trestní represe a z ní vyplývajícího principu ultima ratio nepochybně vyloučena zejména v případech zvlášť závažných zločinů a zpravidla i u zločinů*“ není přesný. Kategorie trestných činů, které jsou vymezeny jako zločiny či zvlášť závažné zločiny, se odvíjí od trestní sazby (viz § 14 tr. zákoníku) a ta v případě ekonomické kriminality závisí především na způsobeném následku ve formě majetkové škody. Ovšem následek, jak bude podáno dále, není jediným znakem skutkové podstaty rozhodující o společenské škodlivosti skutku. Proto i skutek, jež vykazuje „deficit“ nedostatečné společenské škodlivosti v jiném zákonném znaku (než v *následku*), nelze považovat za trestný čin.

S účinností od 1. 1. 2012 byla zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob (TOPOZ)⁸ zavedena rovněž trestní odpovědnost právnické osoby. Ta je založena na konceptu tzv. **přičitatelnosti**. Pokud je tedy fyzickou osobou jednajícím za osobu právnickou (§ 8 odst. 1 písm. a) až d) a odst. 2 TOPOZ), v jejím zájmu či v rámci její činnosti (§ 8 odst. 1 TOPOZ), spáchán trestný čin, s výjimkou trestného činu uvedeného v § 7 TOPOZ, je přičten i osobě právnické.

Důležitým aspektem je, že zákonodárcem zvolená varianta trestní odpovědnosti právnické osoby je závislá na trestní odpovědnosti fyzické osoby do shora uvedené míry – tj. jako výraz přičitatelnosti. Proto se uplatní i tehdy, není-li zjištěna konkrétní fyzická osoba-pachatel (§ 8 odst. 3 TOPOZ), i tehdy je-li fyzická osoba-pachatel potrestána. Posledně zmíněný fakt, tedy souběžná přičitatelnost, zásadně odlišuje pojetí trestní odpovědnosti od odpovědnosti soukromoprávní.

Důsledkem konceptu přičitatelnosti je tak zvláštní forma odpovědnosti, jež nelze nazvat odpovědností subjektivní (za zavinění), ale ani přímo objektivní (za výsledek), byť posledně uvedené se podobá více. V podstatě jde o to, že pro trestní odpovědnost musí být objektivně splněny podmínky přičitatelnosti, přičemž jednou z nich je zaviněné trestněprávní jednání pachatele-fyzické osoby (podmínka zavinění se tak ve vztahu k právnické osobě-pachateli „objektivizuje“).

⁷ Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

⁸ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

4 VYBRANÉ PŘÍPADY VLIVU SOUKROMOPRÁVNÍCH USTANOVENÍ NA MATERIÁLNÍ STRÁNKU TRESTNÉHO ČINU

Na vybraných právních normách soukromého práva, zejména občanského zákoníku si nyní budeme prezentovat, jak lze chápat materiální naplnění zákonných znaků trestného činu resp. kdy lze oprávněně pochybovat o tomto naplnění.

4.1 Objektivní měřítko průměrného člověka (§ 4 odst. 1 OZ), objektivní měřítko profesionality (§ 5 odst. 1 OZ) a objektivní stránka trestného činu

Občanský zákoník definuje určité standardy jednání v soukromoprávních vztazích, které jsou zejména vyjádřeny ve dvou ustanoveních:

(1) V § 4 odst. 1 OZ je vytyčen standard „běžného“ jednání: *„Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat“*. Toto „objektivní měřítko průměrného člověka“ má formu vyvratitelné právní domněnky, takže je náhled na to, co lze považovat za standardní jednání, modifikováno konkrétními okolnostmi daného případu. Objektivní měřítko průměrného člověka je pak logicky i východiskem pro zaviněné jednání, co by klíčového prvku pro náhradu škody: *„Nejedná-li škůdce, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale“* (§ 2912 odst. 1 OZ).

(2) V § 5 odst. 1 OZ je formulováno „objektivní měřítko profesionality“: *„Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojená. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži“*. Tím je dáno pravidlo pro jednání podnikatele v rámci jeho činnosti/profese.

Objektivní stránku trestného činu obligatorně tvoří protiprávní skutečnost ve formě protiprávního jednání, jež je spojená s (předpokládaným) následkem příčinnou souvislostí. Jak se promítnou uvedené soukromoprávní standardy jednání do objektivní stránky trestného činu je nejviditelnější v případě skutkové podstaty trestného činu podvodu (§ 209 tr. zákoníku).

Ta je definována následovně: „*Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou*“. Lze-li uvedení v omyl, co by znak objektivní stránky, definovat jako uvedení se skutečností vědomě rozporného tvrzení, pak toto tvrzení (klam) musí v sobě obsahovat i určitou kvalitu, neboli, jinými slovy, klam musí vykazovat i materiální stránku. Vodítkem proto, jak najít hranici společensky škodlivé lži by mohla být právě shora nastíněná objektivní měřítko. Lež, kterou by oklamáný/poškozený mohl při dodržení soukromoprávního standardu jednání bez výraznějších obtíží rozeznat, není „kvalitní“/společensky škodlivou. Ostatně výklad trestněprávního vymezení znaku objektivní stránky *uvedení v omyl*, který by kvalitu lži nezohledňoval, by mohl vést k absurdnímu závěru, že každá lež, jež vedla klamaného k poskytnutí majetkového plnění (ve výši 5000 Kč a výše), je trestným činem podvodu. Vodítkem pro určení (trestněprávně) společensky škodlivé lži by mohlo být i rozhodnutí prvorepublikového Nejvyššího soudu k podvodnému jednání: „...nelze na první pohled a bez předchozího pátrání poznati a jež je způsobilé vyvolati nesprávnou představu a vzbuditi víru v pravdivost u oklamané osoby“.⁹ Klamavost by proto měla spočívat v jakési „skryté vadě“, nikoliv v klamu snadno odhalitelném.¹⁰

U trestného činu podvodu dle § 209 tr. zákoníku tak zpravidla není materiální stránka znaku skutkové podstaty *jednání* naplněna např. tehdy, pokud se poškozený cítí být oklamán tím, že mu byla zatajena právní vada na nemovitosti, která je ovšem zřejmá z veřejně přístupného katastru nemovitostí. U kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu dle § 211 tr. zákoníku, jež sankcionuje způsobení škody úvěrující společnosti v důsledku uvedení nepravdivých údajů žadatelem o úvěr (např. neověření zaměstnání a příjmu či finanční situace tvrzených zadluženým žadatelem), lze v určitých případech dovozovat nenaplnění znaku *jednání* z důvodu, že standardně profesionální postup úvěrující společnosti by lež odhalil.¹¹

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. NsZm II 395/26.

¹⁰ Požádá-li mě osoba nevalné existence v pokročilé noční hodině v restauračním zařízení o půjčku 10.000 Kč a já jí půjčím, stěží mi můžu tvrdit, že jsem byl, nebude-li mi půjčená částka „nečekaně“ vrácena, podvodně oklamán.

¹¹ Nebál bych se dokonce tvrdit, že odpovědná osoba ve společnosti se mohla za určitých okolností dopustit i trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 tr. zákoníku.

Aby byla naplněna materiální stránka *jednání*, nutno vyhodnotit i *význam lež*, a to dokonce i u základní skutkové podstaty úvěrového podvodu dle § 211 odst. 1 tr. zákoníku, která zdánlivě postihuje již samotné uvedení (kvalitní) leži v žádosti o úvěr (viz dikce: „*Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zjezeslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí...* “). Jen taková lež, která má význam pro úvěrujícího, zda úvěr poskytnout či nikoliv, lze totiž považovat za společensky škodlivou.¹²

Tyto „formálně materiální názory“ na objektivní stránku trestného činu podporují i nálezy Ústavního soudu, který uvádí, že trestní právo „*nemůže sloužit jako prostředek nabrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů*“¹³ či nálezy diskutující pojem lež: „*Je-li omyl definován jako rozpor mezi představou a skutečností u oklamaného, pak logicky nelze na straně oklamaného odhlížet od jeho sumy vědomostí o skutečnosti, ohledně níž je klamán, tedy od jeho způsobilosti být oklamán (nelze např. bez dalšího pomíjet možnost oklamaného omyl jednoduše eliminovat)*“.¹⁴ Obdobně pak judikuje Nejvyšší soud, že v případě, kdy „*poškozený svou zjevnou neopatrností, které se mohl snadno vyvarovat, přistoupil k nejisté finanční dispozici a vynaložil finanční prostředky, pak se s důsledky této nejistoty musí také vypořádat sám, a to za použití prostředků soukromého práva*“.¹⁵

Na druhé straně však v jiných rozhodnutích Nejvyšší soud dovozuje, že trestní odpovědnost nevyklučuje to, že si oklamán neověřil skutečný stav věcí, ačkoliv toho byl (při přiměřené opatrnosti) schopen.¹⁶ Mám za to, že rozdílnost těchto závěrů vyplývá z toho, že materiální stránka znaku *objektivní stránka* trestného činu není vůbec brána v úvahu. Interpretace společenské škodlivosti objektivní stránky prostřednictvím objektivního měřítka průměrného člověka/profesionála (§ 4 odst. 1 či § 5 odst. 1 OZ) by umožnila disporci odstranit a rozhodnout, které právní jednání klamajícího,

¹² Jak správně uvádí rozhodnutí Nejvyššího soudu trestní odpovědnost lze vyvodit jen v případě nepravdivého údaje rozhodujícího pro úvahu úvěrující osoby poskytnout úvěr. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 181/2016.

¹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I ÚS 4/2004.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 558/01.

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 486/2010.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 5 Tdo 1256/2003, Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1137/2015, Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 8. 2017, sp. zn. 4 Tdo 799/2017 aj.

při zohlednění konkrétních okolností případu, označit za trestné a které nikoliv.¹⁷

4.2 Obchodní podíl a objekt trestného činu

Právnícká osoba, co by subjekt práva mající právní osobnost, může v době své existence vlastnit určitý majetek (viz § 15 odst. 1 a § 118 OZ). Jelikož je však právnícká osoba fikcí, patří de facto (nikoliv de iure) majetek resp. výhody z něj vyplývající fyzickým osobám na právnícké osobě zainteresovaným. Jinými slovy by se dalo také říci, že majetek právnícké osoby je fakticky jakýmsi souhrnem majetkových práv těchto osob fyzických, jejichž práva jsou omezena zákonným omezením při dispozici s tímto majetkem.

Majetková práva fyzických osob ve vztahu k obchodní společnosti reprezentuje obchodní podíl. Ve smyslu § 31 zákona o korporacích č. 90/2012 Sb., ve znění zákona č. 458/2016 Sb. (dále ZOK) představuje (obchodní) podíl „účast společníka v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí“. Práva a povinnosti s podílem spojená svým rozsahem závisí zejména na typu obchodní korporace a dohodě mezi společníky a obchodní korporací.¹⁸ Pro zkoumaný problém jsou podstatná majetková práva, tj. právo na podíl na zisku a právo na podíl na likvidačním zůstatku. Obě práva jsou považována za „*právo společníků na reziduální výsledek hospodaření*“, tedy buď právo částečné a průběžné (podíl na zisku) nebo celé a konečné (podíl na likvidačním zůstatku).¹⁹ Podíl na zisku je tak pohledávkou společníka (případně dalších osob) za obchodní korporací, přičemž o rozdělení zisku rozhoduje zpravidla nejvyšší orgán společnosti (u kapitálové obchodní společnosti vždy). Podíl na likvidačním zůstatku je čistý majetkový zůstatek, po vypořádání likvidační podstaty a vyrovnání dluhů věřitelům.²⁰ Práva

¹⁷ Lze např. souhlasit s tím, že trestným činem podvodu dle § 209 tr. zákoníku může být vylákání plnění sdělením informací, jejichž pravdivost nemá poškozený objektivní možnost si ověřit. Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 6. 2018, sp. zn. 8 Tdo 630/2018; stejně tak je i z hlediska společenské škodlivosti dostatečným *uvvedení v omyl*, pokud pachatel vyvolal přesvědčivý dojem, že je zkušeným podnikatelem, i vůči osobě profesionála. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1641/2014.

¹⁸ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Miloš TOMSA. *Základy obchodního práva: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2014, s. 203.

¹⁹ Ibid., s. 212.

²⁰ Ibid., s. 207 a 212.

na podíl ze zisku či likvidačního zůstatku resp. výše takového podílu se odvíjí od znění společenské smlouvy (viz § 34 odst. 1 a § 38 odst. 3 ZOK), jinak je dáno zákonem podle typu obchodní společnosti (v případě akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným se podle zákona zisk/likvidační zůstatek rozdělí podle podílů společníků).²¹

Při zániku účasti společníka v obchodní společnosti (nejde-li o převod podílu nebo výkon rozhodnutí) má společník, jakožto kompenzaci,²² ve smyslu § 36 ZOK nárok na vypořádací podíl. Při smrti společníka je obchodní podíl předmětem dědění (přechod podílu), pokud to společenská smlouva nevyloučila.²³

Pokud tedy nestanoví zakladatelské oprávnění (společenská smlouva) jinak, odvíjí se majetková práva vůči obchodní společnosti od výše podílů jednotlivých společníků. To souvisí, jak se situací, kdy společnost existuje/vyvíjí činnost a je vyplácen podíl na zisku, tak i při ukončení činnosti (podíl na likvidačním zůstatku). V souladu s tím, je i zánik účasti společníka ve společnosti kompenzován vypořádacím podílem (s ohledem na výši jeho podílu) a jeho podíl po smrti je předmětem dědických nároků. Z toho rezultuje logický závěr, že společníkovi se 100% obchodním podílem náleží (neuvádí-li společenská smlouva jinak) veškerá majetková práva obchodní společnosti. Přirovnal bych obchodní společnost k jakési láhvi, jejímž obsahem je mnohobarevná tekutina, kdy každá barva reprezentuje zájem jedné z osob účastných na podnikání. V běžné situaci jsou barvy promíseny, avšak v určitém okamžiku lze odstředivou silou jednotlivé barvy od sebe oddělit (např. vyplacení podílu na zisku či likvidačním zůstatku). U jednočlenné obchodní společnosti je obsah tekutiny jednobarevný.

Objekt je hodnotou, které trestní právo poskytuje ochranu, tedy (abstraktní) celospolečenský (právní) statek. Pokud vztáhneme objekt v materiální slova smyslu na shora nastíněné úvahy o povaze majetku obchodní společnosti, musí v nás vzbudit pochybnosti o naplnění tohoto zákonného znaku situace, kdy jednání společníka směřuje vůči jeho vlastní společnosti. Osoba, která

²¹ K podílu na zisku viz zejména § 31, § 161 a § 350 ZOK, k podílu na likvidačním zůstatku § 37–38 ZOK (blíže i JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDOVÁ a Lenka ZACHARDOVÁ. *Likvidace obchodních společností*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 127–131).

²² ŠTENGLOVÁ, DĚDIČ, TOMSA, op. cit., s. 214.

²³ Viz § 42 ZOK; s tím, že u akciové společnosti je zákaz přechodu vyloučen.

provede protiprávní dispozici s majetkem společnosti, jejímž je ovšem vlastníkem (tj. patří jí 100% obchodní podíl), lze stěží považovat za pachatele trestného činu zpronevěry (§ 206 tr. zákoníku) či „nevěrné správy“ (§ 220/§ 221 tr. zákoníku). „Materiálně“/fakticky vlastně zasáhla, jak vyplývá z předchozího výkladu k obchodnímu podílu, jenom svá majetková práva. Ostatně, jak již uvádí prvorepubliková judikatura, „*podstatou zpronevěry a důvodem její trestnosti jest oklamání důvěry, kterou vkládá v poctivost pachatelovu osoba, jež mu dala věc v neomezenou skutečnou moc*“.²⁴ Situace, kdy někdo fakticky oklamal svou vlastní důvěru (statutární orgán jmenuje do funkce většinová vůle společníků), není po mém soudu hodna pozornosti trestního práva.

Argument převažující judikatury Nejvyššího soudu o rozdílnosti majetku právnické osoby (společnosti) a osoby fyzické („vlastníka“ společnosti) podporující závěr o její trestní odpovědnosti,²⁵ tedy vlastně úsudek o materiálním naplnění formálního znaku objektu, není ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku dostatečný. Nejvyšší soud se materiální stránkou objektu vlastně ani nezabývá. Kromě zmíněného faktu, že majetek obchodní společnosti je pro společníka (formálně) majetkem cizím, Nejvyšší soud argumentuje pro trestní odpovědnost také tím, že neoprávněná dispozice s majetkem obchodní společnosti nemusí ovlivnit jen tuto společnost, ale i subjekty jiné, vůči nimž má společnost závazky; zejména poškodit věřitele.²⁶ To ovšem nemá na trestní odpovědnost za majetkové poškození společnosti samo o sobě vliv, neboť nic nebrání tomu vyvodit trestní odpovědnost za trestné činy chránící věřitele či stát (viz např. trestné činy poškození věřitele dle § 222 tr. zákoníku nebo neodvedení povinných dávek dle § 241 tr. zákoníku). Vráťím-li se ke zmíněnému přirovnání o láhvi a tekutině, tak trestat společníka za útok na majetek společnosti, v níž má 100% obchodní podíl, je jako trestat kocourka za to, že vypije své mléko rovnou z láhve, nikoliv až poté, co mu jej nalijeme do příslušné misticčky. Veškerá majetková práva a celý čistý majetek („mléko“) v případě ukončení činnosti společníka ve společnosti

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 10. 1927, sp. zn. Zm II 325/27.

²⁵ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005, Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 15 Tdo 294/2009 a Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 5 Tdo 575/2013.

²⁶ Usnesení NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 124/2005 a Usnesení NS ČR, sp. zn. 15 Tdo 294/2009.

totiž stejně případně právě jemu („kocourkovi“). Neoprávněná dispozice tohoto společníka s majetkem společnosti je právě oním neslušným vypitím jeho mléka, nikoliv jeho přisvojením.

4.3 Převzetí jednání (§ 127 OZ) a subjekt trestného činu

Právní subjektivitu právnické osoby určuje její právní osobnost (pasivní status), tedy způsobilost k právům a povinnostem (§ 15 odst. 1 OZ). Právní osobnost má právnická osoba „od svého vzniku do svého zániku“ (§ 118 OZ). Vznik je přitom vázán na zápis do veřejného rejstříku (§ 126 odst. 1 OZ). Právnická osoba se však přirozeně formuje již před svým vznikem, tedy je ustavena zakladatelským právním jednáním – přijetím stanov nebo uzavřením jiné smlouvy (§ 122 a § 125 OZ); v případě obchodní společnosti je založena společenskou smlouvou (§ 8 ZOK).

Zákon umožňuje jednat jménem právnické osoby již před vlastním vznikem, avšak právnická osoba je z takového jednání zavázána jen tehdy, pokud účinky jednání do tří měsíců po vzniku převezme (§ 127 OZ). Smyslem institutu „převzetí“ je „garantovat jistotu těch, s kterými bylo takto jednáno“.²⁷ Vzhledem k tomu, že se v důvodové zprávě k občanskému zákoníku hovoří o právnické osobě, která je „teprve založena nebo dokonce jen projektována“;²⁸ nutno dovozovat, že právně jednat jménem právnické osoby lze již před ustavením/založením, existuje-li dohoda zakladatelů „přínejmenším na základních parametrech právnické osoby“.²⁹

S výjimkou § 6 TOPOZ, podle kterého není trestně odpovědná Česká republika a územní celky při výkonu veřejné moci, dopadá trestní odpovědnost na v zásadě všechny právnické osoby, mající právní subjektivitu (právní osobnost). Dosah této odpovědnosti je však širší, neboť ve smyslu § 8 odst. 4 TOPOZ odpovídá právnická osoba i za jednání jejím jménem jednajících fyzických osob před vznikem právnické osoby. Subjektem trestného činu tak může být i právnická osoba, která dosud nevznikla. Důvodová

²⁷ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., komentář k § 122–131. O převzetí rozhoduje u kapitálových obchodních společností valná hromada (§ 190 odst. 2 písm. l) a § 421 odst. 2 písm. n)), jinak statutární orgán (§ 163 OZ). Viz LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 680–681.

²⁸ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., komentář k § 122–131.

²⁹ LAVICKÝ, op. cit., s. 681.

zpráva k TOPOZ tento extenzivní rozsah odpovědnosti nijak nevysvětluje. Ničeho nelze odvodit ani z § 114 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, který mj. řeší specialitu subjektu – fyzické osoby, pokud se jedná o požadované postavení v právnické osobě v tu dobu dosud nevzniklé. Zatímco uvedené ustanovení tr. zákoníku má za cíl legitimní zvýšení ochrany poškozených osob, se kterými pachatel – fyzická osoba jedná,³⁰ u ustanovení TOPOZ je takové (potenciální) zdůvodnění problematické. Trestní odpovědnost právnických osob, tj. přičitatelnost jednání určitých osob fyzických osobě právnické, je totiž v zásadě postavena na zjištěném deficitu v kontrolní a řídicí činnosti.³¹ Ovšem v situaci, kdy právnická osoba dosud nevznikla a nemohla tak řádně uvést kontrolní a řídicí mechanismy do praxe, lze stěžít tento deficit oprávněně vytykat.³² K tomu nutno připomenout, že soukromoprávní odpovědnost za jednání osoby fyzické se ve smyslu § 127 OZ může vztahovat již na projektovanou právnickou osobu. To znamená, že trestní odpovědnost, u které formálně není důvod pro přístup odlišný, by se rovněž měla vztahovat (také) na právnickou osobu před jejím ustavením/založením.

Závěry z toho plynou následující: Materiální stránka znaku *subjektu* trestného činu ve vztahu k právnické osobě, která dosud nevznikla, je ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku naplněna – mírně řečeno – nepřesvědčivě. Potřebnou „kvalitu“, tj. společenskou škodlivost *subjektu*, pak rozhodně nemá právnická osoba před svým ustavením/založením, neboť by smysl přičitatelnosti trestněprávního jednání (deficit v kontrolní a řídicí činnosti) ztratil smysl.

Nedojde-li k převzetí jednání právnickou osobou dle § 127 OZ, odpovídá soukromoprávně pouze fyzická osoba, avšak trestněprávně by měla odpovídat osoba fyzická i osoba právnická. Podobně je proto znak *subjektu* trestného činu materiálně nenaplněn u právnických osob, které dle § 127 OZ nepřevzaly jednání osoby fyzické, a to zejména s ohledem na skutečnost, že nepřevzetím se vlastně „zhmotnily“ podmínky zproštění trestní odpovědnosti smyslu v § 8 odst. 2 písm. b) nebo § 8 odst. 5 TOPOZ.

³⁰ KRATOCHVÍL, op. cit., s. 240.

³¹ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., komentář k § 8.

³² Nehledě k tomu, že by se tím právnické osobě v podstatě znemožnila možnost „vyvinění“ ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) nebo § 8 odst. 5 TOPOZ.

4.4 Nucená likvidace a *sufficiens ratio*

Existence právnické osoby je ukončena výmazem z příslušného rejstříku (§ 185 OZ). Nejedná-li se o přeměnu právnické osoby (§ 174 a násl. OZ), předchází vlastnímu výmazu/zániku zrušení právnické osoby (§ 168 OZ). Jednou z forem zrušení je zrušení právnické osoby s likvidací rozhodnutím soudu (tzv. *nucená likvidace*). Nucená likvidace je buď sankčního charakteru, nebo výkonem práv účastníka této právnické osoby.³³ Ve vztahu k trestnímu právu je přitom významné právě zrušení jako projev sankce. Výchozím ustanovením je zde ustanovení § 172 odst. 1 OZ, které (v § 172 odst. 1 písm. a) až c) OZ) udává důvody nucené likvidace: nezákonná činnost narušující veřejný pořádek, nesplnění předpokladů pro vznik právnické osoby a více než dva roky usnášení neschopný statutární orgán. Ustanovení § 172 odst. 1 písm. d) OZ pak odkazuje na další důvody stanovené zákonem. Těmi jsou zejména porušení povinností vůči veřejnému rejstříku – rozpor s donucujícím ustanovením zákona (§ 9 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů) či neuposlechnutí výzvy rejstříkového soudu (§ 104 ve spojení s § 105 uvedeného zákona), a porušení spojená s činností obchodních korporací (obchodních společností a družstev) ve smyslu § 93 ZOK (pozbytí všech podnikatelských oprávnění, neschopnost více než rok vykonávat činnost, nepřekonatelné rozpory mezi společníky a protiprávní provozování činnosti bez stanovených fyzických osob).³⁴ Zrušovací důvody sankčního charakteru jsou přitom vázány na další podmínky, které v zásadě vyjadřují subsidiární roli nucené likvidace.³⁵ Sankční povahu nucené likvidace vystihuje usnesení Vrchního soudu v Olomouci, když uvádí, že zrušení společnosti soudem „*nutno chápat jako „sankci“ za protiprávní činnost, resp. nečinnost právnické osoby, která zpravidla nastupuje až poté, kdy soud vyčerpá mírnější prostředky k odstranění protiprávního stavu*“.³⁶

³³ LAVICKÝ, op. cit., s. 892–893.

³⁴ K dalším důvodům nucené likvidace obchodních společností viz JOSKOVÁ, PRAVDOVÁ, ZACHARDOVÁ, op. cit., s. 16–17.

³⁵ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k tomu uvádí, že důvodem nucené likvidace jsou „*zvlášť závažné důvody (dlouhodobá nečinnost, ztráta předpokladů vyžadovaných pro vznik právnické osoby, nezákonné aktivity apod.)*“.³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., komentář k § 168 až 184.

³⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 2. 2017, sp. zn. 5 Cmo 336/2016.

Nyní dokončíme myšlenku, která byla načata v kapitole 3, tedy to, že zákonodárce dikcí § 12 odst. 2 in fine trestního zákoníku: „... *ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*“ vytvořil samostatnou podmínku trestní odpovědnosti *sufficiens ratio* (nedostatečnost vyvození netrestní odpovědnosti), nezávislou na společenské škodlivosti skutku. Vztáhneme-li tento poznatek na trestní odpovědnost právnických osob, musíme si povšimnout právnických osob nefunkčních. Tím je myšlena nefunkčnost v širokém slova smyslu – tj. nejen neschopnost vůbec vykonávat činnost, za jejímž účelem právnická osoba existuje, ale i to, že neplní svou funkci podle zákona – tj. např. obchodní společnost, která byla založena či působí za účelem páčání trestné činnosti, nikoliv za účelem podnikání. Zjednodušeně by se tak dalo tvrdit, že nefunkční právnickou osobou je tzv. mrtvá schránka nebo „kriminální právnická osoba“.³⁷

Na nefunkční právnickou osobu nepochybně dopadá hned několik zmíněných ustanovení, jejichž důsledkem je nucená likvidace. Pokud je tedy v průběhu trestního řízení identifikována právnická osoba jako nefunkční, s vysokou pravděpodobností splňuje podmínky pro nucenou likvidaci. Nejprísnější trestní postih pro právnickou osobu je přitom právě zrušení (§ 15 odst. 1 písm. a) TOPOZ). Nehledě k tomu, že podmínky pro udělení tohoto trestu – v zásadě soustavné páčání trestné činnosti (§ 16 odst. 1 TOPOZ), je možno vnímat jako podmnožinu k důvodu nucené likvidace dle § 172 odst. 1 písm. a) OZ – tj. nezákonná činnost narušující veřejný pořádek.³⁸

I když odhlédneme od faktu, že sankcionovat jakýmkoliv trestem (nejčastěji zákaz činnosti nebo peněžitý trest) nefunkční právnickou osobu postrádá smysl, docházíme k závěru, že vyvození odpovědnosti podle jiných právních předpisů (tj. nucená likvidace) je dostatečné – tím není splněna podmínka

³⁷ Blíže viz KOTLÁN, Pavel. Problémy vyšetřování ekonomické kriminality spojené s existencí nefunkční obchodní společnosti. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Majetkové a hospodářské trestné činy věera a dnes: (sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 242.

³⁸ Z toho je zřejmé, že každá právnická osoba splňující podmínku pro udělení trestu zrušení právnické osoby dle § 15 odst. 1 písm. a) TOPOZ nutně splňuje i podmínku pro „civilní“ nucenou likvidaci.

trestní odpovědnosti dle § 12 odst. 2 in fine.³⁹ Přitom je na místě připomenout, že tato nucená likvidace má charakter sankce státu vůči právnické osobě, a jejím smysl je tak obdobný sankci trestní. Samozřejmě fyzická osoba, jednající za nefunkční právnickou osobu, trestní odpovědnosti „neuteče“, neboť jí se nucená likvidace netýká.

Řízení o zrušení právnické osoby, tj. i nucená likvidace, se realizuje postupem dle § 85 písm. a) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (ZŘS). Ve smyslu § 6 ZŘS je účastníkem řízení navrhovatel, a to i v případě, kdy je řízení zahájeno bez návrhu. Státní zastupitelství může být navrhovatelem u důvodu nucené likvidace dle § 93 ZOK a kromě toho může dle § 8 odst. 1 písm. i) vstupovat i do (některých) zahájených řízení týkajících se právnických osob (§ 8 odst. 1 písm. i) ZŘS). Procesně tak nic nebrání tomu, aby v případě zjištění nefunkčnosti právnické osoby/důvodu nucené likvidace, orgány činné v trestním řízení věc odložily/zastavily, a v případě, že ke zrušení právnické osoby nedojde, pro-
věrování/vyšetřování obnovily.

5 ZÁVĚR

Práce se pokusila prezentovat vliv vybraných soukromoprávních ustanovení na formálně materiální pojetí trestného činu. Ne ovšem v tom smyslu, že by uplatnění soukromoprávní odpovědnosti považovala za dostatečný důvod pro nevyvození trestní odpovědnosti, ale jako jakýsi interpretační faktor při výkladu skutkových znaků trestného činu.

Pokud shrneme prezentované, tak docházíme k následujícím závěrům:

Objektivní měřítko „běžné“ osoby (§ 4 odst. 1 OZ)/profesionála (§ 5 odst. 1 OZ) mají výrazný vliv na definování objektivní stránky trestného

³⁹ „Nepřímý důkaz“ o tom, že Nejvyšší soud dovozuje trestněprávní závěry pro případ, kdy se právnická osoba ukazuje v průběhu trestního řízení nefunkční, je rozhodnutí (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2014, sp. zn. 15 Tdo 902/2013), v němž připoustí uplatnění náhrady škody po fyzické osobě, jednající za osobu právnickou, je-li náhrada škody na právnické osobě „nevykonatelná“ (podobně i DOLEŽEL, Radek. Náhrada škody při zkrácení daně. *Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství České republiky*, 2014, č. 5, s. 21–23). Pokud je tedy připuštěno, že nefunkčnost společnosti je důvodem pro rozšíření odpovědnosti za náhradu škody na fyzickou osobu, pak není důvod trvat na potrestání nefunkční právnické osoby.

činu podvodu dle § 209 tr. zákoníku i úvěrového podvodu dle § 211 tr. zákoníku. Při posuzování „kvality lži“, která je určující pro společenskou škodlivost zákonného znaku *uvedení v omyl*, musí být proto vzaty v úvahu.

Fyzická osoba, která vlastní 100% obchodní podíl v obchodní společnosti, se v zásadě nemůže dopustit majetkového trestného činu proti této společnosti, neboť není naplněna materiální stránka zákonného znaku *objektu*. Protiprávním jednáním totiž v materiálním smyslu poškozují jenom svá majetková práva, která jsou právě předmětem ochrany trestního zákona.

Interpretace ustanovení § 127 OZ (převzetí jednání fyzické osoby jednající za právnickou osobou před jejím vznikem) vede k závěru, že u právnické osoby před jejím vznikem není zpravidla naplněn zákonný znak trestného činu *subjektu*, a její trestní odpovědnost je tak z pohledu společenské škodlivosti pochybná. Přitom je na místě si položit otázku, zda je s ohledem na princip subsidiarity trestního práva vůbec přípustné, aby trestní odpovědnost před vznikem právnické osoby existovala.

Nefunkční právnická osoba, což je v trestním řízení vcelku pravidelná situace, nespĺňuje ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku in fine jednu z podmínek trestní odpovědnosti. Takovou právnickou osobu proto nutno primárně postihovat ve smyslu příslušných netrestněprávních ustanovení o nucené likvidaci v řízení civilním nesporném (§ 85 písm. a) ZŘS), nikoliv v řízení trestním.

Literature

- DOLEŽEL, Radek. Náhrada škody při zkrácení daně. *Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství České republiky*. Praha: Orac, 2014, č. 5, s. 21–23. ISSN 1214-3758.
- GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 37–66, Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1.
- JANEČEK, Václav. *Kritika právní odpovědnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-812-4.
- JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDOVÁ a Lenka ZACHARDOVÁ. *Likvidace obchodních společností*. Praha: C. H. Beck, 2017, Právní praxe. ISBN 978-80-7400-646-3.

- KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. Praha: C. H. Beck, s. 206–214. ISSN 1213-5313, 2018, č. 9.
- KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 trestního zákoníku. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. Praha: C. H. Beck, 2018, č. 1, s. 1–6. ISSN 1213-5313.
- KOTLÁN, Pavel. Princip subsidiarity trestní represe a judikatura Nejvyššího soudu ČR. In: *Dny práva 2017–Days of Law 2017. Část IX*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 138–156. ISBN 978-80-210-9046-0.
- KOTLÁN, Pavel. Problémy vyšetřování ekonomické kriminality spojené s existencí nefunkční obchodní společnosti. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: (sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 242–251. ISBN 978-80-210-8332-5.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 165–211, Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Příklad, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. Praha: Nákladem Jednoty právnícké, 2015, roč. 154, č. 7, s. 539–557. ISSN 0231-6625.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Miloš TOMSA. *Základy obchodního práva: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2014, Student. ISBN 978-80-7502-052-9.
- Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I ÚS 4/2004.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 558/01.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 10. 1927, sp. zn. Zm II 325/27.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. NsZm II 395/26.

Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 6. 2018, sp. zn. 8 Tdo 630/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1137/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 486/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 181/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 5 Tdo 575/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1641/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 8. 2017, sp. zn. 4 Tdo 799/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 5 Tdo 1256/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2014, sp. zn. 15 Tdo 902/2013.

Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 15 Tdo 294/2009.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 2. 2017, sp. zn. 5 Cmo 336/2016.

Contact – e-mail

107844@mail.muni.cz

Trest odnětí svobody a nazírání na něj současnou společností

Marcela Lukášová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Nepopiratelnou výsadou trestního práva je ukládání trestů. Tato výsada byla do nedávna upravena pouze v rámci trestního práva, což se změnilo od 1. 7. 2017, kdy nabyl účinnosti rekodifikovaný přešupkový zákon. Mimo jiné tento zákon zavedl odlišné pojmosloví a za spáchaný přešupek správni orgány nově ukládají tresty. Zásadní rozdíl mezi tresty ukládanými za správni delikty a za trestné činy je ten, že trestní právo, jakožto ultima ratio, disponuje nejcitelnějším trestem napříč celým právním řádem—trestem odnětí svobody. Tento trest má univerzální povahu a lze jej uložit za jakýkoliv trestný čin, přičemž svým charakterem má přispívat k preventivní funkci trestního práva. Trest odnětí svobody má nejvíce odrazovat potenciální pachatele od páchání trestných činů. Na pomyslné stupnici přísnosti všech trestů jej lze zařadit na úplný vrchol. Není však jisté, zda jej takto vnímá i současná laická veřejnost. V dnešní době ekonomické prosperity, kdy peněžní prostředky hrají zásadní roli, jsou mnozí ochotni se raději vzdát své osobní svobody, než aby utrpěli finanční postih. Zamyšlením nad úlohou trestu odnětí svobody se bude zabývat tento příspěvek, jehož cílem je zjistit, jak jej vnímá současná společnost.

Keywords in original language

Trest; odnětí svobody; univerzální; nejprísnější; veřejné mínění.

Abstract

The undeniable prerogative of criminal law is the imposition of penalties. Until recently, this privilege was regulated only under criminal law, which changed on 1 July 2017, when the re-codified offense law came into effect. Among other things, this law introduced a different terminology and the

administrative authorities impose penalties for the offense committed. The fundamental difference between penalties imposed for administrative offenses and offence is that criminal law, as the ultima ratio, has the most severe punishment across the entire legal system-imprisonment. This punishment is universal in nature and can be imposed for any offence, and by its nature it should contribute to the preventive function of criminal law. Imprisonment is intended to discourage potential offenders from committing crimes. On the imaginary scale of the severity of all punishments, it can be placed at the very top. It is not certain, however, whether the current lay public perceives it as such. In today's economic prosperity, where money plays a vital role, many are willing to give up their personal freedom rather than suffer financial penalties. Reflecting on the role of imprisonment will be addressed in this paper, the aim of which is to see how contemporary society perceives it.

Keywords

Punishment; Imprisonment; Universal; the Strictest; Public Opinion.

1 ÚVODEM

Trestem jakožto jedním z prostředků státního donucení se realizuje ochranná funkce trestního práva. Dle § 2 trestního zákona, který byl účinný do 31. 12. 2009 byly za prostředky ochrany základních společenských hodnot, zájmů a vztahů považovány pohružka trestem (či ochrannými opatřeními), jejich ukládání a výkon. Za základní prostředek ochrany společnosti lze trestní sankce považovat i nadále. Aby bylo možné důležitost trestů jakožto typu trestněprávních sankcí vystihnout, lze také uvést, že pojem trestu je po pojmu trestného činu druhým nejzákladnějším pojmem trestního práva.¹

Charakteristickým rysem je, že tresty působí určitou újmu pachateli trestného činu a představují značně citelný zásah do jeho práv a svobod. Nutné je však uplatňovat tuto újmu v souladu se zásadou ekonomie trestního práva a subsidiaritou trestní represe. V trestu je obsaženo i tzv. negativní

¹ SOLNAR, Vladimír. *Systém československého trestního práva: tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, Československá akademie věd, 1979, s. 12.

hodnocení osoby pachatele a jeho deliktu², a to jak z pohledu právního, tak z pohledu etického. Pro jednoznačný popis trestu si vypůjčím definici Kratochvíla, který trest definuje jako „*právní následek trestného činu představující jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona výlučně trestním soudem, zahrnující v sobě určitou újmu pro pachatele a vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.*“³

Smyslem existence a aplikace norem trestního práva je zejména to, aby vůbec nebyly páčány trestné činy nebo aby byly páčány v co nejmenší míře.⁴ Z tohoto důvodu není možné trest chápat jako prostředek k řešení jiných společenských problémů nebo jako nástroj společenských přeměn.⁵

Aby trest, který je pachateli ukládan, naplnil svůj účel, měl by být zákonný, přiměřený, individualizovaný a humánní. Měl by postihovat především pachatele trestného činu a mít minimální negativní vliv na jeho okolí, především pak na rodinné zázemí. Bezesporu by taktéž měl poskytovat přiměřenou satisfakci poškozeným. Proto, aby mohly být všechny tyto podmínky naplněny, je třeba mít pestrou škálu trestů. Z tohoto důvodu má trestní právo svůj systém trestů (rovněž tak systém ochranných opatření), který je tvořen konkrétními druhy. Ty jsou uspořádány podle určitých hledisek tak, aby garantovaly systémovou vyváženost a různost. Dostatečně široký výběr trestů totiž dovoluje uložit trest, který může v daném případě plnit své úkoly nejlépe.⁶ Nejde jen o to, aby se trest jevil jako spravedlivý a trestnému činu přiměřený, ale také o to, aby co nejlépe plnil úkoly individuální represe, individuální prevence a generální prevence. Systém trestních sankcí (jak trestů, tak ochranných opatření) je jednou z klíčových otázek trestní politiky, neboť právě prostřednictvím trestních sankcí je realizována ochranná funkce trestního práva. Má proto sloužit k tomu, aby trestní praxe disponovala účinnými prostředky pro kontrolu kriminality.

² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 553.

³ Ibid.

⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 411 a násl., Velké komentáře.

⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.

⁶ SOLNAR, 1979, op. cit., s. 34.

Současná právní úprava obsahuje v souladu se zásadou *nulla poena sine lege* taxativní výčet trestů i ochranných opatření, jimiž je představován již zmíněný systém trestněprávních sankcí. Tímto systémem se nerozumí pouhý výčet druhů, ale i určité vzájemné vazby a hierarchie. Konkrétně trestní zákoník nabízí tyto tresty⁷: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění. Ze všech uvedených trestů má však pouze jeden zcela výsostně postavení a tím je trest odnětí svobody.

Jak bude rozebráno níže, trest odnětí svobody má své místo v trestněprávních předpisech od nepaměti a po celou dobu jeho existence byl vnímán jako jeden z nejcitelnějších postihů (nad něj se stavěl už jen trest smrti). Je však třeba si klást otázku, zda je takto vnímán i dnešní společností, která si do jisté míry nemusí uvědomovat všechny důsledky svých osobních svobod, k čemuž zajisté přispívá dlouhé bezkonfliktní období panující v evropském prostředí, nebo také míra ekonomické prosperity, kdy většina věcí je posuzována a hodnocena peněží. V následujících kapitolách je proto trest odnětí svobody analyzován z teoretického hlediska a následně na základě dotazníkového výzkumu je zkoumáno, jak je tento trest v současnosti vnímán vybranou částí populace.

2 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

V jednotlivých historických obdobích převládaly různé druhy trestů: tresty na životě a na těle, tresty na majetku. Teprve vývoj civilizace a požadavek humanizace trestu vyzvedl do popředí trest odnětí svobody. Dříve byli vězněni především váleční zajatci a na začátku novověku bylo odnětí svobody prostředkem zneškodnění tuláků, žebráků či prostitutek. Výhodou trestu odnětí svobody byla možnost jej odstupňovat podle délky a ukládat trest úměrný závažnosti činu, jak to žádal např. osvícenský liberalismus.⁸

⁷ Tresty v tom pořadí, jak je uvádí § 52 trestního zákoníku. Byť například někteří autoři polemizují nad uvedenou posloupností, k tomu blíže viz KRÁTOCHVÍL, op. cit., s. 557–558.

⁸ SOLNAR, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva, I+II+III*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s., s. 33. ISBN 978-80-254-4033-9.

Později s rozvinutím myšlenky výchovného trestu bylo očekávanou předností tohoto trestu i to, že mělo být možné uvěznění využít pro výchovné působení na odsouzené. Trest odnětí svobody se postupně stával pilířem trestního systému, vedle něhož ostatní tresty měly význam jen podřadný. Vytvořila se dokonce stupnice různých druhů tohoto trestu, z nichž některé byly spojeny s různými krutými způsoby zstřežení.⁹

Nepodmíněný trest odnětí svobody (v trestním zákoníku upraven v § 55 až 59) je nejtěžším trestem ve smyslu českého práva s univerzální povahou. Nejtěžším, respektive nejprísničjším trestem je proto, že je jím realizován nejzávažnější zásah do základních práv a svobod osob. Kromě zbavení osobní svobody, což je úzce spojeno s povinností podrobit se určitému režimu výkonu trestu, omezuje také řadu jiných práv a svobod, jako například právo podnikat či právo sdružovat se nebo právo vykonávat volené funkce.¹⁰ V duchu zásady subsidiarity trestní represe a požadavku na přiměřenost trestních sankcí je tak nutné užívat daný trest jako *ultima ratio* v těch případech, nepostačí-li uložení jiného trestu mírnějšího charakteru. To lze ostatně vyvodit i z § 38 odst. 2 trestního zákoníku, který stanovuje, že „*Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější*“, nebo z § 55 odst. 2, dle kterého je možné za trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k jeho řádnému vedení života. Lze tedy vyložit, že nepodmíněný trest odnětí svobody by měl být u tohoto okruhu trestných činů výjimečný.

Univerzálnost trestu odnětí svobody plyne z toho, že jej trestní zákoník nabízí jako trestněprávní postih u všech skutkových podstat. Lze jej tedy uložit za každý trestný čin a jakémukoli pachateli. Pro jeho uložení zákon nestanovuje zvláštní předpoklady, pouze se uplatňují obecné podmínky uvedené v § 53 odst. 1 trestního zákoníku, že jej lze uložit samostatně a že jej naopak nelze uložit současně s trestem domácího vězení a trestem obecně prospěšných prací.

⁹ Ibid.

¹⁰ KRATOCHVÍL, op. cit., s. 589.

Zaměříme-li se na podstatu újmy tohoto trestu, která spočívá v odnětí svobody pohybu, zjistíme, že se pojí se dvěma dílčími aspekty. Za prvé, odsouzený je v důsledku výkonu trestu vyloučen ze svého původního sociálního prostředí, což bezesporu vede k narušení a mnohdy i k zpretrhání sociálních vazeb, které utvářely jeho dosavadní život ve vztahu k rodině, práci, přátelům, ale i ve vztahu k bydlišti, atd. Odnětí svobody tedy představuje hluboký zásah do kontinuity dosavadního života odsouzeného. Ne vždy ale musí být tato desintegrace nutně spojena s negativními účinky pro další vývoj odsouzeného. Pozitivním nazíráním může dojít k přerušení sociálně škodlivých vlivů pojičích se s kriminálními subkulturami.¹¹ Takové přerušeni je naopak kýženým předpokladem pro další řádný život odsouzeného. Přesto tu však zůstává značné nebezpečí, že se odsouzenému nepodaří po propuštění navázat potřebné vazby a zůstane bez partnera, bez stálého bydliště, bez práce a dojde u něj k podstatnému ztížení resocializačního účinku dosaženého výkonem trestu.¹²

Za druhé, má odnětí svobody za následek, že odsouzený se stává součástí komunity uzavřeného zařízení, což nevyhnutelně vede k jeho konfrontaci se zcela ojedinelými požadavky a očekáváními, která vyžadují adaptaci jeho chování na vězeňský život. Ve výkonu trestu dochází taktéž k protikladným dysfunkčním procesům resocializace. Odsouzení vytvářejí autonomní společnost, ve které prosazují vlastní hodnoty, normy a řešení konfliktů, kterým se jednotliví odsouzení musí v určité míře přizpůsobit.¹³ S nebezpečím škodlivého působení vězeňské subkultury se pojí i to, že s výkonem trestu odnětí svobody je mnohdy spojen stigmatizační efekt, který podstatně znesnadňuje znovu začlenění do společnosti po propuštění. Lze tedy konstatovat, že trest odnětí svobody je jako prostředek resocializace značně rozporný, jelikož pokud je odsouzený výkonem trestu vyčleněn ze společnosti, obtížně může být takovýmto opatřením resocializován.¹⁴

Ačkoliv je z kriminálně politického hlediska trest odnětí svobody problematickou sankcí, stále tvoří i v dnešní době páteř trestního systému.¹⁵ To je určeno především tím, že tento trest dokáže vyhovět zájmům

¹¹ SOLNAR, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, 2009, op. cit., s. 51.

¹² Ibid.

¹³ Tento proces přizpůsobování se subkulturním normám vězeňské společnosti je označován jako „prizonizace“.

¹⁴ SOLNAR, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, 2009, op. cit., s. 52.

¹⁵ Ibid.

společnosti a zároveň zájmům potenciálních obětí. Opodstatněnost tohoto trestu také souvisí s tím, že výkon alternativních trestů je závislý na připravenosti výkonu trestu odnětí svobody plnit své funkce. Pokud se totiž těžiště sociální kontroly přesouvá směrem k alternativám k trestu odnětí svobody, musí být nutně vězeňské instituce aktivovány v těch situacích, kdy selže zacházení s pachateli na svobodě.¹⁶

Přestože trestní politika v posledních desetiletích prodělala pozitivní posun k alternativnímu trestání a pozice nepodmíněného trestu odnětí svobody je upevňována především jako ultima ratio, zůstává v určitých případech tento trest nezastupitelný.¹⁷ Vždy se totiž vyskytne určitý okruh pachatelů, u kterých bude jediným efektivním způsobem eliminace jejich deviantního jednání pouze izolace prostřednictvím odnětí svobody.¹⁸

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jak již bylo naznačeno výše, výzkumným problémem, kterému se tento příspěvek věnuje je to, jak veřejnost vnímá trest odnětí svobody. Konkrétně jsem se ve svém výzkumu zaměřila na nejpřísnější formu tohoto trestu, a to nepodmíněný trest odnětí svobody. Záměrem výzkumu bylo zjistit, zda lidé vnímají trest odnětí svobody ve smyslu ultima ratio nebo jsou v určitých ohledech ochotni upřednostnit uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody oproti jiným trestům, které trestní zákoník nabízí. Výzkumná otázka tedy byla nastavena v tomto znění:

„Je nepodmíněný trest odnětí svobody vnímán na škále trestů jako ten nejpřísnější?“

Na základě menšího šetření formou osobního dotazování, jsem zjistila, že ne všichni lidé vnímají trest odnětí svobody stejně. Mnohdy se pohledy na něj značně lišily a v krajních případech daný trest lidé považovali za výhodnější než například trest založený na finančně majetkovém postihu. Toto zjištění mě ostatně vedlo ke zpracování daného tématu a vyvolalo u mne

¹⁶ Ibid.

¹⁷ K nepodmíněnému trestu odnětí svobody blíže viz KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 41–50.

¹⁸ KRATOCHVÍL, op. cit., s. 590.

jisté predikce, jak by reálně mohli respondenti odpovídat. Při zpracovávání výzkumu jsem pracovala s následujícími hypotézami:

1. *„Nepodmíněný trest odnětí svobody v délce několika týdnů budou lidé vnímat jako výhodnější než jiný trest.“*
2. *„Lidé budou při ukládání trestů méně upřednostňovat postih finančně majetkových zájmů.“*

S takto nastaveným cílem, výzkumnou otázkou a hypotézami jsem přistoupila k vlastnímu zpracování výzkumu. Pro jeho realizaci jsem zvolila kvalitativní dotazníkovou formou s uzavřenými otázkami. Metoda dotazníkového šetření, přestože má své nevýhody¹⁹, byla zvolena proto, že umožňuje rychlé a ekonomicky relativně nenáročné shromažďování komplexních dat od velkého počtu respondentů. Šetření probíhalo formou on-line dotazníků²⁰ na webových stránkách, což usnadňovalo jejich rozeslání a následný sběr.

Název dotazníku jsem zvolila „Tresty a jejich vnímání veřejností“. Záměrně nebyl v názvu vyzdvihnut pouze trest odnětí svobody, aby respondenti posuzovali všechny tresty bez jakéhokoliv zaujetí ve vztahu k trestu odnětí svobody. Dotazník obsahoval celkem 21 otázek a byl rozdělen do 5 částí. V první části dotazníku byly umístěny sociodemografické otázky (otázky č. 1–3) směřující k identifikaci respondenta – věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání. Ve zbytku dotazníku se nacházely otázky vztahující se k řešenému problému, které mezi sebou měly logickou provázanost. Záměrem otázek bylo odhalit skutečný názor respondentů. Proto bylo užito hned několik typů otázek.

V dotazníku se vyskytovalo několik typů formulování otázek, které se v různých obměnách tázaly na stejnou problematiku²¹. Typologicky se jednalo o otázky s jednou možnou odpovědí, o otázky, u kterých respondenti posuzovali přísnost trestů na stupnici od 1 = nejméně přísný do 5 = nejvíce přísný (druhá a pátá část dotazníku). Konkrétně druhá část dotazníku zahrnovala pouze příklad č. 4, který obsahoval téměř všechny tresty, jež trestní

¹⁹ Zásadní nevýhodou dotazníkového šetření je anonymita respondenta. Pokud bychom volně parafrázovali Giddense (GIDDENS, Anthony a Philip W. SUTTON. *Sociologie*. 1., aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Argo, 2013, s. 62-66. ISBN 978-80-257-0807-1), tak dotazník často poskytuje obrázek o tom, co respondent říká a jaký chce být, než o tom, jak smýšlí a jaký opravdu je.

²⁰ K tomu vhodně posloužily Formuláře Google dostupné z: <https://docs.google.com/forms/u/0/>.

²¹ Tzv. kontrolní otázky.

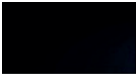
zákoník umožňuje uložit. Vyloučeny byly pouze velice specifické tresty, se kterými není pro laickou veřejnost běžné se setkat (zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění). Pátá část dotazníku obsahovala 5 trestů včetně jejich výměry a úkolem bylo posoudit jejich přísnost. Dále v páté části byly dvě otázky se stejnými druhy i výměrami trestů a respondenti měli posoudit, který trest z dané nabídky shledávají nejmírnější a který nejpřísnější. V dotazníku byly také zařazeny dva bloky stejných otázek, u kterých respondenti nejdříve nahlíželi na daný problém z pohledu pachatele (třetí část dotazníku) a poté z pohledu soudce (čtvrtá část dotazníku). Vzorové příklady do třetí a čtvrté části byly vybrány podle toho, s jakými trestnými činy by se respondenti mohli nejčastěji setkat. Tresty, které k těmto trestným činům byly vybrány, byly nastavené spíše v nižších výměrách, aby bylo možné u odpovědí respondentů pozorovat drobné nuance a také, aby si respondenti dokázali daný trest představit. Znění celého dotazníku je uvedeno níže v textu.

Aby měl kvalitativní výzkum ambice představovat reprezentativní šetření bylo nutné stanovit konkrétní proces výběru respondentů. Pro výběr byla zvolena následující kritéria: stejnoměrné zastoupení pohlaví (150 mužů a 150 žen) a stejnoměrné zastoupení věkových kategorií (18–30 let, 31–45 let, 46–60 let, 61 let a více, u každé věkové skupiny celkem 75 respondentů). Vzdělanost respondentů nebyla a priori sledovaným hlediskem nicméně, v dotazníku byla také zohledňována. Ke geografické rozličnosti respondentů nebylo přihlíženo, neboť tento údaj by nadměrně znesnadňoval provedení výzkumu v takovém rozsahu, jaký byl na začátku šetření vytyčen. Takto nastavená kritéria mohly zajistit věkovou, genderovou i vzdělanostní pestrost respondentů.

Zaslání dotazníků probíhalo elektronicky prostřednictvím odkazu na webovou stránku, kde se dotazník nacházel. Po jeho otevření mohl být ihned vyplněn a výsledky z něj bezprostředně poté zaslány k vyhodnocení. Celkem bylo osloveno 300 respondentů a na vyplnění byla stanovena lhůta 14 dní, po jejímž uplynutí byl dotazník uzamčen. Obesílání respondentů dle výše stanovených kritérií bylo provedeno ve spolupráci s menší skupinou respondentů čítající 80 lidí. Tito respondenti byly z různých věkových kategorií

a kromě vlastního vyplnění dotazníku přispěli také tím, že jej rozeslali dalším respondentům podle mnou zadaných podmínek, tak aby byly vyrovnané zastoupeny všechny věkové kategorie. Dotazník vyplnilo z celkového počtu 113 respondentů, což značí návratnost 37,66 %.

Data byla sbírána v on-line HTML prostředí. Naprogramování dotazníku umožňovalo základní třídění dat podle odpovědí a automatickou tvorbu příslušných grafů. V první části analýzy byla data roztržena a byly zpracovány základní komentáře vycházející ze zjištěných statistických údajů. V další fázi byla vyhledávána propojenost mezi jednotlivými odpověďmi. Následně byly zkoumány vazby mezi odpověďmi a vhodné interpretace zjištěných dat a vztahů.

Dotazník k výzkumu „Tresty a jejich vnímání veřejnosti“

Výsadou trestního práva je ukládání nejtěžších trestů, které jsou v právním řádu stanoveny. Trestní zákoník obsahuje konečný výčet trestů, jež je možné uložit za spáchání trestného činu. Každý trest je však odlišně citelný a představuje jinou povahu postihu. Značně individuální je také to, jak veřejnost vnímá konkrétní tresty. Následující dotazník slouží ke zjištění, jaké je veřejné mínění ohledně přísnosti trestů. Tím, že dotazník vyplníte, poskytnete akademické veřejnosti svůj lidský pohled na vnímání trestů, který je neocentelným zdrojem pro budoucí změny zákonů.

*Povinné pole

Váš věk *

18 - 30 let

31 - 45 let

46 - 60 let

61 let a více

Vaše pohlaví *

Muž

Žena

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání *

Základní škola

Středoškolské vzdělání bez maturity/ Odborné učiliště

Středoškolské vzdělání s maturitou

Vysokoškolské vzdělání

Jiné: _____

Stupnice přísnosti trestů

Jakou přísnost přisuzujete jednotlivým trestům na stupnici 1 do 5, kdy 1 je nejméně přísný a 5 nejpřísnější. *

	1	2	3	4	5
Odnětí svobody (nepodmíněně)	☐	☐	☐	☐	☐
Domácí vězení	☐	☐	☐	☐	☐
Obecně prospěšné práce	☐	☐	☐	☐	☐
Propadnutí majetku (celého majetku)	☐	☐	☐	☐	☐
Peněžitý trest	☐	☐	☐	☐	☐
Propadnutí věci (věci, kterou byl spáchán trestný čin)	☐	☐	☐	☐	☐
Zákaz činnosti (např. řízení motorových vozidel, výkonu povolání)	☐	☐	☐	☐	☐

Představte si, že jste pachatelem trestného činu (viz příklady níže). Určete sám sobě, jaký trest byste si raději uložili.

V důsledku překročení povolené rychlosti v obci o 20 km/h jste svým automobilem srazili chodce, který přecházel po přechodu a ublížili jste mu tím na zdraví z nedbalosti. Jaký trest byste si raději uložili? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 1 měsíce.
- Peněžitý trest ve výši 100 000 Kč.
- Zákaz činnosti řízení motorových vozidel v délce 1 a půl roku.

V obchodě jste odcizili drahý notebook v hodnotě 60 000 Kč, který jste už dlouho chtěli. Tímto skutkem jste se dopustili krádeže. Jaký trest byste si raději uložili? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 2 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 45 000 Kč.
- Trest obecně prospěšných prací v délce 300 hodin.

Zinscenovali jste dopravní nehodu, za kterou jste si nechali vyplatit pojistné plnění od pojišťovny. Tímto skutkem jste se dopustili pojistného podvodu. Jaký trest byste si raději uložili? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 1,5 měsíce.
- Peněžitý trest ve výši 140 000 Kč.
- Trest domácího vězení v délce 1 roku.

Řídili jste motorové vozidlo v podnapilém stavu a policie Vám naměřila hladinu 1,5 promile alkoholu v krvi. Tímto skutkem jste se dopustili ohrožení pod vlivem návykové látky. Jaký trest byste si raději uložili? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 3 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 70 000 Kč.
- Zákaz činnosti řízení motorových vozidel v délce 10 měsíců.

Soud Vám uložil trest zákazu řízení motorových vozidel, Vy jste však i přesto usedli za volant a tento zákaz jste porušili. Tímto skutkem jste se dopustili maření výkonu úředního rozhodnutí. Jaký trest byste si raději uložili? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 2 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 40 000 Kč.
- Trest obecně prospěšných prací v délce 200 hodin.

Představte si, že jste soudci a máte pachatelí trestného činu (viz příklady níže) uložit trest. Určete, jaký trest by pachatele spravedlivě potrestal.

V důsledku překročení povolené rychlosti v obci o 20 km/h pachatel svým automobilem srazil chodce, který přecházel po přechodu a ublížil mu tím na zdraví z nedbalosti. Jaký trest by byl nevhodnější? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 1 měsíce.
- Peněžitý trest ve výši 100 000 Kč.
- Zákaz činnosti řízení motorových vozidel v délce 1 a půl roku.

Pachatel v obchodě odcizil drahý notebook v hodnotě 60 000 Kč. Tímto skutkem spáchal krádež. Jaký trest by byl nevhodnější? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 2 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 45 000 Kč.
- Trest obecně prospěšných prací v délce 300 hodin.

Pachatel zinscenoval dopravní nehodu a následně si nechal vyplatit pojistné plnění od pojišťovny. Tímto skutkem spáchal pojistný podvod. Jaký trest by byl vhodnější? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 1,5 měsíců.
- Peněžitý trest ve výši 140 000 Kč.
- Trest domácího vězení v délce 1 roku.

Pachatel řídil motorové vozidlo v podnapilém stavu a policie mu naměřila hladinu 1,5 promile alkoholu v krvi. Tímto skutkem se dopustil ohrožení pod vlivem návykové látky. Jaký trest by byl vhodnější? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 3 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 70 000 Kč.
- Zákaz činnosti řízení motorových vozidel v délce 10 měsíců.

Pachatel řídil motorové vozidlo i přesto, že mu soud uložil trest zákazu řízení motorových vozidel. Tímto skutkem se dopustil maření výkonu úředního rozhodnutí. Jaký trest by byl vhodnější? *

- Trest odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 2 týdnů.
- Peněžitý trest ve výši 40 000 Kč.
- Trest obecně prospěšných prací v délce 200 hodin.

Posuďte přísnost následujících trestů v případě, že bylo dopravní nehodou spácháno usmrcení z nedbalosti.

Peněžitý trest ve výši 500 000 Kč. *

	1	2	3	4	5	
nejméně	☐	☐	☐	☐	☐	nejvíce

Odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 6 měsíců. *

	1	2	3	4	5	
nejméně	☐	☐	☐	☐	☐	nejvíce

Obecně prospěšné práce v délce 700 hodin. *

	1	2	3	4	5	
nejméně	☐	☐	☐	☐	☐	nejvíce

Zákaz činnosti řízení motorových vozidel na 5 let. *

1 2 3 4 5

nejméně   nejvíce

Domácí vězení v délce 1 roku. *

1 2 3 4 5

nejméně   nejvíce

Jaká forma trestu je pro Vás z následujících možností nejpřísnější? *

Peněžitý trest ve výši 300 000 Kč.

Odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 3 měsíců.

Domácí vězení v délce 9 měsíců.

Obecně prospěšné práce v délce 900 hodin.

Jaká forma trestu je pro Vás z následujících možností nejmírnější? *

Peněžitý trest ve výši 300 000 Kč.

Odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 3 měsíců.

Domácí vězení v délce 9 měsíců.

Obecně prospěšné práce v délce 900 hodin.

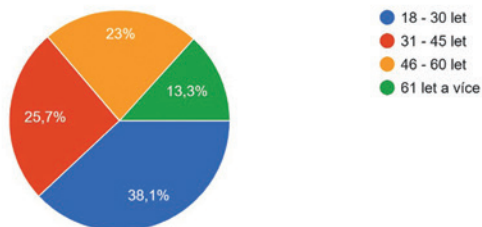
Tab. 1 Dotazník

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Z množství 300 obeslaných respondentů jich dotazník vyplnilo 113, přičemž věkové rozložení nebylo zcela vyrovnané, jak bylo na počátku zamýšleno. 43 respondentů bylo ve věku 18–30 let, 29 respondentů ve věku 31–45 let, 26 respondentů ve věku 46–60 let a 15 respondentů ve věku 61 let a více (v procentech viz Tab. 2 Věkové zastoupení respondentů). Z tohoto vyplývá, že návratnost dotazníků byla větší u nejmladší věkové skupiny a s rostoucí věkovou hranicí se návratnost dotazníků snižovala.

Váš věk

113 odpovědí

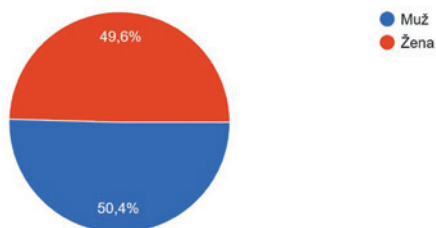

Tab. 2 Věkové zastoupení respondentů

V případě zastoupení mužů a žen ve skupině respondentů lze hovořit o vyrovnanosti. Dotazník vyplnilo 57 mužů a 56 žen (v procentech viz Tab. 3 Genderové zastoupení respondentů).

Vaše pohlaví

113 odpovědí

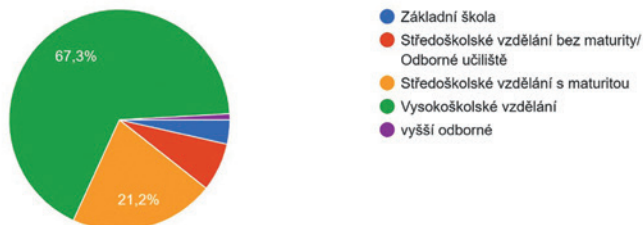

Tab. 3 Genderové zastoupení respondentů

Co se týká nejvyššího dosaženého vzdělání, tak zde spatřuji určitý problém, neboť 76 respondentů bylo vysokoškolsky vzděláno, 24 respondentů bylo vzděláno středoškolsky s maturitou, 8 respondentů (7,1 %) bylo středoškolsky vzděláno bez maturity, 4 respondenti (3,5 %) měli základní vzdělání a 1 respondent (0,9%) dosáhl vyššího odborného vzdělání (v procentech viz Tab. 4 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů). Takovéto vzdělanostní zastoupení znemožňuje hovořit o širší reprezentativnosti vzorku.

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

113 odpovědí

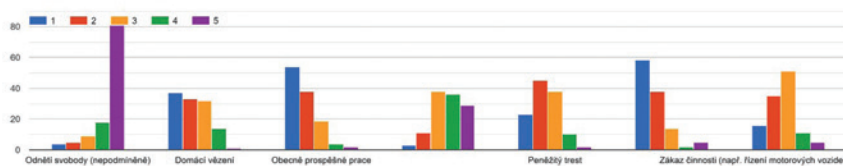
Tab. 4 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Druhá část dotazníku respondentům předestřela výběr trestů, které lze dle trestního zákoníku uložit (vyloučeny byly zcela specifické tresty, komentář viz výše) a respondenti u nich měli posoudit, jak přísně je vnímají na stupnici od 1 do 5. Nepodmíněnému trestu odnětí svobody přisoudilo 81 respondentů stupeň 5, 18 respondentů stupeň 4, 7 respondentů stupeň 3, 4 respondenti stupeň 2 a 3 respondenti stupeň 1 (viz první graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). U trestu domácího vězení byl nejčastěji přisuzován stupeň 1, celkem u 37 respondentů, dále pak stupeň 2 u 32 respondentů, stupeň 3 u 31 respondentů, stupeň 4 u 13 respondentů a žádný respondent neuvedl stupeň 5 (viz druhý graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). U trestu obecně prospěšných prací byl nejvíce přisuzován stupeň 1, celkem u 54 respondentů, poté stupeň 2 u 37 respondentů, stupeň 3 u 18 respondentů, stupeň 4 u 3 respondentů a stupeň 5 u 1 respondenta (viz třetí graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). V případě trestu propadnutí majetku respondenti nejvíce přisuzovali stupeň 3 u 38 respondentů, stupeň 4 u 35 respondentů, stupeň 5 u 28 respondentů, stupeň 2 u 10 respondentů a stupeň 1 u 2 respondentů (viz čtvrtý graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). Peněžitý trest posoudilo 45 respondentů stupněm 2, 37 respondentů stupněm 3, 22 respondentů stupněm 1, 9 respondentů stupněm 4 a 1 respondent stupněm 5 (viz pátý graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). Trest propadnutí věci ohodnotilo 58 respondentů stupněm 1, 37 respondentů stupněm 2, 13 respondentů

stupněm 3, 4 respondenti stupněm 5 a 1 respondent stupněm 4 (viz šestý graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů). U posledního trestu zákazu činnosti posoudilo 51 respondentů tento trest stupněm 3, 34 respondentů stupněm 2, 15 respondentů stupněm 1, 10 respondentů stupněm 4 a 4 respondenti stupněm 5 (viz sedmý graf v Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů).

Zejména z prvního grafu, který se dotazoval na nepodmíněný trest odnětí svobody, je v tomto konkrétním případě zřetelná silná převaha respondentů, kteří daný trest vnímají skutečně přísně.

Jakou přísnost přisuzujete jednotlivým trestům na stupnici 1 do 5, kdy 1 je nejméně přísný a 5 nejprísnejší.

Tab. 5 Stupnice přísnosti trestů

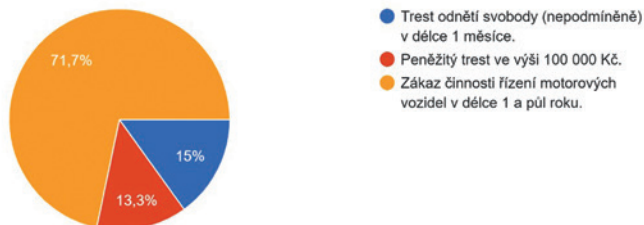
Ve třetí a čtvrté části dotazníku bylo úkolem respondentů vybrat trest, jaký by uložili za konkrétní trestné činy. Nejdříve trest ukládali sobě, za situace, kdy si měli představit že jsou pachatelé trestné činu. V druhé případě se měli vcítit do role soudce a trest ukládat z jeho pozice.

U prvního případu by si za jednání spočívající v překročení povolené rychlosti v obci o 20 km/h, v důsledku čehož byl sražen chodec a bylo mu tím ublíženo zdraví z nedbalosti (§ 148 trestního zákoníku), celých 81 respondentů uložilo trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel v délce 1 a půl roku. Nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 1 měsíce by preferovalo 17 respondentů a peněžitý trest ve výši 100 000 Kč 15 respondentů (v procentech viz Tab. 6 Sražení chodce – pachatel). Za stejné jednání, pouze za té změny, že situaci respondenti posuzovali v roli soudce, by opět 81 respondentů uložilo trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Zde tedy k odchylce nedošlo. Nepodmíněný trest odnětí svobody by však již uložilo 19 respondentů a peněžitý trest 13 respondentů (v procentech viz Tab. 7 Sražení chodce – soudce).

V důsledku překročení povolené rychlosti v obci o 20 km/h jste svým automobilem srazili chodce, který přechá...sti. Jaký trest byste si raději uložili?

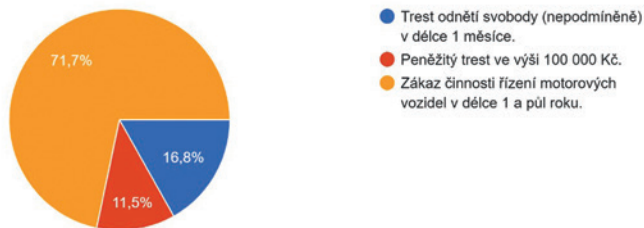
113 odpovědí

Tab. 6 Sražení chodce – pachatel

V důsledku překročení povolené rychlosti v obci o 20 km/h pachatel svým automobilem srazili chodce, který přech...losti. Jaký trest by byl nejvhodnější?

113 odpovědí

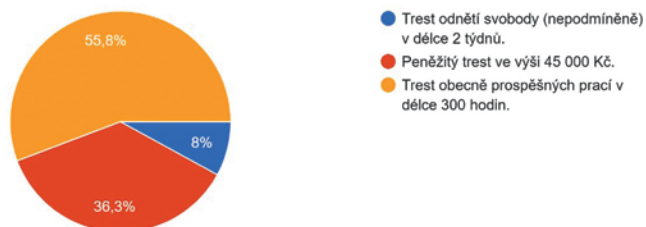
Tab. 7 Sražení chodce – soudce

Ve druhém případě, který se týkal odcizení drahého notebooku v hodnotě 60 000 Kč a spáchání trestného činu krádeže (§ 205) by si 66 respondentů uložilo trest obecně prospěšných prací v délce 300 hodin, 41 respondentů by si uložilo peněžitý trest ve výši 45 000 Kč a 9 respondentů nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 2 týdnů (v procentech viz Tab. 8 Krádež notebooku – pachatel). V případě posuzování daného trestného činu z pohledu soudce by bilance byla následovná. Trest obecně prospěšných prací by uložilo 86 respondentů, peněžitý trest 21 respondentů a pouze 6 respondentů (5,3 %) by uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody (v procentech viz Tab. 9 Krádež notebooku – soudce).

V obchodě jste odcizili drahý notebook v hodnotě 60 000 Kč, který jste už dlouho chtěli. Tímto skutkem jste se dop...že. Jaký trest byste si raději uložili?

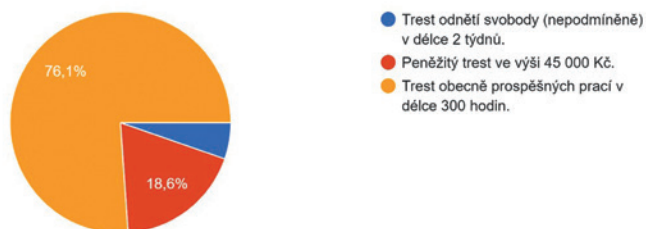
113 odpovědí

Tab. 8 Krádež notebooku – pachatel

Pachatel v obchodě odcizil drahý notebook v hodnotě 60 000 Kč. Tímto skutkem spáchal krádež. Jaký trest by byl nejhodnější?

113 odpovědí

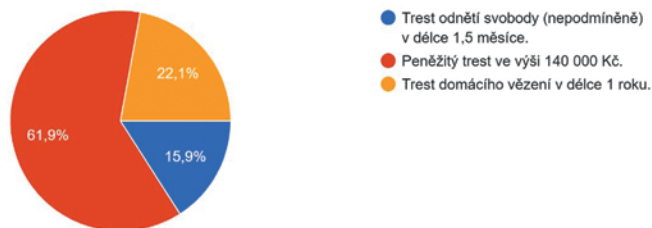

Tab. 9 Krádež notebooku – soudce

Třetí případ se týkal jednání, kdy byla zinscenována dopravní nehoda, za kterou si pachatel nechal vyplatit pojistné plnění od pojišťovny, čímž spáchal pojistný podvod (§ 210). Z pohledu pachatele by si 70 respondentů uložilo peněžitý trest ve výši 140 000 Kč, 25 respondentů by si uložilo trest domácího vězení v délce 1 roku a 18 respondentů by si uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 1,5 měsíce (v procentech viz Tab. 10 Pojistný podvod – pachatel). Z pohledu soudce se odpovědi téměř nelišily, neboť 74 respondentů by pachateli uložilo peněžitý trest, 21 respondentů by uložilo trest domácího vězení a 18 respondentů by uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody (v procentech viz Tab. 11 Pojistný podvod – soudce).

Zinscenovali jste dopravní nehodu, za kterou jste si nechali vyplatit pojistné plnění od pojišťovny. Tímto skutkem jst...odu. Jaký trest byste si raději uložili?

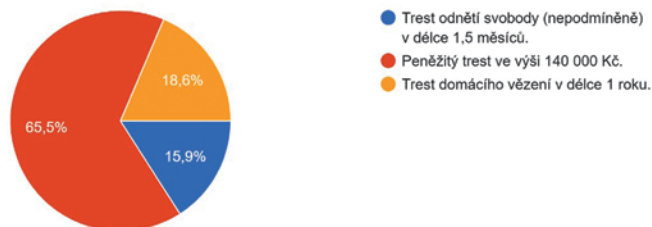
113 odpovědí

Tab. 10 Pojistný podvod – pachatel

Pachatel zinscenoval dopravní nehodu a následně si nechal vyplatit pojistné plnění od pojišťovny. Tímto s...ný podvod. Jaký trest by byl vhodnější?

113 odpovědí

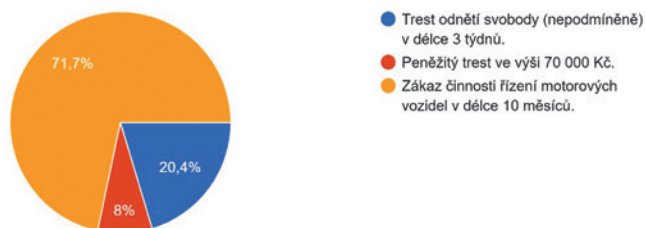
Tab. 11 Pojistný podvod – soudce

Čtvrtý případ popisoval situaci, kdy pachatel řídil motorové vozidlo v podnapilém stavu a byla mu naměřena hladina alkoholu 1,5 promile v krvi. Tímto jednáním byl spáchán trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274). Za popsané jednání by si 81 respondentů uložilo trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel v délce 10 měsíců, 23 respondentů by si uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 3 týdnů a 9 respondentů by si uložilo peněžitý trest ve výši 70 000 Kč (v procentech

viz Tab. 12 Návyková látka – pachatel). Pokud pak situaci hodnotili očima soudce, tak 82 respondentů by uložilo trest zákazu činnosti, 23 respondentů by uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody a 8 respondentů (7,1 %) by pachateli takového trestného činu uložilo peněžitý trest (v procentech viz Tab. 13 Návyková látka – soudce). V daném případě se odpovědi z pohledu pachatele a z pohledu soudce také téměř nelišily.

Řídili jste motorové vozidlo v podnapilém stavu a policie Vám naměřila hladinu 1,5 promile alkoholu v krvi. Tím...átky. Jaký trest byste si raději uložili?

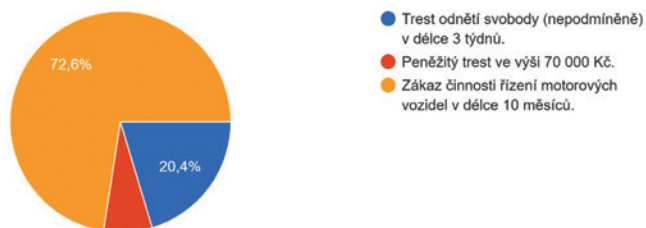
113 odpovědí

Tab. 12 Návyková látka – pachatel

Pachatel řídil motorové vozidlo v podnapilém stavu a policie mu naměřila hladinu 1,5 promile alkoholu v krvi. Tím...ové látky. Jaký trest by byl vhodnější?

113 odpovědí

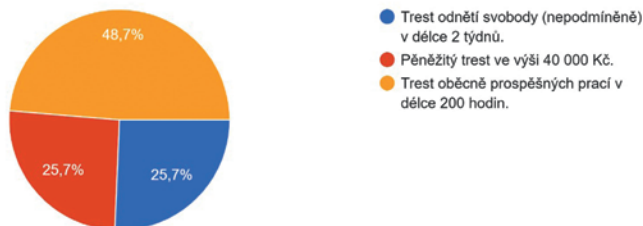
Tab. 13 Návyková látka – soudce

V posledním případě byla situace taková, že pachatel řídil motorové vozidlo, přestože mu soud již dříve uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Daným skutkem se dopustil trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337). Za takové jednání by si 55 respondentů uložilo trest obecně prospěšných prací v délce 200 hodin, 29 respondentů by si uložilo peněžitý trest ve výši 40 000 Kč a 29 respondentů nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 2 týdnů (v procentech viz Tab. 14 Zákaz řízení – pachatel). V roli soudce pak respondenti ukládali hlavně trest obecně prospěšných prací, konkrétně 66 respondentů. 30 respondentů uložilo nepodmíněný trest odnětí svobody a 17 respondentů uložilo peněžitý trest.

U tohoto příkladu byl dobře patrný rozdíl, kdy nepodmíněný trest odnětí svobody na krátkou dobu (zde 2 týdny), nebyl respondenty vnímán tak přísně, jak tomu bylo například v otázce č. 4, kde 97 respondentů (za všech 113) nepodmíněnému trestu odnětí svobody přisoudilo přísnost na stupni 4 a 5.

Soud Vám uložil trest zákazu řízení motorových vozidel, Vy jste však i přesto usedli za volant a tento zákaz jste poruš...nutí. Jaký trest byste si raději uložili?

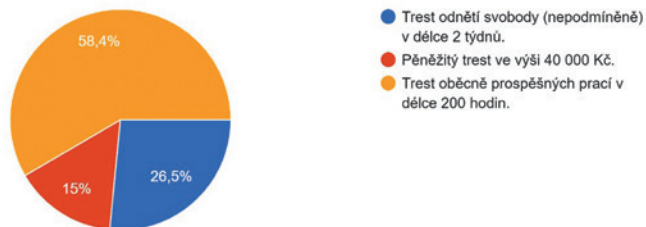
113 odpovědí

Tab. 14 Zákaz řízení – pachatel

Pachatel řídil motorové vozidlo i přesto, že mu soud uložil trest zákazu řízení motorových vozidel. Tímto skutk...zhodnutí. Jaký trest by byl vhodnější?

113 odpovědí

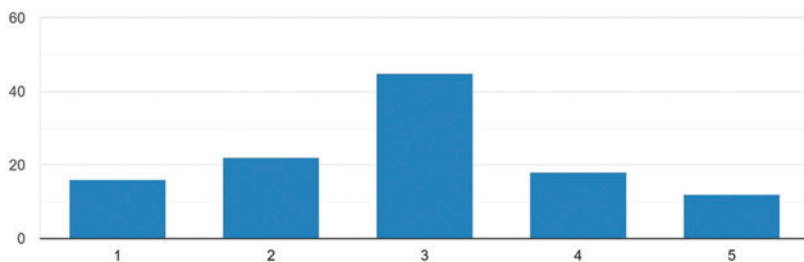

Tab. 15 Zákaz řízení – soudce

Pátá část dotazníku se zaměřila na posouzení přísnosti konkrétně nastavených trestů prostřednictvím pětistupňové škály, kdy 1 označovala nejméně přísný trest a 5 nejvíce přísný trest. Peněžitému trestu ve výši 500 000 Kč přisoudilo 45 respondentů (39,8 %) stupeň přísnosti 3, 22 respondentů (19,5 %) přisoudilo tomuto trestu stupeň 2, 18 respondentů (15,9 %) přisoudilo stupeň 4, 16 respondentů (14,2 %) přisoudilo danému trestu stupeň 1 a 12 respondentů (10,6 %) považovalo tento trest za velice přísný, přisoudilo mu stupeň 5 (viz Tab. 16 Peněžitý trest).

Peněžitý trest ve výši 500 000 Kč.

113 odpovědí

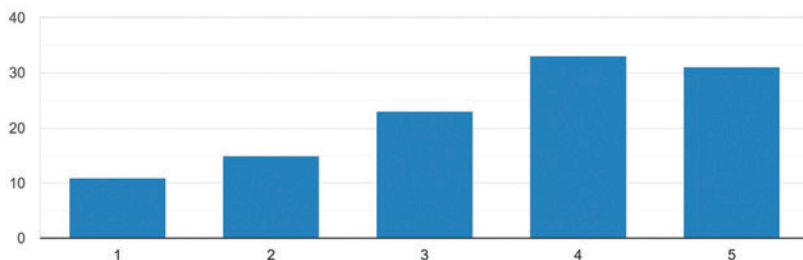

Tab. 16 Peněžitý trest

Nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 6 měsíců označilo 33 respondentů (29,2 %) stupněm 4, stupeň 5 přisoudilo danému trestu 31 respondentů (27,4 %), stupeň 3 23 respondentů (20,4 %), stupeň 2 15 respondentů (13,3 %) a stupněm 1 na škále přísnosti 11 respondentů (9,7 %). Patrné z toho však je, že 64 respondentů (56,6 %) takto stanovený trest považuje za více přísný nebo nejpřísnější (stupeň 4 a 5; viz Tab. 17 Nepodmíněný trest odnětí svobody).

Odnětí svobody (nepodmíněně) v délce 6 měsíců.

113 odpovědí

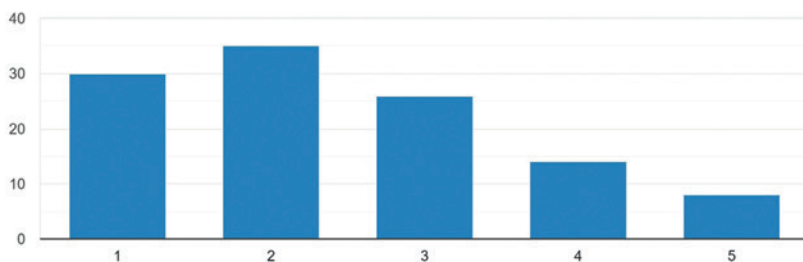

Tab. 17 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Trestu obecně prospěšných prací v délce 700 hodin přisoudilo 35 respondentů (31 %) stupeň přísnosti 2, 30 respondentů (26,5 %) přisoudilo tomuto trestu stupeň 1, 26 respondentů (23 %) mu přisoudilo stupeň 3, 14 respondentů (12,4 %) stupeň 4 a 8 respondentů (7,1 %) stupeň 5 (viz Tab. 18 Trest obecně prospěšných prací).

Obecně prospěšné práce v délce 700 hodin.

113 odpovědí

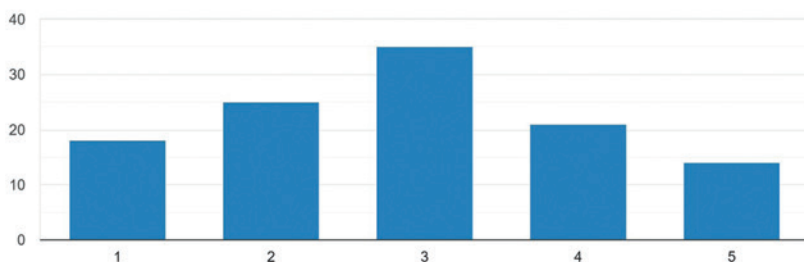

Tab. 18 Trest obecně prospěšných prací

U trestu zákazu činnosti spočívajícím v zákazu řízení motorových vozidel na dobu 5 let označilo nejvíce respondentů, celkem 35 (31 %), stupeň 3. 25 respondentů (22,1 %) tomuto trestu udělilo stupeň 2, 21 respondentů (18,6 %) udělilo stupeň 4, 18 respondentů (15,9 %) udělilo stupeň 1 a 14 respondentů (12,4 %) udělilo stupeň 5 (viz Tab. 19 Zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel).

Zákaz činnosti řízení motorových vozidel na 5 let.

113 odpovědí

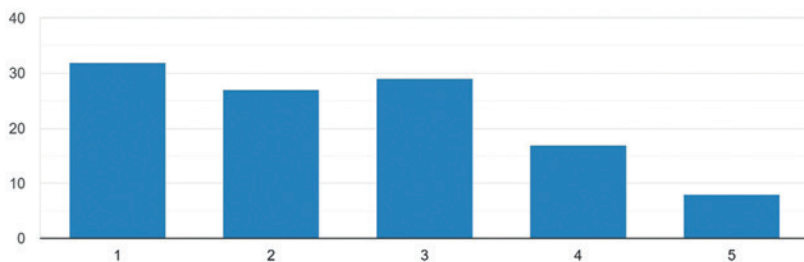

Tab. 19 Zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel

Trest domácího vězení v délce 1 roku označilo 32 respondentů (28,3 %) stupněm 1. 29 respondentů (25,7 %) tomuto trestu přisoudilo stupeň přísnosti 3. Dále 27 respondentů (23,9 %) přísnost trestu označilo stupněm 2. 17 respondentů (15 %) stupněm 4 a pouze 8 respondentů (7,1 %) daný trest označilo jako velice přísný stupněm 5 (viz Tab. 20 Trest domácího vězení).

Domácí vězení v délce 1 roku.

113 odpovědí

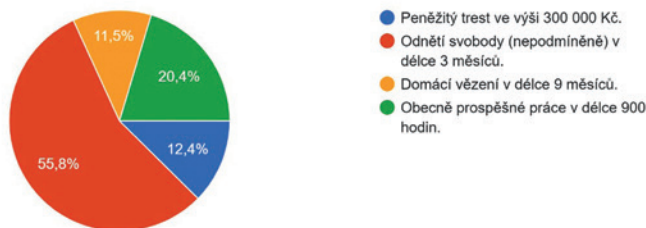
Tab. 20 Trest domácího vězení

Poslední dvě otázky obsahovaly výčet 4 trestů, u nichž respondenti měli nejdříve označit ten trest, který považují za nejpřísnější a poté ten, který považují za nejmírnější. Možnosti byly následovné: peněžitý trest ve výši 300 000 Kč, nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 3 měsíců, trest domácího vězení v délce 9 měsíců, trest obecně prospěšných prací v délce 900 hodin. Z nabídky těchto trestů označilo 65 respondentů nejpřísnějším trestem nepodmíněný trest odnětí svobody. 23 respondentů vnímalo nejpřísnějším trestem trest obecně prospěšných prací. Dalších 14 respondentů za nejpřísnější považovalo peněžitý trest a zbylých 13 respondentů trest domácího vězení (v procentech viz Tab. 21. Nejpřísnější trest).

Z opačného pohledu považovalo za nejmírnější trest 41 respondentů trest domácího vězení. 35 respondentů vnímalo nejmírnějším trestem trest obecně prospěšných prací. 31 respondentů označilo za nejmírnější trest peněžitý trest a 6 respondentů (5,3 %) posoudilo jako nemírnější trest nepodmíněného odnětí svobody (v procentech viz Tab. 22. Nejmírnější trest).

Jaká forma trestu je pro Vás z následujících možností nejpřísnější?

113 odpovědí

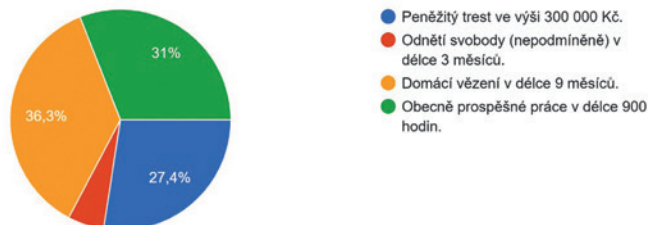

Tab. 21 Nejpřísnější trest

Jaká forma trestu je pro Vás z následujících možností nejmírnější?

113 odpovědí

Tab. 22 Nejmírnější trest

V rámci výzkumu bylo také vhodné propojit určité získané informace a ty porovnat, abychom mohli dospět k dalším zajímavým poznatkům. Nabízelo se například nahlížení z pohledu věkové hranice, u čehož lze dobře vyčíst rozdíl při posuzování nepodmíněného trestu odnětí svobody jako přísného trestu. Ten označilo stupněm 4 nebo 5 celkem 65 respondentů ze 72 (90 %), kteří byli ve věku 18–45 let. U respondentů ve věku 46 let a více jich hodnotilo nepodmíněný trest odnětí svobody stupněm 4 nebo 5 celkem 32 ze 41 (78%). Nelze tak vyvozovat závěry o tom, že mladší či starší věkové skupiny by nepodmíněný trest odnětí svobody vnímali disproportčně.

Zajímavé je také nazírání na výsledky třetí a čtvrté části, které obsahovaly stejné příklady, akorát se lišily pouze úhlem pohledu, kterým na ně bylo nazíráno (pachatel vs. soudce). U tohoto typu příkladů jsem očekávala větší odchylky v tom, že jako soudci budou respondenti udělovat spíše přísnější tresty (zejména nepodmíněné tresty odnětí svobody) a jako pachatelé si budou udělovat spíše mírnější tresty (zejména alternativní tresty, např. trest obecně prospěšných prací či domácí vězení). Má hypotéza v tomto ohledu byly mylná, neboť respondenti případy v zásadě posuzovali stejně když byl trest ukládán jim, i když trest ukládali oni. Faktické rozdíly byly pouze v rámci jednotek a ze statistického hlediska se jednalo pouze o dílčí odchylku.

U příkladu obsaženého v páté části dotazníku, který se týkal posuzování přísnosti trestů v situaci, kdy bylo v důsledku dopravní nehody spácháno

usmrcení z nedbalosti, posoudilo z 97 respondentů (součet respondentů, kteří na začátku u otázky č. 4 přisoudili nepodmíněnému trestu odnětí svobody stupeň přísnosti 4 nebo 5) celkem 56 nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 6 měsíců jako trest velice přísný nebo přísný (stupeň 5 nebo 4), což v daném vzorku považují za vysoký počet.

Zaměříme-li se následně na poslední dvě otázky a konkrétně pouze na nepodmíněný trest odnětí svobody (zde respondenti odpovídali na to, které tresty z vybraných možností považují za nejpřísnější a nejmírnější), zjistíme, že 55 respondentů (z 97 již zmíněných, kteří daný trest na začátku označili za přísný = 4 až velmi přísným = 5) označilo nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 3 měsíců za nejpřísnější trest z uvedené nabídky a naopak 4 respondenti jej považovali za nejmírnější.

Nyní se však vrátím k výše stanovené výzkumné otázce a hypotézám, které jsem prostřednictvím výzkumu chtěla potvrdit či vyvrátit.

Hypotéza č. 1 se provedeným výzkumem potvrdila, neboť téměř třetina respondentů (viz Tab. 14 Zákaz řízení – pachatel a Tab. 15 Zákaz řízení – soudce) nevnímala nepodmíněný trest odnětí svobody na kratší dobu (2–6 týdnů) jako přísný trest. Naproti tomu nepodmíněný trest odnětí svobody na delší dobu (např. půl roku) již polovina respondentů vnímala jako přísný trest (viz Tab. 17 Nepodmíněný trest odnětí svobody)

Co se týká hypotézy č. 2, tak její závěr je třeba posoudit komplexně. Z dotazníkového šetření vyplynulo (zejména z Tab. 6 Sražení chodce – pachatel, Tab. 7 Sražení chodce – soudce, Tab. 8 Krádež notebooku – pachatel, Tab. 9 Krádež notebooku – soudce, Tab. 12 Návyková látka – pachatel, Tab. 13 Návyková látka – soudce, Tab. 14 Zákaz řízení – pachatel, Tab. 15 Zákaz řízení – soudce), že respondenti více upřednostňovali alternativní tresty v podobě např. trestu domácího vězení nebo trestu obecně prospěšných prací či trestu zákazu činnosti oproti peněžitému trestu či nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Vztah nepodmíněného trestu odnětí svobody a peněžitého trestu tak jednoznačný již nebyl. V některých případech respondenti peněžitý trest vnímali přísněji než nepodmíněný trest odnětí svobody (viz Tab. 6 Sražení chodce – pachatel, Tab. 7 Sražení chodce – soudce, Tab. 12 Návyková látka – pachatel, Tab. 13 Návyková látka – soudce, Tab. 15 Zákaz řízení – soudce). Ve výjimečném případě tomu bylo naopak (viz Tab. 10

Pojistný podvod – pachatel, Tab. 11 Pojistný podvod – soudce) a v několika případech měli oba tresty srovnatelné zastoupení (viz Tab. 14 Zákaz řízení – pachatel). Nelze mezi nimi tedy vyčíst větší nerovnosti, tudíž nelze hypotézu č. 2 potvrdit, ale ani vyvrátit vzhledem k rozličnosti odpovědí. Výrazně totiž nepřevažoval ani jeden aspekt porovnáváného.

Výzkumná otázka se provedeným dotazníkovým šetřením potvrdila, neboť ve většině případů bylo zjištěno, že respondenti považovali nepodmíněný trest odnětí svobody za přísný nebo velice přísný trest. U příkladů s popisem konkrétního spáchaného trestného činu respondenti nepodmíněný trest odnětí svobody příliš neukládali a ve svých názorech byly v zásadě konstantní jak z pohledu soudce, tak z pohledu pachatele. Lze proto konstatovat, že nepodmíněný trest odnětí svobody je stále vnímán veřejností jako ten nejpřísnější na škále trestů.

5 ZÁVĚR

Tento příspěvek se zabýval problematikou trestu odnětí svobody a nazíráním na něj současnou společností. Nejprve vymezil nutné teoretické souvislosti trestání, zejména ochranou funkci, smysl a účel trestání. Následně se blíže věnoval trestu odnětí svobody, přičemž zevrubně popsal jeho charakteristické rysy a vlastnosti.

Na tuto problematiku plynule navázala výzkumná část příspěvku a popis metodologie zpracování dotazníkového šetření. Stěžejní kapitola se věnovala výsledkům výzkumu, kde bylo odpovězeno na výzkumnou otázku, zda je nepodmíněný trest odnětí svobody společností vnímán na škále trestů jako ten nejpřísnější. S výzkumnou otázkou souvisely dvě hypotézy. První se týkala otázky, zda nepodmíněný trest odnětí svobody v délce několika týdnů budou respondenti vnímat jako výhodnější trest oproti jiným trestům. Druhá hypotéza se týkala toho, zda budou respondenti při ukládání trestů méně upřednostňovat postih finančně majetkových zámů.

První hypotéza se provedeným výzkumem potvrdila. Druhá hypotéza se nepotvrdila, avšak ani nevyvrátila. Důležité pro celý výzkum ale bylo zodpovězení výzkumné otázky, které vyznívalo kladně. Vybraní respondenti vnímali trest odnětí svobody jako nejpřísnější trest. Závěr proto vyznívá tak,

že současná společnost reprezentovaná vzorkem respondentů vnímá trest odnětí svobody ve smyslu ultima ratio.

Tento příspěvek vznikl v rámci projektu Vybrané aspekty trestního práva hmotného a procesního v komparativním pohledu (Vybrané aspekty TPH a TPP v komparativním pohledu), MUNI/A/1443/2018.

Literature

GIDDENS, Anthony a Philip W. SUTTON. *Sociologie*. 1., aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 200 s. ISBN 978-80-7552-163-7.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97, č. 47/1998 Sbírky nálezů a usnesení, svazek 10.

SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva: tresty a ochranná opatření*. 1. vyd. Československá akademie věd. Praha: Academia, 1979, 216 s.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva, I+II+III*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář I, § 1–139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

Formuláře Google. Dostupné z: <https://docs.google.com/forms/u/0/>

Contact – e-mail

391284@mail.muni.cz

Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost¹

Jan Malý, Matěj Černý

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Trestní právo je právním odvětvím, které se díky své subsidiární podstatě zcela jistě nepoužije jako „první v pořadí“, nýbrž k jeho aplikaci dochází v souladu s principem *ultima ratio* až ve chvíli, kdy jiná právní odvětví již nepostačují. Z uvedeného je tak zřejmé, že trestní právo není právním odvětvím fungujícím samostatně a na ostatních právních odvětvích nezávisle.

Česká republika ještě v nedávné minulosti patřila mezi země, které neznají trestní odpovědnost právnických osob a které plně ctí zásadu *societas delinquere non potest*. Trestní odpovědnost právnických osob byla do českého právního řádu zavedena prostřednictvím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZTPO“), který nabyl platnosti dne 27. 10. 2011 a účinnosti poté dne 1. 1. 2012. ZTPO zakotvuje trestní odpovědnost všech právnických osob (zde lze spatřovat onen průnik s jiným právním odvětvím – občanským právem, které se zabývá otázkou vzniku a existence právnické osoby) s výjimkou České republiky a územně samosprávných celků při výkonu veřejné moci.

Aby bylo možné hovořit o trestní odpovědnosti pobočného spolku, je nejprve nutné vyjít z občanskoprávních norem, které založení, vznik a existenci pobočného spolku upravují. Bez občanskoprávních norem bychom tak nemohli pobočný spolek vůbec definovat a uchopit, protože by nebylo možné konstatovat, zdali je pobočný spolek *per se* trestně odpovědný, zdali je možné mu uložit trest jako jakékoli jiné právnické osobě a zdali při případném ukládání trestu pobočnému spolku je důležitým atributem skutečnost, že jeho právní osobnost je odvozena od právní osobnosti spolku hlavního.

¹ Tento příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu specifického výzkumu na téma „Vybrané aspekty trestního práva hmotného a procesního v komparativním pohledu (MUNI/A/1443/2018).“

Keywords in original language

Spolek; pobočný spolek; odvozená právní osobnost; trestní odpovědnost právnických osob.

Abstract

Criminal law is a legal branch which is definitely not used as “first in rank” thanks to its subsidiary substance. It is applied in accordance with the principle *ultima ratio* when other legal branches are no longer sufficient. From the above mentioned is apparent that the criminal law is not a legal branch working separately and on other legal branches independently.

The Czech Republic belonged among countries not knowing criminal liability of legal entities and fully respecting the principle of *societas delinquere non potest* up until very recently. The criminal liability of legal entities was incorporated into the Czech law via Act No. 418/2011 Coll. on the criminal liability of legal entities and proceedings against them as amended (further as ZTPO), valid from 27 October 2011 and with effect from 1 January 2012. The ZTPO anchors the criminal liability of all legal entities (there can be seen the intersection with different legal branch—civil law which deals with the question of an origin and an existence of legal entity) with the exception of the Czech Republic and local self-governing entities while exercising public authority.

In order to talk about the criminal liability of a subsidiary association, it is first necessary to come out of civil standards that regulate the establishment, the origin and the existence of the subsidiary association. We would not be able to define and grasp the subsidiary association without civil standards at all, therefore, it would not be possible to state, whether the subsidiary association is criminally liable *per se*, whether it is possible to punish it in the same way as every other legal entity and whether it is, in case of punishing the subsidiary association, an important attribute that its legal capacity is derived from the legal capacity of the association.

Keywords

Association; Subsidiary Association; Derived Legal Capacity; Criminal Liability of Legal Entities.

1 ÚVOD

Právo fyzických osob se sdružovat patří v souladu s ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších ústavních zákonů (dále jen „**Listina**“) mezi jedno ze základních práv člověka. Listina konkrétně v čl. 20 odst. 1 uvádí, že „*každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.*“ Na tento ústavněprávní základ dnes po dlouhém historickém vývoji spolkového práva navazuje úprava obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**Občanský zákoník**“). Úprava obsažená v Občanském zákoníku upravuje soukromoprávní část spolkového práva, do níž patří právní vztahy vznikající zejména při zakládání, zrušování, jednání a úpravě vnitřních poměrů spolků včetně úprav a ochrany členství v nich, jakožto jednoho z druhů personálních korporací soukromého práva majících právní povahu právnické osoby.² Přijetím Občanského zákoníku došlo ke zrušení zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZOS**“) a s ohledem na tuto skutečnost, se všechna sdružení vzniklá v souladu se ZOS považují dle ustanovení § 3045 Občanského zákoníku za spolky a řídí se jejich právní úpravou.

S ohledem na skutečnost, že v českém trestním právu je již několik let zakotvena trestní odpovědnost právnických osob, přičemž trestně odpovědné jsou až na některé výjimky všechny právnické osoby, vyvstává otázka, jak je tomu s podmínkami trestní odpovědnosti některých právnických osob, které jsou svým způsobem „specifické.“ Do této kategorie „specifických“ právnických osob je dle našeho názoru jednoznačně možné zařadit mimo jiné právě i pobočný spolek. V tomto článku se tak budeme zabývat nejprve občanskoprávním základem, který čtenáři poskytne zevrubný a ucelený přehled o spolkovém právu, ze kterého následně vyjdeme, abychom jej aplikovali v oblasti trestního práva hmotného k zodpovězení otázek týkajících se trestní odpovědnosti pobočného spolku *per se*, případně otázky vzniku, trvání a zániku trestní odpovědnosti pobočného spolku, jakož i otázky dopadu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob do spolkového práva.

² TELEČ, Ivo. *Spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 4.

2 ČÁST PRVÁ – SPOLEK A POBOČNÝ SPOLEK

2.1 Právní postavení spolků

Spolek je bezesporu organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost a naplňuje tak právní definici právnické osoby obsažené v ustanovení § 20 odst. 1 Občanského zákoníku a s ohledem na tuto skutečnost se na spolek aplikují veškerá obecná ustanovení upravující problematiku právnických osob. Na obecná ustanovení navazuje speciální úprava, jež tvoří tzv. spolkové právo, jemuž Občanský zákoník věnuje poměrně značnou pozornost, neboť spolkové právo je upraveno v ustanoveních § 214–302 Občanského zákoníku, což činí téměř devadesát paragrafů. Právní úpravu spolků je možné označit za smíšenou, a to z toho důvodu, že se skládá jak z norem kogentních (normy upravující ustanovení a vznik spolku, soudní ochranu aj.), tak i z norem dispozitivních (například normy týkající se organizace spolku). Přestože se právnímu zakotvení spolků věnuje v Občanském zákoníku celá řada jednotlivých ustanovení, legální definici spolku *per se* bychom hledali těžko, a tak nezbyvá než se obrátit na odbornou literaturu. Například Hurdík definuje spolek jako „*samosprávný a dobrovolný svazek nejméně tří osob (fyzických nebo právnických) vzniklý za účelem naplňování společného zájmu, resp. k realizaci práva spolčovacím*.“³ Lavický ve svém komentáři k ustanovení § 214 odst. 1 Občanského zákoníku k definici spolku uvádí pouze to, že „*spolek je subjektem soukromého práva sdružujícím převážně fyzické a též osoby právnické přímo či „odvozeně“ (spolkový svaz s členstvím spolků)*.“⁴ Ronovská oproti tomu definuje spolek na základě jeho pojmových znaků, když uvádí, že spolek je zákonnou podobou právního subjektu korporativního typu, za jehož pojmové znaky považuje:

- osobní korporativní podstatu;
- princip dobrovolnosti a otevřenosti členství;
- princip oddělenosti od státu;
- existenci členské základny s hlasovacím právem a spolkové samosprávy;

³ HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 131.

⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1094.

- účel činnosti jiný než hospodářský (nikoli tedy dosažení zisku).⁵

Dále například Zoulík hovoří o spolku jako o „*neziskové soukromoprávní korporaci*.“⁶ Stejně jako Občanský zákoník neobsahuje zákonnou definici pojmu spolek, neobsahuje ji ani švýcarská právní úprava, jež byla hlavní inspirací zákonodárce při tvorbě nejen spolkového práva, ale i celé řady dalších institutů obsažených v Občanském zákoníku. Nepřímo však švýcarské právo definuje spolek jako právnickou osobu korporativního charakteru neboli společenství osob, jež je charakterizované:

- společně projevenou vůlí alespoň dvou osob k vytvoření samostatně stojícího korporativního subjektu;
- dobrovolností;
- sledováním politického, náboženského, vědeckého, společenského, uměleckého, dobročinného nebo jiného nikoliv ekonomického cíle.⁷

Občanský zákoník dává rámec právního postavení spolku v ustanovení § 214 odst. 1, kde uvádí, že spolek mohou založit alespoň tři osoby vedené společným zájmem k jeho naplňování, a to jako samosprávný a dobrovolný svazek členů a následně se v něm spolčovat.

Spolek je tedy možné označit za společenství alespoň tří osob, přičemž nově od účinnosti Občanského zákoníku se může jednat jak o osoby fyzické, tak i o osoby právnické či o jejich kombinaci. Dojde-li v průběhu existence spolku k poklesu členů pod tři, jedná se o důvod ke zrušení spolku s likvidačním rozhodnutím soudu, pokud ani v přiměřené, soudem poskytnuté lhůtě, nedojde ke sjednání nápravy (k tomu srov. § 211 odst. 2 Občanského zákoníku). Členství ve spolku je budováno na principu dobrovolnosti. Spolčení osob ve spolku musí být tedy čistě dobrovolné. Nikdo nesmí být v souladu s ustanovením § 215 odst. 1 Občanského zákoníku nucen stát se členem spolku a nikomu zároveň nesmí být bráněno ze spolku vystoupit. S ohledem na tuto skutečnost není a do budoucna ani nebude možné za spolek

⁵ RONOVSKÁ, K. *Spolkové a nadační právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 25.

⁶ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 273. ISBN 9788075521873.

⁷ HONSELL, Heinrich, Nedim Peter VOGT, Thomas GEISER a Ruth REUSSER. *Basler Kommentar OR I OR II ZGB I ZGB II. Aktualisierungsband Erwachsenenschutzrecht Kombipaket*. 4. vyd. Basel: Helbing, 2012, s. 443.

označit profesní komory, jako například advokátní či lékařskou komoru, v níž je členství pro ty, kteří chtějí danou profesi vykonávat, dle zákona povinné.⁸

Samosprávnost spolku obsažená v ustanovení § 214 odst. 1 Občanského zákoníku spočívá ve skutečnosti, že spolek je oprávněn si své vnitřní záležitosti uspořádat sám, bez účasti třetích subjektů včetně státu. Rámec samosprávy je přitom vytvořen stanovami spolku a stát primárně není oprávněn zasahovat do jeho vnitřních záležitostí. Výjimku z tohoto pravidla však představuje zákonem založená možnost domáhat se soudní ochrany prostřednictvím rozhodování soudu. Ta je určena především členům spolku a případně třetím osobám proti rozhodnutím orgánů spolku, která odporují zákonu nebo stanovám spolku.⁹ I tato možnost je však založena na návrhu aktivně legitimované osoby, a navíc až po využití veškerých možných opravných prostředků uvnitř spolku, má tedy subsidiární charakter.

Se samosprávou spolku úzce souvisí princip nezávislosti spolku. Nezávislost je zde chápána ve smyslu nezávislosti na státu. Spolek existuje v rámci prostoru vymezeného právními normami státem, je však na státu nezávislý. Spolek sám v nastavených mezích rozhoduje o svém fungování a je na státu zcela nezávislý i po majetkové stránce, kdy se u spolku jako soukromoprávního subjektu předpokládá soukromé financování zejména členskými příspěvky.¹⁰ Zákon však nijak neukládá členům spolku povinnost podílet se na financování činnosti spolku. Členové spolku v souladu s ustanovením § 215 odst. 2 Občanského zákoníku ani neručí za dluhy spolku. Spolek je stejně jako ve švýcarské právní úpravě¹¹ primárně sdružení osob, nikoliv majetku. Majetková sféra spolku je zcela oddělena od majetkové sféry jeho členů. Stanovy však mohou zakotvit vkladovou povinnost svých členů či určitou výši pravidelných příspěvků.

Hlavní činností spolku může být dle ustanovení § 217 odst. 1 Občanského zákoníku jen uspokojování a ochrana těch zájmů, k jejichž

⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. Pl. ÚS. 40/06.

⁹ HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 4.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ HONSELL, Heinrich, Nedim Peter VOGT, Thomas GEISER a Ruth REUSSER. *Basler Kommentar OR I OR II ZGB I ZGB II. Aktualisierungsband Erwachsenenschutzrecht Kombipaket*. 4. vyd. Basel: Helbing, 2012, s. 443.

naplňování je spolek založen, přičemž podnikání ani jiná výdělečná činnost hlavní činností spolku být nemůže. Účelem spolku (tj. cílem, k jehož dosažení/dosahování byl spolek založen) tedy nemůže být soustavné vytváření zisku či jiného výdělku. Kromě podnikání či jiné výdělečné činnosti, ale může být předmětem hlavní činnosti spolku cokoliv, na čem se jeho členové shodnou.¹² Uvedené ovšem nevylučuje, aby spolek na svou činnost získával prostředky podnikáním, neboť podnikání nebo jinou výdělečnou činnost může spolek provozovat vedle své hlavní činnosti právě za účelem podpory své hlavní činnosti. Přitom zisk z činnosti spolku lze použít výhradně pro spolkovou činnost včetně správy spolku. Zisk tedy nelze za běžných okolností rozdělit mezi členy spolku. Tyto aspekty odlišují spolek od jiných právnických osob, jako jsou obchodní korporace, jež se zakládají primárně za účelem pravidelného dosahování zisků.

Spolek jako všechny právnické osoby je uměle vytvořený subjekt práva, jež nemá žádnou vlastní vůli. Vůle spolku je tvořena vůlí osob, které tak tvoří jeho organizační strukturu a uvádějí v život vše, co je se spolkem spojené.¹³ Organizační struktura spolku respektuje povahu spolku jako osobní korporace, jeho základů, jeho cílů a povahy činnosti. Na tomto základě jsou orgány spolku konstituovány jako demokraticky organizovaná struktura, založená na demokracii členů.¹⁴ Obecně je možné orgány spolku rozdělit v souladu s ustanovením § 243 Občanského zákoníku na obligatorní, mezi něž patří statutární orgán (kolektivní či individuální) a nejvyšší orgán spolku (není-li určeno ve stanovách jinak, je jím členská schůze) a orgány fakultativní, mezi které řadíme kontrolní a rozhodčí komisi a případně i další orgány určené ve stanovách. Vnitřní uspořádání poměru spolku však záleží převážně na uvážení zakládajících členů, neboť zákonodárce koncipoval zákonnou úpravu obsaženou v Občanském zákoníku v této oblasti jako zcela dispoziitivní. Velmi podobně je budována vnitřní organizace spolku ve Švýcarsku, kdy dle § 64 švýcarského občanského zákoníku¹⁵ je ve spolku obligatorně zřízen nejvyšší orgán, kterým je členské shromáždění¹⁶ a statutární orgán,

¹² HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 4.

¹³ *Ibid.*, s. 43.

¹⁴ HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 133.

¹⁵ Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907 (SR210).

¹⁶ Vereinsversammlung.

kterým je představenstvo¹⁷. Na rozdíl od české právní úpravy však švýcarský občanský zákoník ukládá v určitých případech spolku povinnost zřídit další orgán, kterým je revizní auditor. Taková povinnost tíží spolek v případě, kdy splní alespoň dva z následujících bodů:

1. bilanční suma odpovídá minimálně 10 milionům CHF;
2. obrat představuje nejméně 20 milionů CHF;
3. má alespoň 50 zaměstnanců na plný úvazek.¹⁸

Členem orgánu spolku může být jak osoba fyzická, tak i osoba právnická. „V případě, že členem voleného orgánu je právnická osoba, zastupuje ji při výkonu funkce fyzická osoba, která k tomu byla právnickou osobou zmocněna, a nebyla-li tato fyzická osoba určena, pak člen jejího statutárního orgánu.“¹⁹ Člen orgánu spolku musí splňovat požadavky stanovené zákonem, především požadavek svéprávnosti.²⁰ Stanovy spolku mohou zároveň obsahovat další požadavky, jež musí osoba, ucházející se o funkci v orgánu spolku splnit. Typicky se jedná o členství ve spolku, určitý věk či bezúhonnost.

Statutární orgán, jež tvoří obligatorní orgán nejen spolku, ale i všech ostatních právnických osob, musí být vždy uveden ve stanovách. Tuto skutečnost potvrzuje i Nejvyšší soud, jenž v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že „obligatorní náležitostí stanov občanského sdružení je mimo jiné úprava jeho statutárního orgánu. Občanská sdružení a jejich organizační jednotky oprávněné jednat svým jménem tak mají stanovami určen statutární orgán, jehož úkony jsou přímo jednáním občanského sdružení jako právnické osoby.“²¹ Určení statutárního orgánu je jednou z obligatorních náležitostí stanov, bez jehož vymezení nemůže být spolek zapsán do spolkového rejstříku, a to především jak z důvodu ochrany třetích osob, tak z toho důvodu, aby mohl každý zcela jednoduše zjistit, kdo je navenek oprávněn za spolek jednat.²² *Působnost statutárního orgánu není ve spolkovém právu zvlášť upravena, neboť ji zákonodárce ponechává na úpravě v zakladatelském právním jednání spolku.*

¹⁷ Vorstand.

¹⁸ § 69 odst. 1 Švýcarského občanského zákoníku (Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10.Dezember 1907 (SR210)).

¹⁹ HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 44.

²⁰ Ustanovení § 152 odst. 2 Občanského zákoníku s výjimkou obsaženou v odst. 3.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 29 Cdo 382/2010.

²² HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 50.

Zároveň se na působnost statutárního orgánu spolku uplatní obecná ustanovení k právnickým osobám, tedy především ustanovení § 163 Občanského zákoníku, jež zavádí tzv. zbytkovou působnost statutárního orgánu, což znamená, že statutárnímu orgánu náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnícké osoby. „*Rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat za právníckou osobu je z obecného hlediska neomezený (může ji zastupovat ve všech záležitostech). Statutárnímu orgánu náleží de lege jak působnost vnější, tedy jednání za spolek navenek (§ 164 odst. 1), tak působnost vnitřní, tj. pravomoc organizační a rozhodovací. Ovšem pouze pokud, jde-li o záležitosti, jež nejsou zakladatelským právním jednáním (stanovami), zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci svěřeny do kompetence jiným orgánům spolku (nejvyššímu orgánu, kontrolní či rozhodčí komisi, likvidátorovi atd.).*“²³ Zákon ponechává na stanovách spolku, zda bude statutární orgán individuální nebo kolektivní, přitom ustanovení § 244 Občanského zákoníku presumuje pro individuální statutární orgán název „předseda“ a pro kolektivní „výbor“, zakládací členové spolku však mohou tyto názvy v zakladatelském právním jednání upravit odlišně, nemělo by se však jednat o názvy, které by mohly mást třetí osoby, jež budou se spolkem jednat. Způsob jednání statutárního orgánu je opětovně ponechán na úpravě ve stanovách, neurčí-li však stanovy jinak, aplikují se obecná ustanovení vztahující se k právnickým osobám. „*Ta stanoví, že členové kolektivního statutárního orgánu jednají za spolek každý samostatně. Způsob jednání člena individuálního statutárního orgánu za spolek ObčZ výslovně neupravuje, ale z logiky věci členovi takového statutárního orgánu ani nic jiného, než samostatně jednání nezbyvá.*“²⁴ Při právním jednání se spolkem je však vždy třeba ověřit, jakým způsobem si tento spolek nastavil působnost svého statutárního orgánu ve spolkovém rejstříku.

Nejvyšší orgán spolku je právě tím orgánem, který vytváří vůli spolku a rozhoduje o nejzásadnějších otázkách souvisejících s fungováním spolku. Zákon ponechává na vůli zakládajících členů spolku, který orgán označí za nejvyšší. Dokonce se může jednat o orgán totožný s orgánem statutárním, čímž může být ve spolku pouze jeden orgán a nedojde tak k porušení kogentních ustanovení zákona. „*Spolek, jenž do stanov nezabrne označení svého nejvyššího orgánu, bude*

²³ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1183.

²⁴ HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 51.

v uvedeném směru podřízen dikci zákona – úlohu nejvyššího orgánu v něm bude ex lege zastávat členská schůze. Pokud by chtěl spolek tento stav odstranit, musel by řádnou procedurou modifikovat zakladatelské jednání ve formě stanov, tj. přijít s vlastním řešením (např. ustavit jako nejvyšší orgán správní radu).“²⁵ Občanský zákoník v ustanovení § 247 odst. 1 demonstrativním způsobem vymezuje působnost nejvyššího spolkového orgánu, a to tak, že do jeho působnosti zpravidla náleží určit hlavní zaměření činnosti spolku, rozhodovat o změně stanov, schválit výsledek hospodaření spolku, hodnotit činnost dalších orgánů spolku i jejich členů a rozhodnout o zrušení spolku s likvidací nebo o jeho přeměně. Použitím termínu „zpravidla“ dává zákonodárce možnost, aby tyto kompetence byly ve stanovách svěřeny do působnosti jiného orgánu, například orgánu statutárního. Stejně tak může být působnost nejvyššího orgánu spolku ve stanovách uvedena širěji. V souladu s ustanovením § 247 odst. 3, neurčí-li stanovy jinak, je nejvyšším orgánem spolku členská schůze. „Členská schůze (neboli shromáždění členů spolkového svazku), má-li postavení nejvyššího orgánu spolku, také mj. volí a odvolává členy statutárního orgánu (§ 244). Pokud je stanovami zřízena kontrolní nebo rozhodčí komise, členská schůze volí a odvolává i její členy (§ 262, 266). Nejvyšší orgán dále rozhoduje o přijetí za člena spolku (§ 233 odst. 3). To vše ale platí pouze při neexistenci odlišné úpravy ve stanovách.“²⁶ V souladu s ustálenou judikaturou nejvyšších soudů však členská schůze spolku na sebe nemůže bez oprávněného podkladu atrahovat pravomoc rozhodnout ve spolkové věci, v níž je vydání rozhodnutí podle stanov svěřeno jinému orgánu spolku. Nerespektování procesního postupu vymezeného stanovami (např. zaručená dvouinstančnost interního řízení a rozhodovací kompetence členské schůze až jako odvolacího orgánu) je nepřipustným porušením práv člena spolku, což musí být zohledněno i při následném uplatnění soudní ochrany.²⁷ Pokud jde o orgány spolku, které jsou zřizovány fakultativně, tak Občanský zákoník upravuje pouze postavení kontrolní a rozhodčí komise. Tato úprava je však zcela podpůrná, neboť tak jako v celém spolkovém právu, rozhodná je úprava obsažena ve stanovách. Zřídí-li stanovy kontrolní komisi, tak musí mít alespoň 3 členy, které volí nejvyšší orgán. Pokud jde o počet členů, tak

²⁵ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1194.

²⁶ *Ibid.*, s. 1195.

²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3486/10.

v případě rozhodčí komise obsahuje Občanský zákoník podpůrné pravidlo, že má tři členy, stanovy však mohou na rozdíl od kontrolní komise určit, že počet členů je nižší než tři. Působnost kontrolní komise upravuje subsidiárně ustanovení § 263 Občanského zákoníku, dle něž kontrolní komise dohlíží, jsou-li záležitosti spolku řádně vedeny a vykonává-li spolek činnost v souladu se stanovami a právními předpisy, nesvěří-li jí stanovy další působnost. Zjistí-li kontrolní komise nedostatky, upozorní na ně statutární orgán, jakož i další orgány určené stanovami. V souladu s následujícím ustanovením § 264 v rozsahu působnosti kontrolní komise může její pověřený člen nahlížet do dokladů spolku a požadovat od členů dalších orgánů spolku nebo od jeho zaměstnanců vysvětlení k jednotlivým záležitostem. Pokud jde o působnost rozhodčí komise, neurčí-li stanovy její působnost, rozhoduje spory mezi členem a spolkem o placení členských příspěvků a přezkoumává rozhodnutí o vyloučení člena ze spolku.²⁸

Zakládající členové spolku mohou v zakladatelském právním jednání zřídit ve spolku další fakultativní orgány, u nichž však musí ve stanovách jasně určit působnost a další otázky s nimi související, neboť Občanský zákoník u spolků žádný další orgán neupravuje. Z toho důvodu je zřizování dalších orgánů u spolku spíše výjimečné.

2.2 Pobočný spolek

V souladu s ustanovením § 219 Občanského zákoníku může spolek ve svých stanovách založit pobočný spolek jako svou organizační jednotku nebo určit, jakým způsobem se pobočný spolek zakládá a který orgán rozhoduje o jeho založení, zrušení či přeměně. Pobočný spolek nahradil až do účinnosti Občanského zákoníku používaný pojem „organizační jednotka“, jež představovala pobočný orgán ke sdružení dle ZOS. V souladu s tím se dle přechodného ustanovení § 3045 odst. 2 Občanského zákoníku všechny organizační jednotky transformovaly právě na pobočné spolky. V této souvislosti je rovněž nutné zmínit, že statutární orgán hlavního spolku má, resp. měl povinnost podat do tří let ode dne nabytí účinnosti Občanského zákoníku návrh na zápis pobočného spolku (který dříve existoval jako organizační

²⁸ § 265 Občanského zákoníku.

jednotka sdružení dle ZOS) do spolkového rejstříku, jinak posledním dnem této lhůty právní osobnost pobočného spolku zanikla.

Pobočný spolek je možné považovat za samostatnou právnickou osobu, jejíž právní osobnost je však odvozena od právní osobnosti spolku hlavního. To se dle Hájkové²⁹ projevuje tím, že záleží pouze na vůli hlavního spolku, zda pobočný spolek stanovami založí či nikoliv a následně jej zapíše do obchodního rejstříku. Pobočnost se dále projevuje v tom, že hlavní spolek vymezuje rozsah práv a povinností pobočného spolku a určuje rozsah jeho způsobilosti nabývat samostatně pro sebe práva a povinnosti. Stanovy spolku mají v tomto ohledu pravomoc právní osobnosti i způsobilost pobočného spolku právně jednat nejprve vymezit a následně rozšířit či dokonce zúžit.³⁰ Název pobočného spolku musí v souladu s ustanovením § 228 odst. 2 Občanského zákoníku obsahovat příznačný prvek názvu hlavního spolku a zároveň musí vyjádřit jeho vlastnost jako pobočného spolku.

Majetková základna pobočného spolku je oproti provázanosti právní osobnosti nadále oddělena od spolku hlavního. Je tomu tak i s ohledem na možné majetkové spory mezi pobočným spolkem a spolkem hlavním. **Z toho však existuje výjimka v případě pobočného spolku nezapsaného do veřejného rejstříku, kdy hlavní spolek ručí za dluhy pobočného spolku solidárně.**³¹ To vyplývá ze skutečnosti, že dokud není pobočný spolek zapsán ve spolkovém rejstříku, tak fakticky nevznikl, a tudíž se nejedná o samostatnou právnickou osobu. Dle ustanovení § 229 odst. 4 Občanského zákoníku si však hlavní spolek může ve stanovách stanovit ručení za dluhy spolku, přičemž, pokud si ručitelství závazek hlavní spolek ve stanovách nezakotví, tak žádné ručení hlavního spolku za dluhy spolku pobočného ex lege nevzniká.

Pro právní postavení pobočného spolku je taky zcela zásadní znění stanov, jež určí rozsah právního jednání a jeho právní osobnosti. Bez základu obsaženého ve stanovách by pobočný spolek nemohl vzniknout ani následně existovat. V rámci principu materiální a formální publicity je hlavní spolek povinen dle ustanovení § 29 odst. 2 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů

²⁹ HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 5.

³⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1118.

³¹ Ibid.

(dále jen „**Zákon o veřejných rejstřících**“) zapsat do spolkového rejstříku o pobočném spolku mimo jiné právě rozsah jeho práv a povinností podle stanov, jakož i jakým způsobem ručí hlavního spolek za dluhy spolku pobočného. **V praxi tak může docházet k situacím, kdy jeden pobočný spolek vystupuje prakticky jako samostatná právnická osoba, zatímco druhý pobočný spolek téhož hlavního spolku je stanovami omezen na minimum a samostatně oprávněn vystupovat není.**

U pobočného spolku se ponechává čistě na úvaze spolku hlavního, zda zřídí u pobočného spolku soustavu orgánů a upraví, jakým způsobem se bude tvořit vůle pobočného spolku a jakým způsobem bude právně jednat dovnitř či navenek. Hlavní spolek může zřídí v pobočném spolku totožnou soustavu orgánů, jakou má zřízenou spolek hlavní, ale s ohledem na absenci subsidiární zákonné úpravy organizace pobočného spolku, bude vždy potřeba veškeré související otázky vyřešit ve stanovách pobočného spolku, protože rozhodující je vůle členů hlavního spolku.

Dojde-li ke zrušení hlavního spolku, má to i zásadní důsledky na existenci spolku pobočného, který se rovněž zruší, neboť bez právní osobnosti hlavního spolku nemůže pobočný spolek dále existovat. V návaznosti na to je pro ochranu práv třetích osob nutné, aby v souladu s ustanovením § 230 Občanského zákoníku hlavní spolek zanikl vždy až po všech svých pobočných spolcích, a to bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou vypořádány jeho vztahy k třetím osobám.³²

3 ČÁST DRUHÁ – TRESTNÍ ODPOVĚDNOST POBOČNÉHO SPOLKU

3.1 Trestní odpovědnost právnických osob

S ohledem na základy právní teorie a na ustanovení obecné části Občanského zákoníku není třeba zdůrazňovat, že právnická osoba není na rozdíl od fyzické osoby nadána schopností právně jednat, tedy projevovat svou vůli směřující ke vzniku změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují, zavazovat se k právům

³² HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 62.

a povinností a být schopna nést následky svého jednání, ale je nutné, aby za ni jednala jiná osoba (hovoříme o tzv. jednání nepřímém), a to na základě některého typu zmocnění (např. zmocnění na základě zákona, zmocnění na základě plné moci,³³ popř. jednání prostřednictvím opatrovníka).

Trestní odpovědnost právnických osob nebyla vždy součástí českého právního řádu, ale byla do českého právního řádu zavedena prostřednictvím ZTPO který nabyl platnosti dne 27. 10. 2011, účinnosti poté dne 01. 01. 2012. ZTPO je sice normou účinnou již více jak sedm let, nicméně nelze říci, že by byl odbornou veřejností jednoznačně uchopen, neboť i po několika letech jeho účinnosti je tato norma normou „neustálenou“ a v praxi „dosta- tečně neukotvenou,“ o čemž svědčí řada novelizací.³⁴

Přijetím ZTPO, ač to možná na první pohled nevypadá, došlo k výrazným změnám českého trestního práva hmotného i procesního.

Začneme-li u zásad, tak zásada *Societas delinquere non potest* (právnická osoba se nemůže dopustit trestného činu) již v české trestním právu neplatí,³⁵ byl zaveden princip kolektivní odpovědnosti,^{36, 37} který úzce souvisí s tím,

³³ Ustanovení § 450 a násl. Občanského zákoníku hovoří o **prokuře**, jako o speciálním typu smluvního zastoupení, smluvní zastoupení jako institut je upraveno v ustanoveních § 441 – 456 Občanského zákoníku.

³⁴ Jak v červnu 2018 uvedl Šámal, v průběhu šesti let účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim došlo již k devíti novelizacím a poměrně značnému rozvoji judikatury. Z přijatých novelizací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byly podstatné změny učiněny zákonem č. 105/2013 Sb. v návaznosti na přijetí zákona o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech, a zejména novelizací provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., která mimo jiné podstatně zásadně rozšířila počet trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, a zavedla možnost vyvinění právnické osoby z její trestní odpovědnosti. Další méně významné či drobné změny tohoto zákona provedly i zákony č. 41/2014 Sb., č. 86/2015 Sb., č. 375/2015 Sb., č. 135/2016 Sb., č. 455/2016 Sb., č. 55/2017 Sb. a č. 183/2017 Sb., jež byly přijaty v souvislosti s jinými novými nebo novelizovanými zákony. (ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. Předmluva k druhému vydání. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-592-3).

³⁵ Vystává však otázka, jak bude tato zásada vykládána např. u jednočlenné, s. r. o. Ačkoli i taková právnická osoba se zcela jistě může dopustit trestného činu, negativní následky jejího trestněprávního jednání postihnou zcela jistě onoho jediného společníka.

³⁶ JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15–21.

³⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249–253.

že právnická osoba je entita vytvořená pomocí osob fyzických, pročež nemůže samostatně právně jednat a její trestní odpovědnost vzniká, pokud jsou splněny dvě kumulativní podmínky:

1. existence protiprávního činu, spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, jednala-li tak některá z osob, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 8 odst. 1 ZTPO;
2. existence možnosti přičtení protiprávního činu právnické osobě podle § 8 odst. 2 ZTPO.

Mohli bychom pokračovat dalšími specifiky, jako například vyloučením institutu nutné obhajoby,³⁸ specifiky společného řízení vedeného proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, okruhem trestů a ochranných opatření ukládaných odsouzené právnické osobě, problematice vyvinění se a mnohými dalšími.

Jedním ze specifik ZTPO je mimo jiné i skutečnost, že zakotvuje trestní odpovědnost právnické osoby, přičemž nenabízí jakoukoli její definici (rozuměj definici právnické osoby, byť alespoň odkazem na jiný právní předpis). Nejinak je tomu v případě spolku či pobočného spolku. Jak se dá očekávat, ani tyto právnické osoby nejsou v ZTPO jakkoli definovány a proto nezbyvá, než se v těchto otázkách obrátit na soukromoprávní předpis (Občanský zákoník) a dále na odbornou literaturu (k tomu srov. odborná literatura definující spolek výše).

Trestní odpovědnost právnických osob má své limity. Předně nepostihuje každou právnickou osobu a dále ne každý čin, kterého se právnická osoba

³⁸ Tímto odkazují na ustanovení § 35 odst. 2 ZTPO, které stanoví, že „pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.“ Vystává tedy otázka, zdali je nutná obhajoba u právnické osoby apriori vyloučena, nebo vyloučena není, jenom se pro ni nepoužijí příslušná ustanovení trestního řádu. S ohledem na skutečnost, že nutná obhajoba není upravena v jiném právním předpisu než v trestním řádu, by bylo logické usuzovat spíše na první ze zmíněných variant, nicméně tato problematika je komplexnější a není možné, abych tuto otázku zodpověděl jednou větou.

Z důvodu uvedené komplexnosti mi tak nezbyvá, než odkázat na jiné autory, jako např. na Čepa (ČEP, David. Nutná obhajoba a právnická osoba – vše jasné? In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Jan PROVAZNÍK a Jiří VALDHANS. (eds.). *Dny práva – 2017 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21–53. ISBN 978-80-210-9046-0); nebo na Tibitanzlovou (TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 6, s. 29–33; TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7–8, s. 20–23), kteří se problematice nutné obhajoby právnické osoby v uvedených článcích věnují zevrubněji.

dopustí, je činem trestným, ačkoli pokud by se takového činu dopustila osoba fyzická, trestný by byl (mohl být).

Ustanovení § 6 odst. 1 ZTPO zakotvuje tzv. „negativní zásadu personality,“ pomocí které výslovně *ab initio* vylučuje trestní odpovědnost vybraných, v tomto ustanovení uvedených osob, kterými jsou, jak již ostatně bylo uvedeno v úvodu tohoto článku:

- Česká republika;
- územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Jen pro doplnění uvádíme, že právní řády, které zakotvují trestní odpovědnost právnických osob, se podobně jako Česká republika kloní spíše k výčtu negativnímu,³⁹ který se jeví v tomto případě jako rozumnější, neboť vyloučí všechny právnické osoby, které nejsou trestně odpovědné, přičemž všechny ostatní *a contrario* trestně odpovědné jsou. Jako příklad méně běžného pozitivního výčtu lze uvést chilský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který o sobě stanoví, že se použije na právnické osoby soukromého práva a na státní podniky.⁴⁰

Ustanovení § 6 ZTPO výčet sice dále nerozvíjí, jinak je tomu u důvodové zprávy, dle které⁴¹ jsou z trestní odpovědnosti taktéž vyloučeny mezinárodní organizace veřejného práva (toto vyloučení nastává už ze samotné povahy věci, neboť tyto organizace požívají výsady podle mezinárodního práva – k tomu srov. např. § 10 odst. 1, § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**TR**“ nebo „**Trestní řád**“), dle komentáře jsou rovněž vyloučeny „*všechny mezinárodní organizace veřejného práva, o nichž to výslovně stanoví přímo aplikovatelná mezinárodní smlouva.*“⁴²

Okruh osob, jichž se shora uvedená negativní zásada personality týká, je s ohledem na původní návrh zákona vzešlého z připomínkového řízení

³⁹ KOUDELKA, Ladislav. Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. *Soukromé právo*, 2019, č. 1, ISSN 2533-4239, s. 12.

⁴⁰ Ley número 20.393 que establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en dos delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica, artículo 2.

⁴¹ VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁴² FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 27, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075529657.

a předloženého Ministerstvem spravedlnosti do vlády České republiky okruhem restriktivním, neboť dle tohoto původního návrhu „měly být vyloučeny z trestní odpovědnosti i další právnické osoby, a to Česká národní banka, státní organizace, právnické osoby zřízené zákonem a právnické osoby při výkonu veřejné moci.“⁴³

Tento širší výčet osob, které by byly negativní zásadou personality ovládnány, byl předmětem sporu, přičemž část odborné veřejnosti se proti takto navržené právní úpravě ostře vymezovala,⁴⁴ což nakonec vedlo k přijetí právní úpravy v té podobě, jak ji známe dnes.

Co se týče výčtu trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, je nutné zmínit § 7 ZTPO, ve kterém byl před novelizací uveden pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, nicméně s účinností od 01. 12. 2016 došlo prostřednictvím zákona č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, k podstatné změně, kdy od tohoto data byl výčet pozitivní změněn na výčet negativní. Původní výčet označuje prof. Fenyk jako výčet kompromisní, kdy tato úprava vycházela vstřícně závazným aktům mezinárodního práva veřejného, resp. evropského práva, současně ale i odrážela představy českého zákonodárce.⁴⁵

Nový, negativní výčet je krokem k výraznému zosíření trestní represe vůči právnickým osobám, kdy z dřívějších pouhých 85 v pozitivním výčtu uvedených trestných činů obsahuje nyní negativní výčet celkem více než 260 trestných činů (do přesného výčtu by bylo třeba promítnout i tzv. složené skutkové podstaty, tvořené samostatnými trestnými činy, a také stále probíhající novelizace zvláštní části trestního zákoníku).⁴⁶

Samozřejmě, že bychom mohli pokračovat rozbořem dalších podmínek trestní odpovědnosti právnických osob, jako např. otázkou okruhu osob,

⁴³ ŠÁMAL, Pavel. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 113. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁴⁴ K tomu srov. např.: PRÁŠKOVÁ, H. Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. *Správní právo*, 2011, č. 6, s. 336–341.

⁴⁵ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 31, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075529657.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 32.

kteře mohou za právníckou osobu jednat, otázkou přičitatelnosti, vyvinění, účinné lítosti a mnohými dalšími, to ale není předmětem tohoto článku.

Pokud si dosadíme prozatím nabyté znalosti týkající se okruhu právníckých osob, které jsou trestně odpovědné a znalosti týkající se trestných činů, jež mohou být právnícké osobě přičteny (trestné činy neuvedené v negativním výčtu), v důsledku čehož za tyto bude právnícká osoba trestně odpovědná, nemůžeme než dojít k závěru, že i pobočný spolek může být za splnění určitých podmínek trestně odpovědný, neboť je bezpochyby právníckou osobou, není uveden v § 6 ZTPO a zároveň se může dopustit trestného činu, který není jmenován jako výjimka v § 7 ZTPO. Až potud je trestní odpovědnost pobočného spolku vcelku neproblematická. Možná lépe řečeno, až potud je ona pomyslná předpřipravená platforma trestní odpovědnosti pobočného spolku neproblematická, to ale ovšem nic nemění na skutečnosti, že klíčovou otázkou k zodpovězení máme teprve před sebou, a sice otázku vzniku trestní odpovědnosti. Jak již bylo uvedeno výše, trestní odpovědnost právnícké osoby vzniká, pokud jsou splněny dvě kumulativní podmínky:

1. existence protiprávního činu, spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnícké osoby, jednala-li tak některá z osob, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 8 odst. 1 ZTPO;
2. existence možnosti přičtení protiprávního činu právnícké osobě podle § 8 odst. 2 ZTPO.

3.2 Ještě k trestní odpovědnosti právníckých osob

V průběhu příprav ZTPO vyšel zákonodárce z tzv. fikční teorie právníckých osob, podle které jsou právnícké osoby odlišné subjekty práva než osoby fyzické a jsou právem uměle vytvořeny. Současně jsou však způsobilé k právnímu a protiprávnímu jednání a jsou odpovědné v právních vztazích.⁴⁷

Skutečnost, že právnícká osoba jako celek nemá vlastní vůli, a nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat, způsobuje, že vznik a existence právníckých osob představují určitou právní konstrukci. Od tohoto se odvíjí i zvláštní právem vytvořená konstrukce způsobu protiprávního jednání

⁴⁷ FENYK, J. a kol. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právníckých osob*. 1. vyd. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 28.

právnických osob v trestněprávním smyslu jako subjektů práva.⁴⁸ Za právnickou osobu totiž vždy jednájí konkrétní fyzické osoby, jež ji zastupují navenek. Trestní odpovědnost právnických osob je s ohledem na tuto skutečnost budována dle ustanovení § 8 ZTPO na principu přičitatelnosti, jež představuje stěžejní princip trestní odpovědnosti právnických osob. Podle pojetí obsaženém v tomto ustanovení lze právnické osobě přičítat spáchání trestného činu, jestliže byl takový trestný čin spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak její statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, jiná osoba ve vedoucím postavení, osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, či případně zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení.

Zároveň, pokud jde o jednání zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, přičítá se právnické osobě takové jednání i v případě, kdy orgány právnické osoby či jiné odpovědné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo nečinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. V praxi se tak setkáváme s různými „compliance“ a jinými obdobnými programy, které si kladou za cíl dát OČTŘ již při prvním kontaktu zcela jasně najevo, že právnická osoba nepodcenila prevenci, co se předcházení trestné činnosti týče, že provedla maximum možného a že exces zaměstnance jí tak není možné přičítat, neboť (zvláště např. u velkých korporací) prostě není možné „ohlídat vše“ a že podmínky § 8 odst. 5 ZTPO byly splněny. Uvedené ustanovení je tak odpovědí na výtku, konstatující, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je vůči právnickým osobám velmi tvrdá, neboť jim neposkytuje žádnou možnost se trestní odpovědnosti zprostit.

K předchozímu odstavci je však nutno jedním dechem dodat, že existuje § 8 odst. 3 ZTPO, který by se dal označit za jakousi protiváhu § 8 odst. 5 ZTPO, neboť zakotvuje trestní odpovědnost právnické osoby i v takovém případě, ve kterém se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 ZTPO.

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 481.

Na straně jedné tak existuje možnost zproštění se trestní odpovědnosti, na straně druhé i takové zproštění má své limity. Jen pro doplnění uvádíme, že § 8 odst. 5 byl do zmíněného ustanovení ZTPO přidán po jedné z novelizačních ZTPO, s účinností od 1. 12. 2016. Toto ustanovení vedeno dobrým úmyslem zákonodárce však v praxi vyvolalo řadu nejasností. Nejčastěji diskutovanou otázkou vztahující se k tomuto ustanovení je, zda tím nedošlo k obrácení důkazního břemene, kdy by právnická osoba musela dokazovat, že požadované úsilí vynaložila. Dle současné metodiky Nejvyššího státního zastupitelství tíží ohledně této skutečnosti důkazní břemeno v subjektivním smyslu právě právnickou osobu, neboť je údajně na právnické osobě, aby příslušné podklady k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí předložila.⁴⁹ Takový výklad by však narážel na celou řadu zásad a principů, na nichž je trestní právo v České republice postaveno, zejména zásadu oficiality. S ohledem na tyto skutečnosti jsme toho názoru, že důkazní břemeno nadále tíží stranu obžaloby.

3.3 Pobočný spolek a jeho trestní odpovědnost

Jak již bylo uvedeno výše, může spolek v souladu s ustanovením § 219 Občanského zákoníku ve svých stanovách založit pobočný spolek jako svou organizační jednotku nebo určit, jakým způsobem se pobočný spolek zakládá a který orgán rozhoduje o jeho založení, zrušení či přeměně. Na založení pobočného spolku by samo o sobě nebylo nic zvláštního, pokud by neexistovalo specifikum definované v § 228 Občanského zákoníku jako tzv. „odvozená právní osobnost.“

„(1) Právní osobnost pobočného spolku se odvozuje od právní osobnosti hlavního spolku. Pobočný spolek může mít práva a povinnosti a nabývat je v rozsahu určeném stanovami hlavního spolku a zapsaném ve veřejném rejstříku.

(2) Název pobočného spolku musí obsahovat příznačný prvek názvu hlavního spolku a vyjádřit jeho vlastnost pobočného spolku.“

Z uvedeného je zcela zřejmé, že se pohybujeme na jakési pomyslné hraně. Pobočný spolek je zcela jistě právnickou osobou *per se*, disponuje právní osobností,⁵⁰ existuje statutární orgán, který za něj jedná, má vlastní IČ, zapisuje

⁴⁹ PELC, V. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 40–43.

⁵⁰ HÁJKOVÁ, A a kol. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 5.

se do spolkového rejstříku a mnohé další. Jeho samotná existence je však na rozdíl od ostatních „standardních“ právnických osob velmi křehká. Stačí zrušení hlavního spolku a pobočný spolek zaniká, aniž by (do jisté míry) měl jakoukoli možnost svůj zánik ovlivnit, neboť dle § 230 odst. 1 Občanského zákoníku se „*zrušením hlavního spolku zrušuje i pobočný spolek.*“

Ačkoli je pobočný spolek právnickou osobou *per se*, je kromě odvozené právní osobnosti limitován i jinak, a to například tím, že, jak již bylo uvedeno výše, statuty hlavního spolku mají v tomto ohledu pravomoc právní osobnost i způsobilost pobočného spolku právně jednat nejprve vymezit a následně rozšířit či dokonce zúžit.⁵¹

Domníváme se, že ačkoli je možné do jisté míry upravit povahu pobočného spolku (prostřednictvím jednání spolku hlavního, které vymezí rozsah způsobilosti pobočného spolku právně jednat), **je pobočný spolek trestně odpovědný v tom rozsahu, v jakém je oprávněn právně jednat.** Jedním dechem je ovšem nutno dodat, že **pokud by došlo k překročení práv a povinností a nezávisle na tomto překročení by došlo ke spáchání trestného činu**, jsme toho názoru, že v takovém případě pobočný spolek trestně odpovědný je (např. pokud by spáchání trestného činu spočívalo v uzavření smlouvy a pobočný spolek by byl oprávněn uzavírat smlouvy do výše plnění 10 000 Kč, je zcela irrelevantní, zdali pobočný spolek uzavřel smlouvu s vyšší protiplněním 5 000 Kč nebo za 20 000 Kč, ke spáchání trestného činu by podle našeho názoru došlo).

V případě, kdy by pobočný spolek překročil rozsah své způsobilosti právně jednat, lze uvažovat o tom, zdali vůbec došlo k právnímu jednání, popř. zda takové jednání není neplatné. Je ovšem nutné zdůraznit, že dané úvahy jsou úvahami občanskoprávními, nikoli trestněprávními. Překročení způsobilosti právně jednat v občanskoprávní rovině nemusí nutně vést k nemožnosti vzniku odpovědnosti v rovině trestněprávní.

Složitá otázka nastává ve chvíli, kdy se pobočný spolek dopustí trestného činu přede dnem jeho zápisu do veřejného rejstříku, když věta první § 229 odst. 4 Občanského zákoníku stanovuje následující: „*Z právních jednání*

⁵¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1118.

pobočného spolku vzniklých pred dňom jeho zápisu do verejného rejstříku je hlavný spolek oprávnený a zavázaný spoločne a nerozdílné s pobočným spolkem.“

Z uvedeného lze vyvodit celkem tři možné varianty – v mezidobí mezi založením pobočného spolku a jeho konstitutivním zápisem do veřejného rejstříku můžeme teoreticky hovořit o trestní odpovědnosti jak spolku hlavního, tak spolku pobočného, nebo o trestní odpovědnosti jen spolku pobočného, a sice od okamžiku jeho vzniku, případně o trestní neodpovědnosti ani spolku pobočného ani spolku hlavního.

Jsme si vědomi § 8 odst. 4 písm. a) ZTPO, který konstatuje, že „*ustanovení odstavců 1 a 2 se užívají i tehdy, jestliže k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby*“ (tj. jedná se o právnickou osobu, která již byla založena, ale ještě nevznikla), nicméně jsme toho názoru, že toto ustanovení lze bez problému vztáhnout kupříkladu k nějaké kapitálové společnosti (typicky, s. r. o.), která zpravidla vzniká nezávisle na jiných entitách. Jinak je tomu však u pobočného spolku, a to zejména s ohledem na § 8 odst. 1 ZTPO, který konstatuje, že „*trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti...*“ Jak uvádí Dědič, „*protiprávní čin musel být spáchaný v zájmu budoucí právnické osoby. To, že by mohl být spáchaný v rámci činnosti právnické osoby, je z povahy věci vyloučeno, když právnická osoba neexistuje; lze si však představit případ, kdy k trestnému činu dojde v rámci činnosti vznikající právnické osoby.*“⁵²

Vzhledem k tomu, že z právních jednání pobočného spolku vzniklých před dňem jeho zápisu do veřejného rejstříku je hlavný spolek oprávnený a zavázaný spoločne a nerozdílné s pobočným spolkem (§ 229 odst. 4 Občanského zákoníku), není možné konstatovat, že protiprávní čin byl spáchaný pouze a jenom v zájmu pobočného spolku nebo že byl spáchaný pouze a jenom v rámci činnosti vznikajícího pobočného spolku. A protože není možné hovořit o „trestní odpovědnosti napůl“,⁵³ jsme toho názoru, že není možné hovořit o trestní odpovědnosti vůbec. Dle našeho názoru se tak použije poslední ze tří shora uvedených variant – v mezidobí mezi založením a vznikem pobočného spolku nebude trestně odpovědný ani pobočný spolek, ani spolek hlavní.

⁵² DĚDIČ, Jan. § 8. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁵³ K tomu srov. § 9 odst. 3 věta druhá ZTPO: „*Byl-li trestný čin spáchaný společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.*“

Ustanovení § 9 odst. 2 ZTPO sice konstatuje, že „*pachatelem je i právnická osoba, která ke provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby,*“ nicméně toto ustanovení zcela zjevně míří na situace, kdy např. prostřednictvím nějakého bílého koně, kterým má být právnická či fyzická osoba, se dopustí trestného činu jiná právnická osoba. Jedná se o příklad nepřímého pachatelství u právnické osoby,⁵⁴ který však nijak neřeší odlišnou otázku soukromoprávní svázanosti spolku hlavního se spolkem pobočným spočívající v odvozené právní osobnosti. Dle našeho názoru tak v případě, kdy se pobočný spolek v mezidobí mezi svým založením a vznikem dopustí „ze své vůle“ protiprávního jednání (trestného činu), nemůžeme hovořit o tom, že je nástrojem v rukách nepřímého pachatele-spolku hlavního. To ovšem neplatí v případě, kdy by pobočný spolek byl spolkem hlavním zakládán právě proto, aby takovým nástrojem byl.

Dalším problémem je již shora uvedená skutečnost, že „*zrušením hlavního spolku se zrušuje i pobočný spolek*“ (k tomu srov. § 230 odst. 1 Občanského zákoníku). Bez právní osobnosti hlavního spolku nemůže s ohledem na odvozenou právní osobnost pobočný spolek existovat. Rétorikou trestního práva tak nezbývá než konstatovat, že pokud smrtí fyzické osoby trestní odpovědnost zaniká, lze obdobně dovodit, že zánikem právnické osoby (zánikem její právní osobnosti) zaniká rovněž trestní odpovědnost právnické osoby (otázku případného přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na všechny její právní nástupce dle § 10 odst. 1 ZTPO ponechme stranou). Vyvstává pak otázka, jak by bylo posuzováno jednání spolku hlavního, který záměrně zanikl právě a jen proto, aby nemohlo pokračovat trestní stíhání pobočného spolku. Zánik takového spolku hlavního by byl zřejmě posuzován optikou § 32 odst. 10 ZTPO, ale ani tak nelze vyloučit, že by spolek hlavní v žádném případě nemohl v této situaci zaniknout. Pokud tedy zanikne hlavní spolek, zanikne i spolek pobočný a pokud trestní odpovědnost pobočného spolku nepřechází na případné první nástupce, zaniká.

Dle našeho soudu není možné o trestní odpovědnosti pobočného spolku pochybovat. Ačkoli je jeho právní osobnost odvozena od spolku hlavního, disponuje tento samostatnou právní osobností, zároveň, vcelku logicky, není

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. § 9. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří RÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 253. ISBN 978-80-7400-592-3.

uveden ve výlukách z trestní odpovědnosti právnických osob zakotvených v ustanovení § 6 ZTPO.

Se zodpovězením jedné otázky však vzniká nejedna otázka další. Jak je tomu například *a contrario* ve vztahu pobočného spolku ke spolku hlavnímu, který byl zrušen z toho důvodu, že se dopustil trestného činu, za který mu byl uložen nejprísnejší trest zrušení právnické osoby?⁵⁵ Zrušením hlavního spolku se zrušuje i pobočný spolek. Můžeme uvažovat o náhradě škody? A vůči komu, když hlavní spolek byl zrušen?

Tato a další otázky budou případně předmětem některého z dalších článků autorů.

4 ZÁVĚR

Závěrem nezbyvá než dodat, že ačkoli je ZTPO normou účinnou již osm let, stále přicházejí nové otázky, na které nejsou zcela jednoznačné odpovědi. Otázka trestní odpovědnosti pobočného spolku je po prostudování patřičných ustanovení ZTPO a Občanského zákoníku poměrně jednoduchá, to ale nic nemění na tom, že vyvolává další otázky, jakož i dílčí podotázky, které už tak jednoduché nejsou.

Tento článek si dovolíme zakončit slovy prof. Jelínka, který, možná trochu úsměvně, k problematice trestní odpovědnosti právnických osob konstatuje následující: „*právnické osoby nejsou z masa a kostí, a přesto mají své orgány. Neznají pocity, ale přesto mají vůli. Jsou neviditelné, ale mohou být volané k odpovědnosti. Nemají bydliště, avšak mají sídlo. Z uvedených charakteristiky je zřejmé, proč otázka trestní odpovědnosti právnických osob je tak komplikovaná.*“⁵⁶

Literature

Knihy

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo bmotné. 2., aktualizované a doplněné vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788075521873.

⁵⁵ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem.* Praha: Linde, 2012, s. 141. ISBN 978-80-7201-875-8.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8., slogan na obálce knihy.

- FENYK, J. a kol. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření ke předcházení trestné činnosti právnických osob.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 184 s. ISBN 978-80-7357-720-9
- FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář.* 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-965-7.
- FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem.* Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-875-8.
- HÁJKOVÁ, Alena, Miroslava NEBUŽELSKÁ a Petr PAVLOK. *Spolky a spolkové právo.* Praha: C. H. Beck, 2015, 171 s., Právní praxe. ISBN 978-80-7400-523-7.
- HONSELL, Heinrich, Nedim Peter VOGT, Thomas GEISER a Ruth REUSSER. *Basler Kommentar OR I OR II ZGB I ZGB II. Aktualisierungsband Erwachsenenschutzrecht Kombipaket.* 4. vyd. Basel: Helbing, 2012. ISBN 978-371-9032-265.
- HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva.* 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 302 s. ISBN 978-80-7380-718-4.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654).* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- RONOVSKÁ, K. *Spolkové a nadační právo.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 109 s. ISBN 9788021045125.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné.* 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1040. ISBN 978-80-7478-616-7.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GŘIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. Předmluva k druhému vydání. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GŘIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-592-3.
- TELEC, Ivo. *Spolkové právo.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-717-9194-6.

Časopisecké zdroje

- JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15–21.

KOUDELKA, Ladislav. Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. *Soukromé právo*, 2019, č. 1. ISSN 2533-4239.

KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249–253.

PELC, V. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 40–43.

PRÁŠKOVÁ, H. Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. *Správní právo*, 2011, č. 6, s. 336–341.

TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 6, s. 29–33.

TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7–8, s. 20–23.

Ostatní zdroje

Ley número 20.393 que establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en dos delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica, artículo 2.

VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

ČEP, David. Nutná obhajoba a právnická osoba – vše jasné? In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Jan PROVAZNÍK a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva – 2017 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21–53. ISBN 978-80-210-9046-0.

Soudní rozhodnutí

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 08. 2008, sp. zn. Pl. ÚS. 40/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 04. 2011, sp. zn. I. ÚS 3486/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 05. 2011, sp. zn. 29 Cdo 382/2010.

Contact – e-mail

jan.maly@law.muni.cz; matejcernyemail@gmail.com

Pôsobnosť medzinárodného práva v oblasti zachovania ľudských práv väzňov

Silvia Mičudová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok je zameraný na problematiku zachovania ľudských práv väzňov, v rámci ktorej sa prelínajú dve zo základných odvetví systému práva a to ústavné právo a právo trestné. Pri väzňoch, ako pri osobách, ktorým je rozhodnutím verejnej moci bezprostredne obmedzená osobná sloboda, je veľmi dôležité, aby otázka zachovania či možnosti obmedzovania ich základných práv bola jasná a neboli pri jej výklade žiadne pochybnosti. Cieľom tohto príspevku je priblíženie zakotvenia ochrany ľudských práv väzňov v českom právnom poriadku, a taktiež porovnanie s úlohou pôsobnosti medzinárodného práva. V prvom rade bude poukázané na ľudské práva, ktoré sú väzňom zabezpečované českým právnym poriadkom a následne bude toto porovnané s medzinárodnými dokumentami venujúcimi sa právam väznených osôb. Príspevok vyústi do analýzy prieniku medzinárodného práva do českého právneho poriadku v oblasti ochrany práv väzňov.

Keywords in original language

Ľudské práva; väzni; medzinárodné právo.

Abstract

The contribution is focused on the matter of the preservation of the human rights of prisoners, in which two of the main branches of law system, are intersecting. With prisoners, as persons whose personal freedom is directly limited by the decision of the public authorities, is important that the question of the preservation or the possibility of limitation of the human rights is clear and there is no doubt in its interpretation. The aim of this contribution is to introduce the ground of the protection of the human rights of prisoners in the Czech legal order, as well as the role and competency of international law. First of all, it will be pointed out to the human rights that are

provided to prisoners by the Czech legal order and then compared with the international documents dealing with the rights of the imprisoned persons. The contribution will result in an analysis of the penetration of international law into the Czech legal order in the area of prisoners' rights protection.

Keywords

Human Rights; Prisoners; International Law.

1 ÚVOD

Väzenstvo je jednou zo základných súčastí trestnej politiky štátu. Trestná politika má slúžiť predovšetkým k tomu, aby bola spoločnosť chránená proti jednaniu, ktoré svojou spoločenskou škodlivosťou negatívne narušuje vzťahy v nej. Nestojí však len na tom, aby sa kriminalite predchádzalo, ale taktiež aby páchatelia škodlivého protiprávneho jednania boli spravodlivo potrestaní. Existujú rôzne druhy trestov, no za najzávažnejšiu trestnú činnosť sa spravidla ukladá trest odňatia slobody. No nielen trest odňatia slobody, ale taktiež aj všetky ostatné tresty odpovedajú výraznému zásahu do ľudských práv osoby, ktorej boli uložené.

Uložením trestu odňatia slobody v nepodmienečnej forme však dochádza rozhodnutím orgánu verejnej moci k najväčšiemu zásahu do práv osoby, predovšetkým teda do jej osobnej slobody. Táto osoba je totižto umiestnená do väzenských zariadení, kde je takmer úplne podrobená správe a pôsobeniu príslušníkov Väzenskej služby, ktorá predstavuje verejnú moc štátu. Práve pobyt v týchto väzniciach otvára dvere možnosti obmedzovania a porušovania základných ľudských práv a slobôd zo strany tejto verejnej moci.

Česká republika ako demokratický právny štát, vychádza predovšetkým z rešpektu k ľudským právam a slobodám jednotlivcov. Tento rešpekt nie je možné úplne ignorovať a to ani pri umiestnení osoby do výkonu trestu odňatia slobody. Je síce pravda, že týmto výkonom má byť osoba potrestaná za svoje protiprávne jednanie a je zbavená jednej zo základných slobôd, na ktorých právny štát stojí, no nie je možné, aby bola zbavená alebo jej boli porušované aj iné práva, než ktoré sú zákonom obmedzovať, aspoň v určitej miere, povolené. Jeden z najzásadnejších porušovaní vôbec je zásah do ľudskej dôstojnosti, života a zdravia. Aj z tohto dôvodu sa v mojom príspevku

objaví predovšetkým dôraz na úpravu zákazu mučenia a krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.

Českej republike vyplývajú z členstva v rôznych organizáciách po svete viaceré záväzky, ktoré sa týkajú zachovávanía ľudských práv a základných slobôd. Tieto sa týkajú hlavne pravidiel pre takéto zachovávanie a ochranu. Avšak „*systém ochrany ľudských práv je vierohodný iba vtedy, ak ponúka jednotlivcom k obrane ich práv účinné záruky; uznané alebo vyhlásené práva a slobody, ktoré nie sú garantované, majú len teoretický význam.*“¹ Príspevok sa preto bude venovať aj spôsobu pôsobenia medzinárodných dokumentov a orgánov na vnútroštátne zachovávanie ľudských práv, ktoré má dopad na osoby vo výkone trestu odňatia slobody. Hlavným cieľom príspevku bude zhodnotenie praktickej miery tohto dopadu na ochranu ľudských práv väzňov a porovnanie s národnými systémami pre kontrolu dodržiavania takýchto ich práv.

V prvom rade bude v krátkosti predstavená vnútroštátna úprava ochrany ľudských práv väzňov v Českej republike. Pozornosť bude venovaná hlavným orgánom, ktoré nad touto ochranou vykonávajú kontrolu či dohľad. Následne dôjde k predstaveniu tých najdôležitejších dokumentov, ktorými boli zriadené aj orgány, ktoré dokážu situáciu ochrany práv väzňov v Českej republike aj reálne ovplyvniť, a to či už prakticky alebo teoreticky. Z dôvodu značného rozsahu danej problematiky sa v rámci tohto krátkeho príspevku zameriam len na medzinárodné pôsobenie Rady Európy a Organizácie spojených národov, ktoré podľa môjho názoru mali najväčší prínos z hľadiska dodržiavania ľudských práv a základných slobôd nie len väzňov, ale všetkých jednotlivcov.

2 VNÚTROŠTÁTNY ROZMER

Ochrana základných ľudských práv je na národnej úrovni zachytená v Listine základných práv a slobôd (ďalej len „Listina“). Práve tento dokument je tým hlavným zakotvením pre ochranu ľudských práv všetkých osôb, a teda aj tých vo výkone trestu odňatia slobody. Pre väzňov je určite jedným z najpodstatnejších ustanovení Listiny čl. 10 „*Každý má právo, aby bola zachovaná jeho ľudská dôstojnosť, osobná česť, dobrá povesť a chránené jeho meno.*“ Sú im však zachovávané

¹ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Překlad 2. franc. vyd. Brno: MU, 1997, s. 14; cit. prebratá z: ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1.

aj mnohé iné práva², či už úplne alebo v určitej miere³, no z pohľadu príspevku je jednoznačne nutné prihliadnuť k právam, ktorých sa dotýka napr. aj čl. 7 o nedotknuteľnosti osoby, ktorá sa týka predovšetkým vykonávania osobnej prehliadky väzňov a ich vecí. Veľmi dôležitým v rámci ochrany práv väzňov je aj druhý odst. tohto článku: „*Nikto nesmie byť mučený ani podrobený krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.*“⁴

Tento zákaz je dokonca natoľko dôležitý, že bol zohľadnený v znení zákona č. 40/2009 Zb., trestný zákonník, ako trestný čin podľa § 149, kde je uvedená trestná výmera trestu odňatia slobody od 6 mesiacov na 5 rokov pre toho, kto mučením alebo iným neľudským a krutým zaobchádzaním v súvislosti s výkonom právomocí orgánu verejnej správy, územnej samosprávy, súdu alebo iného orgánu verejnej moci pôsobí inému telesné alebo duševné utrpenie.

Práva väzňov sú potom bližšie vymedzené zákonom č. 169/1999 Zb., o výkone trestu odňatia slobody (ďalej len „ZVTOS“) a vyhláškou Ministerstva spravodlivosti č. 345/1999, ktorou sa vydáva poriadok výkonu trestu odňatia slobody (ďalej len „PVTOS“). V § 27 ZVTOS napríklad nachádzame ustanovenia o obmedzení a zbavení niektorých práv a slobôd väzňov. Hneď prvý odst. hovorí, že „*po dobu výkonu trestu sú odsúdení povinní podrobiť sa obmedzeniam niektorých práv a slobôd, ktorých výkon by bol v rozpore s účelom výkonu trestu alebo ktoré nemôžu byť vzhľadom k výkonu trestu uplatnené.*“ Obmedzené sú podľa odst. 2 a 3 práva a slobody na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, slobodu pohybu a pobytu, listovného tajomstva, slobodnej voľby povolania, právo združovať sa, právo podnikat' a pod. Všetky pravidlá obsiahnuté v týchto dvoch dokumentoch sú pre spôsob zaobchádzania s väzňami a celkový život vo väznici základné.

2.1 Kontrola dodržovania práv väzňov

Kontrolný mechanizmus v rámci zaobchádzania s väzňami predstavuje hneď znenie ZVTOS v § 26, ktorý ustanovuje odsúdeným k uplatneniu ich práv

² Väzňom sú zachované samozrejme základné práva na život, zdravie a pod., ale taktiež aj práva ako sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania, sloboda prejavu, právo na informácie, právo na vzdelanie atď.

³ To je napríklad zákaz porušovania listového tajomstva, ktorý sa na väzňov v plnej miere nevzťahuje.

⁴ BAJCURA, L. *Práva vězňů. Od vazby pro propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: GRADA Publishing, 1999, s. 17–19.

a oprávněných záujmov možnost podat stážnosti a žádosti. V § 52 zas nachádzame možnosť podať sťažnosť proti rozhodnutiu o uložení disciplinárneho trestu príslušníkom Väzenskej služby, o ktorej rozhoduje riaditeľ väznice alebo iná poverená osoba. O sťažnosti proti rozhodnutiu riaditeľa väznice zase rozhoduje generálny riaditeľ Väzenskej služby. Ochranu osôb proti neoprávnenému násiliu a ponižovaniu ľudskej dôstojnosti vo výkone trestu odňatia slobody zase zakotvuje § 35 PVTOS, ktorý stanovuje riaditeľovi väznice povinnosť prešetriť každé hlásenie, dopis alebo inú informáciu, ktorá by sa mala týkať porušovania práv odsúdených, pričom je povinný prijať účinné opatrenia k zabráneniu takéhoto porušovania.

Ochranu práv a oprávněných záujmov väzňov v sebe nesie aj § 34 PVTOS, ktorý dáva väzňovi možnosť adresovať sťažnosti a žádosti k uplatneniu svojich práv či už štátnym orgánom ČR, alebo medzinárodným orgánom a organizáciám, ktoré sú považované za súčasť procesu získavania a prešetrovania informácií o porušovaní ľudských práv.⁵

Vnútroštátny orgán, ktorý je podľa zákona oprávnený vykonávať dozor nad dodržovaním právnych predpisov vo výkone trestu odňatia slobody je krajské štátne zastupiteľstvo⁶, pričom Väzenská služba je povinná bez odkladu vykonať všetky príkazy jej dané štátnym zástupcom. Túto právomoc mu dáva aj ustanovenie § 4 odst. 1 písm. b) zákona č. 283/1993 Zb., o štátnom zastupiteľstve v znení neskorších predpisov. Detailnejšie podmienky pre výkon dozoru štátneho zastupiteľstva upravuje aj pokyn obecnej povahy Najvyššieho štátneho zástupcu č. 10/2012, o výkone dozoru nad dodržovaním právnych predpisov v miestach, kde je podľa zákonného opatrenia obmedzovaná osobná sloboda.

Dohovorom proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu vydaného Organizáciou spojených národov, bola ustanovená povinnosť zmluvnej strany vytvoriť Národný preventívny mechanizmus s cieľom ochrany práv a prevencie pred nezákonným

⁵ Vyhláška uvádza niekoľko takýchto inštrumentov, ku príkladu Výbor pre ľudské práva, Výbor proti mučeniu, Európsky súd pre ľudské práva, Výbor na zabránenie mučenia, Amnesty International, Medzinárodný výbor Červeného kríža atď.

⁶ Krajské štátne zastupiteľstvo má právomoc navštevovať všetky miesta výkonu trestu, vyžadovať všetky informácie a spisy k preverovaným skutočnostiam, nariadiť prepustenie osoby v prípade nezákonného držania, vydávať príkazy Väzenskej službe a pod.

zaobchádzaním a porušovaním práv. V Českej republike je týmto Národným preventívnym mechanizmom Verejný ochranca práv, ktorý garantuje funkčnú a inštitucionálnu nezávislosť. Toto postavenie s novými právomocami a povinnosťami mu bolo zakotvené aj v novelou č. 381/2006 Zb. zákona č. 349/1999 Zb., o Verejnom ochrancovi práv, v znení neskorších predpisov. Hneď prvé ustanovenie hovorí o tom, že pôsobnosť Verejného ochrancu práv (ďalej len „VOP“) sa vzťahuje na Väzenskú službu a na zariadenia, kde sa vykonáva trest odňatia slobody. Pre problematiku vymedzovanú týmto príspevkom je významným predovšetkým odstavec 3: *„Ochranca vykonáva systematické návštevy miest, kde sa nachádzajú alebo sa môžu nachádzať osoby obmedzené na slobode verejnou mocou alebo v dôsledku závislosti na poskytovanej starostlivosti, s cieľom posilniť ochranu týchto osôb pred mučením, krutým, neludským, ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním a iným zlyhám zaobchádzaním.“* VOP má oprávnenie ku vstupu do všetkých zariadení, kde môže vykonávať šetrenie a kde mu musí byť zaistená súčinnosť zo strany zamestnancov. Má tiež oprávnenie rozprávať sa s väzňami bez prítomnosti iných osôb, musia mu byť poskytnuté všetky informácie, vysvetlenia či stanoviská k jednotlivým otázkam a pod. V prípade, že VOP zistí, že k porušovaniu práv väzňa došlo, v prvom rade o tom informuje túto osobu a príslušný úrad. Pokiaľ tento úrad neprijme žiadne opatrenia k náprave, VOP vydá na základe § 18 odst. 2 zmieneného zákona záverečné stanovisko, ktoré obsahuje aj určené opatrenia k náprave porušovania. Ak však ani v tom prípade úrad spolupracovať nebude a opatrenia nezjedná, informuje o tom úrad jemu nadriadený a taktiež verejnou. Cieľom VOP je prostredníctvom systematických návštev predovšetkým presadenie všeobecných pravidiel pri zaobchádzaní s väzňami a prevencia porušovania ich ľudských práv. Je asi nereálne, že by VOP mohol zabrániť každému jednému porušovaniu práv väzňov, či nezákonnému zaobchádzaniu s nimi, a preto pri novelizácii bolo zámerom hlavne preventívnym spôsobom znížiť pravdepodobnosť výskytu tohoto javu v systéme.⁷ Čo je ale teda dôvodom, že sa VOP stal takýmto významným kontrolným orgánom v rámci ochrany ľudských práv väzňov? Sama kancelária VOP sa k tomu vyjadruje tak, že *„vo väčšine miest, kde sa môžu*

⁷ LANGÁŠEK, T. Ombudsman českým CPT? Novela zákona o veřejném ochránci práv. In: SCHEU, H. C. a S. HYBNEROVÁ (eds.). *Mezinárodní a národní mechanismy proti mučení*. Praha: Právnická fakulta UK, 2004, s. 163.

nachádzať osoby obmedzené na slobode, neexistuje žiadna zákonná úprava materiálnych podmienok, podmienok zaobchádzania a práv a povinností týchto osôb, alebo existuje len úprava nedostatočná. Len v niektorých z nich vykonáva štátne zastupiteľstvo dozor. Štátne zastupiteľstvo však dozoruje len dodržiavanie právnych predpisov, čo je problematické z dvoch dôvodov. Takéto vymedzenie jednak úplne pomíňa hľadisko rešpektovania ľudskej dôstojnosti a jednak predpokladá existenciu právnych predpisov, na ktorých by dodržiavanie malo štátne zastupiteľstvo dohliadať. Takéto predpisy však v mnohých prípadoch ani neexistujú.“⁸

3 MEDZINÁRODNÝ ROZMER RADY EURÓPY

Rada Európy je jednou z najvýznamnejších organizácií, ktorá ovplyvňuje harmonizáciu ochrany ľudských práv a základných slobôd. V oblasti dodržiavania práv vo výkone trestu odňatia slobody vznikajú nové dohovory, protokoly či odporúčania, ktoré majú za cieľ zjednotenie prístupu členských štátov k tejto problematike. Jedná sa predovšetkým o zjednotenie pravidiel pre zaobchádzanie s väzňami s dôrazom na dodržiavanie ich ľudských práv.⁹ Jedným zo základných dokumentov zaoberajúcich sa ochranou ľudských práv vôbec je **Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách** (ďalej len „Dohovor“). Nadväzuje na **Všeobecnú deklaráciu ľudských práv OSN** z roku 1948. Deklarácia však bola právne nezáväzná a tak bolo potrebné vytvoriť dokument, ktorý bude pre členské štáty záväzný a z tohoto dôvodu bude možné jeho vynucovanie. Práve z tohto dôvodu bol Radou Európy vytvorený Dohovor. Ten je jedným z mála medzinárodných dokumentov zakotvujúcich ochranu ľudských práv a slobôd, ktorý je aj reálne právne záväzný.¹⁰ Pre osoby vo výkone trestu odňatia slobody, ktoré sú priamo podriadené pôsobnosti verejnej moci je jedným z najpodstatnejších čl. 3 v znení: „*Nikto nesmie byť mučený alebo podrobovaný neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.*“

⁸ Průvádění systematických návštěv míst, kde se nalézají osoby omezené na svobodě. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno [cit. 10. 3. 2019].

⁹ Kompendium úmluv, doporučení a usnesení Rady Evropy týkajících se penitenciární oblasti. *Vězeňská služba ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 10. 3. 2019].

¹⁰ Dohovor však nie je záväzný len pre členské štáty Rady Európy. Podľa čl. 6 odst. 3 Zmluvy o Európskej únii: „*Základné práva, ktoré sú zaručené Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných členskými štátom, tvoria obecné zásady práva Únie.*“

Na tento článok nadväzuje jeden z najdôležitejších dokumentov v oblasti ochrany ľudských práv väzňov vôbec. Týmto dokumentom je **Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania** (ďalej len „Európsky dohovor“). Tento môžeme svojou povahou považovať za procesný inštrument preventívnej povahy, na základe ktorých môže byť práca Väzenskej služby posudzovaná a prípadné pochybenia vyšetrované.

Hneď prvým článkom Európskeho dohovoru bol zriadený **Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania** (ďalej len „Výbor CPT“). Tento mimosúdny orgán kontroly má podľa neho prostredníctvom pravidelných návštev zisťovať, ako je zaobchádzané s osobami zbavenými slobody s cieľom posilniť v prípade nevyhnutnosti ochranu takýchto osôb proti mučeniu a pred neľudským či ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním. Pre Českú republiku to znamená, že je povinná Výboru CPT povoliť prístup všade tam, kde sa nachádzajú osoby, ktoré boli rozhodnutím verejnej moci zbavené slobody.¹¹ V rámci kontrol je Česká republika povinná poskytnúť členom Výboru CPT aj všetky informácie o takýchto miesta, neobmedzený prístup s neobmedzeným právom pohybu v týchto zariadeniach, a taktiež ďalšie nevyhnutné informácie k uskutočneniu úlohy. Výbor má dokonca oprávnenie vypočúvať osoby zbavené slobody, či dokonca sa voľne sýkať s osobami, ktoré by mohli poskytnúť príslušné informácie. Úrady členského štátu môžu vzniknúť proti návštevám Výboru námietky len z dôvodu obrany štátu, verejnej bezpečnosti, vážnych nepokojov v miestach, kde sa osoby zbavené slobody nachádzajú alebo prebiehajúceho neodkladného vypočúvania o závažnom trestnom čine. Po návšteve je vypracovaná správa s nezáväznými odporučeniami, ktoré považuje za nevyhnutné pre zlepšenie ochrany osôb zbavených osobnej slobody. V prípade nespolupráce zo strany Úradu či odmietnutia zlepšenia stavu v závislosti na odporúčaniach Výboru môže tento urobiť aj verejné prehlásenie a svoju správu zverejniť.¹²

¹¹ Výbor CPT vykonáva takúto kontrolu prostredníctvom pravidelných návštev. Okrem takých môže však organizovať aj ďalšie návštevy „ad hoc“, ak si to okolnosti vyžadujú. viď. čl. 7 Európskeho dohovoru. Návšteve musí prechádzať písomné oznámenie o úmyslu navštíviť daný členský štát.

¹² Inak je správa na základe dôvernosti prístupná len členskému štátu, ktorý Výbor CPT navštívil.

Z každoročných všeobecných správ Výboru CPT boli tematicky vytvorené Štandardy Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania či trestania. Tieto okrem iného zahŕňajú aj problematiku ochrany ľudských práv osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Ide predovšetkým o zaobchádzanie s takýmito osobami, problematiku zdravotnej starostlivosti, preplnenosť väzníc, doživotné tresty, ale aj otázky ako kontrola, opatrenia a obmedzenia vykonávané a ukladané zo strany Väzenskej služby.

Na pôde Rady Európy bol vytvorený aj ďalší dokument, ktorý môžeme považovať za jeden z najdôležitejších pravidiel v rámci medzinárodnej penológie. Týmto dokumentom sú **Európskej väzenské pravidlá**.¹³ Tieto pravidlá boli vytvorené s ohľadom na Európsky dohovor, na precedentné právo Európskeho súdu pre ľudské práva a tiež so zreteľom na prácu vykonávanú Výborom CPT.¹⁴ Pravidlá mali za cieľ zapracovanie ich znenia do systému väznenstva členských štátov. Ich veľkým prínosom je, že ich znenie v rámci Českej republiky aj reálne ovplyvnilo znenie právnych predpisov o výkone trestu odňatia slobody. Európske väzenské pravidlá boli však vytvorené ako odporúčenie Rady Európy, čo im bohužiaľ nedáva možnosť vyvolať zákonnú povinnosť pri ich porušovaní či nedodržiavaní. Výbor ministrov vydal aj ďalšie odporúčania členským štátom, ktoré sa priamo týkajú väznených osôb. Boli vytvorené na základe spoločných zásadách a tými nevýznamnejšími sú: Uznesenie Rec(62)2 o volebnom práve, občianskych a sociálnych právach väznených osôb, Odporúčanie Rec(82)17 týkajúce sa väzobných opatrení a zaobchádzania s nebezpečnými väzňami, Odporúčanie Rec(99)22 ohľadne preplnenosti väzenských zariadení a nárastu počtu väznených osôb atď.¹⁵

3.1 Európsky súd pre ľudské práva

„To, čo je pre Dohovor charakteristické a činí z neho najefektívnejší medzinárodne-právny inštrument na ochranu ľudských práv, nie je ani tak katalóg chránených práv, ako práve

¹³ Odporúčanie Rec. (2006) 2 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy k *Európskym väzenským pravidlám* [online]. Príloha časopisu České vězeňství, 2006, č. 1 [cit. 10. 1. 2019].

¹⁴ Ibid.

¹⁵ MOTEJL, O. *Vězeňství. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, s. 20.

*inštitucionálny mechanizmus ku kontrole ich dodržiavania.*¹⁶ Týmto mechanizmom je Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), a to predovšetkým vďaka jeho judikatúre, ktorá zasahuje aj do judikatúry národných súdov v oblasti zachovávanía ľudských práv. Dodržovanie Dohovoru najskôr zaisťovali dva nezávislé orgány, Európska komisia a Európsky súd pre ľudské práva, a jeden orgán politický Rady Európy, Výbor ministrov. Dva nezávislé orgány však nahradil nový orgán, Európsky súd pre ľudské práva, ktorý sa stal jednotným a permanentne zasadaúcim orgánom pre rozhodovanie o porušovaní ľudských práv zaistených Dohovorom. Výboru ministrov napokon podľa čl. 46 odst. 2 Dohovoru v znení protokolu č. 11 ostala len kontrola vykonávania rozsudkov ESLP.

ESLP tak umožnil všetkým zmluvným stranám, ako aj každému jednotlivcovi, podávať sťažnosti pre porušenie práv chránených Dohovorom niektorým z členských štátov. K súdu tak má prístup každý jednotlivec, skupina jednotlivcov, právnická osoba odlišná od štátu, či dokonca sa k súdu môže obrátiť aj iný členský štát.¹⁷ Kým ku sťažnostiam zo strany štátu dochádza veľmi málo, individuálne sťažnosti sú pomerne veľmi časté. Osoba, ktorá chce podať sťažnosť k ESLP, však musí spĺňať podmienku tzv. „vlastnej dotknutosti“¹⁸ porušením.¹⁹

Vydaný konečný rozsudok, v ktorom súd vyslovuje či bol alebo nebol porušený Dohovor sa zverejňuje a má záväzný charakter. Rozsudok je záväzný *inter partes*, teda medzi stranami sporu. Zmluvné strany, ktoré nie sú stranou sporu, nie sú síce týmto rozsudkom viazané, avšak pôsobí aj voči nim ako interpretačné vodítko. Ak budú členské štáty rešpektovať autoritu všetkých rozsudkov ESLP, majú istotu, že v podobných prípadoch nebudú ani oni sami čeliť sťažnostiam pre ich porušovanie. Ako uvádza Černá, „Súd je na základe čl. 32 odst. 1 Európskeho dohovoru oprávnený k vykladu Dohovoru a protokolom k nemu, jeho

¹⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 34.

¹⁷ ČERNÁ, D. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009, s. 36.

¹⁸ Osoba musí uplatňovať vlastné právo, a nie právo iného či právo spoločnosti.

¹⁹ Vo väčšine prípadoch sa jedná o minulé či súčasné porušenie práv. Výnimočne však súd môže uznať aj potencionálne budúce porušenie. viď. Open Door and Dublin Well Woman v. Írsko zo dňa 29. 10. 1992.

*judikatúra požíva značnej autority a je rozhodujúcim pre konkretizáciu obsahu záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru, odráža aktuálny stav vývoja práv z Dohovoru a má byť nástrojom určitej harmonizácie vnútroštátnych štandardov ľudských práv za účelom zaistenia štandardu stanoveného Dohovorom, ktorý musí byť dodržaný.*²⁰

Otázkou však je, ako sa reálne prejaví vyslovenie porušenia Dohovorom súdom? Aké účinky toto „odsúdenie“ reálne pre štát má? Okrem toho, že členský štát má povinnosť riadiť sa týmto rozsudkom, tak súd ponechával v prípade možnosti napravenia stavu vyvolaného konštatovaným porušením, aby si konkrétny prostriedok nápravy zvolil štát sám.²¹ Jedná sa teda o záväzok štátu k výsledku. Ak však je možné len čiastočné odstránenie následkov, súd v tomto prípade prizná poškodenej strane spravodlivé zadosťučinenie.²² Pre priznanie spravodlivého zadosťučinenia je však nutné, aby poškodenej strane vznikla porušením nejaká ujma, ktorá musí byť osobná, priama a určitá. Môže sa jednať o ujmu materiálnu, ale taktiež aj morálnu (pocit smútku, strachu a pod.)²³ V niektorých prípadoch môže súd taktiež vysloviť povinnosť členskému štátu aby vykonal nejaké opatrenie,²⁴ ktoré by malo prispieť k náprave porušenia.²⁵ Na výkon rozsudkov vydaných ESĽP dohliada Výbor ministrov Rady Európy. V mimoriadnych prípadoch porušovania práv môže Výbor ministrov vykonávať značný tlak, politický či diplomatický, na členský štát, ktorý sa porušovania práv dopúšťa. Ak však tento členský štát odmietne toto porušovanie podľa pokynov ESĽP a Výboru ministrov napraviť, môže mu Výbor pozastaviť jeho právo na zastúpenie v tomto orgáne, či dokonca môže dôjsť aj k jeho vylúčeniu z Rady Európy.

²⁰ ČERNÁ, op. cit., s. 48.

²¹ ESĽP trvá na tom, aby štát, ktorý práva stanovené Európskym dohovorom porušil, ihneď ukončil jeho porušovanie a odčinil následky tak, aby sa čo najviac obnovila situácia, ktorá existovala pred takýmto porušením. Viď rozsudok zo dňa 24. 6. 1993, *Papamichalopoulos v. Grécko*.

²² Treba to chápať tak, že v prvom rade sa ponecháva na štáte, aby zaistil návrat v predchádzajúci stav. Ak to však možné nie je, je povinný poskytnúť poškodenej strane náhradu škody v podobe peňažnej náhrady. Viď Rozsudok zo dňa 22. 6. 2004, *Bronionski v. Poľsko*.

²³ V prípade výkonu trestu odňatia slobody by sa mohlo jednáť napríklad o stratu možností prepustenia z väzby, nemožnosť kontaktu so svojimi blízkymi apod.

²⁴ Či už konkrétne opatrenie na základe predmetnej sťažnosti, alebo prijatie štátu obecných opatrení, predovšetkým legislatívnej úpravy, ktorá má napraviť predovšetkým systémové nedostatky štátu.

²⁵ ČERNÁ, D. *Standard ľudských práv v Európe. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009, s. 49.

Veľkou právomocou ESELP je podľa môjho názoru aj možnosť súdu vydať predbežné opatrenie podľa čl. 39 Jednacieho poriadku ESELP. Jeho účelom je odložiť vykonateľnosť rozhodnutí vnútroštátnych orgánov, ktorého následky by pre osobu mohli byť nenapraviteľné.²⁶ Pri nerešpektovaní predbežných opatrení by mohlo dôjsť k porušeniu čl. 34 Dohovoru, pretože by došlo k zásahu do práva na podávanie individuálnych sťažností proti členským štátom k ESELP.

Sťažnosti k ESELP sú veľmi často podávané väzňami z dôvodu porušovania čl. 3 Dohovoru, o mučení a neľudskom či ponižujúcom zaobchádzaní alebo trestaní, ku ktorému vo veľkej miere dochádza vo výkone trestu odňatia slobody.²⁷ Z pohľadu ESELP je pri porušovaní tohoto článku podstatné skúmať emocionálnu ujmu, či ujmu na dôstojnosti, ktorá väzňovi vznikne.

4 MEDZINÁRODNÝ ROZMER ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV

„Uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, kultúrneho alebo humanitného rázu podporovaním a posilňovaním úcty k ľudských právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva.“ Tento úryvok nachádzame v čl. 1 Charty Organizácie spojených národov. Dôležitý je hlavne preto, že vyslovuje postoj Organizácie spojených národov k úcte a ochrane ľudských práv, pričom ním dáva taktiež najavo, že je to jeden z hlavných cieľov jej fungovania.

V oblasti ochrany ľudských práv je určite jedným z najvýznamnejších dokumentov vytvorených Organizáciou spojených národov (ďalej len „OSN“) **Všeobecná deklarácia ľudských práv** z roku 1948. Táto je prvým medzinárodným inštrumentom obcej povahy, v ktorej bol vyhlásený ucelený katalóg práv priznaných každému jednotlivcovi. Všeobecná deklarácia však bola prijatá vo forme rezolúcie OSN, a nie ako medzinárodná zmluva, takže pre členské štáty má iba odporúčací charakter. Je však nutné dodať, že aj cez tento „iba“ odporúčajúci charakter mala Všeobecná deklarácia značný význam v procese internacionalizácie ľudských práv. Jej pôsobenie nachádzame

²⁶ Veľakrát sa jedná o prípady vydávania osôb do štátu, kde by im mohlo hroziť mučenie, neľudské či ponižujúce zaobchádzanie či trestanie.

²⁷ Podľa ESELP je pre posudzovanie mučenia či podrobovania zlému zaobchádzaniu potrebný aspoň minimálny stupeň závažnosti.

taktiež pri politickej a právnej interpretácii zachovávaní ľudských práv. Nesmieme zabudnúť ani na jej predlohový charakter, kedy sa práve ona stala inšpiráciou pre prijímanie medzinárodných a národných predpisov.²⁸ Všeobecná deklarácia, rovnako ako Dohovor, v čl. 5 zakotvuje ochranu poskytovanú hlavne osobám zbavených slobody, a to formuláciou: „*Nikto nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.*“

Zo Všeobecnej deklarácie vychádza potom ďalší dôležitý dokument v oblasti ochrany práv (aj) väzňov, a to **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach** (ďalej len „Pakt“). Pakt v čl. 2 obsahuje jeho pôsobenie v národnom práve, a to tak, že zmluvná strana musí rešpektovať práva Paktom uznané, a to všetkým jednotlivcom na jeho území. Štáty musia tiež podniknúť kroky ku schváleniu zákonodarných či iných opatrení v súlade s právami chránenými Paktom. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach tiež v tomto článku zavádza, že zmluvná strana musí zaistiť ktorejkoľvek osobe, ktorej boli chránené práva porušené, účinnú ochranu, a to bez ohľadu na to, či boli porušené úradnou osobou alebo nie.²⁹ Čo sa týka problematiky väznených osôb, Pakt v čl. 7 obsahuje rovnaké znenie zákazu mučenia ako čl. 5 Všeobecnej deklarácie.

Pre vytvorenie kontrolného mechanizmu bol čl. 28 Paktu zriadený **Výbor pre ľudské práva** (ďalej len „Výbor“). Funkciou Výboru je predovšetkým štúdium správ, ktoré boli vypracované zmluvnými štátmi, a ktoré sa týkajú okolností vykonávania Paktu v rámci štátu. Týmto štátom môže potom Výbor predkladať svoje správy a obecné pripomienky. Správy ani pripomienky sa však netýkajú jednotlivých prípadov porušovania ľudských práv. Ide v nich predovšetkým o celkovú situáciu dodržiavania záväzkov, ktoré z Paktu vyplývajú. Výbor má aj ďalšiu, fakultatívnu, právomoc. Podľa čl. 41 odst. 1: „*Štát, ktorý je zmluvnou stranou Paktu, môže na základe tohto článku kedykoľvek prehlásiť, že uznáva príslušnosť Výboru prijat' a posúdiť oznámenie jedného*

²⁸ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 6.

²⁹ Štát musí zaistiť aj to, aby každý jednotlivec, ktorý sa svojej ochrany pred porušovaním práv domáha, mal k tomu aj právo stanovené príslušnými právnymi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi. Príslušné orgány musia tiež túto ochranu, akonáhle je poskytutá, presadzovať.

štátu o tom, že iný štát neplní svoje záväzky podľa tohto Paktu. Výbor môže na základe tohto čl. Prijat' a posúdiť' oznámenie len vtedy, keď ho predkladá štát, ktorý prehlásil, že uznáva príslušnosť Výboru. Výbor neprijme žiadne oznámenie, ak sa týka štátu, ktorý takéto prehlásenie neučinil.“ Výbor následne poskytne „dobré služby“ štátom s cieľom priateľského urovnania na základe rešpektovania ľudských práv a základných slobôd uznaných Paktom. Ak k priateľskému urovnaniu nedôjde, Výbor môže ustanoviť ad hoc Zmierovaciu komisiu, ktorá sa bude snažiť o riešenie sporu.

V roku 1966 bol prijatý Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach. Tento zakotvuje ďalší kontrolný mechanizmus k dodržiavaniu ním stanovených ľudských práv. Zmluvné strany totiž hneď v čl. 1 uznávajú príslušnosť Výboru k posudzovaniu oznámení od jednotlivcov, ktorí podľa nich boli obeťami porušenia niektorého z práv chránených Paktom.³⁰ Po obdržaní oznámenia predloží toto Výbor štátu, ktorý musí dodať písomné vysvetlenie či vyhlásenie objasňujúci tento prípad, či informuje o prípadných opatreniach, ktoré vykonal. Čo sa týka záväznosti, takto sa k tomu vyjadruje Šturma: „*Aj keď sa novšie názory Výboru svojou formuláciou podobajú rozsudkom, pretože konštatujú povinnosť štátu ako vo vzťahu ku konkrétnemu poškodenému jednotlivcovi, tak aj obecne, prijatím vhodných opatrení predísť opakovaniu podobných porušení, týmto názorom však chyba právna relevancia záväzného rozsudku.*“³¹ Výbor, aj napriek tomu, že jeho rozhodnutie nemá na zmluvné štáty záväzný dosah, kontroluje realizáciu poskytnutých informácií štátu o opatreniach, ktoré má v súvislosti s porušovaním práv vykonať. Bezpochyby ho môžeme považovať za jeden z najvýznamnejších orgánov pre kontrolu ľudských práv a základných slobôd na svete, a to aj z dôvodu, že jeho príslušnosť uznalo viac ako 100 štátov po celom svete.

Na Všeobecnú deklaráciu i Pakt odkazuje **Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu** (ďalej len „Dohovor proti mučeniu“), ktorý hneď v článku 1

³⁰ Na rozdiel od Dohovoru však Protokol nepripúšťa, aby oznámenie bolo podané združeniami či nevládnymi organizáciami.

³¹ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 12.

definuje pojem mučenie.³² Cieľom tohto inštrumentu je prechádzať a trestať jednanie, ktoré naplňuje tieto znaky, proti jednotlivcovi zo strany alebo so súhlasom štátnych orgánov. Podľa samotného Dohovoru proti mučeniu má zmluvná strana povinnosť prijať účinné zákonodarne, správne, súdne či iné opatrenia pre zabránenie mučenia na celom území, ktorý je pod jeho jurisdikciou. Ukladá teda zmluvnej strane, aby implementovali ustanovenia Dohovoru s cieľom prevencie pred mučením alebo trestaním. Dohovor taktiež zakotvuje povinnosti štátu predovšetkým sťahť, popr. vydat'³³ osoby, ktoré sú zodpovedné za mučenie osôb, ďalej tiež systematicky kontrolovať postupy pri vyšetrovaní trestných činov.

Dohovor proti mučeniu v článku 17 zriaďuje **Výbor proti mučeniu**. Jeho cieľom je predovšetkým vykonávať kontrolu plnenia úloh stanovených Dohovorom proti mučeniu. Výbor na základe periodických správ štátov vytvára odporúčenia pre zlepšenie kvality implementácie Dohovoru proti mučeniu do vnútroštátneho práva. Výbor teda spravidla nevykonáva pravidelné návštevy³⁴ (tak ako Výbor CPT), ale zisťuje stav práve z informácií poskytnutých mu priamo členským štátom, inými štátmi, organizáciami, inštitúciami a pod. Výbor však nemá sankčnú právomoc voči štátom. Donucovacím mechanizmom už len pre podanie správy štátom je len písomná upomienka či osobná intervencia. Môže tiež urobiť konkrétne komentáre či odporúčenia k situáciám v danom štáte.

V roku 2002 bol k Dohovoru proti mučeniu prijatý Opčný protokol, v ktorom môžeme nájsť kontrolné mechanizmy a preventívne systémy v oblasti zachovávanía ľudských práv, resp. zákazu mučenia či iného neľudského či ponižujúceho zaobchádzania. Jeho cieľom bolo vytvoriť ďalšie kontrolné mechanizmy, ktoré dopomôžu uskutočniť ciele Dohovoru, ale taktiež

³² Za mučenie je považované akékoľvek jednanie, ktorým je človeku úmyselne pôsobená silná bolesť alebo telesné či duševné utrpenie s cieľom získať od neho alebo od tretej osoby informácie alebo priznanie, potrestať ho za jednanie, ktorého sa dopustil on alebo tretia osoby... keď takáto bolesť alebo utrpenie spôsobované verejným činiteľom alebo inou osobou jednajúcou z úradného poverenia alebo z ich podnetu či s ich výslovným alebo tichým súhlasom.

³³ Podľa čl. 3 však nie je možné vydat' osobu do krajín, kde je dôvodné podozrenie, že by im hrozilo mučenie.

³⁴ To však neznamená, že by takúto právomoc nemal. Výbor môže uskutočniť návštevu v prípade, že dostatočným šetrením spoľahlivých informácií nadobudne odôvodnenú obavu, že v členskom štáte dochádza k mučeniu.

posilnia ochranu osôb zbavených osobnej slobody. Protokol zriadil ďalší preventívny a kontrolný inštrument, ktorým je **Podvýbor pre prevenciu mučenia a iného krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania** (ďalej len „Podvýbor SPT“). Podvýbor SPT môžeme rozdeliť do dvoch pilierov, a to do samotného Podvýboru a Národného preventívneho mechanizmu (ďalej len „NPM“). Zmluvná strana má povinnosť do jedného roku od ratifikácie zriadiť na svojom území NPM. Všeobecný cieľ Podvýboru je uvedený hneď v čl. 1 Protokolu, a to vykonávať pravidelné návštevy nezávislými medzinárodnými a národnými orgánmi v zariadeniach, v ktorých sa nachádzajú osoby zbavených osobnej slobody, a to za účelom prevencie mučenia a iného krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. V spolupráci s NPM pomáha štátom pri ustavovaní členov, ponúka mu odbornú prípravu a technickú pomoc, ale taktiež radí a pomáha pri vyhodnocovaní potrieb a prostriedkov nutných k posilneniu ochrany osôb zbavených slobody proti mučeniu. Zmluvná strana je povinná prijať Podvýbor na svojom území a umožniť mu prístup do všetkých zariadení, kde sa nachádzajú osoby zbavené osobnej slobody. Protokol tiež stanovuje, že je zakázané, aby orgán alebo činiteľ nariadil, uplatnil, povolil alebo toleroval postih akejkoľvek osoby či organizácie kvôli spolupráci s Podvýborom. Ak členský štát odmietne s Podvýborom spolupracovať, alebo odmietne vykonať kroky k zlepšeniu situácie navrhovaným Podvýborom, môže na žiadosť Podvýboru Výbor proti mučeniu urobiť verejné prehlásenie či zverejniť správu Podvýboru. Čo sa týka právomocí NPM, tak je to predovšetkým pravidelné skúmanie zaobchádzania s osobami zbavenými slobody, predkladanie odporúčaní príslušným orgánom, či predkladanie návrhov a vyjadrení ohľadne platných alebo navrhovaných právnych predpisov. Individuálne právomoci má Podvýbor aj NPM skoro totožné s Výborom CPT, teda voľný prístup do zariadení, prístup k informáciám, možnosť súkromných rozhovorov s osobami zbavenými slobody a pod.

Okrem orgánov zriadených priamo medzinárodnými zmluvami o ľudských právach boli vytvorené prostredníctvom rezolúcií OSN ďalšie kontrolné orgány, ktoré sú priamo odvodené z Charty OSN. Jedným z nich je Komisia pre ľudské práva, ktorej boli udelené právomoci zaoberať sa systematickým

porušováním ľudských práv, a posudzovať všetky oznámenia, ktoré by mohli odhaliť hrubé a systematické porušovanie ľudských práv a základných slobôd. V rámci činnosti komisie však cieľom nie je náprava porušovania práv konkrétneho jednotlivca, ale práve náprava celkovej situácie, v ktorej dochádza k sústavnému porušovaniu práv. Po kritike fungovania Komisie však bol zriadený nový pomocný orgán Valného zhromaždenia OSN, ktorý Komisiu pre ľudské práva nahradzoval. Týmto orgánom je Rada pre ľudské práva OSN. Hlavnou výhodou oproti Komisii bol všeobecný periodický prieskum celkovej situácie dodržiavania ľudských práv a slobôd vo všetkých členských štátoch OSN. Aj keď sa hovorilo o veľkom prínose so zriadením Rady, je nutné podotknúť, že sa od Komisie až tak veľmi nelíši.

Priamo na podporu ochrany práv väzňov a predovšetkým z dôvodu značnej potreby zakotvenia pravidiel pre zaobchádzanie s nimi už pred viac ako 50timi rokmi vytvorené medzinárodne uznávané pravidlá, ktoré dostali názov Štandardné minimálne pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzňami. V roku 2015 boli Komisiou OSN pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu revidované a novo pomenované tzv. *Mendelove pravidlá*. Ich cieľom je predovšetkým nájsť a vytvoriť všeobecnú harmonizáciu poňatia výkonu trestu odňatia slobody, s nájdením najvhodnejších pravidiel a princípov pre zaobchádzanie s väzňami. Sú považované ako určité minimálne pravidlá pri zaobchádzaní akceptovateľné OSN. Pri revízií došlo predovšetkým k zmenám v súvislosti s úctou k dôstojnosti a hodnote ľudskej bytosti, zdravotnej starostlivosti, vyšetrovaní úmrtí a akéhokoľvek podozrení na mučenie a neľudské zaobchádzanie atď.³⁵

5 ZÁVER

V úvode príspevku som si vytýčila ako cieľ zhodnotenie miery reálneho dopadu medzinárodného práva na vnútroštátne zachovávanie ľudských práv väzňov, a to v rámci Rady Európy a OSN. Tieto dve organizácie som si vybrala z dôvodu, že podľa môjho názoru nie je významnejších dokumentov a inštrumentov ako tie, ktoré tieto dve medzinárodné organizácie poskytujú v boji za ochranu ľudských práv a základných slobôd. Mám za to,

³⁵ Komise OSN přijala revizi pravidel pro zacházení s vězni. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno, 2015 [cit. 10. 3. 2019].

že povinnosť ochrany ľudských práv a základných slobôd je na oboch úrovniach zakotvená kvalitne. Dokonca aj snaha o vytvorenie viacerých kontrolných mechanizmov považujem za značne pozitívne. Nielen Česká republika, ale aj každý demokratický právny štát musí rešpektovať práva osôb, a to aj za predpokladu, že tieto osoby sa nachádzajú vo výkone trestu odňatia slobody.

Kde však vidím možnosť k zlepšeniu, tak je to určite zefektívnenie kontrolného mechanizmu či už v rámci Výboru CPT, alebo Podvýboru SPT či NPM. Keď porovnam právomoci krajského štátneho zastupiteľstva, ktorý vykonáva dozor nad dodržiavaním právnych predpisov pri zaobchádzaní s väzňami, tak mám za to, že by aj tieto zmienené medzinárodné orgány mali mať nejakú možnosť realizácie skúmania a hodnotenia takéhoto zaobchádzania. Myslím, že v prípade, keď by napríklad zistili porušovanie ľudských práv väzňov a dotknutý štát by na to upozornili, no tento by žiadnu nápravu nezjednal a celú situáciu by ignoroval, mohli by byť týmto orgánom priznané právomoci pre reálne sankcionovanie týchto štátov, napríklad vo forme finančnej sankcie alebo možnosti pozastavenia hlasovacích práv či prípadné vylúčenie z konkrétnej organizácie. Takýto vynucovací a sankčný systém, ako je nastavený napr. pri ESIIP, by som považovala za značný posun v oblasti reálnej činnosti v boji za zachovávanie ľudských práv osôb, predovšetkým ale pri zamedzovaní mučenia, neľudského zaobchádzania alebo trestania. Ako som už naznačila vyššie, predpokladala by som uznanie takýchto práv práve orgánom ako je Výbor CPT, Podvýbor SPT alebo NPM, pretože práve tieto už v tejto chvíli disponujú určitými právomocami pre kontrolu dodržiavania práv väzňov. Podľa môjho názoru je nevyhnutné, dodať tejto kontrole silu vynucovania, pretože bez takej nemajú skoro žiadnu reálnu silu. Určite je treba upozorniť aj na činnosť ESIIP, ktorý svojou judikatúrou nielenže prináša ucelené pravidlá pre to, aby sa práva a slobody väzneným osobám zachovávali, ale taktiež dáva možnosť sa proti prípadnému porušovaniu aj reálne brániť. Ako veľmi prínosné považujem postupné formovanie medzinárodných všeobecných pravidiel a štandardov ochrany práv osôb vo výkone trestu odňatia slobody, ktoré sa následne odrážajú pri tvorbe či novelizácií vnútroštátnych právnych predpisov štátu, ako

to bolo napríklad pri Európskych väzenských pravidlách. Ešte žiadanejšie by však bolo, keby sa aj tieto štandardy stali pre členské štáty právne záväzné. Celkovo ale musím hodnotiť vnútroštátne a medzinárodné fungovanie v oblasti zachovávanía ľudských práv a základných slobôd osôb vo výkone trestu odňatia slobody, predovšetkým štátneho zastupiteľstva, Verejného ochrancu práv, Rady Európy a Organizácie spojených národov, ako kladné. Určite by som však pre budúcnosť zvažila, ako som už uviedla, uznanie vynucovacích prostriedkov konkrétnym orgánom, aby sa celková situácia v oblasti zaobchádzania s väzňami čím ďalej tým viac zlepšovala. Z môjho pohľadu by však týmto nedošlo k zlepšeniu len spôsobov zaobchádzania s osobami vo výkone trestu odňatia slobody, ale taktiež aj politiky trestania, čo by malo vplyv aj na všeobecnú kvalitu nastavenia trestnej politiky Českej republiky.

Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu špecifického výskumu na téma „Vybrané aspekty trestného práva hmotného a procesného v komparatívnom pohľade“ (MUNI/A/1443/2018).

Literature

- BAJCURA, L. *Práva vězňů. Od vazby pro propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: GRADA Publishing, 1999, 160 s. ISBN 80-7169-555-6.
- ČERNÁ, D. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009, 161 s. ISBN 978-80-87146-21-7.
- MOTEJL, O. *Vězeňství. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, 336 s. ISBN 978-80-7357-606-6.
- SCHEU, H. C. a S. HÝBNEROVÁ (eds.). *Mezinárodní a národní mechanismy proti mučení*. Praha: Právnická fakulta UK, 2004, 174 s. ISBN 80-85889-60-9.
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 170 s. ISBN 978-80-74000-318-9.
- Kompendium úmluv, doporučení a usnesení Rady Evropy týkajících se penitenciární oblasti. *Vězeňská služba ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 10. 3. 2019] Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Kompendium2009_final.pdf

- Provádění systematických návštěv míst, kde se nalézají osoby omezené na svobodě. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/dokumenty/provadeni-systematickych-navstev/>
- Komise OSN přijala revizi pravidel pro zacházení s vězni. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno, 2015 [cit. 10. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/aktuality-z-detenci/aktuality-z-detenci-2015/komise-osn-prijala-revizi-pravidel-pro-zachazeni-s-vezni/>
- Ústavný zákon č. 2/1993 Zb., Listina základních práv a slobod. In: *ASPI* [právní informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2019].
- Zákon č. 40/2009 Zb., trestný zákonník, v znení neskorších predpisov. In: *ASPI* [právní informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2019].
- Zákon č. 283/1993 Zb., o štátnom zastupiteľstve, v znení neskorších predpisov. In: *ASPI* [právní informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2019].
- Novela č. 381/2006 Zb. zákona č. 349/1999 Zb., o Verejnom ochrancovi práv. In: *ASPI* [právní informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2019].
- Zákon č. 169/1999 Zb., o výkone trestu odňatia slobody, v znení neskorších predpisov. In: *ASPI* [právní informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2019].
- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 345/1999 Zb., ktorou sa vydáva poriadok výkonu trestu odňatia slobody, v znení neskorších predpisov. In: *Beck-online* [právní informačný systém] C. H. Beck [cit. 10. 3. 2019]
- Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb., o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. In: *Beck-online* [právní informačný systém] C. H. Beck [cit. 10. 3. 2019]
- Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 143/1988 Zb., o Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu In: *Beck-online* [právní informačný systém] C. H. Beck [cit. 10. 3. 2019]

Odporúčanie Rec. (2006) 2 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy k Európskym väzenským pravidlám. *České vězeňství* [online] 2006, č. 1, příloha časopisu. ISSN 1213-9297 [cit. 10. 3. 2019.] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropská-vězeňská-pravidla.pdf>

Oznámenie federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb., o Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v znení neskorších protokolov. In: *Beck-online* [právny informačný systém] C. H. Beck [cit. 10. 3. 2019].

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 9/1996 Zb., o Európskom dohovore o zabránení mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, v znení neskorších protokolov. In: *Beck-online* [právny informačný systém] C. H. Beck [cit. 10. 3. 2019].

Rezolúcia OSN. Štandardné minimálne pravidlá pre zaobchádzanie s väzňami. [online] New York, 1955 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné na: <https://drive.google.com/file/d/0B3whCI2VOFE2Q2hqcHhHWWEExX2c/preview>

Štandardy Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT). *Rada Európy* [online]. Štrasburg, 2015 [cit. 10. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/cpt/standards>

Uznesenie Valného zhromaždenia OSN č. DE01/48. *Všeobecná deklarácia ľudských práv* [online]. New York, 1948 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

Contact – email

421907@mail.muni.cz

Dílčí otázky spojené s odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu

Ludmila Moudrá

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Príspevek sa venuje problematike príkazů k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Ačkoliv je dané oblasti přiznána značná pozornost ze strany zákonodárce i soudní praxe, stále zůstávají nevyjasněny některé otázky. Jde především o nařízení odposlechu mezi klientem a advokátem ve fázi trestního řízení před zahájením trestního stíhání. Príspevek tedy vedle obecných náležitostí příkazů k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu řeší zejména to, zda lze na komunikaci podezřelého s jeho právním zástupcem vtáhnout pravidla týkající se komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem.

Keywords in original language

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu; ochrana soukromí; obviněný; obhájce; podezřelý.

Abstract

The article is dedicated to problematics of wiretapping and interception of electronic communications. Law and jurisprudence demand numerous requirements on application of wiretapping and interception of electronic communications. Although the requirements are quite satisfactory defined, there remain some unanswered questions. The topic primarily deals with interception of communication between client and his advocate (advocate, who is not a counsel of the defense in criminal case). Secondly it deals with general principles of requirements on wiretapping and interception of electronic communications.

Keywords

Wiretapping and Interception of Electronic Communications; Lawyer; Advocate; Client; Defendant; Counsel of the Defense.

1 ÚVOD

V příspěvku je řešena problematika odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Jedná se o prostředek, který zcela jistě neztrácí na svém významu. Spolu s institutem zjištění údajů o telekomunikačním provozu (§ 88a tr.ř.) a sledováním osob a věcí (§ 158d tr.ř.), jde zároveň o jeden z instrumentů, na jehož základě získávají orgány činné v trestním řízení podstatné informace, a to nejen pokud jde o záznam rozhovorů, nýbrž i o případy zjišťování obsahu nejrůznějších datových nosičů.¹ Příspěvek pojednává o některých otázkách, plynoucích z užívání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Výrazná změna daného institutu byla provedena novelou, která nabyla účinnosti dne 1. 7. 2008. Z důvodové zprávy vyplývá, že hnacím motorem změn byla potřeba přesněji vymezit podmínky pro nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, a to při současném zvýraznění zásady přiměřenosti. Toho mělo být dosaženo tím, že příkazy mají být nadále vydávány pouze v případech, že sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak a návrh státního zástupce musí obsahovat konkrétní skutkové okolnosti.² Přesto, že od nabytí účinnosti této významnější novely stanovící podrobnější podmínky pro vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu uběhlo již více než 10 let, zdá se, že v praxi určité otázky stále ještě nejsou zcela zodpovězeny.

2 POSUZOVÁNÍ NÁLEŽITOSTÍ PŘÍKAZŮ K ODPOSLECHU A ZÁZNAMU TELEKOMUNIKAČNÍHO PROVOZU

Institut odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu představuje poměrně razantní zásah do základních práv, a to především do práva na ochranu soukromí, potažmo na zachování tzv. listovního tajemství. Právě z tohoto důvodu je zákonodárcem, teorií i soudní praxí této otázce věnována

¹ Blíže k tomuto viz Stanovisko nejvyššího státního zástupce ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice zjišťování obsahu mobilních telefonů a jiných datových nosičů, včetně obsahu e-mailových schránek, zveřejněné pod poř. č. 1/2015.

² Zák. č. 177/2008 Sb., o změně trestního řádu a zákona o elektronických komunikacích, včetně důvodové zprávy k němu.

značná pozornost. Ze zmiňované pozornosti plyne i to, že jsou na poměrně odpovídající úrovni vymezeny náležitosti, které musí příkazy k odposlechům obsahovat, aby šlo o příkaz zákonný a informace získané na jeho podkladě byly dále v trestním řízení využitelné k důkazu. Jsem toho názoru, že v praxi lze vysledovat dvě hlediska, z nichž by mělo být na příkazy k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nahlíženo. Z formálního hlediska tak je třeba především zkoumat, zda příkazy obsahují veškeré vymezené náležitosti. Druhým, je pak hledisko materiální, které sice rovněž vyžaduje, aby příkazy obsahovaly náležité odůvodnění splňující vytyčené podmínky, nicméně, jak bude dále podrobněji popsáno, nedostatky v odůvodnění, dle tohoto pojetí, samy o sobě jeho nezákonnost nezpůsobují.³

Pokud jde o formální požadavky na příkazy, lze konstatovat následující. Ze samotného zákonného znění vyplývá, že pro vydání příkazu k odposlechu a záznamu musí být vedeno trestní řízení pro některý z vyjmenovaných trestných činů, což musí být patrné i z odůvodnění příkazu. Ten musí být vydán písemně a musí být odůvodněn. Z odůvodnění má být patrný důvodný předpoklad, že na základě odposlechu budou zjištěny pro trestní řízení významné skutečnosti a zároveň takového účelu nelze dosáhnout jinak, případně by jinak jeho dosažení bylo podstatně ztíženo. Stejně tak musí být uvedena a odůvodněna doba, po kterou má být odposlech nařízen, ne delší než čtyři měsíce. Příkaz musí obsahovat konstatování odposlouchávané telefonní stanice a v případě znalosti i uvedení jejích uživatelů. V příkazu dále musí být uvedeny konkrétní skutkové okolnosti, které jeho vydání, včetně jeho doby, odůvodňují (srov. § 88 odst. 1, odst. 2 tr. ř.). Před zahájením trestního stíhání se má odůvodnění věnovat i důvodům neodkladnosti a neopakovatelnosti tohoto úkonu.⁴ K nutnosti formálního zdůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti lze citovat i z usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 231/05: „*Drubou otázkou je, nakolik přísně je třeba vyžadovat, aby úsudek orgánu činného v trestním řízení o neodkladnosti úkonu byl slovně odůvodněn v písemných materiálech (v trestním spise). Ústavní soud*

³ Blíže k této otázce viz MATOCHA, Jakub. Příkazy k odposlechu a jejich formálně-materiální posouzení. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1–2, s. 33.

⁴ TOMAN, Petr. Náležitosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 5, s. 23. Zde lze nalézt podrobnou rešerši týkající se požadavků na řádné odůvodnění příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.

je toho názoru, že zdůvodnění tohoto úsudku je potřebné, protože to zaručuje transparentnost trestního řízení a jeho kontrolovatelnost procesními stranami. (...) Ústavní soud (se) domnívá, že nároky na preciznost a detailnost tohoto slovního zdůvodnění nemohou být přílišné. Posouzení neodkladnosti je mimořádně silně ovlivněno různými situačními okolnostmi případu a informace o důvodech neodkladnosti není a často ani nemůže být vyčerpávajícím způsobem obsažena jen v důkazním materiálu, nybrž vyplývá i z různých neformálních zdrojů informací, jako jsou policejní evidence, výsledky operativně pátrací činnosti z bezprostředního pozorování situace na místě činu, z pozorování chování obviněného v průběhu vyšetřování apod. Nadměrné formalizování této počáteční etapy vyšetřování, v níž se k provádění neodkladných úkonů nejčastěji přikračuje a požadavek detailní dokumentace a detailního formulování důvodů pro neodkladnost postupu by neúměrně komplikovaly počáteční fázi vyšetřování a v řadě případů by znemožňovaly dosáhnout cíle trestního řízení. Absence podrobného zdůvodnění sama o sobě nezpůsobuje automaticky důkazní neúčinnost takového úkonu, jestliže při následné kontrole a po zvažení všech souvislostí lze konstatovat, že věcné důvody pro neodkladnost úkonu byly splněny.“ Konečně vedle shora uvedených náležitostí příkazu, lze k formálním požadavkům přiřadit i to, že z příkazu musí být rovněž patrné, že soud nerezignoval na svou rozhodovací činnost, tedy, že posoudil, zda jsou splněny materiální podmínky pro vydání příkazu k odposlechu.⁵

Formální nedostatky nicméně nezakládají samy o sobě nezákonnost, jak ostatně vyplývá z doktríny materiálně-právního státu.⁶ V této otázce je nutné připomenout judikaturu Ústavního soudu, který opakovaně zdůrazňuje,

⁵ Skutečnost, že odposlech nelze nařídít, je-li možné sledovaného účelu dosáhnout i jinak představuje jedno ze zákonných vyjádření zásady přiměřenosti a zdrženlivosti, ve smyslu ust. § 2 odst. 4 tr. ř. Lze tak hovořit o subsidiaritě odposlechů viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 4 Pzo 10/2015-30. Na podkladě tohoto rozhodnutí bylo vysloveno porušení zákona v ust. § 88 tr. ř. V posuzovaném příkazu totiž nebyly vymezeny konkrétní skutkové okolnosti, které vydání příkazu odůvodňovaly, scházely úvahy soudu v této otázce, rovněž nebyla nikterak odůvodněna doba nařízení odposlechu a důvody, proč sledovaného účelu nešlo dosáhnout jinak. Nejvyšší soud tak vyjádřil přesvědčení, že se okresní soud omezil na nekritické převzetí názoru státního zástupce vyjádřeného v jeho návrhu, který byl ovšem rovněž pouze obecné povahy. Obdobně též usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 10. 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, kde rovněž došlo k vyslovení nezákonnosti příkazů k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. V otázce možnosti dosažení sledovaného účelu i jinými prostředky viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 4 Pzo 14/2016. Pro srovnání i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013.

⁶ Viz MATOCHA, op. cit.; a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017.

že nedostatky písemného odůvodnění příkazu nezakládají vždy pochybení na ústavněprávní úrovni, které by odůvodňovalo jeho zrušení a znemožnění využití důkazů získaných na podkladě takového příkazu. Pokud totiž ze spisového materiálu a ze všech okolností případu seznatelných z příkazu, vyplývá, že podmínky pro nařízení splněny byly, nejde o ústavněprávní pochybení.⁷ K tomuto přístupu se plně přiklonil i Nejvyšší soud.⁸ Materiální hledisko se musí uplatnit oběma směry. Tím se má na mysli to, že pokud příkazy k odposlechu nesplňují veškeré formální požadavky, musí být posouzeny i z materiálního hlediska. Teprve pokud z obsahu spisu a okolností případu vyplývá, že tyto požadavky splněny nebyly, může být přistoupeno ke zrušení takového příkazu a tím pádem k zamezení využití informací, které na jeho základě byly získány. Nicméně i v opačném případě, kdy by příkaz byl sice formálně správně odůvodněn, ale ve skutečnosti by podmínky splněné nebyly, nemůže obstát. Stejně tak za situace, kdy by prvotní nařízení odposlechu bylo shledáno jako nezákonné, zakládá to nezákonnost i následného rozhodnutí o prodloužení doby trvání odposlechu, byť by toto následné rozhodnutí bylo sebelépe odůvodněné.⁹ Domnívám se, že z tohoto úhlu pohledu je třeba nahlížet na otázku, zda soud nerezignoval na svou rozhodovací činnost. Jsem toho názoru, že ze samotného faktu, že je odůvodnění příkazu k odposlechu stručné, vycházející z návrhu státního zástupce, potažmo podnětu policejního orgánu, a že obsahuje i některé totožné formulace, neznamená, že soud takový návrh přijal bez bližšího přezkumu. Pokud shledá návrh státního zástupce za oprávněný, formálně správně odůvodněný a nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu za potřebné, není důvod, proč by z odůvodnění takového návrhu nemohl vyjít. Domnívám se, že nikde není stanoveno, že soud musí přijít s vlastním originálním odůvodněním příkazu.¹⁰ Při jeho následném posuzování by tak dle mého názoru vždy mělo být zvaženo to, zda v době jeho vydání byly

⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2016, sp. zn. II. ÚS 1221/16. Obdobně i nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 761/14, nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 47/13. Závěry týkající se vyjádření formálních náležitostí v příkazu k domovní prohlídce lze zcela jistě vztáhnout i na příkazy k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.

⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017.

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 4 Pzo 14/2016.

¹⁰ Srov. již výše uváděný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017.

splněny materiální podmínky pro jeho vydání, a zda tyto vyplývají z okolností případu a obsahu spisového materiálu, který mu byl předložen v době jeho rozhodnutí. V případě příkazu k odposlechu a záznamu proto nelze požadovat odůvodnění na srovnatelné úrovni s odůvodněním např. odsuzujícího rozsudku. Instrument odposlechu je svou povahou blízky operativně pátracím prostředkům policejního orgánu, a teprve na jeho podkladě má být zajištěn důkazní materiál. Je tedy patrné, že při jeho nařízení je rozsáhlost důkazní materie nesrovnatelně nižší než v prvostupňovém řízení. Na podkladě těchto opatření jsou průběžně získávány informace o okruhu osob podílejících se na trestné činnosti a o tom, pro jakou trestnou činnost mají být dané osoby stíhány.¹¹ Lze tedy konstatovat, že je třeba pamatovat na to, že příkaz bude zpravidla vydán v počáteční fázi trestního řízení, kdy důkazní situace ještě nebývá natolik uspokojivá, aby postačovala např. k zahájení trestního stíhání a i z tohoto úhlu pohledu je třeba nahlížet na takové příkazy. Nicméně bez ohledu na výše uvedené materiální hledisko je více než vhodné, aby vydávané příkazy veškeré vyjmenované náležitosti obsahovaly. A nejen příkazy. Lze totiž doporučit, aby dané náležitosti obsahoval jak příkaz, který je samozřejmě stěžejní, ale rovněž i podnět policejního orgánu státnímu zástupci a následně návrh státního zástupce na nařízení odposlechu. Tato vhodnost vyplývá z tzv. testu účinnosti trojí kontroly (tedy policejní orgán – státní zástupce-soud), který používá Ústavní soud v případě, že samotný příkaz není po formální stránce perfektní.¹²

3 DŮVĚRNOST ROZHOVORU MEZI ADVOKÁTEM A KLIENTEM

V návaznosti na jednu z náležitostí příkazu stanoví, že je nutné uvést (v případě znalosti) i totožnost odposlouchávané osoby, se dostáváme k dalším zajímavým otázkám, a to týkajícím se odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obviněným a jeho obhájcem. Dle ust. § 88 odst. 1 věty 3. tr. ř., je odposlech a záznam telekomunikačního provozu

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2018 sp. zn. 3 Tdo 990/2018-I.-467. Obdobně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2014, sp. zn. 8 Tdo 109/2014, rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 1. 2018, sp. zn. 5 To 56/2016.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 47/13.

mezi obhájcem a obviněným nepřipustný. Z této nepřipustnosti vyplývá, že takový odposlech především nelze nařídit. V případě, kdy by bylo zjištěno, že je zaznamenávána komunikace mezi obhájcem a obviněným, je třeba tento záznam bezodkladně zničit a takové informace nijak nepoužít.¹³

Dané pravidlo je poměrně jasné a na první pohled nevyvolává žádné výkladové obtíže. V současné době však doposud není zcela vyjasněno, jakým způsobem přistupovat k odposlechu komunikace mezi advokátem (nikoli obhájcem) a jeho klientem. Primární otázkou pak je situace, kdy se trestní řízení nachází ve fázi před zahájením trestního stíhání, tedy jde o tzv. prověřování a podezřelý komunikuje se svým advokátem, přičemž jde o komunikaci související s trestní věcí.

V trestním řádu chybí legální vymezení osoby podezřelé, kdy touto osobou se zákonodárce zabývá pouze v souvislosti s užíváním určitých úkonů vůči ní a stejně tak se na ni nevztahuje legislativní zkratka obviněný (srov. § 12 odst. 7 tr. ř.). Obviněným se rozumí osoba podezřelá ze spáchání trestného činu poté, co je proti ní zahájeno trestní stíhání (§ 32 tr. ř.). Zásadně pouze v souvislosti s obviněným je v zákoně definován pojem obhájce (srov. § 35 tr. ř.). Obviněným se zároveň rozumí i obžalovaný a odsouzený, nikoli však podezřelý. Čistě z jazykového výkladu lze tedy konstatovat, že pravidlo o nepřipustnosti odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným se na komunikaci podezřelého s advokátem, případně obviněného s jeho advokátem (nikoli obhájcem) nevztahuje. Nezbyvá, než položit si otázku, zda je řešení této problematiky skutečně tak zřejmé a jednoduché. Dle mého přesvědčení tomu tak není.

Na trestní řád a trestní právo totiž nelze pohlížet izolovaně, nýbrž i optikou práva ústavního, především z hlediska ochrany lidských práv. Byť obhájce jako takový vystupuje pouze v trestním řízení, základní vodítka pro výklad tohoto pojmu je třeba hledat na ústavní a lidskoprávní úrovni. Právo na obhajobu je totiž jedním ze základních předpokladů pro zachování práva

¹³ Nicméně i tato úprava odposlechu mezi obhájcem a obviněným je dle některých názorů z hlediska práva na obhajobu nepřijatelná. Byť má policejní orgán povinnost získané informace nijak nepoužít, to že se s nimi seznámil a jsou mu známy, zakládá jeho podstatnou výhodu proti obhajobě, která může přispět k usvědčení obviněného. Viz VAN-TUCH, Pavel. Nová úprava odposlechu v trestním řádu od 1. 7. 2008. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 10, s. 28.

na spravedlivý proces.¹⁴ Každý obviněný má právo na to, aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím svého obhájce (srov. čl. 40 odst. 3 LZPS, čl. 6 odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy). Obhájcem přitom může být jen advokát (srov. § 35 tr. ř.). Pokud pak jde o samotné vymezení, lze říci, že „*Obhájce je osoba zmocněná (§ 41 odst. 5) k tomu, aby obviněnému v trestním řízení poskytla potřebnou odbornou právní pomoc a k tomu využívala všech zákonných prostředků a způsobů obhajoby tak, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zřahují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispěla ke správnému objasnění a rozhodnutí věci (§ 41 odst. 1, dále srov. § 16 AZ).*“¹⁵ S ohledem na členství České republiky v Evropské unii je nutné při výkladu daných institutů přihlížet i k požadavkům kladeným jejím právem. Pokud pak jde o lidskoprávní aspekty, lze konstatovat, že řešený instrument zasahuje především do práv na ochranu soukromí, listovního tajemství, a při komunikaci obviněného s obhájcem pak rovněž do práva na spravedlivý proces. Mohlo by však do práva na spravedlivý proces být zasaženo i v případě, že bude zaznamenána komunikace mezi podezřelým a jeho advokátem?

V této souvislosti je vhodné zmínit názor přijatý ve výkladovém stanovisku nejvyššího státního zástupce ze dne 11. 5. 2018, pořadové č. 1/2018.¹⁶ V něm je zhodnocena stávající situace, z níž vyplývá především to, že dosavadní judikatura vztahující se přímo k danému tématu není příliš rozsáhlá. Z judikatury Ústavního soudu tak jsou citována především rozhodnutí zabývající se prohlídkami advokátních kanceláří. Z citovaných rozhodnutí ESLP pak vyplývá, že byť vztah advokáta a jeho klienta požívá zvýšené právní ochrany a je určitým způsobem privilegovaný, na jeho ochranu se uplatní čl. 8, nikoli však čl. 6 Evropské úmluvy, pod nějž je řazena ochrana práva na obhajobu. Proto je ze strany nejvyššího státního zástupce za stěžejní princip při nařízení a provádění odposlechu mezi advokátem a jeho klientem považována

¹⁴ FRYŠTÁK, Marek. Účast obhájce ve vyšetřování. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 5, s. 116.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s., § 35, s. 435; Ve vztahu k podezřelému se objevuje pojem obhájce např. v ust. § 76 b, § 179 b odst. 2 tr. ř.

¹⁶ Stanovisko nejvyššího státního zástupce ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství podle § 12 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů k problematice pořizování a nakládání s odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu, zveřejněné pod poř. č. 1/2018.

přiměřenost. Musí tak být pečlivě, vyčerpávajícím způsobem zdůvodněno navrhované užití takového institutu představující zásah do takto privilegované komunikace. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu mezi klientem a advokátem tedy přípustný bude, nicméně státní zástupce bude muset při přistoupení k takovému návrhu pečlivě posuzovat veškeré okolnosti případu, a zvažovat při nich zásady zdrženlivosti, přiměřenosti a subsidiarity použití tohoto institutu, a to samozřejmě za situace, kdy je v době nařizování odposlechu zřejmé, že mezi odposlouchávanými osobami bude figurovat advokát. Opačný přístup je pak zaujat k případům, kdy jde o vztah klienta a advokáta, který nicméně v jiné trestní věci dosahuje intenzity obhájce a obviněného. V této otázce je zaujat rozšiřující výklad ust. § 88 odst. 1 tr. ř. Obdobně je třeba postupovat v případě, kdy se jedna trestní věc bude nacházet ve fázi prověřování a za takové situace bude zachycena komunikace mezi podezřelým a jeho obhájcem v jiné trestní věci, v níž má postavení obviněného. Není zde však specificky uvedeno, jakým způsobem řešit situaci, kdy podezřelý, který není v žádné jiné trestní věci obviněn, bude ve fázi prověřování komunikovat se svým advokátem. Z daného výkladového stanoviska vyplývá, že takový vztah se spíše řadí ke kategorii klient – advokát, na nějž odposlech nařídít lze.

Vycházející z tohoto výkladu lze říci, že by měl být zaujat přísnější režim posuzování příkazů k odposlechu mezi takovým klientem (podezřelým) a advokátem. Případná formální pochybení při jeho odůvodnění by měla mít větší dopady. Stran náležitostí odůvodnění příkazu totiž bylo výše uzavřeno, že je více než vhodné, aby formální náležitosti vymezené zákonodárcem a praxí byly dodrženy. Nicméně v případě, že příkaz po formální stránce perfektní není, nevede to bez dalšího k jeho zrušení. Pokud totiž ob stojí po materiální stránce, nedosahují zmíněná pochybení takové úrovně, aby bylo třeba jej rušit. Pokud je nicméně na základě příkazu dotčen vztah mezi advokátem a jeho klientem, který bezpochyby vykazuje zvýšenou míru důvěrnosti,¹⁷ zcela jistě si případné odůvodnění jeho narušení zaslouhuje větší pozornost, jak je ostatně uvedeno již i ve výkladovém stanovisku nejvyššího

¹⁷ Viz § 21 odst. 1 zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii – zprostit advokáta povinnosti mlčenlivosti může pouze klient, nikoli státní orgán. K tomu blíže SVEJKOVSKÝ, J. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 651 s., § 21; Privilegovanost vztahu vyplývá dále z ust. § 368 odst. 3 tr. zákoníku, § 99 odst. 2 tr. ř.

státního zástupce. Nicméně učinění závěrů stran náležitostí takového příkazu k odposlechu se, dle mého názoru, jeví jako poněkud předčasné.

Nejprve je totiž vhodné připomenout ještě tzv. profesní privilegium vztahující se na vztah advokát – klient (legal professional privilege) a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), která se k tomuto institutu vztahuje.

V případě *Michaud proti Francii* bylo stěžovatelem namítáno porušení čl. 8 Evropské úmluvy z toho důvodu, že na základě národních právních předpisů jsou francouzští advokáti povinni oznámit podezření z praní špinavých peněz svých klientů, což narušuje vztah důvěry mezi advokátem a klientem. V tomto případě ESLP shledal, že nedošlo k porušení čl. 8 Evropské úmluvy, neboť touto povinností byl sledován legitimní cíl na potírání závažné trestné činnosti.¹⁸

Neméně zajímavým se jeví být porovnání trestnosti určitého činu a naopak síly vztahu důvěrnosti mezi advokátem a klientem, řešené v případě *M. proti Nizozemsku*. Stěžovatel byl členem nizozemské tajné služby a měl přístup k utajovaným informacím, k nimž měl povinnost zachovat mlčenlivost, a to i po skončení služby. Následně byl obviněn z prozrazení státního tajemství neoprávněným osobám, mezi nimiž byly i osoby podezřelé z terorismu. Ze strany tajné služby byl před zahájením procesu upozorněn na to, že v případě vyzrazení informací dalším osobám, včetně jeho obhájce by se jednalo o další skutek postižitelný jako nový trestný čin. Z toho důvodu bylo shledáno porušení čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy. Tím, že stěžovateli hrozilo další trestní stíhání za prozrazení informací svému obhájci, nemohla být komunikace mezi ním a jeho obhájcem svobodná a bylo tak narušeno jeho právo na obhajobu a tím i spravedlivost procesu proti němu.¹⁹ V této souvislosti lze dále zmínit názor, že pokud by si klienti nemohli být jisti tím, že informace, které sdělí svému právnímu zástupci, zůstanou skutečně pouze mezi nimi a nebudou nijak využity proti nim, je nabíledni,

¹⁸ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 6. 12. 2012, *Michaud proti Francii*, č. 12323/11. Z citovaného rozhodnutí plyne i to, že ESLP bude nadále garantovat soulad opatření přijatých na základě evropského práva se základními právy a svobodami chráněnými Evropskou úmluvou. K tomu blíže viz BENDO VÁ MARUŠKOVÁ, Jana. Přesah rozsudku *Michaud*: ESLP jako záchranné lano ochrany lidských práv. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7–8, s. 63.

¹⁹ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 25. července 2017, *M. proti Nizozemsku*, č. 2156/10.

že by nebyli ochotni sdělit veškeré, často rozhodující informace pro svůj případ, což by mohlo narušit jejich právo na obhajobu.²⁰

Tak v případě *Laurent proti Francii* bylo vysloveno porušení čl. 8 Evropské úmluvy, když byl ze strany policisty zajištěn dokument, který byl předán obhájcem (stěžovatelem) jeho klientovi, který byl v soudní budově pod policejní eskortou. Zajištění a otevření takové korespondence nebylo nikterak ospravedlněno. Advokát nezasíral, že svému klientovi předává určitý dokument, a svým jednáním nezavdal příčinu k domněnce, že dochází k jakémukoli protiprávnímu činu. Soud zdůraznil, že obsah korespondence byl nedůležitý, neboť korespondence mezi advokátem a klientem je soukromého a utajovaného charakteru. Vzhledem k tomu, že zde nebyly žádné skutečnosti odůvodňující v demokratické společnosti zásah do základního práva, bylo vysloveno porušení čl. 8 Evropské úmluvy.²¹

Rovněž v případě *Kopp proti Švýcarsku* bylo konstatováno porušení čl. 8 Evropské úmluvy. V posuzovaném případě byly monitorovány telefonní linky právní společnosti stěžovatele, a to v rámci trestní věci, v níž stěžovatel nebyl stranou trestního řízení, nebyl podezřelým. V příkazu k odposlechu bylo zahrnuto celkem 13 telefonních linek včetně soukromé a pracovní linky stěžovatele. Příkaz rovněž obsahoval konstatování, že nebude přihlíženo ke konverzacím vyplývajícím z jeho postavení advokáta. ESLP judikoval, že odposlech a záznam komunikace musí být založen na právní úpravě, která bude, pokud možno, co nejpřesnější. Ačkoliv bylo poměrně zřetelně rozlišeno, že důvěrnost komunikace mezi advokátem a klientem se vztahuje pouze na tento vztah a nikoli na ostatní aspekty života advokáta, nebylo nikterak stanoveno, jakým způsobem, kdo a za jakých podmínek bude způsobilý k rozhodnutí a posouzení toho, o jakou komunikaci se jedná. Rozlišení konverzace na pracovní a konverzaci, která neměla vztah k jeho profesi, bylo ponecháno na moci výkonné bez supervize moci soudní a v této citlivé oblasti tak mohlo dojít i k dotčení práva na obhajobu.²²

²⁰ Investigatory Powers Bill—Written evidence submitted by the Bar Council (IPB 38). *parliament.uk* [online]. 24. 3. 2016 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmpublic/investigatorypowers/Memo/IPB38.htm>

²¹ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 24. 5. 2018, *Laurent proti Francii*, č. 28798/13.

²² Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 25. 3. 1998, *Kopp proti Švýcarsku*, č. 23224/94.

Na tomto místě považuji za vhodné zmínit rovněž užití odposlechu mezi advokátem a klientem v kárném řízení proti advokátovi. Takto lze poukázat na rozsudek *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*. Stěžovatelé byli advokát a jeho koncipientka, kteří právně zastupovali osobu stíhanou z trestného činu. Jádrem stížnosti byly dva telefonní rozhovory s klientem – jeden uskutečněný dne 17. 12. 2002 a druhý dne 14. 1. 2003. V jejich rámci měla být ze strany právních zástupců porušena povinnost mlčenlivosti ohledně informací, které získali ze spisu. Klient byl přitom zadržen dne 17. 12. 2002 a obviněn dne 18. 12. 2002. Dne 17. 12. 2002 hovořila s klientem koncipientka, paní Crasnianski a dne 14. 1. 2003 její školitel pan Versini-Campinchi. Pařížský odvolací soud (Paris Court of Appeal), rozhodl dne 12. 5. 2003, že záznam telefonního rozhovoru ze dne 14. 1. 2003 nesmí být nijak využit, neboť by to mohlo narušit právo obviněného na obhajobu a nemohl tak ani založit předpoklad toho, že obhájce participoval na protiprávní činnosti. Nezákonnost nicméně nedeklaroval stran záznamu z 17. 12. 2002, neboť obsah mohl objasnit porušení profesní mlčenlivosti ze strany advokátní koncipientky. Obdobný přístup byl zaujat ze strany předsedy pařížské advokátní komory (chairman of Paris bar), který dne 21. 3. 2003 zahájil procesní úkony pro disciplinární řízení s koncipientkou Crasnianski, nicméně zastavil řízení proti panu Versini-Campinchi, které bylo založeno na odposlechu ze dne 14. 1. 2003. Paní Crasnianski následně byla shledána vinnou z kárného provinění porušení důvěrnosti informací získaných při vyšetřování. S ohledem na skutečnost, že paní Crasnianski, jakožto koncipientka, jednala na základě instrukcí školitele, byl shledán vinným z tohoto kárného provinění i pan Versini-Campinchi. Čl. 63-4 francouzského trestního řádu totiž stanoví pro advokáty povinnost nesdělovat nikomu získané informace. Advokát tak nesmí pro třetí osoby zpřístupnit obsah výslechů ani informace, které v této souvislosti získá. Tím, že koncipientka Crasnianski porušila tuto povinnost, byla ona i její školitel kárně stíháni z důvodu porušení povinnosti mlčenlivosti. ESLP vyslovil, že důvěrnost komunikace mezi obviněným a obhájcem je důležitým aspektem pro obě strany a zároveň pro zprostředkování spravedlnosti. Jde o jeden ze základních aspektů, na nichž stojí zajištění výkonu spravedlnosti v demokratické společnosti. Zároveň však konstatoval, že ani tato důvěrnost není nenarušitelná. Základním kamenem zvýhodnění advokáta (tzv. legal professional privilege) totiž tvoří jeho role obhájce. ESLP

konstatoval, že francouzský právní řád poskytuje dostatečné záruky důvěrnosti komunikace mezi advokátem a jeho klientem. Z těchto záruk existuje pouze jediná výjimka, a to v případě, kdy z obsahu rozhovoru plyne podezření, že i advokát se svým jednáním podílel na protiprávním činu. I tak musí být dodržena podmínka, že takový záznam nenarušuje klientovo právo na obhajobu. Důležitým faktorem pro rozhodnutí, že nedošlo k porušení Evropské úmluvy, bylo i to, že přepisy nebyly žádným způsobem použity proti obviněnému. S ohledem na skutečnost, že nebylo narušeno právo klienta na obhajobu, konstatoval ESLP, že na základě zaznamenání rozhovoru klienta s advokátem, nebyl porušen čl. 8 Evropské úmluvy, neboť záznam byl uskutečněn za účelem předcházení narušení veřejného pořádku.²³

Zajímavým se rovněž jeví být případ *Klass a ostatní proti Německu*. Stejně jako v posledně uvedeném případě zde nebylo vysloveno porušení čl. 8 ani čl. 6 Evropské úmluvy. V tomto případě bylo stěžovateli pět německých právníků, jejichž korespondence byla monitorována ze strany státních orgánů, aniž by tyto orgány měly následně povinnost informovat je o instrumentech, které proti nim byly využity. ESLP nicméně shledal ospravedlnitelnost těchto zásahů z toho důvodu, že společnost čelí nejrůznějším sofistikovaným formám trestné činnosti, špionáže a terorismu. Stát proto musí mít prostředky tajného sledování za účelem odhalení a potírání těchto nezákonných činností. Za výjimečných okolností tedy takové sledování bylo možné, a to v případě, kdy to bylo v demokratické společnosti nezbytné.²⁴

²³ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 16. 6. 2016, *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*, č. 49176/11. V této souvislosti ESLP rovněž konstatoval, že paní Crasnianski, jakožto advokátní koncipientka, mohla předpokládat, že telefon klienta bude odposloucháván. Mohla si tak být vědoma skutečnosti, že jí hrozí i stíhání, jelikož v průběhu hovoru se svým klientem porušila povinnost mlčenlivosti. Pokud pak jde o právo klienta na obhajobu, tak toto v posuzovaném případě narušeno nebylo, jelikož informace získané z hovoru mezi ním a jeho advokátem proti němu nebyly jakkoli užity. Odposlechy byly použity pouze za účelem prokázání porušení povinnosti mlčenlivosti advokátní koncipientky, potažmo jejího školitele. Konečně ESLP konstatoval, že obzvláště osoba advokáta má dostatečně vzdělání, jde o profesionála, a tudíž si má být vědoma hrozby stíhání, neboť porušení povinnosti mlčenlivosti je v rámci francouzského právního řádu zakázáno. Shrnutí podstatných bodů tohoto rozhodnutí je v češtině dostupné zde: ODBOR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ ČAK. Odposlech a záznam telefonních hovorů advokáta (koncipienta) s klientem a jejich použití pro účely kárného řízení. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 9, s. 54; případně PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra. K odposlechům komunikace mezi advokátem a klientem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 12, s. 59.

²⁴ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 6. 9. 1978, *Klass a ostatní proti Německu*, č. 5029/71.

Připomenout lze i případ *Pruteanu proti Rumunsku*. V této kauze šlo o odposlech advokáta a klientky, která byla vyšetřována nikoli však obžalována. Jejich rozhovor byl nicméně pokládán za užitečný a jako takový byl jeho záznam zahrnut do trestního spisu. V posuzovaném případě ESLP vyslovil porušení ust. čl. 8 Evropské úmluvy. Primárním důvodem nicméně nebylo to, že se jednalo o vztah advokáta a jeho klienta, nicméně důvod, že přestože byl odposlech mezi dotčenými osobami pokládán za „užitečný“, těmto osobám nebyl vnitrostátním právem poskytnut efektivní prostředek, kterým by se mohly domáhat kontroly zákonnosti takto nařízeného odposlechu. Stěžovatel nemohl v rámci rumunského právního řádu žádat, aby bylo posouzeno, zda byl nutný takový zásah do jeho základního práva. ESLP rovněž konstatoval, že odposlech rozhovoru mezi klientem a advokátem bezpochyby narušuje profesní mlčenlivost, která je základem důvěrnosti existující mezi advokátem a jeho klientem.²⁵

Jak je patrné z výše uvedených příkladů situace stran zachycení komunikace mezi klientem a advokátem není nikterak jednoduchá. Ve většině výše zmíněných případů byl v pozici stěžovatele advokát a nikoli jeho klient, proto bylo zkoumáno především narušení čl. 8, nikoli čl. 6 Evropské úmluvy. Tato skutečnost se jeví být klíčová. Jak uvádí již *Gřivna*, ochrana důvěrnosti komunikace mezi klientem a advokátem je stanovena ve prospěch klienta, nikoli advokáta. Zároveň se neuplatní v případě, kdy se nejedná o oprávněné poskytování právní pomoci. *Gřivna* je, s ohledem na ústavní přiznání práva na právní ochranu od počátku řízení (srov. čl. 37 odst. 2 LZPS), rovněž toho názoru, že ochrana komunikace mezi obviněným a obhájcem se vztahuje i na takovou komunikaci podezřelého.²⁶ Jak je patrné z výše uvedené judikatury ESLP odposlech rozhovoru mezi klientem a advokátem narušuje profesní mlčenlivost. Profesní mlčenlivost je jedním ze základních aspektů

²⁵ Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 3. 2. 2015, *Pruteanu proti Rumunsku*, č. 30181/05.

²⁶ GRIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletín advokacie*, 2017, č. 6, s. 61; Pro srovnání lze připomenout i usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14, které se týkalo tzv. prostorového odposlechu na podkladě § 158d tr. ř. Ústavní soud vyslovil, že ochrana vztahu advokát-klient není absolutní a při splnění určitých podmínek může dojít k jejímu omezení. „Eventuální páchání trestné činnosti advokátem, a to jak ke škodě klienta nebo ke škodě jiných osob ve spolupachatelství s klientem, totiž není možné považovat za poskytování právních služeb, a v takovém případě není ani možné poskytovat této činnosti jakoukoli ochranu.“

práva na spravedlivý proces. Nicméně z výše uvedeného lze, alespoň dle mého názoru, konstatovat, že jakýkoli odposlech a záznam telekomunikačního provozu mezi advokátem a jeho klientem nezakládá porušení čl. 6, respektive čl. 8 Evropské úmluvy. V případě, kdy bude stěžovatelem advokát, totiž porušení čl. 6 Evropské úmluvy do úvahy zřejmě vůbec nepřichází (tedy ve vztahu k tomuto advokátovi). Odposlech komunikace mezi klientem a advokátem proto představuje zásah, nicméně za určitých okolností jde o zásah přípustný. V opačném případě by totiž za předpokladu, že by ze spisového materiálu, vyplývalo, že se jedná právě o odposlech mezi advokátem a osobou v postavení jeho klienta, ESLP nemusel dále zkoumat, zda byla Evropská úmluva porušena a její porušení by mohl vyslovit rovnou, bez dalšího. Jak je nicméně vidět z příkladu *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*, francouzské státní orgány a ESLP zaujaly výklad, že záznam komunikace mezi obhájcem a obviněným je zcela nepřípustný a není využitelný ani v neprospěch advokáta. Pouze komunikace, která proběhla před vznesením obvinění mezi klientem a jeho advokátem se mohla stát důkazním předmětem, opět ovšem pouze v neprospěch advokáta a nikoli jeho klienta v probíhajícím trestním řízení. Z tohoto důvodu se proto domnívám, že pokud půjde o konkrétní řízení, byť se nebude jednat o fázi po zahájení trestního stíhání, tedy zde nebude formálně vzato obhájce a obviněný, odposlech záznamu mezi podezřelou osobou a jejím advokátem nebude jakkoli využitelný proti podezřelému. Informace získané na jeho podkladě bude možno využít pouze proti advokátovi, a to v případě, že ten bude svým vlastním jednáním participovat na protiprávní činnosti. Nepřípustnost zásahu do svobody komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem je pak rovněž zřetelná z rozhodnutí *M. proti Nizozemsku*.

V této souvislosti je třeba zmínit i Směrnici o právu na přístup k obhájci v trestním řízení.²⁷ V čl. 1 této směrnice je stanoveno, že mimo jiné stanoví minimální práva pro osoby podezřelé a obviněné v trestním řízení. Čl. 2 následně určuje, že ochrana počíná okamžikem, kdy je těmto osobám úředně

²⁷ Celým názvem Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (dále jen jako „Směrnice“).

či jiným způsobem oznámeno, že jsou podezřelí nebo obvinění ze spáchání trestného činu. V čl. 4 je dále konstatováno, že členské státy jsou povinny respektovat důvěrnost komunikace mezi podezřelou či obviněnou osobou a jejím obhájcem. Výslovně je uvedeno i to, že tato komunikace mimo jiné zahrnuje i telefonické hovory. V bodě 33 úvodní části této směrnice je rozvedeno, že *„důvěrnost komunikace mezi podezřelou nebo obviněnou osobou a jejím obhájcem je zásadní pro zajištění účinného výkonu práva na obhajobu a je nezbytnou součástí práva na spravedlivý proces. Členské státy by proto měly bez výjimky respektovat důvěrnost schůzek a jiných způsobů komunikace mezi obhájcem a podezřelou nebo obviněnou osobou při výkonu práva na přístup k obhájci, které je uvedeno v této směrnici.“* Z bodu 19 úvodní části pak pro členské státy plyne povinnost zajistit právo na přístup k obhájci podle této směrnice, co nejdříve.²⁸ Ve Směrnici je tedy stanoveno, že oprávnění se uplatní až od okamžiku, kdy bylo podezření či obvinění dotčené osobě sděleno. Přesto jsem toho názoru, že pro případ odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi podezřelým a jeho obhájcem, kdy si sice podezřelý není vědom svého postavení, nicméně toto je zřejmé pro orgány činné v trestním řízení, by se ochrana měla vztahovat právě i na tuto situaci a jeho komunikace s obhájcem by měla být chráněna. V této souvislosti je třeba připomenout některé základní pojmy. Trestním řízením se rozumí především řízení podle trestního řádu. Přípravným řízením se rozumí úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo od učinění neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí (srov. ust. § 12 odst. 10 tr. ř.). Dle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý nárok na právní pomoc v řízení, a to od jeho počátku. Osobou, proti které se vede trestní řízení, je v určité fázi i podezřelý. V případě zadržení či zkráceného přípravného řízení má podezřelá osoba nárok radit se se svým obhájcem (srov. § 12 odst. 6 tr. ř., § 76 b, § 179 b odst. 2 tr. ř.). S ohledem na zmíněné premisy jsem toho názoru, že v případě znalosti konkrétní podezřelé osoby a v případě zjištění, že tato konkrétní podezřelá osoba komunikuje s advokátem,

²⁸ V reakci na tuto směrnici bylo do trestního řádu implementováno např. ustanovení § 76 b tr. ř., které stanoví, že zadržená osoba má právo zvolit si obhájce. Toto oprávnění se vztahuje jak na zadrženého obviněného, tak i podezřelého. Více viz důvodová zpráva k zákonu č. 57/2017 Sb., zvláštní část, body 2 a 4. Ze strany zákonodárce ovšem nebyla učiněna reakce stran odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.

a tato komunikace se týká konkrétní trestní věci, by využitím informací získaných na podkladě takového odposlechu došlo k porušení práva na spravedlivý proces, respektive, práva na obhajobu v trestním řízení.

4 ZÁVĚR

Závěrem lze tedy říci, že při posuzování zákonnosti odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je třeba vždy vzít v potaz to, v jaké fázi je k využití těchto prostředků přistoupeno. Na orgány činné v přípravném řízení nelze klást přehnané formální požadavky, neboť je nutné zohlednit i to, že v počáteční fázi často není úroveň poznání ohledně trestné činnosti na takové úrovni, jako v řízení před soudem a rozhodně tak nelze srovnávat odůvodnění příkazu k odposlechu a záznamu tel. provozu s odůvodněním rozhodnutí o vině obžalovaných.

Na druhou stranu je velmi vhodné, aby přes tuto skutečnost příkazy formální náležitosti vymezené zákonem a praxí obsahovaly. Nedostatečnost odůvodnění příkazu a tudíž nesplnění podmínek pro jejich vydání totiž je podstatnou námitkou obhajoby, a jak je patrné z výše uvedeného, tato námitka v některých případech nachází své opodstatnění.

Obzvláště je záhodno na těchto premisách trvat, pokud by měl být nařízen odposlech telekomunikačního provozu mezi klientem a advokátem (samozřejmě za předpokladu, že je tato vazba v době nařízení známa). Lze totiž uzavřít, že zaznamenání rozhovoru mezi klientem a advokátem není zcela vyloučené. Mělo by ovšem připadat v úvahu pouze v situaci, kdy je patrné, že advokát nějakým způsobem participuje na nezákonné činnosti a nařízení takového odposlechu je v demokratické společnosti nezbytné. Pokud nicméně půjde o osobu v postavení podezřelého, takové informace nebude možno jakýmkoli způsobem využít proti němu, nýbrž pouze v neprospěch takového advokáta. Zejména s ohledem na citované rozhodnutí *ESLP Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii* a s přihlédnutím k dikci trestního řádu, která příkazuje zničení záznamu odposlechu mezi obviněným a jeho obhájcem a zapovídá, jakékoli využití takto získaných informací, jsem toho názoru, že opačný přístup je třeba zaujmout k zachycení komunikace mezi obhájcem a obviněným po zahájení trestního stíhání. Byť by tedy bylo

zjištěno, že obhájce participoval na nezákonné činnosti, získané informace nelze využít nejen proti obviněnému, nýbrž ani proti jeho obhájci.

Literature

- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- SVEJKOVSKÝ, J. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 651 s. ISBN 9788071792482.
- BENDO VÁ MARUŠKOVÁ, Jana. Přesah rozsudku *Michaud*: ESLP jako záchranné lano ochrany lidských práv. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7–8, s. 63.
- FRYŠTÁK, Marek. Účast obhájce ve vyšetřování. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 5, s. 116.
- GRŮVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 6, s. 61.
- MATOCHA, Jakub. Příkazy k odposlechu a jejich formálně-materiální posouzení. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1–2, s. 33.
- ODBOR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ ČAK. Odposlech a záznam telefonních hovorů advokáta (konicipienta) s klientem a jejich použití pro účely kárného řízení. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 9, s. 54.
- PEJCHALOVÁ GRÜN WALDOVÁ, Vladimíra. K odposlechům komunikace mezi advokátem a klientem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 12, s. 59.
- TOMAN, Petr. Náležitosti příkazů k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 5, s. 23.
- VANTUCH, Pavel. Nová úprava odposlechu v trestním řádu od 1. 7. 2008. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 10, s. 28.
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2016, sp. zn. II. ÚS 1221/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 761/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 47/13.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 231/05.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2018, sp. zn. 3 T do 990/2018-I.-467.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 4 Pzo 14/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 4 Pzo 10/2015-30.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2014, sp. zn. 8 Tdo 109/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013.
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 1. 2018, sp. zn. 5 To 56/2016.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 10. 2016, sp. zn. 6 To 106/2015.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 24. 5. 2018, *Laurent proti Francii*, č. 28798/13.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 25. července 2017, *M. proti Nizozemsku*, č. 2156/10.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 16. 6. 2016, *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*, č. 49176/11.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 3. 2. 2015, *Pruteanu proti Rumunsku*, č. 30181/05.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 6. 12. 2012, *Michaud proti Francii*, č. 12323/11.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 25. 3. 1998, *Kopp proti Švýcarsku*, č. 23224/94.
- Rozhodnutí soudního dvora pro lidská práva ze dne 6. 9. 1978, *Klass a ostatní proti Německu*, č. 5029/71.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná pod č. 209/1992 Sb.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody. In EUR-lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32013L0048>

Zákon č. 177/2008 Sb., o změně trestního řádu a zákona o elektronických komunikacích.

Důvodová zpráva k zák. č. 177/2008 Sb., o změně trestního řádu a zákona o elektronických komunikacích.

Důvodová zpráva k zákonu č. 57/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Investigatory Powers Bill–Written evidence submitted by the Bar Council (IPB 38). *parliament.uk* [online]. 24. 3. 2016 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmpublic/investigatorypowers/Memo/IPB38.htm>

Stanovisko nejvyššího státního zástupce ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice zjišťování obsahu mobilních telefonů a jiných datových nosičů, včetně obsahu e-mailových schránek, zveřejněné pod poř. č. 1/2015.

Stanovisko nejvyššího státního zástupce ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství k problematice pořizování a nakládání s odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu, zveřejněné pod poř. č. 1/2018.

Contact – e-mail

moudlu00@upol.cz

Svedomie a odsúdený – doznanie, polepšenie, ich vzájomný vzťah a vplyv na podmiennečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody

Mária Nagyová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Článok sa venuje doznaniam, polepšeniu a ich vzájomnému vzťahu pre posúdenie podmienok podmiennečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. Rozoberá okrem iného nález III. ÚS 2204/17, v ktorom Ústavný súd ČR považuje za ústavne nekonformné podmieniť doznáním sa podmiennečné prepustenie. Načrtáva tiež kontrastný pohľad na niektoré mimoprávne náhľady na priznanie viny ako podmienku nápravy. V závere uvádza rozbor francúzskej právnej úpravy podmiennečného prepustenia a jej postoj k doznaniam ako k podmienke úpravy trestu.

Keywords in original language

Svedomie; doznanie; polepšenie; podmiennečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody; libération conditionnelle; aveu.

Abstract

The article is focused on the admission of guilt, the behaviour improvement and their interaction for assessing the completion of the conditions given for the conditional release from an incarceration. It discusses inter alia the ruling III. ÚS 2204/17, in which the Constitutional Court of the Czech Republic claims as unconstitutional to set up the admission of guilt as a condition for the conditional release. It also outlines a different point of view of some non-legal systems which perceive the admission of guilt as a condition for reformation of the guilty one. Moreover, it concludes with an analysis of the French legislation in the area of conditional release and its attitude to this matter.

Keywords

Conscience; Admission of Guilt; Behaviour Improvement; Conditional Release.

1 ÚVOD

Trestné právo považovalo v minulosti doznanie viny za kráľovnú dôkazov a v podstate vrchol vyšetrovania. V súčasnej úprave trestného procesu sa však už nevyznačuje automaticky väčšou dôkaznou silou, ani nez bavuje orgány činné v trestnom konaní povinnosti preskúmať všetky podstatné okolnosti prípadu. Má však naďalej určité špecifické postavenie pri posudzovaní polepšenia odsúdeného, ktoré je nutnou podmienkou podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. Oboje, doznanie aj polepšenie, predstavujú externalizovaný prejav vnútorného postoja odsúdeného voči jeho trestnej činnosti, presahujú z právnej hladiny do psychologickej a hlboko subjektívnej. Ako sa však od seba líšia z právneho pohľadu?

České právo prišlo v poslednej dobe k záveru, že doznanie nie je nevyhnutnou podmienkou nápravy pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Aké boli dôvody? Ako sa však k tomuto stavajú iné mimoprávne disciplíny, ktoré sa viac snažia nahliadnuť do vnútorného postoja odsúdeného? Doznanie (v širšom, neprávnom poňatí priznanie ako prejav nespokojného svedomia či uznanie viny) je totiž rovnako dôležité v chybách bežného dňa či ako požiadavka pravdivosti v psychologickej liečbe¹ a má dokonca aj rozmer náboženský, pre ktorý priznanie (confession) otvára naopak priestor znovu sa pozbierať, znamená skutočný prerod duše, obrátený smerom k odpusteniu, k pardonu, ku konverzii, činnosti naprávajúcej chybný postoj. Nekladím si za cieľ vyčerpávajúco a komplexne zhrnúť všetky názory rôznych psychologických škôl či rôznych náboženstiev, v článku iba načrtnem postoje k doznaniu predstavujúcemu podmienku nápravy mimo oblasť práva.

Na záver stručne zanalyzujem vývoj francúzskeho práva ohľadom podmieneného prepustenia a (ne)prípustnosti jeho podmienenosti uznaním vlastnej viny, pretože tvorí určitú syntézu právneho a mimoprávneho náhľadu.

¹ DULONG, Renaud. Présentation. In: DULONG, Renaud (dir.). *L'aveu. Histoire, sociologie, philosophie*. Paris: Presses Universitaires de France, 2001. ISBN 2 13 051 433 2.

2 DOZNANIE

2.1 Právna úprava

Doznanie zakotvuje Trestný poriadok (TrŘ) vo viacerých svojich ustanoveniach. Zmienené je v rámci úpravy zásady zistenia skutkového stavu a zásady vyhľadávacej, pričom podľa § 2 odst. 5 TrŘ doznanie obvineného nezbaňuje orgány činné v trestnom konaní povinnosti preskúmať všetky podstatné okolnosti prípadu.

Dôležité je spomenúť aj § 89 TrŘ, ktorý hovorí, že ako dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k objasneniu veci, pričom demonštratívne za slovom „zejména“ uvádza výpovede obvineného a svedkov a ďalšie dôkazné prostriedky. Dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia nesmie byť použitý v konaní s výnimkou prípadu, kedy sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá takéto donútenie alebo hrozbu donútenia použila.

Ďalej § 92 TrŘ odst. 1 zakazuje akýkoľvek spôsob donucovania k výpovedi alebo k doznaníu počas výsluchu obvineného; výsluch sa koná tak, aby poskytol pokiaľ možno úplný a jasný obraz o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie s nutnosťou šetriť osobnosť obvineného.

Tento zákaz je zopakovaný v § 164 odst. 3 TrZ, upravujúcom postup policajného orgánu pri vyšetrovaní: Obvinený nesmie byť žiadnym spôsobom k výpovedi alebo doznaníu donucovaný; policajný orgán vyhľadáva a za stanovených podmienok aj prevádza dôkazy bez ohľadu na to, či svedčia v prospech či neprospech obvineného; a zároveň obhajoba obvineného a ním navrhované dôkazy, pokiaľ nie sú úplne bezvýznamné, musia byť starostlivo preskúmané.

Doznanie obvineného k činu, pre ktorý je stíhaný, okrem toho predstavuje podľa § 178a TrŘ podmienku k označeniu za spolupracujúceho obvineného v obžalobe a pre mimoriadne zníženie jeho trestu podľa § 58 odst. 4 TrZ. To v prípade, že nie sú dôvodné pochybnosti o tom, že toto doznanie bolo učinené slobodne, vážne a určite.

Podľa § 307 odst. 1 písm. a) je tiež k podmienenému zastaveníu trestného stíhania nutné, aby sa obvinený k trestnému činu doznaním, opäť v prípade, že nie sú dôvodné pochybnosti o tom, že toto doznanie bolo učinené slobodne, vážne a určite.

2.2 Teoretická koncepcia, právo mlčať

Doznanie je procesnoprávny inštitút, ktorý predstavuje výpoveď obvineného priznávajúceho skutkové okolnosti, z ktorých môže orgán činný v trestnom konaní dovodiť naplnenie zákonných znakov trestného činu², pričom ani nemusí výslovne uviesť, že sa cíti vinným určitým činom³.

Keďže v Trestnom poriadku sa spomína vždy v súvislosti s obvineným, doznanie je procesne možné až po zahájení trestného stíhania, ako reakcia na obvinenie a úzko sa s ním spája.⁴ Pojem obvinený je nutné vykladať podľa § 12 odst. 7 TrŘ tak, že ak z povahy veci nevyplýva niečo iného, rozumie sa ním aj obžalovaný a odsúdený. Mám však za to, že nie je možné, aby sa odsúdený z povahy veci doznával k činu, z ktorého už bol uznaný vinným, pretože jeho vina už nie je predmetom pochybností (s výnimkou mimoriadnych opravných prostriedkov), preto sa možnosť doznať nevzťahuje na odsúdeného a končí sa právnou mocou rozsudku. Každopádne, doznanie sa v podobe dôkazu môže rozšíriť do všetkých štádií, v ktorých prebieha dokazovanie, teda teoreticky aj do vykonávacieho.

Od doznanie je nutné odlišovať prehlásenie obvineného, že spáchal skutok, pre ktorý je stíhaný, za účelom dosiahnutia narovnania podľa § 309 odst. 1 TrŘ a dohody o vine a treste podľa § 175a odst. 3. U oboch totiž zákonodarca výslovne zakazuje k tomuto prehláseniu v ďalšom konaní prihliadať, ak nedôjde k úspešnému završeniu odklonu⁵. Nie je možné ich použiť ako dôkaz, nemajú sami o sebe procesné následky.

Doznanie tiež nie je možné zamieňať s pojmom sebaobvinenie (v užšom zmysle slova). Toto predstavuje situáciu, keď osoba sama podnieti trestné stíhanie tým, že pred orgánmi činnými v trestnom stíhaní (alebo inými orgánmi verejnej moci) sa osobne prizná k spáchaniu určitého činu (bez ohľadu na pravdivosť tohto tvrdenia). Sebaobvinenie nastáva teda pred

² Usnesení Krajského soudu v Ostravě z dňa 14. 9. 1995, sp. zn. 6 To 377/95, R 6/1996.

³ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích z dňa 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005, R 57/2006.

⁴ SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky právnické fakulty University Karlovy, 1973, s. 28.

⁵ PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonfigurací. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 4, s. 82.

zahájením trestného stíhania.⁶ Môže sa prejaviteľ ako poľahčujúca okolnosť pri rozhodovaní o druhu trestu a jeho výmere (napríklad § 41 písm. k) TrZ – páchatel svoj trestný čin sám oznámil úradom).

Ako poľahčujúca okolnosť sa môže prejaviteľ tiež doznanie [napríklad nepriamo vymenované v prejavoch podľa § 41 písm. l), m), n) TrZ].

Doznanie aj sebaobvinenie sú slobodným rozhodnutím, nie povinnosťou (zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* – zákaz sebeobvinenia v širšom zmysle ako prispievania k vlastnému trestnému postihovaniu) vyplývajúca z čl. 6 odst. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 14 odst. 3 písm. g) Mezinárodného paktu o občianskych a politických právach a z z článkov 37 odst. 1 a 40 odst. 4 LZPS. V žiadnom štádiu či období trestného stíhania nesmie byť obvinený donucovaný k výpovedi ani k doznaniu⁷, odoprenie výpovede nie je možné považovať za dôkaz viny obvineného alebo za jeho konkludentné doznanie⁸, obvinený môže dokonca klamať (rovnaké právo má aj páchatel v pozícii svedka⁹).

3 POLEPŠENIE A PODMIENEČNÉ PREPUSTENIE

3.1 Právna úprava

Podmienky uplatnenia inštitútu podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody sú zakotvené v § 88 TrZ. U odsúdeného je vyžadované splnenie troch kumulatívnych podmienok:

- výkon stanovenej dĺžky trestu
- preukázanie **polepšenia**, ktoré má dokázať odsúdený po právnej moci rozsudku, najmä vo výkone trestu svojím správaním a plnením si svojich povinností
- očakávanie vedenia riadneho života v budúcnosti/prijatie záruky za dovŕšenie nápravy odsúdeného.

Obdobné podmienky zahŕňajúce aj polepšenie kladie TrZ pre premenu trestu odňatia slobody za prečin na trest domáceho väzenia podľa § 57a TrZ.

⁶ SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky právnické fakulty University Karlovy, 1973, s. 25.

⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1413. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁸ Ibid., s. 1414.

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 47/2011.

3.2 Teoretická koncepcia

Podmienené prepustenie stavia na zásade individualizácie trestu, konkrétne individualizácii výkonu trestu, a za to okolnosti, že náprava odsúdeného nastáva rýchlejšie než sudca pri ukladaní tohto trestu predpokladal¹⁰, ďalší výkon by už bol teda nadbytočný. Posudzovanie podmienok podmieneného prepustenia sa nesmie týkať posudzovania viny (*ne bis in idem*).

Posúdenie splnenia podmienok je v ohraničení zákonným rámcom ponechané na uvážení sudcu, ako osoby zodpovednej za ochranu spoločnosti páchatelmi trestných činov. Uznesenie Ústavného súdu IV. ÚS 279/14 predstavuje toto posúdenie ako vnútorné presvedčenie rozhodujúceho sudcu o náprave odsúdeného, určitú dôveru v lepšiu budúcnosť odsúdeného, ktorú nejde zúžiť na jednoduché matematické sčítanie dohier, dosiahnutých odsúdeným počas výkonu trestu. Dôvera v odsúdeného tento matematický kalkul presahuje. A nie je jednoduché si ju získať.

K nadobudnutiu tejto dôvery patrí aj posúdenie polepšenia. Už samo slovo polepšenie navodzuje kvalitatívnu zmenu k lepšej, vyššej úrovni v porovnaní s určitým východiskovým bodom, v trestnom práve je to hmotne-právna kategória vo vzťahu k minulej trestnej činnosti odsúdeného¹¹, ktorá znamená vývojový proces vnútornej premeny osobnosti odsúdeného, ktorý sa navonok prejavuje v jeho správaní.¹²

Správanie odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody a plnenie jeho povinností sú vodiacimi linkami, ktoré pomáhajú dopátrať sa k vnútornej zmene odsúdeného. Nesmie však ísť iba o vonkajšiu, povrchnú adaptáciu¹³ či byť plne determinované režimom vo väznici¹⁴.

Polepšenie však môže byť posudzované aj podľa okolností odohrávajúcich sa mimo väznice, napríklad pred nástupom do výkonu trestu (náhrada škody,

¹⁰ VÁLKOVÁ, Helena a Pavel ŠÁMAL. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 11–12, s. 249. ISSN 1213-5313.

¹¹ ŠLOSAR, Jan a Petr VANĚČEK. K některým otázkám podmíněného propuštění. *Trestní právo*, 2004, č. 8, s. 19.

¹² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1082. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹³ Ibid.

¹⁴ Usnesení Ústavního soudu z dňa 15. 4. 2014, sp. zn. II.ÚS 468/14.

ľútosť vo vzťahu k obeti) či plnením si povinností, ktoré nesúvisia priamo s výkonom trestu (napríklad platenie výživného).¹⁵

Okrem vonkajších prejavov je potrebné, aby súd zistil všetky okolnosti spojené s osobou odsúdeného, najmä jeho osobné a charakterové vlastnosti a či sa zbavil tých, ktoré ho viedli alebo prispeli k spáchaniu trestnej činnosti, jeho celkový postoj k hodnotám chráneným trestným zákonníkom, prostredie, z ktorého vychádza a prípadne sa do neho vráti, a je zhodnotiť celý doterajší život odsúdeného a jeho trestnú činnosť.¹⁶

A ako je to však s podmienkou doznanie pre posúdenie polepšenia? Podľa môjho názoru nie je možné požadovať k posúdeniu polepšenia doznanie, keďže to sa odohráva do právnej moci rozsudku, no polepšenie od jej nadobudnutia. Dalo by sa povedať, že kde končí možnosť doznanie, začína možnosť polepšenia. Toto však stále necháva otvorenú otázku, či polepšenie musí zahŕňať tak kritický postoj voči svojmu trestnému činu, že dosiahne intenzitu výslovného priznania sa k spáchanému trestnému činu.

Explicitne sa v literatúre vyjadruje k tomuto jedine článok *K některým otázkám podmíněného propuštění*, kedy úvahou dochádza k záveru, že ak odsúdený stále popiera a obhajuje vlastné predchádzajúce konanie, súd nemôže predpokladať, že v budúcnosti bude správanie odsúdeného bezproblémové.¹⁷

Judikatúra vyšších súdov sa až do nálezu Ústavného súdu III. ÚS 2204/17 zatiaľ výslovne k doznanie ako k podmienke podmienčného prepustenia nevyjadřila. Zdôrazňuje však dva opačné aspekty podmienčného prepustenia: nejde o automatický nárok, o odmenu za dobré správanie sa vo väzení, ide o dobrodenie zákonodarcu podliehajúce uváženiu sudcu a na druhej strane nesmie byť táto možnosť neprimerane reštriktívne obmedzovaná, takže každé zamietnutie musí byť riadne odôvodnené¹⁸. Oba tieto protipóly by totiž ohrozovali účel podmienčného prepustenia, ktorým je motivácia odsúdeného k polepšenu a náprave. Takže odpoveď na otázku sa nachádza niekde v medziach určených týmito premisami.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1082. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁶ *Ibid.*, s. 1083 a 1084.

¹⁷ ŠLOSAR, Jan a Petr VANĚČEK. *K některým otázkám podmíněného propuštění. Trestní právo*, 2004, č. 8, s. 20.

¹⁸ Viď napr. už vyššie zmienené uznesenie Ústavného súdu II. ÚS 468/14, ktoré sumarijuje staršiu judikatúru ÚS.

3.3 Nález Ústavného súdu III. ÚS 2204/17

Ústavný súd v tomto náleze vníma doznanie mierne odlišne než bolo predstavené vyššie v kapitole 2.2. Považuje zaň aj určité „doznanie de facto“, výslovné priznanie sa k spáchaniu trestného činu, za ktorý už bol odsúdený uznaný vinným (body 47 a 50 nálezu). Keďže je toto poňatie podľa môjho názoru materiálne a širšie než obsah pojmu doznanie, budem ho označovať ako „výslovné priznanie sa“.

V tomto náleze sa Ústavný súd vyjadruje k situácii sťažovateľa odsúdeného za trestný čin pohlavného zneužívania jeho vnučky podľa § 187 odst. 1, 2 a 3 TrZ. Druhostupňový súd zamietol jeho žiadosť o podmienkové prepustenie, pretože vykladal pojem polepšenia tak, že ho „nenaplní pouzre vzorné chování a plnění povinností ve výkonu trestu, ale že k jejímu splnění je vyžadováno i přijetí kritického náhledu na svou trestnou činnost, pro niž dotýčný trest odnětí svobody vykonává, což dle stížnostního soudu sestává nejen z připuštění, ale i z uvědomění si viny“, pričom splnenie ostatných podmienok nerozporoval. Odsúdený v hlavnom líčení tie najzávažnejšie obvinenia nepripustil, priznal len určité nevhodné správanie k poškodenej, preto mal sťažnostný súd za to, že k tomuto uvedomeniu nedošlo. Sťažovateľ v tomto vidí nesprávne posúdenie podmienky polepšenia a požadovanie výslovného priznania sa sťažovateľa, ktoré zákon nevyžaduje, čo nakoniec aj Ústavný súd považuje za porušenie práva na súdnu ochranu podľa čl. 36 odst. 1 Listiny (hoci ide skôr o argumentáciu čl. 37 odst. 1 Listiny, sťažovateľ jeho porušenie nenamietal; sťažovateľ sa ohradzoval aj voči prekvapivosti rozhodnutia sťažnostného súdu, k čomu sa Ústavný súd vyjadril len obiter dictum).

Nález na základe rozboru usudzuje, že z medzinárodného práva, z komentárovej literatúry ani z doterajšej rozhodovacej praxe Ústavného súdu nevyplýva požiadavka na doznanie odsúdeného (body 31–38).

Názor, že výslovné priznanie sa nesmie byť jediným kritériom posúdenia polepšenia, pokiaľ sa dá z iných dôkazov alebo skutočností usudzovať kritický náhľad odsúdeného na trestnú činnosť, za ktorú bol odsúdený, sa opiera o zásadu *nemo tenetur se ipsum accusare*. Podľa názoru Ústavného súdu sa vzťahuje aj na vykonávacie konanie. Ako oporu pre tento záver uvádza

hroziacu obnovu konania, a to v dvoch eventualitách, ktoré by v neprospech odsúdeného hrozili po výslovnom priznaní sa:

- Horší výsledok: napríklad prekvalifikovanie činu na jeden z možných podľa § 88 odst. 4 TrZ
- Prekážka lepšieho výsledku: výslovné priznanie sa by následne znížovalo ochotu súdu rozhodujúceho o obnove uveriť, že sú tu nové skutočnosti v prospech odsúdeného (body 41 a 42).

Mám však za to, že prvej eventualite by sa mohol odsúdený jednoducho vyhnúť, keďže je oboznámený s trestným činom, za ktorý bol už uznaný vinným, mohol by sa teda priznať len k už objasneným, zrejším skutkovým okolnostiam.

Ústavný súd konštatuje, že z jeho doterajších uznesení vyplýva, že prístup odsúdeného k trestnej činnosti, pre ktorú vykonáva predmetný trest odňatia slobody, či postoj, že si ju nepripúšťa, je jedným z kritérií, ku ktorému treba prihliadať (body 31 a 39). Avšak vyžaduje jeho korekciu opäť zásadou zákazu prinútenia k výslovnému priznaniu viny, čo opiera o svoj nález z dňa 18. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 26/03. V tomto náleze sa vyjadril k povinnosti osoby vypovedať ako svedok v trestnom stíhaní, z ktorého bolo už voči nej právoplatne ukončené trestné stíhanie proti nej pôvodne vylúčené k samostatnému konaniu. Skonštatoval, že prekážka *rei indicatae* pre prípustnosť jeho opätovného trestného stíhania je nedostatočná bariéra k zákazu donucovania k sebaobvineniu (v širšom zmysle slova), pretože výpoveď svedka môže priniesť informácie o dôkazoch, ktoré by mohli viesť k novému posúdeniu predchádzajúcej veci, a teda k obnove konania v jeho neprospech. Nestotožňujem sa s názorom Ústavného súdu, že ide o principiálne rovnaký problém ako v posudzovanej veci, a mám za to, že toto je výnimočné rozšírenie zákazu sebeobviňovania aj na situácie po právoplatnom odsúdení, a v porovnaní so situáciou vo vykonávacom konaní sa líši tým, že svedkovi, ak nemá právo odmietnuť výpoveď, sú kladené priame otázky a má povinnosť vypovedať pravdivo všetko, čo je mu známe o všetkých skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie (§ 97 TrŘ), pod hrozbou uplatnenia zodpovednosti pre trestný čin krivej výpovede a nepravdivého znaleckého posudku (§ 346 TrZ). V tomto prípade je teda svedok priamo nútený sa priznať, pričom sa nejedná sa o pokračovanie právoplatne ukončeného

trestného stíhania svedka priamo nadväzujúcim štádiom, vďaka čomu je v hre aj zásada *ne bis in idem*. Oproti tomu vo vykonávacom konaní pri zisťovaní polepšenia pre účely podmieneného prepustenia odsúdený nemá povinnosť vypovedať.

Ďalej Ústavný súd argumentuje úmyslom zákonodarcu, ktorý ako podmienku iných inštitútov výslovne uvádza nutnosť doznania, a jeho výslovným neuvedením pri podmienenom prepustení teda *a contrario* dovodzuje nutnosť vykladať pojem polepšenie odlišne od doznania (bod 44).

Za hlavný argument Ústavný súd považuje fakt, že doznanie je inštitút procesného a polepšenie hmotného práva, preto sa nemôžu zmiešavať. Na toto nadväzuje tým, že účelom trestného konania je zistiť tzv. materiálnu pravdu (bod 43). Materiálna pravda je pravdou hmotného, teda materiálneho trestného práva. Úlohou trestného práva procesného je teda v tomto vzťahu poskytnúť ochranu trestnému právu hmotnému.¹⁹ Tento účel kladie Ústavný súd do kontrastu s účelom nereformovaného trestného konania, ktorého účelom bolo získať doznanie odsúdeného (bod 43)

So záverom Ústavného súdu o neprípustnosti podmienovania podmieneného prepustenia doznáním sa zhodujem. Mám však za to, že k tomuto záveru nebolo potrebné rozširovať ochranu zo zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* aj na vykonávacie konanie, keďže sa prikláňam k názoru, že tento vyplýva z prezumcie nevinu a vo vykonávacom konaní tým pádom v zásade už nemá svoje miesto.

Podľa môjho názoru vyžadovať doznanie v užšom zmysle slova, teda učené do právnej moci rozsudku by bolo nesprávnym právnym hodnotením polepšenia, keďže toto má vyjadrovať správanie odsúdeného od právnej moci rozsudku. A k odmietnutiu požiadavky výslovného priznania viny k preukázaniu polepšenia v zmysle § 88 odst. 1 TrZ po právnej moci rozsudku, ak z iných dôkazov či okolností vyplýva, že odsúdený nadobudol v dostatočnej miere kritický náhľad, podľa môjho názoru postačuje, že by táto požiadavka bola formalistická. Ako hovorí aj rozoberaný nález,

¹⁹ FENYK, Jaroslav. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo / stále / v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 128.

odsúdený môže prijímať plne svoju zodpovednosť za trestnú činnosť, môže však ňou byť natoľko zahanbený, že ju nebude schopný výslovne sformulovať (bod 46), či naopak sa výslovne prizná iba preto, že zapierať nemá zmysel, keďže je z ostatných dôkazov jeho vina zrejmá, pričom svoj postoj k trestnej činnosti vôbec nemusel prehodnotiť či sa snaží iba formálne splniť požiadavky pre podmienené prepustenie (bod 45).

4 MIMOPRÁVNE PRESAHY PRIZNANIA VINY, SVEDOMIE

Vina, a teda aj polepšenie sa môžu odohrávať vo viacerých oblastiach. Existenciálny filozof Martin Buber hovorí o troch sférach viny:

- sféra viery – medzi človekom a Bohom, prípadne do tejto sféry vstupuje hovorca či predstaviteľ tejto transcendentnej inštancie
- sféra svedomia – na jej okraj môže vstúpiť psychológ
- sféra práva.²⁰

Nahliadnem teda do dvoch vnútorných sfér, viery a svedomia z pohľadu entít, ktoré do nich vstupujú zvonka (teda náboženstvo a psychológia), pričom ide o zjednodušený pohľad, ktorý má ilustrovať iné prístupy k priznaniu viny než ponúka právo.

4.1 Náboženstvo

Takmer všetky náboženstvá obsahujú rozprávanie o chybe, vine či prehrešení.²¹ Sústredím sa na katolícke, pretože jeho právny systém vznikol súbežne s európskym svetským trestným právom, často sa dokonca prelínali, napríklad nepoužiteľnosť vynúteného priznania prvý raz zaviedol už pápež Alexander I. (r. 107 až 116)²². V učení Katolíckej cirkvi je pre polepšenie a nápravu dôležitým určovateľom svedomie. „*Svedomie umožňuje vzíat' na seba zodpovednosť za vykonané činy. Ak človek spácha zlo, správny úsudok svedomia v ňom môže ostať ako svedok všeobecnej pravdy o dobre a zároveň ako svedok zla jeho*

²⁰ KOCVRLICHOVÁ, Marta. *Vina*. Praha: Triton, 2006, s. 31. ISBN 80-7254-684-8.

²¹ Ibid., s. 15.

²² D'ESPINAY, G. De l'influence du droit canonique sur le développement de la procédure civile et criminelle. I. – Époque barbare. *Revue historique de droit français et étranger (1855–1869)*. 1856, Vol. 2, s. 516. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43840285>

jednotlivej voľby.²³ V súvislosti s už spáchaným porušením morálnej normy sa uplatňuje následné svedomie (consentia consequens), presnejšie následné zlé svedomie. Prejavuje sa ako vnútorná rozorvanosť, obžalovávanie seba samého, pocit vylúčenia so spoločenstvom s ostatnými ľuďmi, a v prípade človeka veriaceho tiež zásadné vzdialenie sa Bohu²⁴. „*Tým, že svedčí o spáchanom priestupku pripomína, že treba prosiť o odpustenie, aj naďalej konať dobro a s pomocou Božej milosti neprestajne pestovať čnosť*“.²⁵ Pripomína teda, že k znovuzачленeniu sa do spoločnosti (v katolíckom poňatí do spoločenstva s Cirkvou a Bohom) je nutná prosba o odpustenie, ktorá zahŕňa aj priznanie previnenia, snaha vyhnúť sa opakovaniu a snaha o vedenie riadneho života.

V prípade ťažkého hriechu (je možné ho prirovnať k trestnému činu) sú individuálne a úplné vyznanie v spovedi jediným riadnym spôsobom, ktorým sa človek môže znovu začleniť do spoločenstva s Cirkvou a Bohom (okrem vyznania tiež musí zahrnúť ľútosť a predsavzatie polepšiť sa a následné rozhršenie, prípadný skutok pokánia).²⁶ Výnimočne nemusí dôjsť k vyznaniu konkrétnych hriechov (nebezpečenstvo smrti, nedostatok spovedníkov (Kánon 961 CIC)²⁷.

Samozrejme, toto platí za predpokladu, že subjekt je zodpovedný a vedomý si hriechu po starostlivom spytovaní svedomia (Kánon 988 CIC)²⁸. Ak tomu tak nie je, zlo, ktorého sa dopúšťa, sa mu nemôže pričítať, hoci aj tak zostáva zlom, nedostatkom.

Podmienka osobného, súkromného priznania sa ku konkrétnemu hriechu siaha k Tridentskému koncilu v rokoch 1545–1563, ktorým bola ušná spoveď ustanovená ako jediný riadny spôsob zmierenia sa so spoločenstvom²⁹. Pred ním prešiel postoj k získaniu odpustenia a k polepšeniu značným vývojom, dôležité bolo vyjadriť svoju celkovú neschopnosť žiť kresťanský

²³ *Kódex kánonického práva*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996, čl. 1781. ISBN 80-7162-061-0.

²⁴ KOCVRLICHOVÁ, Marta. *Vína*. Praha: Triton, 2006, s. 21. ISBN 80-7254-684-8.

²⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998, čl. 1781. ISBN 80-7162-253-2.

²⁶ *Kódex kánonického práva*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996. Kánony 959 a 960. ISBN 80-7162-061-0.

²⁷ *Ibid.*, Kánon 961.

²⁸ *Ibid.*, Kánon 988.

²⁹ VALADIER, Paul. Pratique catholique de la confession auriculaire: enjeux et problèmes. In: DULONG, Renaud (dir.). *L'aveu. Histoire, sociologie, philosophie*. Paris: Presses Universitaires de France, 2001, s. 248. ISBN 2 13 051 433 2.

spôsob života a žiadať o zmierenie za hriešnosť, a dôraz bol kladený viac na verejné kroky podniknuté ako prejav kajúcneho prístupu, napríklad kajúcna púť, odlúčenie od sveta či pôst.³⁰

V kanonickom trestnom práve je situácia trochu odlišná, pretože z vnútorného fóra svedomia sa presúva do vonkajšieho fóra, ktoré je zamerané na odstránenie pohoršenia spôsobeného deliktom. Polepšenie v tomto prípade znamená odstúpiť od konania vedúcemu k deliktu, kvôli ktorému osoba na seba vztiahla trest alebo ma byť potrestaná. K uloženiu trestu nemôže dôjsť ak predtým nebol vinník aspoň raz napomenutý, od konania odstúpil, teda delikt naozaj oľutoval a ktorý okrem toho primerane napravil škody a odstránil pohoršenie, alebo to aspoň vážne prisľúbil, a nedal sa mu k tomu primeraný čas (Kánon 1347 CIC).³¹ Priznanie tak nie je priamo vyžadované, avšak môže byť prejavom naozajstnej ľútosti.

4.2 Psychológia

V psychológii existujú rôzne prístupy k svedomiu, vine a polepšeniu sa. Sústreďím sa na tzv. tretiu Viedenskú školu psychoterapie, ktorou je logoterapia založená V. E. Franklom, pretože svedomie popisuje ako pojem blízky zodpovednosti, čím ho mierne objektivizuje. Svedomie považuje za „orgán zmyslu“ a zodpovednosť vždy znamená zodpovednosť voči zmyslu a súčasne zodpovednosť za realizáciu hodnôt.³²

Frankl totiž spája vinu s premeškaním zmyslu konkrétnej situácie. Zmysluplnou odpoveďou na previnenie je náprava. Tú vníma ako odškodnenie voči človeku, ktorému vinník ublížil, prípadne voči iným ľuďom. Pokiaľ toto nie je možné, je odčinením úprimný akt ľútosti, skrze ktorý dochádza k distancovaniu od zlého činu a k vnútornej premene.³³

Bez priznania viny zmena nie je možná u konkrétneho človeka ale ani v spoločnosti ako celku. Rozpoznanie pravdy, prijatie reality je krokom k jej novému stvárneniu. Prijatiu predchádza proces zmierenia. Správne

³⁰ Ibid., s. 245.

³¹ *Kódex kánonického práva*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996. Kánon 1347. ISBN 80-7162-061-0.

³² KOCVRLICHOVÁ, Marta. *Vina*. Praha: Triton, 2006, s. 62. ISBN 80-7254-684-8.

³³ KOSOVIĆ, Martina. *Logoterapie. Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 97. ISBN 987-80-247-4346-2.

zaobchádzanie s vinou umožňuje nielen napraviť škodu, ale môže priniesť aj možnosť rozvinúť vlastný potenciál, ľudský, intelektový a emočný.³⁴

5 FRANCÚZSKA PRÁVNÁ ÚPRAVA

5.1 Podmienečné prepustenie a „polepšenie“

Inštitút podmiennečného prepustenia (libération conditionnelle) je najstaršou umožnenou úpravou trestu vo Francúzsku. Túto možnosť priekopnícky zaviedol zákon zo 14. augusta 1885, ako počiatok individualizácie trestu v dôsledku vzniku kriminológie³⁵, v ako jednej z prvých krajín sveta.³⁶ V súčasnosti má svoje miesto vo francúzskom právnom poriadku v procesnom predpise, v Code de procédure pénale (Trestný poriadok) v knihe V, kapitole III. Podmienky v zásade zakotvuje v článku 729. V prvom odstavci explicitne stanovuje účel podmiennečného prepustenia, ktoré „*smeruje k opätovnému začleneniu odsúdených (do spoločnosti) a k prevencii recidívy.*“ V ďalšom odstavci hovorí, že „*odsúdení k jednému alebo viacerým trestom odňatia slobody môžu byť podmiennečne prepustení, ak prejavia skutočnú snahu k sociálnej readaptácii, a keď preukážu:*

- 1° *Výkon profesionálnej aktivity, stáže alebo dočasného zamestnania alebo vytrvalosť vo vzdelávaní sa alebo v profesionálnej formácii; alebo*
- 2° *Podstatnú účasť na živote svojej rodiny; alebo*
- 3° *Nutnosť podstúpiť zdravotné ošetrovanie; alebo*
- 4° *Ochotu nahradiť ujmu, ktorú spôsobili (poškodenému); alebo*
- 5° *Skutočné podieľanie sa na inom programe začlenenia alebo znovuzačlenenia (do spoločnosti)“.*

Odstavec tretí (s určitou výnimkou podľa článku 132-23 pre taxatívne vymenované trestné činy) umožňuje podmiennečné prepustenie v prípade, „*že dĺžka odsúdeným vykonaného trestu je najmenej rovnaká ako dĺžka trestu, ktorú odsúdenému ostáva vykonať. V prípade podľa tohto odstavca skúšobná doba nemôže*

³⁴ KOSOVA, Martina. *Logoterapie. Existenciální analýza jako hledání cest.* Praha: Grada Publishing, 2014, s. 98. ISBN 987-80-247-4346-2.

³⁵ LEFEBRE, Hans a Anthony GARCIA. La pratique de l'évaluation au sein des SPIP. *AJ Pénal*, 2018, č. 1, s. 22.

³⁶ HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines.* 5. vyd. Dalloz, 2016, pododstavec 442, 11. Loi du 14 août 1885. ISBN 978-2-247-13771-8.

prekročiť 15 rokov alebo, ak odsúdený už bol právoplatne odsúdený (je v stave legálnej recidívy – „l'état de récidive légale“), 20 rokov.“

Umožňuje tiež podmiennečne prepustiť odsúdených k trestu odňatia slobody na doživotie, pričom paušálne stanovuje skúšobnú dobu v dĺžke 18 rokov, a ak už boli predtým právoplatne odsúdení („l'état de récidive légale“), určuje, že skúšobná doba činí 22 rokov.³⁷

Mám za to, že podmiennečne prepustenie podľa francúzskeho Trestného poriadku vyžaduje teda kumulatívne splnenie troch podmienok:

- odsúdený vykonal určitú časť trestu odňatia slobody,
- prejav skutočnej snahy o resocializáciu,
- preukázanie určitých formálnych „kritérií“ v podobe bodov 1° až 5°.

V predchádzajúcej úprave účinnej do 16. marca 2009³⁸ boli podmienky dve, pretože body 1° až 4° boli len súčasťou podmienky skutočnej snahy o resocializáciu a predstavovali len určitý príklad, spôsob, akým sa snaha o resocializáciu môže prejavíť.³⁹ Od roku 2009 sú však uvedené slovom „a“ (...keď preukážu), ktoré nahradilo pôvodné „zejména“, gramatickým výkladom je teda možné ich považovať za taxatívne. Toto „a“ oddelilo podmienku skutočnej snahy a vyčlenilo kritériá do samostatnej podmienky. Tiež k nim rovnakým zákonom z roku 2009 (č. 2009-1436, z 24. novembra 2009), pribudol bod 5°, ktorým ich však zákonodarca nakoniec fakticky aj tak ponechal otvorené. Minister spravodlivosti vo svojom obežníku pridanie posledného bodu považuje dokonca ešte za rozšírenie priestoru pre uváženie súdu vykonávacieho konania, a ako príklad iného programu začlenenia alebo zno-uzučlenenia uvádza zapojenie sa do spolkovej alebo do humanitárnej činnosti, vytvorenie hodnotenia zručností alebo dokonca založenie podniku.⁴⁰

³⁷ Code de procédure pénale. In: *Legifrance* [Le service public de la diffusion du droit]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idSectionTA=LEGISCTA000006138144&cidTexte=LEGITEXT000006071154>

³⁸ Code de procédure pénale. In: *Legifrance* [Le service public de la diffusion du droit]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?sessionId=58FB207BAEE-18FB5039EE0DB78E89721.tplgfr35s_2?idArticle=LEGIARTI000018171115&cidTexte=LEGITEXT000006071154&categorieLien=id&dateTexte=20091125

³⁹ HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines*. 5. vyd. Dalloz, 2016, kapitola 442, § 6 –Autres conditions à l'octroi de la libération conditionnelle.

⁴⁰ Circulaire n° Crim/2010-22/E3 du 10 novembre 2010. Présentation des dispositions de la loi pénitentiaire n° 2009-1436 du 24 novembre 2009 relatives au prononcé des peines et aux aménagements de peines. In: *Dalloz* [la base de données juridique], 2019, Bod 1.4.1. Nouveau critère d'octroi de la libération conditionnelle.

Na rozdiel od českého Trestního zákoníka francúzska úprava neobsahuje neurčitý pojem polepšenia, alebo žiaden iný pojem hmotného práva, ktorý by vyžadoval posúdenie kvalitatívneho zlepšenia správania sa odsúdeného oproti minulosti. Pre posúdenie podmienok podmiennečného prepustenia sa sústreďuje len na správanie odsúdeného v súčasnosti a budúcnosti, a teda na jeho snahu sa znovu začleniť do spoločnosti a (ne)pravdepodobnosť recidívy.

Článok 729 ešte dodáva, akoby na doplnenie posudzovania schopnosti a ochoty znovu sa začleniť do spoločnosti, že keď bola osoba odsúdená za zločin alebo prečin, za ktorý môže byť udelené ochranné opatrenie, nemôže byť podmiennečne prepustená, ak odmieta počas výkonu trestu odňatia slobody podstúpiť liečenie, ktoré jej bolo uložené. Rovnako je tomu tak, keď sa sudca aplikácie trestov dozvie, že odsúdený nepodstupuje pravidelne liečbu, ktorú mu navrhol. Podmiennečné prepustenie nemôže byť udelené ani odsúdenému, ktorý sa nezaviaže podstúpiť po svojom prepustení liečbu, ktorá mu je navrhnutá.

Okrem toho ešte zakotvuje odlišné, menej prísne podmienky pre podmiennečné oslobodenie v prípade odsúdeného vo veku nad 70 rokov a podmiennečne odloženého trestu z dôvodu nedostatočného fyzického alebo mentálneho zdravia.⁴¹

5.2 Podmiennečné prepustenie a doznanie

Odpoveď na otázku, či doznanie (*l'aveu*) môže predstavovať kritérium pre posúdenie podmienok podmiennečného prepustenia, prešla vo Francúzsku určitým vývojom.

Doktrína sa minimálne od účinnosti zákona z 15. júna 2000 v zásade vyjadrovala v prospech možnosti pridať k zákonne stanoveným podmienkam uvážení súdu aj vyžadovanie ďalších skutočností⁴², medzi nimi aj doznanie sa k deliktu. Tento „prétorský dodatok“ ale nepovažovala za novú podmienku, ale ako

⁴¹ Code de procédure pénale. In: *Legifrance* [Le service public de la diffusion du droit]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idSectionTA=LEGISCTA000006138144&cidTexte=LEGITEXT000006071154>

⁴² LECLOUS, Vincent, Anne-Marie MORICE a Pascal FAUCHER. Fasc. 20: Art. 729 à 733 – Libération conditionnelle. *JurisClasseur Procédure pénale*. In: *Lexis360* [la base de données juridique]. 2018, § 65.

ďalšie kritérium posúdenia skutočnej snahu k sociálnej readaptácii.⁴³ Zvolený prístup pramení z judikatúry Kasačného súdu.⁴⁴ Je zrejmý aj na prípade *Léger vs. France*, ktorý je zmienený vo vyššie rozeberanom náleze Ústavného súdu III. ÚS 2204/17, a ktorý dorazil až k Európskemu súdu pre ľudské práva. Francúzska vláda vo svojom vyjadrení (odstavec 62) obhajuje postoj svojho súdu, keď uvádza, že: „*doznanie alebo popieranie ako také nebrá úlohu samo o sebe; je však dôležité, čo toto konštatovanie odkryva o osobnosti väzneného. Pri závažných previneniach popieranie často svedčí o chýbajúcej práci na sebe vo vzťahu k činom, z ktorých bola osoba uznaná vinnou; pričom dôležitosť tejto chýbajúcej sebakritiky v kontexte, v ktorom má posúdenie prvkov osobnosti prevažujúcu dôležitosť, je rozhodujúca.*“ Z toho podľa vlády nevyplýva, že sudca sankcionuje nedostatok priznania dotknutej osoby. „*Jednoducho vyvodzuje dôsledky z chýbajúceho vývinu*“. Má tiež za to, že neexistuje žiaden zákaz prehlasovať sa nevinným, a väznený má na tento účel osobitný postup, ktorým je žiadosť o prieskum. ESĽP vo svojom rozsudku v tejto veci z dňa 11 apríla 2006 v reakcii na sťažnosť č. 19324/02 túto otázku ponecháva členským štátom v oblasti margin of appreciation (hoci k meritórnemu rozhodnutiu sa kvôli smrti sťažovateľa nedostal).⁴⁵

Novší vývoj judikatúry Kasačného súdu po roku 2009, hoci ponecháva sudcovi vykonávacieho súdu stále veľký priestor zamietnuť podmienené prepustenie, sa dá považovať za „modernizáciu“. Z jeho dvoch rozhodnutí⁴⁶ doktrína odvodzuje, že vylučuje doznanie ako kritérium pre úpravu trestu⁴⁷. „Modernizácia“ znamená rozšírenie optiky, že „*odmietanie viny môže byť založené na mnohých psychologických mechanizmoch: nemožnosť priznať sa príbuzným; či pred inými, či v určitých „slávnostných“ podmienkach, ako sú tie v súdnom konaní, klasický ľudský obranný mechanizmus, pričom vyžadovať, aby sa osoba priznala*

⁴³ HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines*. 5. vyd. Dalloz, 2016, kapitola 442, bod A - Principe de l'ajout prétorien de nouvelles conditions.

⁴⁴ Napríklad rozhodnutie Cour de cassation crim., z dňa 4. apríla 2002, č. 01-87.416. In: *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

⁴⁵ Rozhodnutie druhej sekcie Európskeho súdu pre ľudské práva z dňa 11. 4. 2006, *Léger vs. Francúzsko*, č. 19324/02.

⁴⁶ Rozhodnutie Chambre criminelle de la Cour de cassation z dňa 3. februára 2010, č. 09-84.850. In *Dalloz* [la base de données juridique], 2019; a rozhodnutie Chambre criminelle de la Cour de cassation z dňa 25. novembra 2010, č. 09-82.971. In *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

⁴⁷ LÉNA, M. *Libération conditionnelle: conditions autres que sociales*. [online], z dňa 20 mája 2011. A] Pénal [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.dalloz-actualite.fr/essentiel/liberation-conditionnelle-conditions-autres-que-sociales#.XI6sQU2Z2R0>

za každú cenu, znamená paradoxne často uzatvoriť ju v jej popieraní a znemožniť vývoj, ktorý by sa dal ľahšie získať inak“⁴⁸

6 ZÁVER

Systémy, ktoré sa zameriavajú na svedomie a vnútorný svet človeka, vyžadujú k zmene, k polepšeniu, aby si tento svoju vinu priznal. Akonáhle však ide o porušenie vonkajšej normy, polepšenie vo vzťahu k nej (teda kvalitatívna zmena v postoji a správaní človeka) sa už nemusí nutne opierať o priznanie, pretože jeho absencia alebo existencia nemusí priamo vyjadrovať vnútorný postoj človeka. V súvislosti s týmto poznatkom francúzske právo prešlo vývojom, a od vyžadovania doznania k podmienenému prepusteniu ustupuje. V českom práve je od nálezu Ústavného súdu III. ÚS 2204/17 zákaz uplatňovať pri posudzovaní polepšenia ako jediné kritérium to, či sa odsúdený výslovne priznal, kritický náhľad odsúdeného je potrebné dovodzovať aj z iných dôkazov či okolností. Polepšenie a doznanie teda nie sú v trestnom práve vzájomne podmienené.

Literature

- D'ESPINAY, G. De l'influence du droit canonique sur le développement de la procédure civile et criminelle. I. – Époque barbare. *Revue historique de droit français et étranger (1855–1869)*. 1856, roč. 2. s. 503–516. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43840285>
- DULONG, Renauld (dir.). *L'aven. Histoire, sociologie, philosophie*. Paris: Presses Universitaires de France, 2001, 297 s. ISBN 2 13 051 433 2.
- FENYK, Jaroslav. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo /stále/ v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 128.
- HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines*. 5. vyd. Dalloz, 2016. ISBN 978-2-247-13771-8.
- HERZOG-EVANS, Martine. Libération conditionnelle parentale et intérêt de l'enfant. *AJ Pénal*, 2010, s. 334.

⁴⁸ HERZOG-EVANS, Martine. Libération conditionnelle parentale et intérêt de l'enfant *AJ Pénal*, 2010, s. 334.

- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998. ISBN 80-7162-253-2.
- KOCVRLICHOVÁ, Marta. *Vina*. Praha: Triton, 2006. 366 s. ISBN 80-7254-684-8.
- Kódex kánonického práva*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996. ISBN 80-7162-061-0.
- KOSOVÁ, Martina. *Logoterapie. Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada Publishing, 2014, 208 s. ISBN 987-80-247-4346-2.
- LECLOUS, Vincent, Anne-Marie MORICE a Pascal FAUCHER. Fasc. 20: Art. 729 à 733 – Libération conditionnelle. *JurisClasseur Procédure pénale*. In: *Lexis360* [la base de données juridique], 2018.
- LEFEBRE, Hans a Anthony GARCIA. La pratique de l'évaluation au sein des SPIP. *AJ Pénal*, 2018, č. 1, s. 22–24.
- LÉNA, M. Libération conditionnelle: conditions autres que sociales. *AJ Pénal* [online]. Z dne 20 mája 2011 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.dalloz-actualite.fr/essentiel/liberation-conditionnelle-conditions-autres-que-sociales#.XI6sQU2Z2R0>
- PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekodifikací. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 4, s. 79–85.
- SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky právnické fakulty University Karlovy, 1973, 239 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠLOSAR, Jan a Petr VANĚČEK. K některým otázkám podmíněného propuštění. *Trestní právo*, 2004, č. 8, s. 19–21.
- VÁLKOVÁ, Helena a Pavel ŠÁMAL. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 11–12, s. 249–255. ISSN 1213-5313.

Právne predpisy

Code de procédure pénale. In *Legifrance* [Le service public de la diffusion du droit]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=3E65E50C0A1E2A3A7129386022A18561.tplgfr35s_2cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20190312.

Code de procédure pénale, version en vigueur au 26 novembre 2009. In *Legifrance* [Le service public de la diffusion du droit]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=58FB207BAEE18FB5039EE0DB78E89721.tplgfr35s_2?idArticle=LEGIARTI000018171115&cicidTexte=LEGITEXT000006071154&categorieLien=id&dateTexte=20091125

Circulaire n° Crim/2010-22/E3 du 10 novembre 2010. Présentation des dispositions de la loi pénitentiaire n° 2009-1436 du 24 novembre 2009 relatives au prononcé des peines et aux aménagements de peines. In *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Judikatura

Nález Ústavního soudu z dne 12. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 2204/17.

Nález Ústavního soudu z dne 18. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 26/03.

Rozhodnutí druhé sekce Evropského soudu pro lidské práva z dne 11. 4. 2006, *Léger vs. Francúsko*, č. 19324/02.

Rozhodnutí Cour de cassation crim., z dne 4. apríla 2002, č. 01-87.416. In: *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

Rozhodnutí Chambre criminelle de la Cour de cassation z dne 3. februára 2010, č. 09-84.850. In: *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

Rozhodnutí Chambre criminelle de la Cour de cassation z dne 25. novembra 2010, č. 09-82.971. In: *Dalloz* [la base de données juridique], 2019.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě z dne 14. 9. 1995, sp. zn. 6 To 377/95, R 6/1996.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích z dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005, R 57/2006.

Usnesení Ústavního soudu z dne 29. 1. 2014, sp. zn. IV. ÚS 279/14.

Usnesení Ústavního soudu z dne 15. 4. 2014, sp. zn. II. ÚS 468/14.

Contact – e-mail

433003@mail.muni.cz

Elektronický monitoring a jeho využitie mimo trestného konania

Martin Orviský, Zoltán Valentovič

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá analýzou elektronického monitoringu obvinených a odsúdených v trestnom konaní, jeho podstatou a významom pre trestné konanie a možnosťou jeho využitia mimo trestného konania, a to v civilnom práve procesnom. Príspevok analyzuje právnu úpravu a základné zásady ukladania elektronického monitoringu v trestnom konaní v Slovenskej republike a Českej republike a rozoberá, či je možné vzhľadom na súčasnú právnu úpravu v SR a ČR a zásady využívania elektronického monitoringu tento použiť okrem trestného konania aj v civilnom práve procesnom (či už v sporovom a nesorovom konaní, čo v súčasnosti v Slovenskej republike umožňuje Civilný sporový poriadok pri ukladaní neodkladných opatrení) alebo či je využitie elektronického monitoringu v civilnom práve procesnom vzhľadom na súčasnú právnu úpravu zásady jeho využitia vylúčené. Príspevok na záver analyzuje dostupnú judikatúru slovenských súdov v trestných a civilných veciach v oblasti ukladania elektronického monitoringu s poukázaním na dôvody, ktoré slovenské súdy najčastejšie vedú k využitiu elektronického monitoringu.

Keywords in original language

Elektronický monitoring; Trest domáciho väzenia; Neodkladné opatrenie; Alternatívne tresty.

Abstract

The paper deals with the analysis of electronic monitoring of the accused and convicted in criminal proceedings, its nature and importance for criminal proceedings and the possibility of its use outside the criminal proceedings, in civil procedural law. The contribution analyzes the legal regulations and

basic principles of electronic monitoring in criminal proceedings in the Slovak Republic and the Czech Republic and discusses whether it is possible to use this in addition to criminal proceedings and civil procedural law in view of current legislation in the SR and the CR and the principles of electronic monitoring whether in disputed or unsupported proceedings, which in the Slovak Republic currently allows the Civil Dispute Settlement Procedure for the imposition of urgent measures), or whether the use of electronic monitoring in civil law is procedurally incompatible with the current legal regulation of the principle of its use. Finally, the paper analyzes the available case law of the Slovak courts in criminal and civil matters in the field of electronic monitoring, stating the reasons why most of the Slovak courts are using electronic monitoring.

Keywords

Electronic Monitoring; Domestic Prison Sentence; Precaution; Alternative Penalties.

1 ÚVOD – VŠEOBECNE O ELEKTRONICKOM MONITORINGU

V prípade elektronického monitoringu by sa mohlo zdať, že ide o pojem, ktorý je typický výlučne pre oblasť trestného práva najmä v súvislosti s alternatívnymi trestami ako je napr. trest domáceho väzenia. Odporúčanie výboru ministrov členských štátov rady Európy o elektronickom monitoringu CM/Rec (2014)4 (*ďalej v texte aj „Odporúčanie“ v príslušnom gramatickom tvare*) definuje elektronický monitoring ako všeobecný pojem, ktorý odkazuje na formy dohľadu, s ktorými sa má monitorovať umiestnenie, pohyb a špecifické správanie osôb v rámci procesu trestného súdnictva, pričom súčasné formy elektronického monitorovania sú založené na technológii rádiových vln, biometrických alebo satelitných sledovaní a zvyčajne obsahujú zariadenie pripojené k osobe a sú monitorované na diaľku.¹ Aj z tejto definície možno vyvodit', že toto Odporúčanie primárne mieri na aplikáciu elektronického monitoringu v oblasti trestného práva, pričom táto definícia v podstate takmer zodpovedá chápaniu elektronického monitorovania osôb

¹ Pozri definíciu pojmu elektronický monitoring v Odporúčaní výboru ministrov členských štátov rady Európy o elektronickom monitoringu CM/Rec(2014)4 zo dňa 19. 2. 2014.

v Slovenskej republike podľa zákona č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami v znení neskorších predpisov (*d ďalej v texte aj „Zákon“*), v rámci ktorého bolo podľa dôvodovej správy Odporúčanie zohľadnené. Účelom samotného Odporúčania bolo definovať súbor základných princípov týkajúcich sa etických otázok a umožniť tak vnútroštátnym orgánom poskytovať spravodlivé, primerané a účinné využívanie rôznych foriem elektronického monitorovania v rámci procesu trestného práva pri plnom rešpektovaní práv dotknutých osôb. Pokiaľ sa pozrieme na možnosť použitia elektronického monitoringu, v Českej republike sa tento inštitút využíva výlučne iba v rámci trestného práva, konkrétne v prípade trestu domáceho väzenia a rovnako ako v Slovenskej republike je možné elektronický monitoring využiť aj ako jedno z primeraných obmedzení pri náhrade väzby jedným zo spôsobom uvedením v Trestnom ráde. V Slovenskej republike je tiež použitie elektronického monitoringu primárne naviazané na oblasť trestného práva (okrem trestu domáceho väzenia sa však aplikuje aj v prípade iných alternatívnych trestov jako je trest zákazu účasti na verejnom podujatí alebo trest zákazu priblíženia). Napriek tomu sa s jeho využitím ráta aj podľa § 325 ods. 3 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (*d ďalej v texte aj „Civilný sporový poriadok“*)², a vzhľadom na uvedené zákonné ustanovenie je možné elektronický monitoring použiť aj v prípade neodkladných opatrení v civilnom práve procesnom. Cieľom tohto príspevku preto bude priblížiť jednak možnosť využitia elektronického monitoringu v trestnom práve ale aj priblížiť možnosti a problematické otázky využitia elektronického monitoringu v rámci civilného procesu.

2 VÝZNAM ALTERNATÍVNYCH TRESTOV S VYUŽITÍM ELEKTRONICKÉHO MONITORINGU V TRESTNOM PRÁVE

Pokiaľ ide o využitie elektronického monitoringu v trestnom práve, tento ako už bolo uvedené, je spájaný najmä s výkonom alternatívnych trestov.

² Podľa § 325 ods. 3 Civilného sporového poriadku: „Za podmienok ustanovených osobitným predpisom môže súd nariadiť kontrolu dodržiavania neodkladným opatrením nariadenej povinnosti technickými prostriedkami.“

Trestné právo je pritom ovládané zásadou, podľa ktorej žiadny trestný čin nemôže zostať bez zákonného trestu (*nullum crimen sine poena legali*). Avšak v tejto súvislosti je potrebné dodať, že táto zásada vyjadruje myšlienku neodvratiteľnosti trestného postihu v prípade spáchania trestného činu, ktorý má byť primeraný spáchanému trestnému činu (teda účelom trestného práva v súčasnosti už nie je exeplárne prísny trestom potrestať páchatel'a).³ Ostatne ako Ústavný súd SR tak aj Ústavný súd ČR vo svojej judikatúre opakovane uvádzajú, že v rámci trestného práva je nutné aplikovať zásadu „ultima ratio“ teda využívať prostriedky trestného práva ako poslednú možnosť nápravy. Ústavný súd ČR vo svojich rozhodnutiach ďalej spresnil, že súčasťou zásady „ultima ratio“ je aj požiadavka „*aby obmedzenia základných práv jednotlivcov v dôsledku trestných sankcií boli proporcionálne a súladné s účelom trestného práva.*“⁴ Súčasné chápanie účelu trestu v moderných trestnoprávných systémoch sa už odklonilo od tzv. absolútnej teórie trestania zastávanej napr. Imanuelom Kantom, podľa ktorej nutnosť trestať zločin (resp. akýkoľvek trestný čin) je daná už faktom jeho spáchania (*fiat iustitia, pereat mundus*—spravodlivosť musí zvíťaziť aj keby mal zahnúť svet). Táto teória už v súčasnosti nezodpovedá terajšiemu chápaniu zmyslu trestného práva a účelu trestania, kedy moderné trestnoprávne systémy už zohľadňujú následky, ktoré by mohli byť vyvolané aplikáciou trestnoprávnej normy (napr. na rodinu páchatel'a a pod.) a pre tieto prípady, kedy presadenie trestnej normy by mohlo spôsobiť viac škody ako úžitku, pripúšťajú, za presne stanovených podmienok niektoré výnimky zo všeobecných pravidiel oficiality a legality.⁵ Podobne Ústavný súd SR v jednom zo svojich nálezov čo sa týka účelu trestu uvádza, že „*obsahom vykonávaného trestu je určitá ujma na inak chránených základných právach a slobodách páchatel'a (napr. na osobnej slobode, na majetku, na cti a pod.). Ujma nie je cieľom trestu, je iba nevyhnutným prostriedkom na dosiahnutie účelu trestu. V trestnom zákonodarstve právneho štátu nie je trest sám o sebe účelom, nepredstavuje odplatu za spáchaný trestný čin. Toto ponímanie trestu sa líši od absolútnych teórií trestu vychádzajúcich zo zásady „punitur, quia peccatum est“; teda „trestá sa, pretože bolo spáchané zlo“.* Naopak, relatívne teórie trestu spájali

³ Pozri Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 11. 06. 2018, sp. zn. II. ÚS 1152/17.

⁴ Pozri napr. Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 10. 02. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10 bod 33 až 35.

⁵ Ibid.

s jeho ukladaním určité pre spoločnosť užitočné ciele („punitur, ne pecce tur“; teda „trestá sa, aby nebolo páchané zlo“). Zmiešané teórie trestu usilovali o spojenie odplatnej i účelovej funkcie trestu. Na tomto mieste je zároveň potrebné zdôrazniť, že ani absolútne teórie nepočítali s ukladaním neprimeraných trestov. Napriek niekedy drastickej povahe použitých trestnoprávných prostriedkov totiž v zmysle zásady „oko za oko, zub za zub“ ráтали so spôsobením rovnakej ujmy páchatelovi. Požiadavka primeranosti trestu je obsiahnutá i v myšlienke predstaviteľa absolútnej teórie trestu G. W. F. Hegla, podľa ktorého bezprávie je negáciou práva, a trest je teda negáciou tejto negácie. Hegel poukazuje na skutočnosť, že páchatela môže so spravodlivosťou, a teda aj so spoločnosťou, zmieriť len spravodlivý trest. Trest sa musí rovnať spôsobenému bezpráviu. Z uvedeného vyplýva, že v prípade, ak bude trest, resp. odplata obsiahnutá v treste, prísnejšia ako bezprávie spôsobené trestným činom, nedôjde len k negácii tohto bezprávia, ale zároveň uloženým trestom vznikne nové bezprávie – bezprávie voči neprimerane potrestanému páchatelovi trestného činu. Neprimeraný trest je teda negáciou práva, ktorá sa svojou podstatou (negovaním práva) ničím nelíši od trestného činu, pričom páchatel, ktorému toto bezprávie spôsobil štát, nebude mať možnosť dosiahnuť negáciu štátom spôsobenej negácie práva, keďže monopol na trestanie má v rukách štát.“⁶ Všetky tieto myšlienky ohľadne účelu trestu a primeranosti trestu sa prejavujú aj v súčasnom právnom poriadku SR aj ČR, a to najmä v prípade ukladania alternatívnych trestov a teda aj používania elektronického monitoringu obvinených a odsúdených. Určité zásady však platia aj z hľadiska využitia elektronického monitoringu, pričom základné zásady jeho využitia sú uvedené už aj v Odporúčaní. Medzi základné zásady ukladania elektronického monitorovania osôb, ktoré boli prebraté aj v rámci slovenskej právnej úpravy obsiahnutej v Zákone možno zaradiť najmä nasledujúce zásady:

- využitie elektronického monitoringu – jeho modality a trvanie musia byť regulované zákonom;
- rozhodnutie o využití elektronického monitoringu musí byť prijaté súdom alebo musí byť umožnené jeho preskúmanie súdom;
- typ a modality elektronického monitoringu musia byť primerané z hľadiska trvania a rušivých vplyvov a pri ukladaní elektronického monitoringu musia byť zohľadnené individuálne skutočnosti na strane obvineného/páchatela, ktoré musia byť pravidelne preskúmané;

⁶ Pozri Nález Ústavného súdu SR zo dňa 28. 11. 2012, sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

- obmedzenie práv páchatel'a elektronickým monitoringom nemožno vo väčšej miere než je nevyhnutné;
- pri uložení elektronického monitoringu sa musia brať do úvahy dopady, ktoré jeho uloženie môže mať na práva a záujmy rodín a tretích osôb v mieste, na ktorom bude obvinený/páchatel' obmedzený;
- uloženie elektronického monitoringu nesmie byť diskriminačné;
- ak podozrivý/páchatel' prispievajú na náklady na použitie elektronického monitoringu, výška ich príspevku musí byť primeraná ich finančnej situácii a musí byť upravená zákonom.⁷

Z praktického hľadiska (ako ukázala analýza súčasnej judikatúry slovenských súdov v oblasti ukladanie elektronického monitoringu, ktorú sme vykonali v rámci projektu APVV) predstavuje v Slovenskej republike najväčší problém dodržanie zásady zákazu diskriminácie. V prípade aplikácie elektronického monitoringu v Slovenskej republike pri treste domáceho, bolo totiž okrem recidívy páchatel'a, druhým najčastejším dôvodom, pre ktorý súd odmietol uložiť trest domáceho väzenia s využitím elektronického monitoringu, nesplnenie technických predpokladov pre jeho uloženie, keď najmä páchatel'om, ktorý pochádzajú zo sociálne slabších pomerov alebo ich obydlie nemá dostatočné pokrytie potrebné pre prevádzkovanie elektronického monitoringu, jednoducho aj v zmysle Zákona nemožno uložiť aj elektronický monitoring a preto ani trest domáceho väzenia (elektronický monitoring sa totiž v slovenskej republike aplikuje pri treste domáceho väzenia obligatórne). Z tohto dôvodu sú v tomto ohľade zvýhodnení páchatel'a s lepším sociálnym postavením, avšak na druhej strane, v prípade páchatel'ov, ktorí majú určité sociálne zázemie môže elektronický monitoring prispieť k ich náprave, keď nebudú vytrhnutí zo svojho prostredia a zaradení do prostredia, kde môžu byť ovplyvnení inými páchatel'mi trestnej činnosti a naďalej môžu byť aj ekonomicky činný.⁸

7 Pozri základné zásady ukladania elektronického monitoringu v Odporúčanií výboru ministrov členských štátov rady Európy o elektronickom monitoringu CM/Rec(2014)4 zo dňa 19. 2. 2014.

8 V tejto súvislosti je možné odkázať na náš príspevok na konferencii Banskobystrické zámocké dni práva 2018, kde sme zhrnuli výsledky analýzy doterajšej judikatúry slovenských súdov v oblasti aplikácie trestu domáceho väzenia, avšak v čase písania tohto príspevku, príspevok z konferencie Banskobystrické zámocké dni práva 2018 ešte nebol publikovaný.

V Slovenskej republike v súlade so zámerom zákonodarcu podporiť zásadu humánnosti pri ukladaní trestov a reagovať tak na medzinárodné dokumenty apelujúce na využívanie alternatívnych trestov (ako je napr. rezolúcia OSN č. 6 o alternatívnych opatreniach v trestných veciach alebo rezolúcia OSN č. 16 o znížení počtu väzňov, o alternatívach trestu odňatia slobody a o spoločenskej reintegrácii páchatel'ov ale aj právne akty Európskej únie v oblasti ukladania trestu domáceho väzenia s využívaním elektronického monitoringu) bol v právnom poriadku SR prijatý Zákon na dostatočné zabezpečenie kontroly odsúdených počas výkonu trestu domáceho väzenia. Náklady na zavedenie projektu kontroly výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami boli cca 27 miliónov EUR (poskytnutých najmä z fondov EÚ) a cieľom spustenia tohto projektu bolo okrem zníženia nákladov na odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a zníženia preplnenosti ústavov na výkon trestu odňatia slobody, najmä dopomôcť k nádejnejšej resocializačnej prognóze odsúdeného, ktorý aj po nástupe na tento druh (alternatívneho) trestu zostáva začlenený v kruhu rodiny, pracuje, neprichádza o prácu, o príjem, môže si plniť svoje záväzky, zostávajú mu zachované citové, sociálne a ekonomické väzby a zároveň sa takouto alternatívou predchádza nežiadúcej adaptácii odsúdeného na väzenský život (páchatel' nepreberia kriminálne správanie od iných odsúdených a rovnako nepreberie spoločensky nežiadúce správanie a protispoločenské názory).⁹ Jednou z možností ako uvedené ciele dosiahnuť je práve prostredníctvom ukladania alternatívnych trestov ako je napr. trest domáceho väzenia, ktorý sa v súčasnosti v Slovenskej republike využíva obligatórne už len s využitím elektronického monitoringu ako jednej z podmienok jeho uloženia. Okrem trestu domáceho väzenia sa však v SR elektronický monitoring využíva aj v prípade trestu zákazu pobytu a trestu zákazu účasti na verejných podujatiach (a v prípade obvinených aj ako jedno z primeraných obmedzení pri nahradení väzby).

3 TREST DOMÁCIHO VÄZENIA S VYUŽITÍM ELEKTRONICKÉHO MONITORINGU V SR A V ČR

Pokiaľ ide o trest domáceho väzenia s využitím elektronického monitoringu, podmienky pre uloženie tohto trestu sú v Slovenskej republike uvedené

⁹ KELEMEN, M., J. KLÁTIK, I. MENCEROVÁ a kol. *Electronic monitoring of persons—effects and possibilities*. San Antonio: FedEx Print&Ship Center, 2018, s. 128. ISBN 978-0-692-10738-6.

v § 53 ods. 1 Trestného zákona¹⁰, pričom v zmysle tohto zákonného ustanovenia môže byť trest domáceho väzenia uložený len za splnenia 4 nasledujúcich podmienok, a to: a) že páchateľ musel spáchať prečin (t. j. je vylúčené uložiť trest domáceho väzenia v prípade spáchania zločinu resp. obzvlášť závažného zločinu ako podkategórie zločinu); b) vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomeru páchateľa postačuje uloženie trestu domáceho väzenia; c) páchateľ dá písomný sľub, že sa bude v určenom čase zdržiavať v obydlí na určenej adrese a poskytne súčinnosť pri výkone kontroly; a d) sú splnené podmienky pre elektronické monitorovanie odsúdeného (t. j. je možná kontrola technickými prostriedkami napr. z hľadiska dostupnosti signálu, elektrickej energie a pod., pričom v prípade absencie splnenia tejto podmienky pre elektronické monitorovanie nie je možné trest domáceho väzenia uložiť). Teda je možné zhrnúť, že základné kritérium, ktoré zákonodarca určil pre ukladanie trestu domáceho väzenia je najmä okruh trestných činov – len prečinov, za spáchanie ktorých je možné tento druh trestu uložiť, za súčasného splnenia podmienky, že trest domáceho väzenia je možné uložiť najviac na dva roky. Prof. Čentéš v komentári k Trestnému zákonu v súvislosti s trestom domáceho väzenia uvádza, že tento trest možno uložiť najmä odsúdeným, ktorým s ohľadom na závažnosť konania alebo možnosti ich nápravy je potrebné uložiť trest s obmedzením osobnej slobody, ale s ohľadom na ich pomery, postačuje aj miernejšia forma obmedzenia, preto trest domáceho väzenia predstavuje miernejšiu formu trestu oproti nepodmienečnému trestu odňatia slobody.¹¹ Rovnako aj v praxi Okresný súd Nitra v tejto súvislosti uviedol, pričom s týmto právnym názorom sa v plnom rozsahu stotožňujeme, že ukladanie tohto druhu trestu sa vzťahuje na prípady, kedy nepostačuje pre páchateľa podmienené odsúdenie, alebo probačný dohľad, ale vzhľadom na jeho vlastnosti a rodinné pomery postačuje podstatne menšia intenzita zásahu

¹⁰ Podľa § 51 ods. 1 Trestného zákona: „Trest domáceho väzenia až na dva roky môže súd uložiť páchateľovi prečinu, ak a) vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje uloženie tohto trestu, b) páchateľ dal písomný sľub, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť, c) sú splnené podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami.“

¹¹ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon Veľký komentár*. Vydavateľstvo EUROKODEX, 2018, s. 109.

voči páchatelovi ako pri výkone trestu odňatia slobody.¹² Nespornou výhodou trestu domáceho väzenia s využitím elektronického monitoringu je podľa nášho názoru skutočnosť, že v prípade jeho uloženia tento trest naďalej umožňuje páchatelovi pracovať prípadne podnikat' (vykonávať ekonomickú činnosť) a tak zabezpečiť napr. ekonomickú stránku svojej rodiny alebo zabezpečiť úplnú náhradu škody poškodenému, čo považujeme oproti trestu odňatia slobody za nespornú výhodu.

Z hľadiska použitia elektronického monitoringu pri treste domáceho väzenia nemusia byť na strane odsúdeného splnené technické podmienky na jeho elektronické monitorovanie (z praktického hľadiska sem možno zaradiť podmienky ako je dostupnosť GPS signálu ale aj dostupnosť elektrickej energie, s čím súvisí aj pravidelné platenie platieb za elektrickú energiu. V tejto súvislosti je možné poukázať na jednu zo situácií, ktorú riešil Krajský súd Prešov, kedy trestný čin, za ktorý bol páchatel odsúdený, bol práve opakovaný neoprávnený odber elektrickej energie a práve vzhľadom na opakovanú recidívu pri neoprávnenom odbore elektrickej energie zo strany páchatel'a mal súd za to, že je spochybnená schopnosť páchatel'a platiť pravidelné platby za dodávku elektrickej energie a z tohto dôvodu odmietol uložiť trest domáceho väzenia, nakoľko mal za to, že nie sú splnené technické podmienky¹³), v prípade existencie ktorých nemožno odsúdeného monitorovať s využitím technických prostriedkov a teda ani uložiť mu trest domáceho väzenia. Z hľadiska splnenia technických podmienok zároveň ide o podmienky, ktorých splnenie súd nevie nijakým spôsobom ovplyvniť a tieto závisia čisto od materiálnych podmienok na strane páchatel'a, preto čo sa týka splnenia technických podmienok, môže tu hroziť diskriminácia určitých páchatel'ov, keďže uloženie trestu domáceho väzenia z tohto dôvodu nepripadá do úvahy pre páchatel'ov pochádzajúcich zo sociálne slabšieho prostredia (napr. neplatiacich platby za elektrinu) alebo páchatel'ov bývajúcich v miestach bez dostupnosti potrebného signálu. Nakoľko však ide o podmienky technického charakteru, ktoré sa vzhľadom na momentálnu dostupnosť technológii nedajú zabezpečiť inak máme za to, že splnenie technických predpokladov pre monitorovanie odsúdených tak

¹² Pozri Rozhodnutie Okresného súdu Nitra zo dňa 11. 04. 2016, sp. zn. 0 T/96/2015.

¹³ Pozri Rozhodnutie Krajského súdu Prešov zo dňa 15. 02. 2017, sp. zn. 2To/49/2016.

ako je nastavené podľa zákona č. 78/2015 Z. z. nediskriminuje jednotlivých páchatel'ov a je preto v súlade s Ústavou SR a aj zo zásadami použitia elektronického monitoringu.

V Českej republike je možné v zmysle Trestného zákoníku elektronický monitoring využiť z hľadiska trestov výhradne iba v prípade trestu domáceho väzenia (teda na rozdiel od Slovenskej republiky nie je možné trest domáceho väzenia použiť v prípade iných alternatívnych trestov), pričom projekt elektronického monitoringu bol v Českej republike spustený v septembri 2018 (teda neskôr ako v Slovenskej republike) a k tomuto dátumu bolo v Českej republike použitý elektronický monitoring u 125 odsúdených. Podmienky v prípade ukladania trestu domáceho väzenia v Českej republike sú obdobné ako je tomu aj v Slovenskej republike s rozdielom, že v Českej republike sa elektronický monitoring neukladá v prípade trestu domáceho väzenia obligatorne ale len fakultatívne. Vzhľadom k tomu, že tento projekt bol v Českej republike spustený len nedávno nepodarilo sa nám v čase písania tohoto príspevku dohľadať judikaturu českých súdov ohľadne aplikácie elektronického monitoringu aby sme ich mohli analyzovať v tomto príspevku. Okrem trestu domáceho väzenia je možné elektronický monitoring podobne ako aj v Slovenskej republike ako jedno z primeraných obmedzení pri inštitútoch umožňujúcich nahradenie väzby, čo výslovne vyplýva z § 360a Trestného rádu. Okrem tohoto využitia však český právny poriadok iné využitie elektronického monitoringu nijakým iným spôsobom narozdiel od právneho poriadku Slovenskej republiky neprípúšťa.

4 POUŽITIE ELEKTRONICKÉHO MONITORINGU CIVILNOM PRÁVE PROCESNOM

Vzhľadom na vyššie uvedené by sa mohlo zdať, že elektronický monitoring je v slovenskej republike (resp. aj ostatných štátoch) inštitút, ktorý môže byť využitý prakticky výlučne len v rámci trestného práva pri ukladaní alternatívnych trestov. Napriek tomu v SR Zákon v tejto súvislosti výslovne v § 2 písm. a) uvádza, že kontrolou technickými prostriedkami sa rozumie činnosť, ktorou sa zisťuje dodržiavanie zákazov, povinností alebo obmedzení uložených rozhodnutím prostredníctvom technických prostriedkov a centrálného monitorovacieho systému. Zákon teda výslovne nehovorí o použití

elektronického monitoringu len v trestnom konaní a po prijatí Civilného sporového poriadku, bola táto možnosť aj výslovne zakotvená aj v civilnom procese. Podľa § 325 ods. 3 Civilného sporového poriadku: „*Za podmienok ustanovených osobitným predpisom môže súd nariadiť kontrolu dodržiavania neodkladným opatrením nariadenej povinnosti technickými prostriedkami.*“ Medzi technické prostriedky, ktoré sú použiteľné pre civilný sporový (resp. aj nesorový) proces patrí najmä osobné identifikačné zariadenie (ktoré slúži na jednoznačnú identifikáciu kontrolovanej osoby), zariadenie na určenie polohy kontrolovanej osoby (umožňuje kontrolu jej pohybu a pobytu na základe určenia aktuálnej geografickej polohy) a zariadenie varovania blízkosti (ktoré umožňuje detekciu priblíženia sa kontrolovanej osoby k chránenej osobe a okamžité varovanie chránenej osoby).

V prípade aplikácie elektronického monitoringu v rámci neodkladných opatrení podľa civilného práva procesného, tento nie je možné (už z logického hľadiska) využiť v prípade všetkých druhov neodkladných opatrení ale len pri tých, ktorých povaha je zlučiteľná s elektronickým monitorom dotknutej osoby (preto nie je možné využiť elektronických monitoring napr. v prípade ak sa neodkladným opatrením zakazuje určitej osoby nakladať s peňažnými prostriedkami na bankovom účte, ale na druhej strane elektronický monitoring je možné využiť v prípade neodkladného opatrenia, ktorým sa určitej osobe zakáže vstup do nehnuteľností). Aj z tohto dôvodu Sedlačko uvádza, že elektronický monitoring je možné využiť najmä v prípade neodkladných opatrení, ktorých účelom je ochrana osoby s ohrozenou telesnou alebo duševnou integritou.¹⁴ V týchto prípadoch však často pôjde o situácie,

¹⁴ Ide napr. o neodkladné opatrenia podľa § 325 ods. 2 písm. e) až h) Civilného sporového poriadku – nevstupovať dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba, vo vzt'ahu ku ktorej je povinný z neodkladného opatrenia dôvodne podozrivý z násilia (§ 325 ods. 2 písm. e); nevstupovať alebo iba obmedzene vstupovať do domu alebo bytu, na pracovisko alebo iné miesto, kde býva, zdržiava sa alebo ktoré pravidelne navštevuje osoba, ktorej telesnú integritu alebo duševnú integritu svojim konaním ohrozuje povinný z neodkladného opatrenia (§ 325 ods. 2 písm. f); na určitú vzdialenosť sa nepribližovať alebo iba obmedzene sa približovať k osobe, ktorej telesná integrita môže byť konaním povinného z neodkladného opatrenia ohrozená. Civilný sporový poriadok obsahuje len demonštračný výpočet neodkladných opatrení a preto je možné elektronický monitoring využiť aj v prípade iných druhov neodkladných opatrení, ktorých povaha to pripúšťa a ktoré nie sú výslovne uvedené v Civilnom sporovom poriadku. Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Vydavateľstvo C. H. Beck, 2016, s. 1125.

ktoré budú zasahovať aj do trestného práva. V tejto súvislosti je však možné poukázať, že aj Odporúčanie uvádza, že systém elektronického monitorovania je možné použiť aj v prípade systému ochrany obetí, ktorý využíva elektronické monitorovanie pre dohľad nad pohybom podozrivého alebo páchatel'a, pričom na použitie elektronického monitoringu by sa mal získať aj súhlas obeť a vynaložiť maximálne úsilie na to, aby obeť pochopila kapacitu a obmedzenie technológie (v SR napr. elektronický monitoring umožňuje ako jednu z jeho foriem monitorovať oblasť pohybu monitorovanej osoby s tým, že ak má táto osoba uložený napr. zákaz priblíženia sa k určitej osobe, vyšle sa včas varovanie, ktoré upozorní obeť, že monitorovaná osoba porušila zákaz priblíženia sa, pričom obeť môže následne včas zavolať napr. políciu a predísť tak spáchaniu trestného činu), čo je možné využiť aj v prípade neodkladných opatrení v civilnom konaní v súvislosti s domácim násilím do času než súd rozhodne o vine alebo nevine podozrivého zo spáchania domáceho násillia.

Napriek tejto možnosti, ktorú v SR poskytuje Civilný sporový poriadok je podľa dožiadaní zo súdov, ktoré nám poskytli súčinnosť v rámci výskumu do dnešného dňa inštitút elektronického monitoringu v rámci uloženia neodkladných opatrení využívaný len vo veľmi malom rozsahu (a to aj napriek skutočnosti, že Civilný sporový poriadok umožňuje využitie elektronického monitoringu už od jeho účinnosti, t. j. od 1. 6. 2016, teda už viac ako dva roky). Táto skutočnosť môže v prípade sporových konaní súvisieť najmä s tým, že strana sporu, ktorá žiada vydanie neodkladného opatrenia, musí toto výslovne navrhnúť v návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia.

V praxi však v prípade použitia elektronického monitoringu v civilnom práve vyvstáva niekoľko problematických otázok. Ako podmienka „*conditio sine qua non*“ pre nariadenie neodkladného opatrenia sa vyžaduje potreba bezodkladnej úpravy pomerov. Z povahy neodkladných opatrení vyplýva, že tento procesný inštitút má k dispozícii vždy iba jedna strana (navrhovateľ). Súčasne je tiež zrejmé, že reálna potreba bezodkladne upraviť pomery (alebo obava z ohrozenia exekúcie ako alternatívny predpoklad pre nariadenie neodkladného opatrenia) ako zákonná podmienka pre nariadenie neodkladného opatrenia podľa § 325 ods. 1 Civilného sporového poriadku v sebe nevyhnutne inkorporuje značný priestor na zmarenie sledovaného účelu

správaním osoby, proti ktorej návrh na nariadenie neodkladného opatrenia smeruje. Z tohto dôvodu sú potom obmedzené určité práva osoby, proti ktorej návrh na nariadenie neodkladného opatrenia smeruje v tom zmysle, že jej nie je doručený návrh na nariadenie neodkladného opatrenia na vyjadrenie, ale tento jej je doručený až spolu s prípadným uznesením, ktorým súd neodkladné opatrenie nariadi.¹⁵ Tu však nastáva praktický problém, keď pre nariadenie elektronického monitoringu je nutné vykonať šetrenie splnenia technických predpokladov pre monitorovanie osoby technickým zariadením, ktoré sa často nedá vykonať inak než so súčinnosťou osoby, ktorá má byť takto monitorovaná a preto táto situácia nemôže byť vyriešená bez toho, aby sa povinný z neodkladného opatrenia o tomto podanom návrhu na jeho nariadenie dozvedel (čo by podľa Civilného sporového poriadku malo nastať až potom, ako súd neodkladné opatrenie vydá). Z tohto dôvodu nakoľko súd má v zmysle Civilného sporového poriadku stanovené lehoty na rozhodnutie o neodkladnom opatrení, môže súd vyriešiť túto situáciu dvoma spôsobmi. Prvým spôsobom, pokiaľ má súd osvedčenu potrebu nariadenia neodkladného opatrenia je, že súd nariadi neodkladné opatrenie s využitím elektronického monitoringu bez preverenia možnosti jeho aplikácie s tým, že až následne sa posudzuje, či je tento možný aplikovať z technického hradiska alebo ak súd má na základe návrhu osvedčenú potrebu nariadenia neodkladného opatrenia, vydá uznesenie, ktorým neodkladnému opatreniu vyhovie tak, že rozhodnutie o použití elektronického monitoringu si ponechá až po prešetroaní splnenia technických podmienok pre nariadenie elektronického monitoringu, ktoré vykoná probačný a mediačný úradník. Máme za to, že súd by mal pri rozhodovaní aplikovať druh spôsob a ponechať si rozhodnutie o napadení elektronického monitoringu na prešetrovanie splnenia technických podmienok, čím bude jednak zachovaný účel neodkladného opatrenia (ktoré bude napadené(a) zároveň budú splnené podmienky aplikácie elektronického monitoringu podľa Zákona.¹⁶ Probačný a mediačný úradník následne vykoná šetrenie, na základe ktorého súd rozhodne o uložení

¹⁵ Pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Vydavateľstvo C. H. Beck. 2016, s. 1125–1126.

¹⁶ Takýto postup aplikoval napr. Okresný súd Revúca v konaní pod sp. zn. 8C/18/2018, pričom správnosť tohto postupu potvrdil aj Krajský súd Banská Bystrica vo svojom Uznesení zo dňa 30. 08. 2018, sp. zn. 11Co/195/2018.

alebo neuložení elektronického monitoringu. Rovnako môže problém predstavovať dĺžka trvania monitorovania, keď neodkladné opatrenie je nariadené dovtedy pokiaľ trvá potreba neodkladnej úpravy práv a povinností strán sporu (teda nie je dopredu určená doba, po ktorú bude osoba monitorovaná, čo je v rozpore so zásadami ukladania elektronického monitoringu) a situácia, kedy pri preskúmaní rozhodnutia odvolacím súdom, tento dospeje k záveru, že elektronický monitoring nemal byť uložený a napadené uznesenie odvolací súd zruší (nakoľko neodkladné opatrenie je vykonateľné jeho doručením a prípadné odvolanie nemá odkladný účinok). V takomto prípade však máme za to, že je možné využiť inštitút náhrady škody voči navrhovateľovi podľa § 340 Civilného sporového poriadku, ak navrhovateľ žiadal nariadenie neodkladného opatrenia s využitím elektronického monitoringu neoprávnene a neodkladné opatrenie bolo zrušené z iného dôvodu než naplnením jeho účelu.

Tiež je možné poukázať na skutočnosť, že v prípade trestného konania je elektronický monitoring využívaný najmä v prípade odsúdených (t. j. osôb, ktoré boli v dôsledku trestného činu odsúdené k určitému trestu, v dôsledku ktorého dôjde k zásahu alebo obmedzeniu do ich základných práv) alebo obvinených (v prípade nahradenia väzby – ide o osoby, u ktorých okolnosti nasvedčujú tomu, že spáchali trestný čin, ktorý sa im kladie za vinu). Naproti tomu v prípade jeho využitia v civilnom procese neexistuje rozhodnutie súdu, ktoré by uznalo osobu, ktorá má byť monitorovaná technickými prostriedkami za vinnú zo spáchania trestného činu a preto v prípade využitia elektronického monitoringu v rámci civilného sporového konania abscentuje verejný záujem na potrestaní páchatel'a, ktorý by odôvodňoval legitimitu zásahu do základných práv monitorovanej osoby. Napriek tomu neodkladné opatrenie v civilnom konaní môže podľa nášho názoru napomôcť obetiam trestných činov a zabrániť ich ďalšej ujme práve prostredníctvom neodkladného opatrenia do času kým o vine alebo nevine podozrivého rozhodne súd v trestnom konaní, čo odôvodňuje použitie elektronického monitoringu z hľadiska pomoci obetiam trestných činov ako sa uvádza aj v Odporúčaní. Zároveň v prípade ak by sa ukázalo vydanie neodkladného opatrenia na základe ktorého sa povinný z neodkladného opatrenia monitoroval technickými prostriedkami ako nedôvodné, právny poriadok v SR pozná

aj inštitút náhrady škody spôsobenej nariadením neodkladného opatrenia, čím je zabezpečená aj prípadná kompenzácia nedôvodného zásahu do práv osoby monitorovanej technickými prostriedkami.

Vzhľadom na tieto skutočnosti máme za to, že inštitút elektronického monitoringu je možné využiť aj mimo trestného práva, a to prostredníctvom neodkladných opatrení v civilnom práve procesnom, čo môže slúžiť ako zdroj inšpirácie aj pre Českú republiku vzhľadom na prebiehajúcu rekodifikáciu civilného procesného práva v Českej republike.

Literature

KELEMEN, M., J. KLÁTIK, I. MENCEROVÁ a kol. *Electronic monitoring of persons—effects and possibilities*. San Antonio: FedEx Print&Ship Center, 2018, 340 s. ISBN 978-0-692-10738-6

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon Velký komentár*. EUROKODEX, 2018, 1008 s. ISBN 978-80-815-5076-8

ŠTECEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. C. H. Beck, 2016, 1516 s. ISBN 978-80-7400-629-6

Odporúčanie výboru ministrov členských štátov rady Európy o elektronickom monitoringu CM/Rec(2014)4 zo dňa 19. 02. 2014.

zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov.

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami v znení neskorších predpisov.

Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 11. 06. 2018, sp. zn. II. ÚS 1152/17.

Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 10. 02. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10.

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 28. 11. 2012, sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

Rozhodnutie Krajského súdu Prešov zo dňa 15. 02. 2017, sp. zn. 2To/49/2016.

Rozhodnutie Krajského súdu Banská Bystrica zo dňa 30. 08. 2018, sp. zn. 11Co/195/2018.

Rozhodnutie Okresného súdu Nitra zo dňa 11. 04. 2016, sp. zn. 0 T/96/2015.

Contact – e-mail

orvisky.martin@gmail.com; zoltan.valentovic@gmail.com

Společenská škodlivost jako hranice mezi přestupkem a trestným činem ve vztahu k nenávistným projevům na internetu

Marie Poppeová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Cílem tohoto příspěvku je nejprve rozlišit pojetí společenské škodlivosti tak, jak ji chápou jednotlivá právní odvětví, konkrétně trestní právo oproti správnímu právu, a identifikovat nejvýraznější rozdíly, a naopak vzájemné souvislosti. Následně se příspěvek zabývá významem společenské škodlivosti ve vztahu k trestným činům z nenávisti, jež byly spáchány prostřednictvím internetu. V tomto směru si autorka dává za cíl zejména zhodnotit přístup a závěry nejvyšších soudů k uvedené problematice a obecně konzistentnost judikatury týkající se nenávistných projevů na internetu.

Keywords in original language

Společenská škodlivost; § 12 odst. 2; trestní zákoník; trestný čin; kvalifikovaná skutková podstata; přestupek; internet; nenávistné projevy; Facebook; judikatura; rasismus; xenofobie.

Abstract

The aim of this paper is at first to distinguish the concept of social harmfulness as perceived by different branches of law, namely criminal law and administrative law, and to identify the most striking differences and, on the contrary, mutual connections. Subsequently, the paper deals with the importance of social harmfulness in relation to hate crimes committed via the internet. In this respect, the author aims especially to evaluate the approach and conclusions of the highest courts on the issue and generally the consistency of the case-law on internet hate speech.

Keywords

Social Harmfulness; Section 12 subsec. 2; Criminal Code; Criminal Offence; Qualified Facts; Offence; Internet; Hate Speech; Facebook; Case-law; Racism; Xenophobia.

1 ÚVOD

Společenská škodlivost, jakožto materiální znak trestného činu, může hrát významnou roli při hodnocení trestní odpovědnosti. Výklad a případné zohlednění společenské škodlivosti při uplatňování zásady subsidiarity trestní represe činí v některých případech stále výrazný problém, a to především tam, kde poměrně strnulý právní systém nedokáže adekvátně reagovat na dynamický vývoj ve společnosti.¹ Jednou z oblastí, jíž se v posledních letech dostává zesílené pozornosti, je oblast informačních a telekomunikačních technologií, neboť se značná část jednání přesunula z reálného světa do světa virtuálního, jenž je představován primárně internetem. Je zřejmé, že aktivita osob na internetu má svá specifika, a to jak z hlediska rozsáhlosti možností jednání a určité anonymizace, tak i z hlediska dopadu na realitu, a proto je na tuto oblast kladen stále větší důraz.² Je však nutné mít na paměti, že efektivní kontrola veškerého obsahu a veškeré aktivity na internetu ze strany orgánů veřejné moci je nepravděpodobná.

Jedním z aktuálních témat protiprávního jednání na internetu je šíření nenávisti, rasismu a xenofobie a jiné projevy namířené k potlačování práv a svobod jiných osob a skupin obyvatelstva. V této souvislosti se objevují argumenty týkající se právě zásady subsidiarity trestní represe a snížené společenské škodlivosti takového jednání.³ Zda jsou takové úvahy opodstatněné nelze jednoznačně určit, v následující části se však pokusím shrnout východiska, která by v praxi měla být alespoň určitým vodítkem při výkladu společenské škodlivosti nenávistných projevů na internetu.

2 STRUČNÉ VYMEZENÍ ROZDÍLU SPOLEČENSKÉ ŠKODLIVOSTI TRESTNÉHO ČINU A PŘESTUPKU

Nejprve je nutné konstatovat, že již samotné dělení protiprávních jednání mezi trestní právo a správní právo je značně nejasné, dle některých názorů až nahodilé. Za jedno z rozlišovacích kritérií se považuje právě společenská

1 POIČÁK, Radim, František PÚRY, Jakub HARAŠTA a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 9.

2 Kyberkriminalita. *Policie ČR* [online]. [cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>

3 Např. Rozhodnutí Okresního soudu Plzeň-město, sp. zn. 10 T 47/2018.

škodlivost, která nám však situaci příliš neusnadňuje, neboť je sama považována za neurčitý právní pojem. V obecné rovině tedy platí, že trestné činy jsou typově závažnější protiprávní jednání s vyšší mírou společenské škodlivosti než přestupky nebo jiné správní delikty.⁴

Vymezení obsahu společenské škodlivosti a její použití se neliší jen napříč trestním a správním právem, ale rovněž uvnitř uvedených právních odvětví. Vzhledem k množství publikací zabývajících se problematikou společenské škodlivosti a vzhledem k primárnímu účelu tohoto článku zaměřit se na význam společenské škodlivosti ve vztahu k nenávisným projevům na internetu níže uvádím pouze shrnutí nejdůležitějších a nejzajímavějších poznatků.

V rámci trestního práva je (nejen) pro soudní praxi určující především Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu, jenž zdůrazňuje, že zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (dále jen „Trestní zákoník“) je založen primárně na formálním pojetí trestného činu. Zásadně je tedy třeba vycházet z toho, že „každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem a je třeba vyvodit trestní odpovědnost za jeho spáchání“. Společenská škodlivost musí být proto posuzována nanejvýš individuálně, a to pouze u méně závažných trestných činů a „za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty“.⁵ V dalších rozhodnutích Nejvyšší soud dodává, že nedostatečnost společenské škodlivosti lze konstatovat jen ve výjimečných případech.⁶

Společenská škodlivost, jakožto materiální znak trestného činu, je v této souvislosti považován pouze za určitý korektiv pro neuplatnění trestní odpovědnosti přesto, že došlo ke spáchání trestného činu, případně za interpretační vodítko pro výklad neurčitých pojmů, nebo ke stanovení, že ke spáchání trestného činu nedošlo. Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe tedy vede k určení hranice mezi trestným činem a např. přestupkem.⁷

4 BOHADLO, David, Lukáš POTĚŠIL a Jan POTMĚŠIL. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 11.

5 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tjpn 301/2012.

6 Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 7 Tdo 96/2018.

7 KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 T.Z. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 1, s. 1.

Pro správné pochopení závěrů Stanoviska trestního kolegia uvedeného výše, je rovněž nutný výklad spodní hranice trestného činu, který nabízí např. doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. Spodní hranici je dle něj nutné posuzovat na základě jejího kvalitativního a kvantitativního vymezení. První z uvedených závisí zejména na formálních znacích trestného činu včetně jejich zpřesnění výkladovými ustanoveními. Zákon tedy vyjadřuje takovou míru porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, která je zákonodárcem považována za společensky škodlivou. Interpretaci takto stanovené hranice však v konečném důsledku předkládá až soud v konkrétním případě. Kvantitativní vymezení spodní hranice trestného činu se oproti tomu váže na stanovení určitého rozsahu činu ve vztahu k jeho trestnosti. Je však nutné uvést, že obě tyto složky spolu navzájem úzce souvisí.⁸ Korektiv společenské škodlivosti pak může být uplatněn lépe tam, kde kvalitativní a kvantitativní vymezení hranice trestného činu není jednoznačně vymezena.⁹

Trestněprávní vymezení společenské škodlivosti může být zároveň vnímáno i jako vymezení horní hranice správněprávní společenské škodlivosti přestupků. Postavení materiálního znaku je v případě posuzování přestupků postaveno na roveň formálním znakům, neboť za přestupek je dle § 5 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky, považován pouze společensky škodlivý protiprávní čin.¹⁰ Tyto znaky tedy musí být naplněny současně a je povinností správních orgánů, aby tento znak při kvalifikaci zohlednily a správně vyhodnotily.¹¹

Dle Nejvyššího správního soudu „[o]kolnostmi, jež snižují nebezpečnost jednání pro chráněný zájem společnosti pod míru, která je typická pro běžně se vyskytující případy přestupků, mohou být zejména, avšak nikoliv výlučně, význam právem chráněného zájmu, který byl přestupkovým jednáním dotčen, způsob jeho provedení a jeho následky, okolnosti, za kterých byl přestupek spáchán, osoba pachatele, míra jeho zavinění a jeho

⁸ FRYŠTÁK, Marek. Zásada subsidiarity trestní represe v praxi policejního orgánu (Policie České republiky). In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK. *Trestní právo / stále/ v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita. 1. vyd. 2018, s. 141. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_TP_v_pohybu.pdf

⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. K některým otázkám materiálního korektivu zakotveného trestním zákoníkem z pohledu státního zástupce. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019, s. 52.

¹⁰ Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, § 5.

¹¹ BOHADLO, POTĚŠIL, POTMĚŠIL, op. cit., s. 35.

pobnutka“: I zde je však nutné v každém konkrétním případě postupovat individuálně.¹² Takřka totožné okolnosti jsou dle Nejvyššího soudu podstatné i při posuzování společenské škodlivosti trestného činu.¹³

Ačkoli z judikatury Nejvyššího správního soudu¹⁴ vyplývá, že je nutné vždy zkoumat materiální znak přestupku, existuje názor¹⁵, dle něhož je materiální znak přítomen vždy, když jsou naplněny formální znaky. Takové pojetí je nazýváno „automatickým materiálním znakem“, u něhož se však připouští, že „*v některých výjimečných případech, které ovšem právo předvídá a reguluje, nastoupí okolnosti, které tento materiální znak následně eliminují*“. Za takové výjimečné případy jsou považovány pouze tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, neboť by uplatněním správněprávní odpovědnosti došlo ke zjevné nespravedlnosti. Okolnosti, které ve svých rozhodnutích uvádí Nejvyšší správní soud (viz předchozí odstavec) by pak měly být zohledněny až při stanovení sankce.¹⁶

Pravdou zůstává, že v praxi bývá správními orgány materiální znak do jisté míry opomíjen, což je pravděpodobně způsobeno tím, že materiální znak je mnohem abstraktnější na posouzení, kdežto formální znaky lze identifikovat poměrně snadno. Problém však nastává při odůvodnění rozhodnutí, kdy nedostatečné posouzení materiálního znaku přestupku může být napadeno pro nepřezkoumatelnost, resp. nesprávnost nebo nezákonnost.¹⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že pojetí společenské škodlivosti ve vztahu k trestnému činu a přestupku není zcela jednoznačné, což vzhledem ke vzájemné provázanosti těchto protiprávních jednání způsobuje značné obtíže při jejich kvalifikaci. V další části textu uvádím, jaký přístup by měl být zvolen při posuzování společenské škodlivosti nenávislných projevů na internetu.

¹² Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 1. 2012, sp. zn. 5 As 106/2011.

¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1362/2016.

¹⁴ Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2009, sp. zn. 5 As 104/2008; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 1 As 118/2012; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2016, sp. zn. 2 As 283/2015.

¹⁵ SCHEUER, Jan. Materiální znak veřejnoprávních deliktů. *Správní právo* [online]. 2015, č. 6 [cit. 31. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-6-2015w-scheuer-pdf.aspx>

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ POTĚŠIL, Lukáš. Materiální stránka správních deliktů v odůvodnění rozhodnutí. *Právní rozhledy* [online]. 2016. č. 21, s. 732 [cit. 31. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgzpxa4s7giyv-6427g4zte &groupIndex=0&rowIndex=0>

3 SPOLEČENSKÁ ŠKODLIVOST NENÁVISTNÝCH PROJEVŮ NA INTERNETU

K nenávisťným projevům je nejprve nutné uvést, že se mohou vyskytovat v různých formách a mohou naplňovat skutkovou podstatu hned několika trestných činů. Jedním z takových je i trestný čin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia, jehož úprava je uvedena v § 405 Trestního zákoníku. Nejvyšší soud materiální stránku tohoto trestného činu ve vztahu k internetu posuzoval již za trvání účinnosti předchozího trestního zákona z roku 1961, avšak závěry lze aplikovat i na současnou úpravu, neboť zde s ohledem na skutkovou podstatu nedošlo téměř k žádné změně.¹⁸ V jednom z posuzovaných případů se jednalo o muže, který na svých internetových stránkách uveřejnil článek, ve kterém byl zpochybňován holocaust na židovském obyvatelstvu a metody, které k tomu byly v koncentračních táborech užívány. Ve svém dovolání mimo jiné odkazoval na svobodu slova a svůj úmysl pouze vyvolat diskuzi na toto téma, zároveň zpochybňoval i naplnění materiální stránky trestného činu. Nejvyšší soud však ve vztahu k poslední uvedené námitce konstatoval, že „nelze pochybovat (...) o naplnění materiální stránky daného trestného činu, když tento článek byl publikován veřejně, dovolatelem zamýšlenou „diskuzi“ vyvolal, byl přístupný neomezenému množství uživatelů sítě internet a neexistují tak žádné okolnosti, které by stupeň nebezpečnosti činu pro společnost nějakým způsobem snižovaly“.¹⁹ Z výše uvedeného odůvodnění vyplývá, že již za účinnosti trestního zákona byl internet vnímán jako jeden z významných aspektů při hodnocení společenské škodlivosti, resp. nebezpečnosti.

Tuto tezi ve svých rozhodnutích podporuje i Evropský soud pro lidská práva, který v souvislosti s internetem upozorňuje na rizika porušování práv jiných osob v důsledku uveřejňování určitého obsahu nebo vedení komunikace.²⁰ Dalším argumentem může být i skutečnost, že kvalifikovaná skutková

¹⁸ Srov. § 261a zákona č. 140/1961, trestního zákoníku (dále jen „trestní zákon“).

¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 3 Tdo 475/2012.

²⁰ Např. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2015, *Delfi vs. Estonsko*, č. 64569/09, § 157; Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 8. 2011, *Editorial Board of Pravoye Delo a Shtetel vs. Ukrajina*, č. 33014/05, § 63; Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 9. 2011, *Mosley vs. Velká Británie*, č. 48009/08, § 130-132.

podstata některých trestných činů souvisejících s nenávisťnými projevy²¹ je naplněna, jestliže je čin spáchán veřejně přístupnou počítačovou sítí, jakou je právě i internet.²²

Právě tyto kvalifikované skutkové podstaty, a tedy i potřeba účinného zamezení šíření nenávisť prostřednictvím internetu, byly vyjádřeny v případě, který se týkal uveřejnění fotografie nápisu u symbolického hrobu Anežky Hřůzové, za jejíž vraždu byl odsouzen Žid Leopold Hilsner. Nápis mj. obsahoval věty: „*Její smrt český národ semkla a s naléhavostí mu ukázala nutnost řešení židovské otázky. Židovská otázka nebyla dosud uspokojivě vyřešena.*“ U zveřejněné fotografie byl dále uveden popis, v němž se hovořilo o „*nebezpečnosti a škodlivosti židovského žvlu, židovské zvláti, nadvládě a brozbě, která přetrvává dodnes*“. Za výše uvedené byli autoři uznáni vinnými z trestného činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. b) Trestního zákoníku a trestného činu podněcování k nenávisť vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 odst. 1 a odst. 3 písm. a) Trestního zákoníku. V dovolání obviněný argumentoval svobodou projevu, když odkazoval na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, ve které je deklarováno, že svobodou projevu jsou chráněny i názory, které urážejí, šokují nebo znepokojují. Nejvyšší soud v tomto směru připomněl, že Evropský soud v témže rozhodnutí uvedl, že pro smysluplné odlišení urážlivého či šokujícího jazyka chráněného svobodou projevu a jazyka, který není možné v demokratické společnosti tolerovat, je nezbytné detailní posouzení kontextu. V souvislosti s naplněním kvalifikované podstaty obou trestných činů pak Nejvyšší soud uvedl, že „*pokud někdo útočí na ústavně zaručená práva a svobody tak účinným nástrojem jako je internet, s cílem podnítit v ostatních nenávisť vůči skupině osob, jejíž práva český právní řád chrání, či ji nějakým způsobem hanobit, musí být proti takovému jednání užito razantních právních prostředků jako adekvátní reakce*“.²³

Naplnění kvalifikované skutkové podstaty však může být ve vztahu k případnému posouzení společenské škodlivosti zajímavým a zároveň velmi sporným problémem. Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi tuto možnost

²¹ Např. § 355, § 356 a § 403 Trestního zákoníku.

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1302.

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1324/2017.

nevyločil, když konstatoval, že s poukazem na zásadu subsidiarity trestní represe nemusí být trestní odpovědnost uplatněna ani v případě kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, „*jestliže i přes naplnění znaků některé okolnosti zvlášť přitěžující (...) je celková společenská škodlivost případu po důkladném vyhodnocení soubornu všech významných kritérií natolik nízká, že nedosahuje ani dolní hranice trestnosti běžně se vyskytujících trestných činů dané základní skutkové podstaty*“²⁴. S takovou možností se však zejména odborná veřejnost příliš neztotožňuje²⁵ a dle mého názoru je tato možnost založena spíše na hypotetickém základě než reálném uplatnění.

4 RECENTNÍ VÝVOJ ROZHODOVACÍ PRAXE

Jedním z posledních případů, který se problematiky společenské škodlivosti nenávistných projevů na internetu dotýkal, byl případ ženy, která na Facebooku okomentovala zprávu o nálezů běženců v kamionech a jejich následném transportu autobusy slovy „*a my na ně budeme platit... proč ty autobusy radši nezapálili...*“²⁶. Okresní soud v prvním stupni shledal u takového jednání sníženou míru společenské škodlivosti ve vztahu k § 356 Trestního zákoníku a věc postoupil správnímu orgánu do přestupkového řízení, odvolací soud následně zamítl odvolání mj. s odůvodněním, že projev nenávisti nelze zaměňovat s podněcováním k nenávisti. Nejvyšší soud rozhodnutím ze dne 31. 1. 2019 zrušil usnesení obou soudů a přikázal okresnímu soudu, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Nejvyšší soud v dané věci nejprve vytkl okresnímu soudu nejednoznačnost a nepřesvědčivost odůvodnění usnesení o postoupení, a to zejména proto, že se zcela jasně nevyporádal s otázkou viny nebo nevinu trestně stíhané osoby. Nejvyšší soud zdůraznil, že „*[u]snesení o postoupení věci totiž nelze pokládat za nějaké mezitímní rozhodnutí, jímž by nemělo být rozhodováno o meritu věci*“; ale naopak povaha takového usnesení vyžaduje, aby jeho vydání předcházelo

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1326/2016.

²⁵ PÚRY, František. Některá úskalí při uplatňování subsidiarity trestní represe v praxi. In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK. *Trestní právo /stále/ v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita. 1. vyd. 2018, s. 327–328. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_TP_v_pohybu.pdf

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 6 Tdo 72/2019, § 1.

zjištění orgánu činného v trestním řízení, „že *skutek, o němž se řízení vede, se stal a že jej spáchala osoba, z něj trestně obviněná*“²⁷, zvláště pokud k takovému postoupení dochází na základě aplikace § 12 odst. 2 Trestního zákoníku.

K samotné otázce společenské škodlivosti dále uvedl, že předchozí vedení řádného života, neprojevení úmyslu skutečně vyvolat zapálení autobusu, ojedílnost skutku, chybějící předchozí uvážení, bezúhonnost nebo neexistence spojení s neonacistickými nebo obdobnými skupinami nejsou skutečnosti, které by mohli vést k závěru, že v daném případě nebude vyvozena trestní odpovědnost. Uvedené okolnosti mohou být dle Nejvyššího soudu shledány nanejvýš jako polehčující okolnosti, v žádném případě však pozitivně neovlivňují hodnocení škodlivosti skutku. Dále Nejvyšší soud konstatoval, že ačkoli obsahem žalobního návrhu byl pouze konkrétní komentář obviněné, není pochyb o tom, že za skutek, o němž se řízení vede, je nutné považovat veškerou komunikaci realizovanou obviněnou v daném kontextu. Toto pojetí lze chápat jako souladné s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, který kontext daného skutku považuje za velmi významný. Nejvyšší soud z uvedených důvodů dospěl k závěru, že „*skutek, pro který na obviněnou byla podána obžaloba, se nevyznačuje takovými specifiky, pro něž by bylo lze tvrdit, že se vymyká obvyklému typu společenské škodlivosti přechínu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 tr. zákoníku, resp. že nedosahuje ani spodní hranice takové úrovně jeho základní skutkové podstaty, která by odůvodňovala řešení věci způsobem předvídaným v ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku*“^{28, 29}

Ačkoli tedy Nejvyšší soud ve výše uvedeném rozhodnutí poskytl určitá pravidla pro aplikaci § 12 odst. 2 Trestního zákoníku, resp. skutečnosti, které pro jeho aplikaci mají či nemají význam, dle mého názoru dostatečně nevyužil příležitost alespoň částečně sjednotit výklad společenské škodlivosti nejen trestných činů uvedených v § 356 Trestního zákoníku, ale i dalších trestných činů z nenávisti. Dále se Nejvyšší soud mohl mnohem více zabývat významem chráněných zájmů, jež jsou objektem trestných činů z nenávisti a rovněž možnosti nebo nemožnosti uplatnění § 12 odst. 2 trestního zákoníku na kvalifikované

²⁷ Ibid., § 25–28.

²⁸ Ibid., § 48.

²⁹ Ibid.

skutkové podstaty. Nutno podotknout, že praxe orgánů činných v trestním řízení v této oblasti není dostatečně sjednocena a jakákoli pravidla nastavena na úrovni rozhodovací praxe (nejen) Nejvyššího soudu jsou více než žádoucí, neboť tato problematika se bude stále více dostávat do popředí.

Tento nedostatek byl alespoň částečně zhojen dalším významným rozhodnutím z nedávné doby, kterým je náleží Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17. Tento se sice netýkal přímo společenské škodlivosti, Ústavní soud se však mj. vyjádřil i k povaze trestných činů z nenávisti, zvláště k těm spáchaných prostřednictvím internetu. Nejprve uvedl, že „*politický a společenský rozměr daných trestných činů, „vynalézavost“ jejich pachatelů a téměř neuchopitelný vývoj komunikačních prostředků k jejich páčání³⁰ značně znesnadňuje povinnosti soudů*“, následně však zdůraznil, že „*[v]erbální (resp. písemné) útoky na tzv. sociálních sítích představují (...) sice technicky specifický, avšak k nástrojům starších totalitních ideologií snadno připodobnitelný způsob nepřijatelného vedení politického boje. Je třeba zkoumat, nakolik je takové sdělení na tzv. facebookovém profilu odlišné kupříkladu od pomalování výlohy obchodníka náležejícího k jiné společenské menšině. Hrozivé historické zkušenosti se stigmatizací společenských menšin se nemohou projevit pouze v přijetí „obecné ochranné“ trestní legislativy, ale měly by nalézt svůj odraz i v hlubším zkoumání pochopení újmy jejich adresátů, kterým jsou navíc takové útoky adresovány. Soudy tak musí vždy zkoumat, jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince (např. v důsledku jeho ohrožení, obav, poškození dobrého jména apod.), a nakolik jde pouze o nepřijatelnou neadresnou politickou kampaň. Z uvedené nelehké situace však nemohou soudy uniknout především tak, že se procesními postupy budou blasu těchto potenciálních poškozených preventivně vyhýbat.*“

Ústavní soud v tomto rozhodnutí významným způsobem přispěl k nutnosti posuzovat trestné činy z nenávisti rovněž z hlediska subjektivního vnímání osob, proti kterým jsou vedeny, a jaký dopad takové útoky na dané osoby mají. Rovněž shrnul i význam vzrůstající tendence šíření nenávisti na společnost a nebezpečnost takového jednání demonstroval na historických událostech. Ačkoli může být taková paralela mnohými vnímána jako nepřiměřeně radikální, dle mého názoru je v tomto případě na místě, neboť jedině takový přístup může představovat účinnou prevenci nežádoucích společenských dopadů, jež vzrůstající intolerance vůči určitým skupinám obyvatelstva způsobuje.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. III.ÚS 3439/17, § 34.

5 ZÁVĚR

Z výše uvedeného vyplývá, že posuzování společenské škodlivosti se v jednotlivých odvětvích práva výrazně liší, k čemuž bohužel napomáhá i rozporná rozhodovací praxe nejvyšších soudů. Společenská škodlivost je významným institutem trestního i správního práva a její (ne)uplatňování může mít podstatný vliv na posuzování trestnosti určitých skutků. Je zřejmé, že obecné principy a výkladová stanoviska jsou dána, avšak v konkrétních typových případech se jejich uplatňování značně rozchází. Tyto rozpory pak vedou k určité míře nedůvěry ve společnost, neboť zvláště u jednání na internetu mohou být hranice přípustnosti velmi tenké a je důležité stanovit jasná pravidla, která se v současnosti aplikují při jednání v reálném světě.

Ačkoli rozhodovací praxe soudů se zabývá i povahou internetu jako velmi účinného nástroje rozličného jednání, stále nedokáže adekvátně reagovat na společenský vývoj a s ním související i vývoj informačních a komunikačních technologií. Bohužel i v případech, kdy se zcela zřejmě nabízí možnost učinit v tomto ohledu výrazný posun, tyto ambice zůstávají nenaplněny. Stále se setkáváme s jistou mírou bagatelizace nenávislných projevů na internetu, ačkoli jejich dopad může být mnohdy velmi široký. V tomto ohledu je naopak nutné kvitovat přístup zejména Ústavního soudu, který alespoň částečně zdůraznil význam chráněných zájmů v souvislosti s trestnými činy z nenávislosti a jejich dopad do soukromé sféry osob, proti kterým je nenávisť namířena. Na závěr tedy nezbyvá než doufat, že tendence unifikace přístupu k tomuto jednání bude napříč soudnictvím narůstat, což povede nejen k upevnění důvěry jednotlivých osob v právní stát, jakým Česká republika je, ale i ke stanovení a prohloubení důležitých principů demokratické společnosti, mezi které patří (nejen) respekt k základním lidským právům a svobodám všech skupin obyvatelstva.

Na druhou stranu je však třeba uvést, že ne vždy jsou autoritativní zákazy a příkazy tou nejlepší cestou k tomu, aby společnost výše uvedené principy sama převzala za své, ba naopak, přílišná represe bez dostatečné informovanosti občanů může mít zcela opačný účinek. V tomto ohledu je proto nutná zejména prevence, osvěta a vzájemná diskuze mezi různými skupinami

společnosti, neboť jediné tak může být proces osvojování si určitých hodnot úspěšný.

Literature

POLČÁK, Radim, František PÚRY, Jakub HARAŠTA a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 542 s. ISBN 978-80-210-8073-7.

BOHADLO, David, Lukáš POTĚŠIL a Jan POTMĚŠIL. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 220 s. ISBN 978-80-7400-413-1.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo / stále / v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita. 1. vyd. 2018. ISBN 978-80-210-8921-1. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_TP_v_pohybu.pdf

KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TZ. *Trestněprávní revue*, 2018. č. 1, s. 1

RŮŽIČKA, Miroslav. K některým otázkám materiálního korektivu zakotveného trestním zákoníkem z pohledu státního zástupce. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. 586 s. ISBN 978-80-7502-354-4.

SCHEUER, Jan. Materiální znak veřejnoprávních deliktů. *Správní právo* [online]. 2015, č. 6 [cit. 31. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-6-2015w-scheuer-pdf.aspx>

POTĚŠIL, Lukáš. Materiální stránka správních deliktů v odůvodnění rozhodnutí. *Právní rozhledy* [online]. 2016. č. 21 [cit. 31. 7. 2019], s. 732. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgzpxa4s7giyv6427g4zte&groupIndex=0&rowIndex=0>

Kyberkriminalita. *Policie ČR* [online]. [cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, § 5.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1362/2016.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2009, sp. zn. 5 As 104/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 1 As 118/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2016, sp. zn. 2 As 283/2015.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 7 Tdo 96/2018.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 1. 2012, sp. zn. 5 As 106/2011.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 3 Tdo 475/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1324/2017.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 6 Tdo 72/2019.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. III.ÚS 3439/17.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2015, *Delfi vs. Estonsko*, č. 64569/09.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 8. 2011, *Editorial Board of Pravoye Delo a Shtetkel vs Ukrajina*, č. 33014/05.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 9. 2011, *Mosley vs Velká Británie*, č. 48009/08.

Contact – e-mail

446074@mail.muni.cz

Trestní sankce v daňovém řádu: k prolínání daňového a trestního práva a zásadě *ne bis in idem*¹

Hana Šimánová

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Na porušování daňových povinností dopadají normy daňového i trestního práva. Obě tato právní odvětví disponují poměrně invazivními procesními instituty a také sankcemi. Ve svém příspěvku autorka porovnává daňové a trestní řízení i tyto sankce a analyzuje judikaturu vážící se k otázce, nakolik je tento dvojí postih obcházení daňových povinností porušením ústavně zaručené zásady *ne bis in idem*. Autorka poukazuje na některé problematické závěry vyplývající z této judikatury a navrhuje legislativní změny, jež by mohly přispět k tomu, aby mezi sebou orgány činné v trestním řízení a správci daně při postihu daňových deliktů lépe kooperovali a aby uplatnění norem obou právních odvětví nepředstavovalo pro daňové subjekty (obviněné) nepřiměřenou zátěž.

Keywords in original language

Trestní řízení; trest; daňové řízení; daňové penále; *ne bis in idem*.

Abstract

The legal rules of both criminal and tax law affect those who violate their tax duties. Both branches of law are endowed with relatively invasive procedural institutes and sanctions. In her contribution, the author compares the criminal and tax proceedings as well as those aforementioned sanctions and analyses the case law relating to the question to what extent this dual punishment for evading tax duties breaches the constitutional principle of *ne bis in idem*. The author points out several problematic conclusions arising from

---

¹ Příspěvek je dedikován projektu GA UK č. 650119 – Důkazní břemeno v trestním řízení – aktuální otázky.

the case law and suggests several changes in legislation which could improve the cooperation between law enforcement and tax authorities in sanctioning tax delicts and contribute to the elimination of cases when the application of legal rules from both branches of law would impose an unreasonable burden on the tax subjects (accused).

Keywords

Criminal Proceedings; Punishment; Tax Proceedings; Tax Penalty; *Ne bis in idem*.

1 ÚVOD

Daně. Platební povinnosti, které stát stanoví k získání příjmů pro úhradu celospolečenských potřeb, tj. pro veřejný rozpočet, aniž přitom poskytuje zdaňovaným subjektům ekvivalentní protiplnění.² Pravomoc vybírat daně je jednou z tradičních kompetencí státu a již za časů Jeana Bodina bývala vnímána jako jeden z projevů státní suverenity, moci státu nad jednotlivci v jeho jurisdikci.³ Neméně tradiční je však také neochota daňových subjektů se této povinnosti podrobit. Tuto neochotu můžeme zdůvodnit několika způsoby. Kromě prosté nevole daňových subjektů vůči tomu, že si stát osobuje jimi vydělané či jinak získané finanční prostředky, lze vzpomenout např. také odkaz M. Gándhího, který odmítal platit daně, protože z nich byly financovány násilné střety.⁴

Podle platné právní úpravy sestávající z jednotlivých daňových předpisů je nicméně placení daní zákonnou povinností daňových subjektů. V praxi jsme však svědky neplnění této povinnosti, jejího obcházení, maření či nejruznějších podvodných jednání ve snaze daňovou povinnost umenšit. Na taková jednání dopadají normy jak daňového, tak trestního práva. Obě tato právní odvětví disponují procesními instituty způsobitelnými notnou měrou zasáhnout do lidských práv a základních svobod, a kromě toho také sankcemi, přičemž, jak bude v podrobnostech rozebráno níže, v obou případech lze hovořit o sankcích trestněprávní povahy.

² BAKEŠ, Milan et al. *Finanční právo*. 6. upravené vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 188.

³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda*. Praha: Leges, 2014, s. 67–103.

⁴ GROSS, David M. *We Won't Pay! A Tax Resistance Reader*. Picket Line Press, 2008, s. 369.

Cílem tohoto příspěvku je porovnat obě tato řízení i způsoby postihu porušování daňových povinností, analyzovat aktuální judikaturu vážící se k tomuto tématu a navrhnout změny právní úpravy, díky nimž by bylo možné zajistit, aby mezi sebou orgány činné v trestním řízení a správci daně při tomto postihu lépe kooperovali, a současně nepředstavovala tato dvojí odpověď na totéž protispolečenské jednání daňového subjektu (obviněného) pro tento subjekt nepřiměřenou zátěž.

2 TRESTNÍ ŘÍZENÍ A TRESTNÍ SANKCE

V souladu se zásadou subsidiarity trestní represe zakotvenou v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku by normy trestního práva měly dopadat pouze na ty skutečně nejzávažnější případy protiprávních jednání. Pouze za taková jednání by mělo být možné ukládání trestních sankcí a pouze takovéto případy by měly být předmětem trestního řízení, pro které zákonodárce předpokládá mnohé instituty, jež jsou průlomem do základních práv a svobod.

2.1 Pojem a účel trestních sankcí

V kontextu českého trestního práva hovoříme v případě dospělých pachatelů o tzv. dualismu trestních sankcí, neboť pod tento zastřešující pojem lze zařadit jednak tresty, jednak ochranná opatření.⁵ Tresty právní teorie definuje jako *opatření státního donucení, ukládaná jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jimiž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli, přičemž tato újma musí odpovídat povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a vyjadřovat tak společenské odsouzení pachatele*.⁶ Ochranná opatření se od trestů liší kromě jiného zejména tím, že jimi působená újma není cílem, nýbrž toliko průvodním jevem, a dále tím, že se jimi nevyslovuje společenský odsudek pachatele. Pro účely tohoto textu tak mohou být právě s ohledem na tyto odlišnosti ponechána stranou.

⁵ SOLNARĚ, Vladimír a Marie VANDUCHOVÁ. Tresty a ochranná opatření. In: SOLNARĚ, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 7.

⁶ ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 301.

Újma působená pachateli uložením trestu spočívá v omezení některých z jeho práv, přičemž velice často se jedná o práva základní, zaručená na ústavní úrovni. Příkladem jmenujme právo na osobní svobodu podle článku 8 Listiny (omezitelné trestem odnětí svobody), svobodu pohybu podle čl. 14 Listiny (omezitelnou trestem domácího vězení), svobodu pobytu podle téhož článku omezitelnou trestem zákazu pobytu či trestem vyhoštění či vlastnické právo podle čl. 11 Listiny, jež lze omezit peněžitým trestem, trestem propadnutí majetku či propadnutím věci. Některé z trestněprávních sankcí mají svoji obdobu také v jiných právních odvětvích (typicky ve správním právu), zpravidla je však nelze uložit v takové míře či rozsahu. Odnětí svobody je pak vždy výsadou trestního práva.

Součástí zásady zákonnosti (§ 12 odst. 1 trestního zákoníku) je pravidlo, podle kterého mohou být trestní sankce stanoveny pouze trestním zákonem. Toto pravidlo má své opodstatnění, neboť kromě výčtu trestních sankcí předvídá zákonodárce v trestním zákoníku také konkrétní záruky, které se k nim vážou. Některé z nich je vhodné zmínit.

Předně nutno uvést, že výčet trestních sankcí v trestním zákoníku je taxativní – množinu trestů uvedenou v ustanovení § 52 nelze např. úvahou soudu rozšiřovat. Zákonodárce po vzoru Listiny základních práv a svobod také proklamuje, že trestní sankce nemohou být kruté a nepřiměřené a nesmí jimi být ponížena lidská důstojnost (§ 37 odst. 2 trestního zákoníku). Pro ukládání trestů platí striktně daná a jasně vymezená pravidla: některé z trestů lze uložit samostatně, i když je zákon ve zvláštní části u příslušného trestného činu výslovně nepředvídá (§ 53 odst. 2 trestního zákoníku), některé tresty nelze navzájem kombinovat (§ 53 odst. 1 trestního zákoníku). U každého z trestů jsou pak zákonem stanoveny konkrétní podmínky pro jeho uložení týkající se kategorizace trestných činů (např. obecně prospěšné práce pouze pro přečiny), maximální možné výměry (např. maximálně 730 denních sazeb po maximálně 50 000 Kč v případě peněžitého trestu) či délky trvání (např. max. 10 let v případě zákazu činnosti). Kromě toho pak zákonodárce v ustanovení § 39 trestního zákoníku uvádí výčet okolností, jež musí být zohledněny při ukládání konkrétního druhu trestu a jeho vyměřování (povaha a závažnost trestného činu, poměry pachatele, dosavadní průběh trestního řízení, přitěžující a polehčující okolnosti atd.).

Všechny tyto záruky směřují v zásadě k jedinému cíli, kterým je přiměřenost uloženého trestu.

Takto nastavená pravidla jsou výsledkem dlouhodobého odborného diskurzu v rámci kriminologické disciplíny označované jako penologie. Velké množství teorií a myšlenkových proudů svědčí o tom, že zástupci trestněprávní nauky pokládali odnepaměti za nezbytné zabývat se otázkou, jaké by měly trestní sankce být a co je jejich účelem. Podle způsobu zodpovězení těchto otázek rozlišujeme teorie absolutní, k jejichž zastáncům patřili např. Hegel či Kant, a jejichž podstatu lze vyjádřit zjednodušenou tezí „*Trestá se, protože bylo spácháno zlo.*“⁷ a teorie relativní reprezentované např. Beccariou nebo Lisztem, které bývají vystihovány tezí „*Trestná se, aby nebylo páčáno zlo.*“⁸ Z této distinkce je zřejmé, že prvně uvedené teorie kladou důraz na represí a trest chápou jako jakousi odplatu za pachatelovo protispolečenské jednání, kdežto druhé uvedené dbají zejména na prevenci a snaží se pachatele vychovat (vyléčit) pro jeho působení do budoucna. Z obou dvou těchto hlavních myšlenkových proudů lze čerpat významná pozitiva, která se i nyní promítají do úpravy trestních sankcí, jakož i doktrinálních pojednání o nich. Z poznatků absolutních teorií bývá vyzdvihován požadavek na přiměřenost trestu a způsobilost společnosti identifikovat se s takovýmto trestem, relativním teoriím vděčí současná právní nauka za poznatek o potřebě účelnosti trestu a jeho sociálního působení.

2.2 Trestní řízení a jeho specifika

Je třeba zdůraznit, že součástí výše citované doktrinální definice trestu je i pravidlo, že tresty jsou ukládány toliko v trestním řízení, a to k tomu povolánými soudy. To odpovídá ústavní maximě, podle které jen soud rozhoduje o vině a trestu (srov. čl. 40 odst. 1 Listiny). Také toto pravidlo s sebou nese důležité záruky zvyšující pravděpodobnost, že uložený trest bude účelný, proporcionální a v souladu se zákonem.

První z nich souvisí s přísnými požadavky na soudní instituce a osoby soudců. Soudy jsou nezávislé, lze je zřídit a jejich působnost vymezit pouze

⁷ SOLNAŘ, VANDUCHOVÁ, op. cit., s. 13.

⁸ MEIER, Bernd-Dieter. *Strafrechtliche Sanktionen*. Berlin, Heidelberg: Springer-Lehrbuch, 2001, s. 5.

zákonem. Který soudce či senát bude ve věci rozhodovat, je určeno v předem stanoveném rozvrhu práce. Soudci jsou nezávislí a nestranní. Jde o erudované, práva znalé osoby, jejichž zkušenosti a morální vlastnosti poskytují záruku řádného výkonu jejich funkce.

Velice žádoucí je také to, aby byly tresty ukládány výlučně v trestním řízení, které je uzpůsobeno tomu, že může vyústit v takto výrazné omezení práv osoby, proti níž se vede, a garantuje této osobě mnohé možnosti a prostředky sloužící k tomu, aby se mohla svých obvinění zbavit.

Zůstanou-li i po provedeném dokazování o vině obviněného pochybnosti, pak nelze vinu vyslovit a nelze uložit trest, ale je nutné obviněného obžaloby zprostit. To je podstatou zásady presumpce neviny a z ní vyplývajícího pravidla *in dubio pro reo*, jimiž je trestní řízení ovládáno (srov. § 2 odst. 2 trestního řádu).

Třebaže se to v některých ohledech může zdát i nepraktické, obviněný není povinen v rámci trestního řízení cokoli dokazovat, nenese žádné důkazní břemeno. Má právo uvádět skutečnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, má právo vyjádřit se k tomu, co je mu kladeno za vinu, avšak jedná se toliko o práva, nikoliv povinnosti. Podstatou zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* je zákaz nutit obviněného k tomu, aby poskytoval jakoukoliv aktivní součinnost orgánům činným v trestním řízení, směřující k jeho usvědčení. V judikatuře Ústavního soudu bylo opakovaně zdůrazněno, že žádnou takovouto součinnost si orgány činné v trestním řízení nesmějí po obviněném vynuocovat, a to ani silovými prostředky, ani ukládáním procesních sankcí – typicky pořádkových pokut.⁹

Na druhou stranu nutno také podotknout, že nejen výsledek trestního řízení, je-li jím uložení trestu, ale i trestní řízení samotné je často průlomem do ústavně zaručených práv a svobod. Tato skutečnost přiměla např. M. Feeleyho k nikoliv optimistickému závěru, že samo trestní řízení je trestem.¹⁰

⁹ Tuto judikaturu podrobněji rozebírá ve svém díle J. Musil. Srov. MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In: FENYK, Jaroslav. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 77.

¹⁰ FEELEY, Malcolm M. *The Process is the Punishment: Handling Cases in a Lower Criminal Court*. New York: Russell Sage Foundation, 1979.

Mezi nejvíce invazivní instituty trestního práva procesního lze nepochybně zařadit vazbu, příkaz k zadržení či příkaz k zatčení (jakožto instituty prolamující osobní svobodu), zákaz vycestování do zahraničí představující výjimku ze svobody pohybu či domovní prohlídku, která je nesporným průlomem do domovní svobody a práva na soukromí. Nemá-li užívání těchto institutů potvrdit výše uvedenou Feelyho tezi, pak je nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly v souladu se zásadou přiměřenosti a zdrženlivosti a také zásadou rychlého procesu (§ 2 odst. 4 trestního řádu).

Právě zdoluhavá trestní řízení vedená často i přes deset let, a tím pádem odporující nejen zásadě rychlého trestního řízení, ale i ústavně zaručenému právu na projednání věci bez zbytečných průtahů, způsobují, že se i z řízení samotného stává pro obviněnou osobu tíživé martyrium. Uvedené je alarmující zejména v případech, kdy je taková osoba následně zproštěna obžaloby nebo je-li trestní stíhání vůči ní zastaveno. V těchto případech pak nedůvodné vedení trestního řízení stojí stát nemalé finanční prostředky, jež musí poskytnout dotyčné osobě v případě úspěšného tzv. odškodňovacího řízení (řízení vedeného podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem).

3 DAŇOVÉ ŘÍZENÍ A DAŇOVÉ PENÁLE

3.1 Podobnosti i odlišnosti daňového řízení

Daňové řízení (užívané v tomto textu v obecném slova smyslu, jemuž by z právních pojmů spíše odpovídal pojem *správa daní*) se od trestního řízení v mnohém liší, mnohé s ním má ale společného.

Obdobně jako v řízení trestním i zde proti sobě stojí dvě nerovné strany procesního vztahu: jednotlivec (popř. právnická osoba), který je daňovým subjektem, a naproti němu správce daně, který je orgánem veřejné moci způsobilým autoritativně rozhodovat o jeho právech a povinnostech.

Také daňové právo procesní předpokládá některé instituty, které výrazným způsobem zasahují do základních práv a svobod. Ostatně i sama zdaňovací pravomoc představuje výrazný průlom do vlastnického práva povinné osoby,

o čemž svědčí mj. výrok amerického soudce J. Marshalla, který v roce 1819 v rozhodnutí Nejvyššího soudu USA řešícím otázku, zda je možné uvalit daň také na státní banku, uvedl „*The power to tax involves the power to destroy.*“¹¹

Z procesních institutů zasahujících do občanských práv lze pak uvést zejména místní šetření či daňovou kontrolu, v jejichž rámci je správce daně oprávněn vstoupit na pozemky, do provozních budov a dokonce nelze-li rozhodné skutečnosti zjistit jiným způsobem, pak i do obydlí, které daňový subjekt užívá současně pro podnikání. Rovněž je vhodné zmínit v poslední době stále častěji diskutovaný zajišťovací příkaz, který správcům daně umožňuje v podstatě paralyzovat obchodní aktivity daňového subjektu, pročež se mu někdy přezdívá zbraň hromadného ničení nebo dokonce daňový džihád.¹²

Vedle těchto společných znaků ale daňové řízení vykazuje oproti trestnímu i mnohé odlišnosti. Pro účely tohoto příspěvku má význam zejména charakter správce daně, povinnost součinnosti daňového subjektu se správcem daně a odlišná koncepce důkazního břemene.

Již bylo uvedeno, že správce daně je orgánem veřejné moci, jenž autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech daňových subjektů. Správce daně je tím, kdo rozhoduje o sdělení daňového penále i dalších sankcí podle daňového řádu.

Oproti soudu na něj však nejsou kladeny zdaleka tak vysoké nároky stran jeho nezávislosti či nestrannosti. Jeho jménem jednají úřední osoby, které musejí splnit požadavky podle zákona č. 234/2014 Sb., služebního zákona, avšak nutně nemusejí být práva znalé a nevyžaduje se u nich taková erudice a životní zkušenost jako v případě soudců.

Zásada součinnosti daňového subjektu se správcem daně náleží k základním zásadám daňového řízení zakotveným v ustanovení § 5 a násl. daňového

¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 6. 3. 1819, ve věci *McCulloch v. Maryland*, sp. zn. 17 U.S. (4 Wheat.) 316 (1819).

¹² Srov. např. MORÁVEC, Ondřej. Zajišťovací příkaz: Nástroj efektivního výběru daní, nebo zbraň hromadného ničení? In: *Peníze.cz* [online]. 6. 10. 2016 [cit. 24. 07. 2018]. Dostupné z <https://www.penize.cz/dane/316377-zajistovaci-prikaz-nastroj-efektivniho-vyberu-dani-nebo-zbranhromadneho-niceni>; či KLIMŠOVÁ, Bohdana. Zajišťovací příkazy aneb když je finanční správa více než soud. In: *Právní prostor* [online]. 24. 10. 2017 [cit. 24. 07. 2018]. Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/financi-pravo/zajistovaci-prikazy-aneb-kdyz-je-financi-spravavice-nez-soud>

řádu. Tato zásada tkví ve vzájemné spolupráci osob zúčastněných na správě daní, což pro daňový subjekt znamená povinnost aktivně participovat na zjišťování skutkového stavu v daňovém řízení. Pokud takovéto spolupráci daňový subjekt brání, riskuje tím uložení některé z daňových sankcí (srov. § 247 a násl. daňového řádu). Jde tak o výraznou odlišnost oproti zásadě *nemo tenetur* typické pro trestní řízení a nemožnosti vynucovat součinnost obviněného procesními sankcemi, na níž bylo poukázáno výše.

Dokazování v daňovém řízení je ovládáno pravidly dosti se odlišujícími od presumpce nevinny a maximy *in dubio pro reo*. Právní teorie hovoří o rozdělení či rozložení důkazního břemene v daňovém řízení.¹³ Tato koncepce spočívá v tom, že primárně je podle ustanovení § 92 odst. 3 daňového řádu daňový subjekt povinen prokázat všechny skutečnosti, které uvádí ve svém daňovém tvrzení. Spočívá na něm tedy důkazní břemeno ohledně toho, co tvrdí. V minulosti byla ústavnost takovéto úpravy předmětem posuzování ze strany Ústavního soudu, který však uvedl, že jde o „*ještě ústavně konformní průlom do ústavněprávní ochrany autonomie jednotlivce, do níž je veřejné moci umožněno zasahovat z důvodu existence určitého a ústavně aprobovaného veřejného zájmu, kterým je ... zájem na stanovení, vyměření a výběru daně.*“¹⁴ Skutečnosti podle ustanovení § 92 odst. 5 daňového řádu pak prokazuje správce daně. Patří k nim mj. skutečnosti vyvracející věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost povinných evidencí, účetních záznamů, jakož i jiných záznamů, listin a dalších důkazních prostředků uplatněných daňovým subjektem a skutečnosti rozhodné pro uplatnění následku za porušení povinnosti při správě daní.

To tedy znamená, že daňový subjekt uvede ve svém přiznání určitá tvrzení. Následuje výzva správce daně k jejich prokázání. V reakci na to předloží daňový subjekt správci daně své účetnictví a další související písemnosti, přičemž pokud z nich tvrzené údaje skutečně vyplývají, lze hovořit o tom, že daňový subjekt splnil svoji důkazní povinnost a důkazní břemeno přechází na správce daně. Ten má podle § 92 odst. 5 písm. c) daňového řádu možnost prokázat skutečnosti, které věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost poskytnutých evidencí vyvracejí. Jestliže tak učiní a obeznámí

¹³ Srov. např. KOBÍK, Jaroslav a Jiří ŠPERL. *Dokazování v daňovém řízení*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 10, Daňová řada; Srov. též SOCHOROVÁ, Vendula. *Specifika dokazování v daňovém řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 121, Právní instituty.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2005, sp. zn. IV. ÚS 29/05.

s tímto daňový subjekt, dochází k opětovnému přesunutí důkazního břemene na tento subjekt. Takovýto průběh se může v rámci daňového řízení opakovat i vícekrát, ale podmínkou zdůrazňovanou v literatuře i judikatuře je skutečnost, že správce daně má pro své pochybnosti o správnosti údajů tvrzených daňových subjektem oporu ve spisovém materiálu.¹⁵ Jestliže daňový subjekt následně pochybnosti prokazané správcem daně nevyvrátí, následuje rozhodnutí v neprospekch daňového subjektu.

Pro názornost lze tato pravidla demonstrovat na myšleném případě obchodní společnosti Alfa, s. r. o. Společnost Alfa, s. r. o. ve svém přiznání k dani z příjmu uvede výdaje, které vynaložila a které by jí měly být odečteny pro účely stanovení základu daně. Tyto výdaje prokazuje předložením svých účetních dokladů. Správce daně má o jejich oprávněnosti pochybnosti, které přesvědčivě odůvodní a vyzve společnost k prokázání existence, výše a účelu těchto výdajů. Důkazní břemeno se vrací na stranu společnosti Alfa. Ta ale další důkazní prostředky nabídnout nedokáže. Neunáší své důkazní břemeno. Správce daně vydává dodatečný platební výměr, v němž Alfě doměřuje daň z příjmů a sděluje daňové penále.

Velmi zjednodušeně, ale přesto důvodně tak lze konstatovat, že existují případy, kdy je daňový subjekt potrestán v důsledku neunesení svého důkazního břemene, což je v trestním řízení nepředstavitelné.

Sama o sobě by tato distinkce asi příliš pozornosti neupoutala, kdyby však nebyla evropskými i tuzemskými soudy potvrzena teze, že i daňové penále je sankcí trestněprávní povahy.

3.2 Daňové penále a další trestní sankce v daňovém řádu

Daňové penále náleží spolu s pořádkovou pokutou, pokutou za nesplnění povinností nepeněžité povahy, pokutou za opožděné tvrzení a úrokem z prodlení mezi následky porušení povinností při správě daní (srov. název části čtvrté daňového řádu, § 246 a násl.).

Daňové penále je upraveno jednak v daňovém řádu, jednak speciálně v zákoně o daních z příjmů.¹⁶ Jde o automatický důsledek správního

¹⁵ SOCHOROVÁ, op. cit., s. 9; Srov. dále rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. dubna 2007, sp. zn. 2 Afs 160/2006.

¹⁶ Srov. ustanovení § 251 a 259a daňového řádu a ustanovení § 38zb zákona o daních z příjmů.

pořádkového deliktu spočívajícího v jednání, které má za následek nutnost doměření daně. Tento pořádkový delikt ale není blíže vymezen, nemá svoji skutkovou podstatu sestávající z obligatorních či fakultativních znaků. Nikde v daňovém řádu se neuvádí, čeho přesně se musí daňový subjekt dopustit, aby mu bylo daňové penále sděleno (objektivní stránka) a nevyžaduje se ani zaviněné jednání daňového subjektu (subjektivní stránka). Výjimku v tomto ohledu představuje úprava v zákoně o daních z příjmů, v níž je předvídáno daňové penále v případě stanovení daně podle pomůcek, což je náhradní způsob určení daně v případě, kdy neposkytnutí součinnosti poplatníka závažně ztížilo nebo bránilo stanovení daně. Zde se již určitá forma zavinění dovodit dá, byť spíše jaksi implicitně. Jinak ale platí, že jakmile musí správce daně daň doměřovat, automaticky při té příležitosti sděluje daňovému subjektu také daňové penále.

Výraz „sděluje“ není náhodným – daňové penále se neukládá, není dána sebemenší míra diskrece správci daně, zda jej sdělit či nikoliv, správce daně nemoderuje jeho výši v závislosti na závažnosti zkrácení daně (výše je určena procentuálně a počítá se z dlužné částky), nezabývá se majetkovými poměry daňového subjektu ani otázkou, zda mu sdělené penále nezpůsobí existenční problémy. Kromě případu, kdy dojde k dodatečné úhradě daně, není dána ani možnost daňové penále s ohledem na okolnosti zvláštního zřetele hodné prominout.

Právní povaha a přiměřenost daňového penále byla předmětem diskuzí již za účinnosti předchozího kodexu daňového práva procesního – zákona o správě daní a poplatků. Již v roce 2005 označili L. Vorlíčková a O. Dráb daňové penále za nelegitimní a kriticky se vyjádřili zejména k jeho nadstandardní výši oproti ceně peněz na úvěrovém trhu.¹⁷ Otázka, jaký je smysl tohoto institutu a kam jej zařadit, pak vytvořila rozkol mezi jednotlivými senáty jak Nejvyššího, tak Nejvyššího správního soudu.

Zatímco v rozhodnutí 5. senátu Nejvyššího správního soudu z března roku 2014 je uvedeno, že „(...) *nelze takto zákonem konstruovanou povinnost považovat za sankci ve smyslu správního trestání, ale jedná se o příslušenství daně, které podléhá*

¹⁷ VORLÍČKOVÁ, Lucie a Ondřej DRÁB. České daňové penále je nepřiměřené a v rozporu s evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2005, č. 17, s. 641–643.

*stejnému daňovému režimu jako samotná daň a (...) argumentoval-li krajský soud judikaturou Nejvyššího správního soudu týkající se pravidel správního trestání, činil tak zcela nepřipadně.*¹⁸, 4. senát došel následujícího roku v únoru k závěru zcela opačnému, pročež projednávanou věc postoupil rozšířenému senátu.¹⁹

Obdobnou disharmonií v nahlížení na tento institut bylo lze vysledovat také v judikatuře Nejvyššího soudu, jak ve svém článku pregnantně popsal jeho současný předseda, P. Šámal.²⁰ V červenci roku 2014 5. senát Nejvyššího soudu judikoval, že daňové penále povahu trestní sankce nemá, neboť jde o obligatorní finanční sankci vznikající přímo ze zákona a postihující nesplnění povinnosti tvrzení, která stíhá daňový subjekt a která má povahu deliktu platebního. Tato sankce má podle 5. senátu výlučně reparační charakter. Tento závěr podpořil také argumentem o tom, že správci daně nenáleží při jeho sdělování žádná míra diskrece.²¹ Naproti tomu 8. senát vyhodnotil v květnu 2016 daňové penále jako trestní sankci *sui generis* a postoupil danou věc k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia.²²

Přelomovými se pak pro vyhodnocení této otázky ukázala být rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, (ESLP) která pozdější českou soudní praxi inspirovala. V rozhodnutí ve věci *Jussila vs. Finsko*²³ a následně *Lucky Dev vs. Švédsko*²⁴ podrobil ESLP daňové penále (resp. jemu obdobné skandinávské instituty) testu tzv. Engelových kritérií (kritérií přijatých v rozhodnutí *Engel vs. Nizozemí*²⁵, na základě kterých lze určit, zda má určitá sankce trestněprávní povahu) a konstatoval, že daňové penále povahu trestní sankce skutečně má. Tento závěr si pak osvojil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu a judikoval totéž.²⁶

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2014, č. j. 5 Afs 28/2013-36.

¹⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014.

²⁰ ŠÁMAL, Pavel. Uplatnění zásady *ne bis in idem* při posuzování trestní odpovědnosti za zkrácení daně. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 11–12, s. 247–260.

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 8 Tdo 532/2016.

²³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 2006, *Jussila vs. Finsko*, č. 73053/01.

²⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 11. 2014, *Lucky Dev vs. Švédsko*, č. 7356/10.

²⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 6. 1976, *Engel a další vs. Nizozemí*, č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72.

²⁶ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014.

Jako rozhodné se pro přijetí tohoto závěru ukázaly tyto argumenty. Daňové penále je z hlediska možného dopadu na své adresáty opatřením všeobecné povahy, neboť se může uplatnit prakticky u všech daňových subjektů. Oproti úroku z prodlení je zde relevantní jednání daňového subjektu, neboť tento se uložení penále může vyhnout, v případě, že nesprávně tvrzenou daň dodatečně opraví (srov. § 251 odst. 4 daňového řádu). Účelem penále není jen reparace újmy, která zkrácením daně státu vznikla, ale je nepochybné, že tento institut má rovněž funkci odstrašující. Fakticky jde navíc o peněžitou pokutu ukládanou ve značné výši, jejíž horní hranice není nikterak limitována.

V současnosti lze říci, že o trestněprávní povaze daňového penále již není sporu. Trend zkoumání povahy daňových sankcí a jejich vyhodnocení jako trestních navíc pokračuje. Naposledy připustil v září roku 2018 Nejvyšší soud, že trestněprávní povahu může mít také pokuta za opožděné tvrzení daně.²⁷ Navázal tak na obdobný závěr Ústavního soudu z června roku 2015.²⁸

4 TRESTNÍ ŘÍZENÍ, DAŇOVÉ ŘÍZENÍ A *NE BIS IN IDEM*

Již bylo uvedeno, že na protiprávní jednání na úseku správy daní dopadají normy daňového i trestního práva. Jako typický případ takového jednání si lze představit úmyslné uvedení nesprávných údajů daňovým subjektem v jeho daňovém přiznání, jímž dojde ke zkrácení daně v rozsahu např. 70 000 Kč. Správce daně je v takovém případě povinen nesprávně vyměřenou daň doměřit a současně daňovému subjektu sdělí daňové penále. Orgány činné v trestním řízení pak (při splnění dalších podmínek) takový skutek kvalifikují jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle ustanovení § 240 trestního zákoníku. Dojde-li v trestním řízení k odsouzení dotyčného daňového subjektu, uloží mu trestní soud některou z trestních sankcí, typicky peněžitý trest, podmíněně odsouzení, v závažnějších případech ale též nepodmíněný trest odnětí svobody.

Logickým důsledkem výše uvedeného závěru o trestněprávní povaze některých daňových sankcí je s ohledem na totožnost skutku postihovaného oběma právními odvětvími otázka, zda se nejedná o průlom do ústavně zaručeného pravidla *ne bis in idem* – ne dvakrát o tomtéž.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1534/2017.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 24/14.

Jde o otázku, již si ve své judikatuře položily oba významné evropské soudy – tedy jak Evropský soud pro lidská práva, tak Soudní dvůr Evropské unie a v návaznosti na jejich závěry také Nejvyšší soud České republiky.

4.1 Pohled Evropského soudu pro lidská práva

Ačkoliv se původně mohlo zdát, že ESLP vyhodnotí kombinování daňových a trestních sankcí za tentýž skutek téže osoby jako nepřiměřené a s ohledem na princip *ne bis in idem* zakotvený v článku 4 Dodatkového protokolu č. 7 k Evropské úmluvě nepřípustné (srov. *Lucky Dev vs. Švédsko* a další rozhodnutí dopadající na případy ze Skandinávie), nakonec byl tímto stěžejním interpretem Evropské úmluvy přijat opačný závěr. V rozhodnutí Velkého senátu z listopadu r. 2016 ve věci *A a B vs. Norsko* přijal ESLP závěr, že při kumulativním splnění vyjmenovaných podmínek je paralelní vedení jak daňového, tak trestního řízení pro tentýž skutek přípustné.²⁹

S ohledem na dikci soudu „*mezi významné faktory patří*“ lze usuzovat na to, že výčet těchto podmínek je demonstrativní. ESLP mezi ně řadí:

1. sledování komplementárních – tedy odlišných, ale vzájemně se doplňujících cílů oběma řízeními;
2. předvídatelnost příslušné právní úpravy pro dotčené subjekty;
3. neopakování dokazování – tj. zohlednění důkazů získaných v prvním proběhnutším řízení v tom druhém;
4. zohlednění prvně uložené sankce při ukládání té druhé.

Jsou-li všechny tyto podmínky splněny, lze podle ESLP konstatovat, že mezi oběma řízeními byla dostatečná *věcná souvislost*. Vedle toho je pak zapotřebí, aby byla obě řízení také v dostatečné *souvislosti časové*, přičemž tuhle podmínku nelze podle ESLP vykládat tak striktně, že by obě řízení musela být vedena zcela současně. Návaznost obou řízení však musí být dostatečně těsná na to, aby jednotlivce chránila před nejistotou, zdlouhavostí a průtahy v řízení.

Podmínce časové souvislosti se následně ESLP podrobněji věnoval v rozhodnutí *Johannesson vs. Island*, kde konstatoval její nesplnění v případě, kdy

²⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, *A a B vs. Norsko*, č. 24130/11 a 29758/11.

obě řízení trvala v souhrnu 9 let, paralelně byla vedena pouze po zanedbatelnou dobu a trestní řízení samotné trvalo ještě 5 let po ukončení toho daňového.³⁰

4.2 Pohled Soudního dvora EU

Také v judikatuře Soudního dvora Evropské unie (SDEU) nalezneme stanovisko k možnosti paralelního vedení daňového a trestního řízení pro tentýž skutek, přičemž lze dodat, že vývoj této judikatury je neméně dynamický.

Obecně lze říci, že postoj SDEU k této otázce je více nakloněn extenzivnímu výkladu *ne bis in idem*. V rozhodnutí *Hans Åkeberg Fransson* z února 2013 tento soud uvedl, že má-li být zachována zásada *ne bis in idem* zakotvená v ustanovení článku 50 Listiny základních práv EU, pak uložení daňové sankce trestní povahy brání pozdějšímu uložení trestní sankce téže osobě pro tentýž skutek.³¹

Pozdější přijetí zcela opačného závěru ESLP v rozhodnutí *A a B vs. Norsko* s sebou pak přineslo klíčovou otázku, zda SDEU na tomto svém závěru setrvá a vznikne tak (nepochybně nežádoucí) rozkol v judikatuře obou stěžejních evropských soudních dvorů, anebo zda lucemburský soud svůj dosavadní závěr přehodnotí a uzpůsobí jej odchýlnému postoji svého štrasburského protějšku.

Soudní dvůr EU se vydal spíše druhou cestou a své dosavadní závěry podstatně změkčil po vzoru ESLP, nicméně s jednou významnou nuancí.

V rozhodnutí *Menci* z března 2018 aproboval jako souladnou s článkem 50 Listiny práv EU italskou právní úpravu, která připouštěla paralelní vedení daňového a trestního řízení pro tentýž skutek a vymezil se tak vůči stanovisku generálního advokáta, který deklaroval, že by bylo vhodnější na standardu ochrany pravidla *ne bis in idem* nastoleném v rozhodnutí *Fransson* setrvat.³² Soudní dvůr Evropské unie ale na rozdíl od ESLP posoudil italskou úpravu jako přiměřenou zejména proto, že obsahovala pravidlo, podle

³⁰ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 5. 2017, *Johannesson a další vs. Island*, č. 22007/11.

³¹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 26. 2. 2013, *Hans Åkeberg Fransson*, č. C617/10.

³² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 20. 3. 2018, *Menci*, č. C-524/15.

kterého se již uložená daňová sankce v případě pravomocného trestního odsouzení obligatorně nevykoná. Jako by tedy *cum grano salis* ve své judikatuře přijal pravidlo „dvakrát stíhat ano, ale trestat nikoliv.“

4.3 Pohled Nejvyššího soudu ČR

Nejvyšší soud České republiky se ve své judikatuře jal respektovat závěry ESLP, přičemž poněkud překvapivě tyto přebírá v podstatě bez dalšího a postoj SDEU nikterak nereflektuje. V rozhodnutí z ledna 2017 zaujal Velký senát po vzoru ESLP stanovisko, že vedení paralelního daňového a trestního řízení pro tentýž skutek je přípustné a některé z podmínek přijatých v rozhodnutí *A a B vs. Norsku* vyložil dokonce benevolentněji nežli štrasburský soud.³³ Jde zejména o podmínku časové souvislosti, kterou Nejvyšší soud pokládal za splněnou i v případech, kdy obě řízení byla vedena nikoliv současně, nýbrž jedno po druhém. Tuto skutečnost ve svém článku výstižně kritizuje J. Kmec.³⁴

Nad rámec Kmecovy kritiky lze poukázat také na další imperativy plynoucí pro soudy států Rady Evropy z tohoto rozhodnutí, které se konkrétně v případě české trestněprávní úpravy mohou jevit jako problematické.

4.4 Problematické aspekty judikatorních závěrů

Jako nejproblematictější aspekt citovaného rozhodnutí *A a B vs. Norsku* hodnotím požadavek ESLP formulovaný v rámci podmínky č. 3 testu věcné souvislosti, a sice, aby nedocházelo k opakování dokazování a aby závěry získané z prvně proběhnuvšího řízení (typicky daňového) byly zohledněny v tom pozdějším (typicky trestním). To by při striktním dodržení znamenalo nejen použití závěrů získaných na základě zcela odchylně koncipovaného důkazního břemene a navíc často vynucené součinnosti daňového subjektu se správcem daně, ale takový postup by odporoval také právní úpravě tzv. prejudiciálních otázek, jejichž podstatou je povinnost orgánů činných

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2014, sp. zn. 15 Tdo 902/2013, uveřejněné pod č. 39/2014 Sb. rozh. tr.

³⁴ KMEC, Jiří. Reflexe recentní judikatury Evropského soudu pro lidská práva k zásadě *ne bis in idem* v judikatuře Nejvyššího soudu. In: GRIVNA, Tomáš (ed.). *Pocita Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtyřstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 107–123.

v trestním řízení hodnotit otázky související s posouzením viny obviněného výlučně samostatně. Podle platné právní úpravy mohou orgány činné v trestním řízení podklady od správců daně nanejvýš provést jako důkaz a na jeho podkladě si učinit vlastní závěr. Rozhodně ale nemohou skutkově zjištění správců daně pouze nekriticky převzít.

Požadavek ESLP na to, aby byla prvně uložená sankce zohledněna při ukládání druhé se jeví být logickým. Nejvyšší soud jej akceptoval, ale již se dále nezabýval tím, jak konkrétně by měly tuzemské soudy tento požadavek provést. Nevyužil příležitosti, aby ve svém rozhodnutí vyloučil např. kumulaci daňového penále a peněžitého trestu nebo trestu nepodmíněného odnětí svobody, byť je zcela zjevné, že právě tyto sankce vedle sebe by neměly být ukládány. Už proto, že zatímco peněžitý trest, jak uvedeno výše, má svoji limitaci v podobě maximálního počtu a výše denních sazeb, daňové penále nikterak zastropováno není a při kumulaci obou těchto sankcí by mohlo dojít k tomu, že by byl daňový subjekt (obviněný) nucen zaplatit státu za své pochybení opravdu horentní sumy. Stejně tak není žádoucí, aby byla osoba, po níž stát požaduje úhradu milionových částek v daňovém řízení, poslána na několik let do vězení, kde budou její výdělečné poměry značně omezeny. Přípuštění vedení obou dvou řízení s sebou navíc přináší nevyhnutelný důsledek v podobě dvou výsledných rozhodnutí. Jistě by neprospělo autoritě soudního orgánu, jakož i správce daně, pokud by se tato rozhodnutí navzájem příkře lišila. Na druhou stranu však není vhodné ani to, aby orgán rozhodující v pořadí jako druhý pouze zopakoval závěr z prvně přijatého rozhodnutí. Obavu z jisté automatickosti v přebírání rozhodnutí konstatuje ve svém inspirativním disentu k rozhodnutí *A a B vs. Norsko* portugalský soudce Pinto de Albuquerque a domnívám se, že tuto obavu lze hodnotit jako důvodnou.

5 ZÁVĚR A ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Závěry přijaté Evropským soudem pro lidská práva ve věci *A a B vs. Norsko* a následně aprobované českým Nejvyšším soudem s sebou přinášejí dvě důležité problematické otázky. První z nich vyslovil ve svém díle V. Pelc, když se pozastavil nad tím, zda lze ještě při takto konstruované výjimce z ústavně

zaručeného pravidla *ne bis in idem* hovořit o tom, že smysl a účel tohoto pravidla je zachován.³⁵ Vycházím-li z toho, že podstatou zásady *ne bis in idem* je garance právní jistoty obviněnému, že nebude pro svůj protispolečenský čin penalizován vícekrát a zároveň garance přiměřenosti jemu uložené sankce, byla bych k závěrům ESLP z tohoto úhlu pohledu poněkud skeptická.

Druhou otázkou je pak způsobilost aplikovat tyto závěry při plném zachování stávající právní úpravy. Mám za to, že zejména s ohledem na požadavek č. 2 testu věcné souvislosti přijatého ze strany ESLP (předvídatelnost právní úpravy) by bylo žádoucí stávající právní úpravu v některých ohledech modifikovat. Už proto, že v souladu se zásadou enumerace veřejnoprávních pretenzí nestačí, aby byly orgány veřejné moci vedeny toliko imperativy vyplývajícími z judikatury. Zákonodárce by měl nabídnout konkrétní zákonná vodítka, jimiž se mohou orgány činné v trestním řízení při své spolupráci se správci daně řídit.

V tomto ohledu je vhodné upozornit na to, že jisté snahy Parlamentu o to, aby bylo možné závěry ESLP uvést v život, již bylo možné zaznamenat. Po novele daňového řádu provedené zákonem č. 170/2017 Sb. nemusí nově správci daně sdělovat daňové penále v tomtéž platebním výměru, kterým doměřují daň, ale mohou tak učinit samostatným platebním výměrem. Jako by si zákonodárce tímto ponechal prostor pro možné (ne)stanovení daňového penále v závislosti na průběhu či výsledku trestního řízení. Jde o krok kupředu, který je třeba ocenit, nicméně např. pražští správci daně (Finanční úřady pro Prahu 1–10) tohoto institutu k srpnu r. 2018 podle údajů, jež mi byly poskytnuty na základě žádosti o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., nevyužili ani jednou. Nelze jim to však vyčítat, vzhledem k tomu, že jde o poměrně bezzubé ustanovení daňového řádu bez toho, aby právní úprava současně poskytla také návod, jak si počínat dále.

Domnívám se, že stávající právní úprava by zasluhovala více změn, přičemž inspiraci, jak by mohl být postih daňových deliktů zlepšen, lze hledat v zahraničí: zejména ve Skandinávii a pak na Apeninském poloostrově.

³⁵ PELC, Vladimír ml. Daňové trestné činy. In: PELC, Vladimír st. a Vladimír PELC ml. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentář k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových proků a pojmů normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. Olomouc: Anag, 2017, s. 172.

Mám za to, že by bylo vhodné, aby úprava daňového penále reflektovala rozdílnou míru společenské škodlivosti jednotlivých daňových úniků a jiných případů nesplnění povinnosti tvrzení v daňovém řízení. Má-li být vůbec touto sankcí nadále penalizováno též nezaviněné jednání daňového subjektu, procentuální sazba penále by se, stejně tak jako je tomu např. v Norsku, měla lišit od případů úmyslného jednání či jednání z hrubé nedbalosti.³⁶ Jako vhodné se mi jeví také instituty švédské právní úpravy, podle níž je možné daňové penále i zcela prominout, v případě, že šlo ze strany daňového subjektu o omluvitelné pochybení, anebo pokud by pro něj mohla být uložena sankce nepřiměřeně přísná.³⁷

Takové změny by pak s sebou nutně přinesly také přísnější nároky na správce daně, jejichž jménem by daňové penále měly ukládat výlučně osoby práva znalé. Ty by pak po mém soudu měly být zavázány povinností platební výměr, kterým by se takovéto daňové penále ukládalo, náležitě odůvodnit, tak aby bylo zřejmé, jaké skutečnosti byly při ukládání této sankce zohledněny.

Co se týče vedení daňového řízení, nepochybně by za zvážení stála inspirace italskou právní úpravou, kde je stanoveno, že v případě, kdy dojde k odsouzení daňového subjektu v rámci trestního řízení, se prvně uložená daňová sankce obligatorně nevykoná.³⁸ V kontextu české právní úpravy by toto řešení mohlo být zahrnuto do norem vážících se k daňové exekuci (§ 177 a násl. daňového řádu). Podle ustanovení § 181 odst. 1 je možné daňovou exekuci odložit, provádí-li správce daně šetření skutečností rozhodných mj. pro její zastavení či posečkání úhrady nedoplatku. Dovedu si představit, že výčet situací uvedený v příslušném ustanovení by byl doplněn o zahájení úkonů trestního řízení pro skutek, jenž v sobě přinejmenším zahrnuje jednání postižené sdělením daňového penále. K úvaze zákonodárce by pak bylo, zda takový postup vázat na návrh daňového subjektu nebo jej (obdobně jako v Itálii) přikázat právní normou správci daně obligatorně. Následné uložení trestní sankce by pak mohlo být důvodem pro zastavení daňové exekuce podle odst. 2, v případě neuložení by podle odst. 3 mohlo

³⁶ Srov. norský zákon o výměru daní (*Tilleggs-skatt*).

³⁷ Srov. švédský daňový řád (*Skatteförfarandelagen*).

³⁸ Srov. italské legislativní nařízení č. 74, o trestných činech v oblasti přímých daní a daně z přidané hodnoty (*decreto legislativo n. 74 – Nuova disciplina dei reati in materia di imposte sui redditi e sul valore aggiunto*).

být v exekučním řízení pokračováno. I přes vedení trestního řízení o tomtéž skutku (a po jeho dobu) by pak daňovému subjektu zůstala možnost penále uhradit v režimu dobrovolnosti.

Pokud by tak učinil, bylo by vhodné, aby byla tato skutečnost odpovídajícím způsobem v trestním řízení zohledněna. V případě uložení peněžitého trestu připadá v úvahu možnost (či spíše povinnost) již zaplacené daňové penále započítat podle § 92 odst. 2 trestního zákoníku. Tuto možnost prozíravě předvídal P. Šámal ve svém komentáři ve vztahu ke správním sankcím ještě před přijetím závěrů o možné kumulaci obou řízení ve věci A a B v. Norsko. Nyní by mohla nalézt své uplatnění v tomto případě. V případě, že by k započtení nedošlo, pokládám kombinaci penále spolu s peněžitým trestem za nevhodnou, neboť jeho uložení navzdory již zaplacenému penále by mohlo znamenat přílišný zásah do majetkové sféry odsouzeného. Jde jen o jisté náznaky možných východisek z komplikované situace dvojího postihu daňových deliktů, kterou vytvořily judikatorní závěry evropských soudů. Jejich uvedení v život by nepochybně vyžadovalo předchozí důkladnou diskuzi na toto téma mezi odborníky jak trestního, tak finančního práva. Je však namístě tuto diskuzi zahájit, protože se jedná o otázky palčivé, které naléhavě vyžadují řešení, neboť lze jen stěží očekávat, že by se postoj evropských soudů, navíc již adoptovaný také soudy tuzemskými, nějak výrazně změnil. Vyhovuje totiž fiskální politice států více, než kdyby evropské soudy bývaly přijaly závěr opačný, a sice, že prvně proběhnuvší řízení staví překážku v podobě zásady *ne bis in idem* tomu druhému v úvahu připadajícímu.

Paralelní vedení obou řízení a zároveň snaha nevystavovat dotčené osoby nepřiměřené zátěži a opakovaným zásahům do jejich základních práv a svobod vyžaduje koordinovaný postup orgánů činných v trestním řízení i správců daně, odpovídající výměnu informací, ale zároveň zachování standardů obou řízení a jejich základních zásad. Již nyní lze s jistotou konstatovat, že bude nadmíru žádoucí, aby byla obě právní odvětví, tedy jak daňové, tak procesní právo, vůči sobě navzájem systémy méně uzavřenými a více interaktivními.

Literature

- BAKEŠ, Milan et al. *Finanční právo*. 6. upravené vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7.
- FEELEY, Malcolm M. *The Process is the Punishment: Handling Cases in a Lower Criminal Court*. New York: Russell Sage Foundation, 1979. ISBN 978-08-7154-255-7.
- GROSS, David M. *We Won't Pay!: A Tax Resistance Reader*. Picket Line Press, 2008. ISBN 978-14-3489-825-8.
- KOBÍK, Jaroslav a Jiří ŠPERL. *Dokazování v daňovém řízení*. Praha: ASPI Publishing, 2004, Daňová řada. ISBN 80-86395-94-4.
- MEIER, Bernd-Dieter. *Strafrechtliche Sanktionen*. Berlin, Heidelberg: Springer-Lehrbuch, 2001. ISBN 978-3-540-41268-7.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6.
- SOCHOROVÁ, Vendula. *Specifika dokazování v daňovém řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, Právní instituty. ISBN 978-80-7400-520-6.
- SOLNAŘ, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- KMEC, Jiří. Reflexe recentní judikatury Evropského soudu pro lidská práva k zásadě ne bis in idem v judikatuře Nejvyššího soudu. In: GŘIVNA, Tomáš (ed.). *Pocita Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudu ČR*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 107–123. ISBN 978-80-7400-709-5.
- MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In: FENYK, Jaroslav. *Pocita Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2.
- PELC, Vladimír ml. Daňové trestné činy. In: PELC, Vladimír st. a Vladimír PELC ml. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentář k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových prvků a pojmů normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. Olomouc: Anag, 2017. ISBN 978-80-7554-072-0.

- ŠÁMAL, Pavel. Uplatnění zásady ne bis in idem při posuzování trestní odpovědnosti za zkrácení daně. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 11–12, s. 247–260. ISSN 1213-5313.
- VORLÍČKOVÁ, Lucie a Ondřej DRÁB. České daňové penále je nepřiměřené a v rozporu s evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2005, č. 17, s. 641–643. ISSN 1210-6410.
- KLIMŠOVÁ, Bohdana. Zajišťovací příkazy aneb když je finanční správa více než soud. In: *Právní prostor* [online]. 24. 10. 2017 [cit. 24. 07. 2018]. Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/financni-pravo/zajistovaci-prikazy-aneb-kdyz-je-financni-spravavice-nez-soud>
- MORAVEC, Ondřej. Zajišťovací příkaz: Nástroj efektivního výběru daní, nebo zbraň hromadného ničení? In: *Peníze.cz* [online]. 6. 10. 2016 [cit. 24. 07. 2018]. Dostupné z <https://www.penize.cz/dane/316377-zajistovaci-prikaz-nastroj-efektivniho-vyberu-dani-nebo-zbranhromadneho-niceni>
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 24/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2005, sp. zn. IV. ÚS 29/05.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1534/2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2014, sp. zn. 15 Tdo 902/2013, uveřejněné pod č. 39/2014 Sb. rozh. tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 8 Tdo 532/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2014, č. j. 5 Afs 28/2013-36.
- Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014.
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 5. 2017, *Johannesson a další vs. Island*, č. 22007/11.
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, *A a B vs. Norsko*, č. 24130/11 a 29758/11.
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 11. 2014, *Lucky Dev vs. Švédsko*, č. 7356/10.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 2006, *Jussila vs. Finsko*, č. 73053/01.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 6. 1976, *Engel a další vs. Nizozemí*, č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 20. 3. 2018, *Menci*, č. C-524/15.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 26. 2. 2013, *Hans Åkeberg Fransson*, č. C617/10.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 6. 3. 1819, *McCulloch vs. Maryland*, sp. zn. 17 U.S. (4 Wheat.) 316 (1819).

Contact – e-mail

simanovb@prf.cuni.cz

Možnost zvrácení zapsané přeměny právnické osoby z pohledu trestního a obchodního práva

Nikola Smetanová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Ustanovení § 32 odst. 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim představuje průlom do obecného principu nezvratitelnosti zapsané přeměny podle zákona o přeměnách obchodních společností a družstev tím, že právnická osoba nezanikne, jestliže nebyly splněny zákonem předvídané povinnosti. Příspěvek se snaží nastínit možnou úpravu, která by mohla zabránit nepřiměřeným následkům spojeným se zvrácením účinné přeměny.

Keywords in original language

Přeměna právnické osoby; účinky přeměn; trestní odpovědnost právnických osob.

Abstract

Section 32(10) of the Act on Criminal Liability of Legal Persons and Procedure against Them constitutes a breakthrough in the general principle of the irreversibility of a registered transformation under the Act on Transformations of Companies and Cooperatives by the fact that a legal entity does not cease to exist if the obligations foreseen by law are not met. The paper attempts to outline a possible adjustment that could prevent disproportionate consequences associated with reversing effective transformation.

Keywords

Transformation of a Legal Person; Effects of Transformations; Criminal Liability of Legal Persons.

1 ÚVODEM – ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA PŘEMĚN PRÁVNICKÝCH OSOB

Jedním z pojmových znaků právnické osoby je účel, za kterým je ustavena, přičemž ten se v závislosti na její právní formě různí.¹ V dnešní době jsou z ekonomického hlediska nejvýznamnější právnické osoby zakládány za účelem podnikání, tedy zejména obchodní společnosti, což s sebou nese v průběhu jejich existence rozmanité potřeby, jako například restrukturalizace s cílem diverzifikace rizik či daňová optimalizace. K uspokojení těchto potřeb se nabízí využít výhod, které přináší přeměny právnických osob.

Úprava přeměn právnických osob, jakožto soukromoprávního institutu, je obecně zakotvena v OZ, který v ustanovení § 174 uvádí, že přeměnou právnické osoby je fúze, rozdělení a změna právní formy. Speciální úprava je pak u některých forem právnických osob, například u obchodních společností a družstev je tato v zákoně č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů („**PřemZ**“), který podle ustanovení § 1 odst. 2 považuje za přeměnu fúzi společností nebo družstva, rozdělení společnosti nebo družstva, převod jmění na společníka, změnu právní formy a přeshraniční přemístění sídla.

S ohledem na rozsah právních následků spojených s realizací přeměn, je nutné upravit jejich regulaci také v souvisejících veřejnoprávních předpisech. Dle ustanovení § 32 odst. 11 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů („**TOPO**“²) se přeměnou rozumí sloučení, splynutí nebo rozdělení právnické osoby, převod jmění na společníka, změna právní formy právnické osoby nebo přemístění sídla právnické osoby do zahraničí. Zmíněné ustanovení řeší problematiku přeměn z procesněprávního hlediska, a to pouze v případech, kdy bylo zahájeno trestní stíhání právnické osoby zamýšlející uskutečnění přeměny, nebo se tato nachází ve vykonávacím řízení. Hmotněprávní hledisko přeměn, respektive právního nástupnictví je promítnuto v ustanovení § 10 TOPO, který tak společně s výše uvedeným ustanovením představuje ústřední zdroj úpravy přeměn právnických osob v českém trestním právu.²

¹ Dle ustanovení § 20 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů („**OZ**“).

² FENYK, Jaroslav, Ladislav SMEJKAL a Irena BÍLÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 166.

Tento příspěvek si klade za cíl zhodnotit, zda je možné zvrátit účinnou přeměnu právnické osoby, především obchodní společnosti, a to s ohledem na ustanovení § 32 odst. 10 TOPO, podle kterého nedojde k zániku právnické osoby, jestliže nesplnila požadované podmínky pro zápis přeměny. V potaz bude brána i důvodová zpráva TOPO k části řešící možnost státního zástupce a předsedy senátu napadnout platnost účinné přeměny. Stranou nezůstane ani související judikatura, otázky spojené s následky případného zvrácení přeměny, jakož i návrh na úpravu účinného znění TOPO tak, aby nedocházelo k problémům zde popsaným.

2 PROLOMENÍ ÚČINKŮ PŘEMĚN

Účinnost přeměny obchodních společností je zásadně³ vázána na zápis do obchodního rejstříku,⁴ následkem čehož, již nelze rozhodnout, že přeměna nenastala, ani vyslovit neplatnost právního jednání, které k přeměně vedlo. Dalším následkem je, že nelze zrušit zápis přeměny do obchodního rejstříku.⁵ Tím však není dotčeno právo společníků a akcionářů na dorovnání, jakožto i práva na náhradu škody či přiměřené zadostiučinění, která jim a dotčeným osobám vznikla v souvislosti s realizací přeměny v případě, že projekt přeměny nebo rozhodnutí o schválení přeměny bylo v rozporu s jinými právními předpisy, zakladatelským právním jednáním, nebo že je neplatné.⁶ K nezvratitelnosti zápisu přeměny do obchodního rejstříku se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR, který potvrdil bezvýjimečnost uplatnění tohoto principu, avšak současně nastínil situaci, která by přeci jen výjimku představovala, konkrétně absenci zákonem předvídaného způsobu projevu vůle zúčastněných společností podrobit se procesu přeměny, což je však rejstříkový soud povinen vždy přezkoumat.⁷ Obecně tak panuje názor, že jednou zapsanou přeměnu nelze vzít zpět, a to ani v případě, kdy by z obchodního rejstříku byla fakticky vymazána.⁸

³ Dle ustanovení § 59k jsou výjimkou například přeshraniční přeměny.

⁴ Dle ustanovení § 59 PřemZ.

⁵ Dle ustanovení § 175/2 OZ a ustanovení § 57 PřemZ.

⁶ Dle ustanovení § 57 PřemZ.

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3068/2013.

⁸ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3068/2013 rejstříkový soud odstranil již provedený zápis fúze sloučením z obchodního rejstříku, avšak z vlastní iniciativy s úmyslem zabránit účinnosti přeměny zapsané na základě nepravomocného rozhodnutí. Daný postup však byl svémocný a bez zákonného podkladu, proto byl později zápis opět obnoven k původnímu dni zápisu.

K výše uvedenému představuje ustanovení § 32 odst. 10 TOPO pravděpodobně speciální úpravu, neboť umožňuje průlom do účinků přeměny. Jak již bylo řečeno, ty nastávají zápisem, přičemž zápis má konstitutivní charakter. Daný průlom spočívá v tom, že právnická osoba nezanikne, jestliže nebyla splněna některá z podmínek podle odstavců 1 až 9 zmiňovaného ustanovení.⁹ Tato výjimka z neprolomitelnosti zapsané přeměny má tedy zřejmě význam pouze pro přeměny, u nichž má dojít k zániku právnické osoby. Nicméně důvodová zpráva v části vztahující se k ustanovení § 10 TOPO uvádí, že: „*Dojde-li k přeměně nebo zrušení právnické osoby bez povolení trestního soudu, může státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu podat žalobu na vyslovení neplatnosti takového zrušení nebo přeměny.*“ Zde se tedy počítá se stavem již účinné přeměny nerozlišující mezi druhy přeměn ve smyslu zániku právnické osoby. Znění TOPO však dané znění důvodové zprávy nepřebírá. Ostatně vzhledem k tomu, že dle ustanovení § 55 odst. 2 PřemZ po zápisu přeměny do obchodního rejstříku soud nemůže rozhodnout o vyslovení neplatnosti přeměny, respektive neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny nebo projektu přeměny, se domnívám, že jakmile se přeměna stane účinnou, tak státní zástupce ani předseda senátu nemůže podat žalobu na vyslovení její neplatnosti. To podporuje i fakt, že probíhá-li v době zápisu přeměny do obchodního rejstříku řízení o návrhu na určení neplatnosti projektu přeměny nebo rozhodnutí o schválení přeměny, ustanovení § 57 odst. 2 ve spojení s odst. 3 PřemZ umožňuje, změnit předmět řízení na určení rozporu projektu přeměny nebo rozhodnutí o schválení přeměny s jinými právními předpisy nebo zakladatelským právním jednáním, čímž vzniká právo na náhradu škody či přiměřeného zadostiučinění, nikoliv právo na zvrácení zapsané přeměny. Opačný závěr by představoval zásah do právní jistoty, jak právnické osoby samé, tak zejména třetích osob.¹⁰

3 NÁSLEDKY PROLOMENÍ ÚČINKŮ PŘEMĚN

S ohledem na výše uvedené je možné, že se přeměna stane účinnou, ale bez všech zamýšlených účinků. Taková varianta je dle mého názoru horší, než kdyby došlo k zvrácení přeměny jako celku. Přeměny jsou totiž často součástí

⁹ ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 616.

¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3068/2013.

mnohem větší operace, kde na sebe jednotlivé kroky musí perfektně navazovat, jinak by byl ohrožen požadovaný cíl. Jestliže by tedy přeměna vyvolala pouze některé účinky, mohl by předcházející anebo následující postup přijít vniveč, což by z ekonomického hlediska bylo neefektivní a nepředvídatelné.

Nejprve je nutné vymezit, které přeměny jsou zvrácením ohrožené, a o kterých tak bude v následující části práce řeč. Jak již bylo uvedeno, jedná se o přeměny se zanikající právnickou osobou, tedy v souladu s ustanovením § 32 odst. 11 TOPO jsou to sloučení, kde podle ustanovení § 61 PřemZ fúzí sloučením dochází k zániku alespoň jedné zúčastněné společnosti; splynutí, kde podle ustanovení § 62 PřemZ fúzí splynutím dochází k zániku všech zúčastněných existujících společností; rozdělení formou rozštěpení, kde dle ustanovení § 243 PřemZ dochází k zániku rozdělované společnosti; a převod jmění na společníka, kde podle ustanovení § 337 a násl. PřemZ dochází k zániku společnosti bez likvidace.

U těchto typů přeměn, mimo některé případy převodu jmění na společníka, jak bude více rozebráno níže, není pochyb, že dojde k přechodu trestní odpovědnosti podle ustanovení § 10 TOPO. Je tedy otázkou, jaký záměr byl sledován snahou udržet zanikající společnosti „při životě“. Jako odpověď se nabízí přeshraniční přeměna s nástupnickou společností ze zahraničí, při které by mohlo dojít ke zhoršení postavení českých orgánů činných v trestním řízení. To, že se regulace obsažená v ustanovení § 32 odst. 10 TOPO vztahuje jen na tuzemské společnosti je s ohledem na statusovou podstatu úpravy zřejmé, nicméně dle mého názoru již není natolik jasné, **zda dojde k přechodu trestní odpovědnosti podle ustanovení § 10 TOPO také na zahraniční společnosti**, a v případě převodu jmění na společníka také na fyzickou osobu, ať zahraniční či tuzemskou.¹¹

Definici zahraniční společnosti, respektive právnické osoby, obsahuje ustanovení § 59 b odst. 3 PřemZ. Jedná se o zahraniční právnickou osobu odlišnou od fyzické osoby, která se řídí právem jiného členského státu než České republiky a má sídlo, skutečné sídlo nebo hlavní provozovnu v členském státě.¹² Podle ustanovení § 2 odst. 1 TOPO se podle zákona České repub-

¹¹ ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA, PÚRY, ŘÍHA, op. cit., s. 582–630.

¹² Členským státem je myšlen stát Evropské unie nebo jiný stát tvořící Evropský hospodářský prostor.

liky posuzuje trestnost činu spáchaného právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek. Domnívám se, že na tyto společnosti trestní odpovědnost podle ustanovení § 10 TOPO přechází. Je však také možná přeshraniční přeměna se zahraniční společností, která nespadá do žádné z výše uvedených kategorií. Dle mého názoru je nutný rozšiřující výklad, tedy trestní odpovědnost právnické osoby přejde v rámci výše uvedených přeměn na všechny zahraniční společnosti, jakožto právní nástupce zanikající společnosti. Ostatně také negociace vedoucí k uskutečnění přeměny s českou společností by se dala vyložit jako výkon činnosti na území České republiky. Stejně tak je věcí každé smluvní strany si zjistit z jakého právního prostředí pochází partner a jaká potenciální právní regulace je pro něj relevantní.

Specifickým případem přeměny je zmiňovaný převod jmění na společníka, který je fyzickou osobou. Zde již nehraje natolik významnou roli fakt, zda se jedná o zahraniční nebo tuzemskou fyzickou osobu. I když by zajisté bylo snazší stíhat osobu pobývající na území České republiky, než zahraniční fyzickou osobu podle ustanovení § 59 b odst. 2 PřemZ. Nicméně vzhledem k tomu, že se trestní odpovědnost fyzických osob řídí výlučně trestním zákoníkem, není možné, aby na ni přešla podle ustanovení § 10 TOPO trestní odpovědnost právnické osoby. Za zmínku stojí, že existuje názor, podle kterého převodem jmění na fyzickou osobu nedochází k zániku trestní odpovědnosti, nýbrž jen k jakémusi pozastavení, přičemž přejde-li ono jmění z této fyzické osoby na osobu právnickou, přejde na ni trestní odpovědnost původní právnické osoby.¹³ To je dle mého názoru velice nepředvídatelný postup, a s ohledem na nevěřejnost rejstříku trestů fyzických osob spolu s ochranou práv třetích osob nabytých v dobré víře, by se uplatnit neměl. K zániku trestní odpovědnosti právnických osob sice dochází pouze v případě, že zaniká bez právního nástupce,¹⁴ což převod jmění na společníka není, avšak se domnívám, že zde převáží zásada individuální trestní odpovědnosti, která v tomto případě vylučuje trestní odpovědnost fyzické osoby a dojde tak k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby. To však

¹³ ŠÁMAL, op. cit., s. 582–630.

¹⁴ ŠÁMAL, op. cit., s. 246–270.

neznamená, že by se fyzická osoba nemohla stát odpovědnou například za trestný čin podílnictví nebo legalizace výnosů z trestné činnosti.¹⁵

4 ÚVAHA DE LEGE FERENDA

Na základě výše uvedených dílčích závěrů se domnívám, že zvrácení přeměny ve smyslu ustanovení § 32 odst. 10 TOPO, se **míjí účinkem, neboť to, že nedojde k zániku společnosti nutně neznamená, že současně nedojde ke všem ostatním účinkům, jako například k přechodu majetku.** Vzhledem k tomu, že jedním z nejčastěji ukládaných trestů právníkem osobám je trest peněžitý,¹⁶ bylo by zanechání prázdné společnosti dle mého názoru kontraproduktivní. V případě, že přes veškerá opatření obsažená v ustanovení § 30 a § 32 TOPO přeci jen dojde k zapsání přeměny do obchodního rejstříku, a přeměna se tak stane účinnou, se mi jako nejlepší varianta jeví, namísto zvrácení účinků, což představuje nepřiměřený zásah do práv třetích osob a věřitelů, využít institut přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. Konečkonců právní nástupnictví se uplatní i v případě, že trestný čin spáchaný zaniklou společností vyjde najevo až po zapsání přeměny.

Problémem však zůstává zmiňovaný převod jmění na společníka, kterým je fyzická osoba. Pro jeho vyřešení je nutné se vrátit do období před zápisem přeměny do obchodního rejstříku. Dle ustanovení § 32 odst. 1 TOPO je právníkem osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, povinna neprodleně písemně oznámit státnímu zástupci a v řízení před soudem předsedovi senátu, že budou prováděny úkony směřující k její přeměně, a to před provedením těchto úkonů, jinak jsou tyto úkony neplatné. Vedle oznamovací povinnosti je dle ustanovení § 32 odst. 2 TOPO nutné, aby společnost podala návrh na uplatnění výjimky ze zákazu realizace přeměn společnosti, proti které bylo zahájeno trestní stíhání nebo která je ve vykonávacím řízení. Ta se uplatní, rozhodne-li tak v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu, pokud by byl zákaz nepřiměřený povaze spáchaného trestného činu. Povolení podle ustanovení § 32 odst. 3 TOPO je pak podle ustanovení § 32 odst. 7 TOPO podkladovým materiálem pro zápis

¹⁵ ŠÁMAL, op. cit., s. 246–270.

¹⁶ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Sankcionování právníků osob a praxe českých trestních soudů* [online]. Publikováno na stránkách Bulletin-advokacie.cz dne 7. 11. 2016 [cit. 17. 3. 2019].

přeměny do obchodního rejstříku, ledaže se na přeměnu hledí jako na platnou podle ustanovení § 32 odst. 4 TOPO. A to je dle mého názoru ta problematická část, nebýt které, tak není nutné řešit možnost zvrácení zapsané přeměny z pohledu trestního práva.

Ustanovení § 32 odst. 4 TOPO totiž upravuje možnost státního zástupce a v řízení před soudem předsedy senátu podat návrh na vyslovení neplatnosti úkonů směřujících k přeměně, neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny nebo neplatnosti projektu přeměny. Tím dochází k rozšíření okruhu osob oprávněných podat návrh na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny nebo neplatnosti projektu přeměny (společně úkonů směřujících k přeměně) z původních osob uvedených v ustanovení § 54 odst. 1 PřemZ na osoby uvedené v ustanovení § 32 odst. 4 TOPO. To také podporuje výše citované znění důvodové zprávy k TOPO, ve které je, sice nepřesně, zachycený záměr umožnit napadení neplatnosti úkonů směřujících k přeměně státnímu zástupci a předsedovi senátu. Vzhledem k tomu, jak jsem již uvedla výše, že se neplatnosti lze dovolávat pouze do zápisu přeměny do obchodního rejstříku, nepodává-li státní zástupce nebo předseda senátu takový návrh, hledí se na úkony směřující k přeměně jako na platné z pohledu trestněprávních předpisů. To by však dle mého nemělo nahrazovat povolení nutné k zápisu přeměny podle ustanovení § 32 odst. 3 TOPO. Podle ustanovení § 30 TOPO je obchodní rejstřík i notář informován o zahájení a skončení trestního stíhání nebo vykonávacího řízení právnické osoby, navíc podle ustanovení § 90 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů („ZVR“) rejstříkový soud zkoumá, zda provedení zápisu nebrání probíhající trestní stíhání proti právnické osobě nebo výkon trestu podle TOPO, což se v souladu s ustanovením § 108 a násl. ZVR vztahuje i na zápis notářem. Jestliže však podle ustanovení § 32 odst. 9 TOPO stačí, aby v době zápisu nebyl podán takový návrh osobami oprávněnými podle TOPO, což mimochodem může být způsobeno tím, že nebyla splněna oznamovací povinnost podle ustanovení § 32 odst. 1 TOPO,¹⁷ může být proveden zápis přeměny o jejichž realizaci nemusí vědět státní zástupce ani předseda senátu.

¹⁷ Podle ustanovení § 32 odst. 1 TOPO jsou sice při nesplnění oznamovací povinnosti úkony směřující k přeměně neplatné, ale rejstříkový soud není oprávněn zkoumat platnost, přihlíží pouze k nicotnosti dokumentů sloužících jako podklad pro zápis do obchodního rejstříku (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1104/2016).

Domnívám se, že nebyť částí: „*ledaže se na zrušení nebo přeměnu právnické osoby hledí jako na platné podle odstavce 4*“ obsažené v ustanovení § 32 odst. 9 TOPO, nebylo by takřka možné zapsat přeměnu společnosti proti které je vedeno trestní stíhání, nebo která je ve vykonávacím řízení, tím pádem by nebylo nutné uplatnit ustanovení § 32 odst. 9 TOPO i na přeměny, čímž by se předešlo problémům výše uvedeným.

5 ZÁVĚREM

V již zmiňovaném usnesení Nejvyšší soud uvedl k nezvratitelnosti zápisu přeměny do obchodního rejstříku následující: „*případné vady v procesu přeměny (včetně porušení právních předpisů či stanov, jež by mohly vést k vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, jímž byla přeměna schválena) již po zápisu přeměny do obchodního rejstříku nemohou být důvodem pro zrušení tohoto zápisu či vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady (§ 57 odst. 1 zákona o přeměnách)*“. Důvodem pro uplatnění principu nezvratitelnosti zápisu přeměny je dle Nejvyššího soudu ochrana třetích osob, právní jistoty a faktická nemožnost navrácení poměrů dotčených společností do stavu před zápisem, z čehož také vychází i judikatura Nejvyššího soudu.¹⁸

Na základě toho se domnívám, že není možné, aby společnost nezanikla podle ustanovení § 32 odst. 10 TOPO v případě účinné přeměny. Mnohem mírnějším a zároveň vhodnějším, tedy v souladu s principem ultima ratio trestního práva i přijatelnějším, je institut přechodu trestní odpovědnosti podle ustanovení § 10 TOPO. Současně však díky existenci přeměn, ve kterých nedochází k přechodu trestní odpovědnosti, tedy zejména převodu jmění na společníka, který je fyzickou osobou, je nutné přehodnotit dosavadní úpravu obsaženou v ustanovení § 32 odst. 9 TOPO, konkrétně vypustit alternativu umožňující zápis přeměny společnosti, proti které je vedeno trestní stíhání nebo která je ve vykonávacím řízení, bez povolení soudce nebo předsedy senátu podle ustanovení § 32 odst. 3 TOPO. V takovém případě by se také zamezilo nepovoleným zápisům přeměn, ve kterých není právní nástupce, tedy změně právní formy právnické osoby a přemístění sídla právnické osoby do zahraničí.

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3068/2013.

Literature

Elektronické zdroje

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Sankcionování právnických osob a praxe českých trestních soudů* [online]. Publikováno na stránkách Bulletin-advokacie.cz dne 07. 11. 2016 [cit. 17. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/sankcionovani-pravnickych-osob-a-praxe-ceskych-trestnich-soudu?browser=full>

Monografie

FENYK, Jaroslav, Ladislav SMEJKAL a Irena BÍLÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2.*, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 172 s. ISBN 978-80-7552-965-7.

ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, 930 s. ISBN 978-80-7400-592-3.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhodnutí českých soudů

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3068/2013.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1104/2016.

Contact – e-mail

nikol.smetana@gmail.com

Hypertextové odkazy jako trestný čin porušení autorského práva?

Terezie Vojtíšková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se bude věnovat problematice hypertextových odkazů umístěných na internetových stránkách, prostřednictvím nichž je odkazováno na neoprávněně uveřejněný obsah podléhající autorskému právu či právům s autorským právem souvisejícím. Příspěvek na úvod shrne, kdy se ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie jedná o porušení autorského práva, následně se bude věnovat rozhodovací praxi českého Ústavního soudu. Závěrem budou analyzovaná rozhodnutí stručně shrnuta a bude osvětlen jejich dopad na národní právní rámec, především v kontextu trestního práva.

Keywords in original language

Hypertextový odkaz; porušení autorského práva; GS Media; Soudní dvůr Evropské unie; Ústavní soud.

Abstract

This paper deals with the problematics of hyperlinks placed on websites that enable unauthorized access to copyright and related rights protected subject matters. At the beginning of this paper it will be summarised, when and whether it is an infringement of copyright according to decision-making practice of Court of Justice of the European Union, then it deals with The Czech Constitutional Court decision-making practice. The analysed decisions will be summed up at the end of paper and it will be clarified its impact on Czech legal framework, especially in the context of criminal law.

Keywords

Hyperlinks; An Infringement of Copyright; GS Media; Court of Justice of the European Union; The Constitutional Court of the Czech Republic.

1 ÚVOD

Internet je v dnešní společnosti nepostradatelnou součástí naší každodenní komunikace. Prostřednictvím internetu pracujeme, trávíme svůj volný čas, komunikujeme s lidmi kolem sebe, ale také hledáme odpovědi na naše časté otázky a problémy. To vše se děje prostřednictvím dnešních technologií, konkrétně internetu. Aby role internetu fungovala efektivně, využívá například principu hypertextových odkazů, které propojují veřejnou síť a usnadňují uživatelům orientaci a užití tohoto „abstraktního“ virtuálního prostředí. Hypertextové odkazy totiž výrazně urychlují a zjednodušují práci uživatelů na veřejné síti, a tudíž činí jejich činnost efektivnější. S těmito veskrze pozitivními možnostmi, které nám mnohdy zjednodušují život, jsou však spojeny i jejich negativní stránky. Na druhé straně totiž hypertextové odkazy vytvářejí značné problémy, například v podobě porušení autorských práv třetích stran. Tato problematika bude popsána v následujícím textu.

2 POJEM HYPERTEXTOVÝCH ODKAZŮ¹

Na začátek pouze ve stručnosti k pojmu hypertextového odkazu a jeho druhům. Hypertextový odkaz je určité místo v internetovém prostředí, které se může navenek vůči uživateli projevat textem, grafickým zobrazením či jiným, od okolního webového prostředí, odlišitelným způsobem, prostřednictvím kterého je odkazováno na další webový portál či internetovou stránku, s níž je předmětná webová stránka tímto způsobem provázána. Prostřednictvím takových odkazů a jimi umožněných vzájemných „prokliků“ tedy vzniká síť navzájem zpravidla jedním prokliknutím dostupných internetových portálů či dílčích zdrojů informací, které jsou na příslušném internetovém prohlížeči dohledatelné.

Doktrína rozděluje hypertextové odkazy obecně na tři základní druhy. Prvním druhem hypertextového odkazu je tzv. prostý *link*. V tomto případě se jedná o jednoduchý, zpravidla textový odkaz, jehož prostřednictvím je odkazováno na webové stránky, na nichž lze předmětnou informaci

¹ Obecně teoretickému rozlišování hypertextových odkazů se blíže věnuje Hermanová. In HERMANOVÁ, Lenka. *Fenomén „pirátství“ online*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/nvqsc/DIPLOMOVA_PRACE.pdf [cit. 9. 1. 2019].

nalézt. Proklikem však uživatel není odkázán přímo na konkrétní informaci uveřejněnou na internetové síti, resp. na předmětné webové stránce, ale pouze na stránku umožňující dohledat jím informaci již dříve uveřejněnou.

V druhém případě se jedná o tzv. *deep link*, což je hypertextový odkaz, adresující uživatele přímo na uveřejněnou informaci v jejím konkrétním projevu na internetové síti. Uživatel veřejné sítě tedy není nucen předmětnou informací již dále na odkazovaném serveru dohledávat.

Třetí z uvedených druhů hypertextových odkazů je tzv. *embeddovaný link*. Tento se pak vyskytuje v podobě převážně graficky zobrazitelných zdrojů informace, kdy je přímý obsah této informace inkorporován v podobě audiovizuálního nebo jiného grafického zobrazení přímo v rámci internetové stránky, ze které uživatel v určitém místě a času čerpá. Takový obsah nemusí být z jeho cílového úložiště stahován a následně nahráván a uložen, ale je přímo zobrazován bez nutnosti další aktivity uživatele. Tato metoda se také někdy označuje jako tzv. *framing*.

Jak již napovídá úvod této práce, mnohdy se zmiňované hypertextové odkazy stanou prostředkem pro porušení autorských práv třetích osob, tedy v případě, kdy je odkazovaný obsah předmětem autorského práva či práv s autorským právem souvisejících. V takové situaci pak nezřídka dochází k páchání trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle ustanovení § 270 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále také „TrZ“). Takového trestného činu se totiž dopouští každý, kdo nikoli nepatrně zasáhne neoprávněným způsobem (tedy bez souhlasu autora nebo držitele autorských či souvisejících práv) do práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi. Tímto jednáním je totiž narušen zájem na ochraně autorského práva.²

² Blíže také NETT, Alexander. Trestné činy hospodářské. In: JELÍNEK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 735.

3 PŘÍPAD *GS MEDIA VS. SANOMA MEDIA NETHERLANDS BV*³

3.1 Spor v původním řízení

Tento případ se týkal sporu mezi společnostmi GS Media BV (dále také „GS Media“) a společností Sanoma Media Netherlands BV, vydavatelem časopisu Playboy v Nizozemsku, společností Playboy Enterprises International Inc. a Britt Geertruida Dekker (dále také „Sanoma“). Jako provozovatele populární internetové stránky „*GeenStijf*“ upozornila společnost GS Media společnost Sanoma Media na nelegální obsah na výše zmíněné webové stránce, a to zejména v souvislosti s fotografiemi paní Dekker, které byly pořízeny výhradně pro časopis Playboy.

I když byla společnost GS Media neprodleně vyzvána, aby zabránila dalšímu šíření fotografií, byla všechna tato varování a obdobná upozornění ze strany společnosti Sanoma Media zcela ignorována. Naopak společnost GS Media zveřejnila několik článků o fotografiích doplněných o hypertextové odkazy, které umožňují přístup na další webové stránky, na kterých lze nalézt příslušné fotografie. Provozovatel těchto webových stránek však vyhověl požadavku společnosti Sanoma na odstranění těchto fotografií a neoprávněně zveřejněný obsah smazal.

Výsledkem tohoto sporu byla žaloba podaná společností Sanoma. Soud prvního stupně vyhověl podané žalobě, ale společnost GS Media se proti tomuto rozsudku odvolala. Amsterodamský odvolací soud zrušil rozhodnutí soudu předchozí instance, neboť shledal porušení autorských práv společnosti Sanoma, nikoliv však autorských práv fotografa, jakožto autorem fotografie. Proti tomuto rozhodnutí se obě strany vzájemně odvolaly s kasační stížností, proto za účelem vyřešení tohoto sporu předložil Nejvyšší soud Nizozemska několik předběžných otázek pro posouzení Soudnímu dvoru Evropské unie (dále jen „SDEU“ či „Soudní dvůr“). Nizozemské soudy totiž nebyly schopny posoudit otázku, zda se v uvedeném případě jednalo o tzv. *sdělování veřejnosti*, a tedy užití díla, v tomto případě však neoprávněné, a proto také zásah do autorských práv. Předběžné otázky byly následující.

³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 9. 2016, *GS Media BV vs. Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertuida Dekker*, věc C-160/15.

3.2 Předběžné otázky předložené SDEU

- „Jedná se o „sdělování veřejnosti“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (dále také „informační směrnice“), pokud jiná osoba než nositel autorského práva pomocí hypertextového odkazu na internetové stránce, kterou provozuje, odkáže na internetovou stránku provozovanou třetí osobou, obecně přístupnou uživatelům internetu, na které bylo dílo zpřístupněno bez souhlasu nositele práva? Má na odpověď na předchozí otázku vliv, zda bylo dílo dříve zpřístupněno veřejnosti jiným způsobem se souhlasem nositele práva? Je v této souvislosti relevantní, zda osoba umísťující hypertextový odkaz věděla nebo musela vědět o nedostatku svolení majitele autorského práva s umístěním díla na internetovou stránku třetí osoby uvedenou v první otázce a popřípadě o okolnosti, že dílo nebylo ani předtím zpřístupněno veřejnosti se souhlasem majitele autorského práva jiným způsobem?
- Pokud je třeba na první otázku odpovědět záporně, jedná se v tomto případě přesto o sdělování veřejnosti nebo může se jednat o takové sdělování, pokud internetovou stránku, na kterou hypertextový odkaz odkazuje, a tudíž i dílo, může obecně dohledat veřejnost, kterou představují uživatelé internetu, byť nesnadno, takže použití hypertextového odkazu značnou měrou usnadňuje dohledání díla? Má pro odpověď na druhou otázku význam, zda osoba umísťující hypertextový odkaz věděla nebo musela vědět o skutečnosti, že internetovou stránku, na kterou hypertextový odkaz odkazuje, nemůže veřejnost, kterou představují uživatelé internetu, snadno nalézt?
- Existují jiné skutečnosti, které je třeba zohlednit při odpovědi na otázku, zda se jedná o sdělování veřejnosti, je-li na internetové stránce umístěn hypertextový odkaz umožňující přístup k dílu, které předtím bylo veřejnosti sděleno bez svolení nositele autorského práva?⁴

3.3 Právní rámec případu⁵

Výše uvedená informační směrnice ve svém 31. bodě odůvodnění stanoví: „Mezi různými skupinami nositelů práv stejně jako mezi různými kategoriemi nositelů práv a uživatelů chráněných předmětů ochrany musí být zajištěna přiměřená rovnováha

⁴ Ibid.

⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32001L0029>

práv a zájmů.“ Nadto čl. 3 odst. 1 stanoví: „Členské státy poskytnou autorům výlučné právo udělit svolení nebo zakázat jakékoliv sdělení jejich děl veřejnosti po drátě nebo bezdrátově včetně zpřístupnění jejich děl veřejnosti takovým způsobem, že každý jednotlivec ze strany veřejnosti má k těmto dílům přístup z místa a v době, které si zvolí.“ Tato skutečnost je odůvodněna cílem vysoké úrovně ochrany, protože tato práva jsou pro duševní výtvořky zásadní, jak je uvedeno v 9. bodě odůvodnění informační směrnice.

3.4 Posouzení a rozsudek SDEU⁶

Soudní dvůr posoudil případ v celém jeho kontextu a zdůraznil, že fotografie nebyly dosud vydány jiným způsobem se souhlasem držitele práv a že poskytování těchto hypertextových odkazů usnadňuje nalezení těchto děl. Další skutečností relevantní pro posouzení SDEU byla skutečnost, že osoba, která zpřístupnila tyto odkazy, věděla nebo měla vědět o obou výše zmíněných skutečnostech. Soudní dvůr Evropské unie ve světle své předchozí judikatury (věc *Svensson vs. Retriever Sverige*⁷, věc *BestWater International*⁸), týkající se hypertextových odkazů, a ve světle výše uvedeného skutkového stavu posoudil předběžné otázky následujícím způsobem.

Soudní dvůr připustil, že může být obtížné určit, zda webová stránka, na které se tyto odkazy nacházejí, poskytuje přístup k chráněným dílům, a zda provozovatelé internetových stránek, na které je tímto způsobem odkazováno, mají souhlas s uveřejněním tohoto obsahu na internetu. „Kromě toho může být obsah internetové stránky, na kterou hypertextový odkaz umožňuje přístup, změněn po vytvoření tohoto odkazu tak, že bude zahrnovat chráněná díla, aniž by o tom nutně musela vědět osoba, jež uvedený odkaz vytvořila.“⁹, uzavřel Soudní dvůr Evropské unie. Soudní dvůr dále v dalším odstavci uvedl: „Pokud je tedy umístění hypertextového odkazu na dílo volně dostupné na jiné internetové stránce uskutečněno osobou, která tak činí bez úmyslu dosažení zisku, je třeba za účelem individuálního posouzení

⁶ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 9. 2016, *GS Media BV vs. Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertuida Dekker*, věc C-160/15.

⁷ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 13. 2. 2014, *Nils Svensson, StenSjörger, Madelaine Sahlmanand a Pia Gadd vs. Retriever Sverige AB*, věc C-466/12.

⁸ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 21. 10. 2014, *BestWater International GmbH vs. Michael Mebes a Stefan Potsch*, věc C-348/13.

⁹ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 9. 2016, *GS Media BV vs. Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertuida Dekker*, věc C-160/15, bod 46.

existence „sdělování veřejnosti“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29 zohlednit okolnost, že tato osoba neví ani rozumně nemůže vědět o tom, že toto dílo bylo zveřejněno na internetu bez svolení nositele autorského práva.“¹⁰

Na druhou stranu Soudní dvůr dospěl k závěru, že „[...] je-li prokázáno, že taková osoba věděla nebo vědět mohla, že použitý hypertextový odkaz zpřístupňuje protiprávně zveřejněné dílo na internetu, například na základě skutečnosti, že na to byla upozorněna nositeli autorského práva, je třeba mít za to, že poskytnutí takového odkazu představuje „sdělování veřejnosti“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29.“¹¹ Stejný názor zastává SDEU na „sdělování veřejnost“ v případě, kdy osoba umístí hypertextové odkazy na webovou stránku za účelem získání hospodářského nebo jakéhokoliv jiného vlastního prospěchu, nebo aby se vyhnula dalším případným překážkám k získání konkrétního díla. „Totéž platí i v případě, že tento odkaz umožňuje uživatelům internetové stránky, na které se tento odkaz nachází, obejít omezující opatření, která byla na stránce, na které se nachází chráněné dílo, přijata za účelem omezení přístupu veřejnosti k tomuto dílu pouze na předplatitele této stránky, a představuje tedy vědomý zásah, bez kterého by uvedení uživatelé nemohli mít šířená díla k dispozici [...]“¹²

Kromě toho, pokud se zveřejňování hypertextových odkazů provádí za účelem zisku, lze očekávat, že osoba, která uveřejnila takový odkaz, provede veškeré nezbytné kontroly a ověření, aby se ujistila, že předmětné dílo není na internetových stránkách, na které odkazují tyto hypertextové odkazy, zveřejněno neoprávněně, tedy bez souhlasu autora, proto je třeba předpokládat, že toto umístění hypertextových odkazů bylo provedeno s plnou znalostí povahy ochrany předmětného díla a současně i případné absence souhlasu nositele autorského práva se zveřejněním na internetu. Za takových okolností a za splnění předpokladu, že není vyvrácena tato vyvratitelná domněnka, je zveřejnění hypertextového odkazu směřujícího vůči dílu, které bylo nezákonně umístěno na internetu, „sdělováním veřejnosti“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 informační směrnice.

3.5 Shrnutí případu

Z výše uvedeného závěru SDEU vyplývá, že čl. 3 odst. 1 informační směrnice musí být vykládán v takovém smyslu, aby mohlo být zjištěno, zda bude

¹⁰ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 9. 2016, *GS Media BV vs. Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertuida Dekker*, věc C-160/15, bod 47.

¹¹ *Ibid.*, bod 49.

¹² *Ibid.*, bod 50.

jednání provozovatele internetové stránky poskytující hypertextové odkazy posouzeno jako „sdělování veřejnost¹³“. Zohledněny pak musí být veškeré individuální okolnosti případu, včetně otázek, zda bylo dílo zveřejněno bez souhlasu či se souhlasem autora a zda se jedná o hypertextový odkaz provázaný s obsahem, jenž je volně dostupný na webové stránce třetí osoby. Rozhodující je určit, zda hypertextový odkaz umístila na internetové stránky osoba s cílem získat profit, ať již tato osoba věděla nebo měla předpokládat protiprávní povahu tohoto umístění, nebo zda bylo úmyslem této osoby vyhnout se jiným zabezpečením před neoprávněným nakládáním s chráněným obsahem. Soudní dvůr však svým rozsudkem ponechal také rozsáhlý prostor pro další upřesnění situace, který by měl být předmětem následujících předběžných otázek a jejich posuzování, a tedy většího posílení právní jistoty této problematiky pro její praktické uchopení v jednotlivých členských státech.¹³ Otázka také nastává v souvislosti s posuzováním odpovědnosti za porušování autorských práv. Soudní dvůr připustil, že ve svém rozsudku ve výše zmíněném případě je výkon autorského práva spojen se subjektivní znalostí poskytovatele hypertextových odkazů o protiprávnosti jeho činu. Odpovědnost za porušení autorského práva a práv s ním souvisejících se však, jak vyplývá z ustanovení § 270 TrZ, obecně považuje za objektivní, což znamená, že subjektivní vědomost poskytovatele hypertextových odkazů o protiprávnosti jeho jednání, tedy otázka zavinění, je v tomto případě zcela irelevantní. Tuto otázku reflektuje také Myška v nedávno publikované monografii s názvem *Právo informačních technologií*, a také mnoho dalších odborníků v ostatních evropských zemích.¹⁴

4 NĚMECKO

Rozsudek případu *GS Media* a jeho aplikaci do praxe však vnitrostátní soudy pojalý poměrně opatrně a všechna kritéria vyjádřená SDEU byla

¹³ V podobném smyslu se k problematice vyjadřuje také Hanus. In HANUS, Bianca. Linking to unauthorized content after the CJEU *GS Media* decision. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* [online]. Oxford Academic, roč. 11, č. 12, s. 879–881 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jiplp/article-abstract/11/12/879/2612912?redirectedFrom=fulltext>

¹⁴ Kupříkladu RENDAS, Tito. How Playboy Photos Compromised EU Copyright Law: The *GS Media* Judgment. *Journal of Internet Law* [online]. Catholic University of Portugal, 2017 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2920677

uplatňována se značným omezením. Příkladem může být Německo.¹⁵ V případě *Vorschaubilder III*.¹⁶ došlo ke sporu mezi držitelem autorských práv k fotografiím, které byly volně k dispozici na příslušné webové stránce, a žalovanou společností, která na svých webových stránkách poskytla vyhledávací nástroj Google, který vyhledává mj. fotografie volně dostupné na internetu. S přihlédnutím ke skutečnosti, že fotografie byly na internetu nahrány jednotlivými uživateli bez souhlasu držitele práv, německý Spolkový soudní dvůr rozhodl, že nebude aplikována domněnka o neoprávněném zveřejnění chráněných děl v případě obchodní činnosti, resp. činnosti, která generuje hospodářský zisk, na obdobné internetové vyhledávače a současně ani na jejich výsledky, resp. výsledky jednotlivých vyhledávání. Tento závěr byl odůvodněn záměrem a zákonitostmi fungování internetových vyhledávačů a principu fungování internetového prostředí obecně. Shledal dále, že v opačném případě, tedy za podmínky ověřování veškerého vyhledaného obsahu, by se jednalo pro provozovatele internetových stránek o nepřiměřené zatížení, které by bylo striktně proti podstatě internetu a jeho fungování. Příklad „*sdělování veřejnosti*“ se totiž objevuje například až tehdy, kdyby byl tento provozovatel internetových stránek, umožňující nastíněné vyhledávání, varován před případným protiprávním jednáním, což by teprve znamenalo prokazatelné vědomí protiprávnosti jeho jednání.¹⁷

5 USNESENÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY – I. ÚS 578/1518

Judikatura Soudního dvora byla dále aplikována také Ústavním soudem České republiky ve výše uvedeném případě, kdy stěžovatel prostřednictvím

- ¹⁵ „Neoprávněné odkazování na webové stránky třetích osob, na kterých jsou dostupné fotografie bez souhlasu vlastníka autorských práv, může být protiprávním jednáním z důvodů neoprávněného sdělování veřejnosti, a důvod vložení hypertextového odkazu může být považován za „skutečný záměr dosažení zisku“, pokud webová stránka, na které je odkaz zveřejněn, je provozována za účelem finančního zisku.“ Další případy německé judikatury v této oblasti např. in BRÜB, Mirko. Hamburg court applies *G.S Media* for the first time in Germany. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* [online]. Oxford Academic, 2017, roč. 12, č. 3, s. 164–166 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jiplp/article-abstract/12/3/164/2996548?redirectedFrom=fulltext>
- ¹⁶ Rozsudek německého Spolkového soudního dvora ze dne 21. 9. 2017, věc I ZR 11/16 [online]. In: *Der Bundesgerichtshof*. Dostupné z: <https://dejure.org/ext/d949e6c1446ad2c923988651a0ee9e99>
- ¹⁷ MYŠKA, Matěj. Práva k datům a software. In: POLČÁK, Radim a kol. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 134–135.
- ¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 578/15.

vložených hypertextových odkazů odkazoval na obsah, který byl zveřejněn neoprávněně, konkrétně na audiovizuální dílo umístěné na internetových stránkách bez souhlasu držitele autorských práv. V návaznosti na závěry rozsudku SDEU ve věci *GS Media* český Ústavní soud definoval tyto čtyři možné situace.

V prvním případě je možná situace, kdy hypertextový odkaz odkazuje na chráněný obsah oprávněně zveřejněný prostřednictvím internetu, což z důvodu vyčerpání autorských práv vylučuje „sdělování veřejnosti“ ve smyslu informační směrnice. Druhá situace nastává, pokud se hypertextový odkaz vztahuje k chráněnému obsahu neoprávněně zveřejněnému na internetových stránkách, ale tento obsah je již oprávněně uveřejněn pro stejný rozsah veřejnosti na jiných internetových stránkách; ani v tomto případě se nejedná o „sdělování veřejnosti“. Ve třetím případě by se hypertextový odkaz týkal neoprávněně publikovaného chráněného obsahu, který není legálně publikován ani nikde jinde na internetu, ale hypertextový odkaz není vytvořen za účelem generování zisku, a je zveřejněn osobou, která nevěděla o tomto vzniklém protiprávním jednání, ani nemohla rozumně předpokládat nezákonnost zveřejnění tohoto obsahu. Z tohoto důvodu se ani v tomto případě nejedná o „sdělování veřejnosti“. Pokud se však hypertextový odkaz týká chráněného obsahu, který byl publikován neoprávněně osobou, která věděla nebo mohla rozumně předpokládat protiprávní charakter zveřejnění tohoto obsahu bez souhlasu držitele autorských práv, pak se jedná o nezákonné „sdělování veřejnosti“ ve smyslu informační směrnice. Pokud by byl takový hypertextový odkaz umístěn na konkrétní webové stránce za účelem vzniku jakéhokoliv ekonomického či hospodářského zisku, znalost protiprávního charakteru tohoto uveřejnění se presumuje. Jinými slovy, jedná-li se o případ zveřejnění hypertextového odkazu, vedoucího k chráněnému obsahu, bez souhlasu autora a dá-li se usuzovat o vědomosti tohoto protiprávního chování, pak by se, nebude-li prokázán opak, jednalo o neoprávněně „sdělování veřejnosti“ ve smyslu informační směrnice. V případě existence hospodářského zisku vzniklého z takového jednání se zavinění na straně pachatele přímo bez dalšího presumuje (nezkoumá se tedy, zda si byl pachatel protiprávnosti svého jednání vědom či si jí vědom měl být), což by mohlo být prolomeno pouze prokázáním opaku v rámci procesní fáze řízení.

V nadepsané trestněprávní věci se stěžovatel dopustil trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi v souladu s ustanoveními § 270 odst. 1 TrZ, neboť na svých internetových stránkách zveřejnil velké množství hypertextových odkazů provázaných s internetovou stránkou neoprávněně zpřístupňující sérii seriálů, tedy audiovizuálních děl. Z této protiprávní činnosti navíc také získal finanční přínos z důvodu provozování reklamy na této konkrétní webové stránce, a to v celkové výši 5 571 Kč. Za tento trestný čin byl obecnými soudy odsouzen k trestu odnětí svobody v délce čtyř měsíců s podmíněným odkladem na dobu dvaceti měsíců.

Navzdory skutečnosti, že se rozsudek Soudního dvora týkal občanskoprávní věci, považuji za zajímavé, že český Ústavní soud posoudil i přes zdrženlivý přístup jiných evropských zemí rozsudek ve věci GS Media jako přílehlavý pro věc trestněprávní. Ačkoliv na jeho postupu neshledám žádné pochybení, domnívám se, že takové posouzení situace, s přihlédnutím k trestnímu právu jako nástroji „*ultima ratio*“, a při zohlednění marginální částky získaného finančního profitu stěžovatele, je tento výsledek, tedy trest odnětí svobody, byť podmíněně, relativně přísný. Můj názor je ještě o to více podpořen vyjádřením některých nejmenovaných českých politických stran, které se k problematice hypertextových odkazů jako zásahů do autorských práv a práv souvisejících s právem autorským trvale vyjadřují velice vlažně v tom smyslu, že na tomto jednání neshledávají nic protiprávního.¹⁹ V českém internetovém prostředí je však bohužel zveřejňování hypertextových odkazů souvisejících s neoprávněně publikovaným chráněným obsahem běžnou praxí. Bezesporu existují i tací internetoví uživatelé, kteří vůbec nevědí o protiprávnosti svých aktivit v tomto virtuálním prostředí, tedy ve smyslu zveřejňování odkazů na nelegálně publikovaný obsah. Také proto je analyzované rozhodnutí Ústavního soudu v tomto ohledu relativně průkopnickým rozhodnutím celé problematiky. České právní prostředí tedy, dle mého názoru, reaguje na vyvíjející se situaci kolem protiprávního jednání na internetu a veřejné síti obecně, obzvláště s ohledem na liberální přístup ostatních evropských zemí, velmi přísně. Stěží bychom totiž asi našli jiný

¹⁹ Odkaz není zločin! *Pirátská strana* [online]. Piráti © 2019 [cit. 10. 1. 2019]. Dostupné z: https://wiki.pirati.cz/projekty/odkaz_neni_zlocin

právní systém, který by za obdobných okolností uložil pachateli podmíněný trest odnětí svobody.

6 ZÁVĚR

Problematika hypertextových odkazů je jednou z neaktuálnějších kontroverzních otázek, jejíž negativní dopady si ještě donedávna dokázalo představit jen velmi málo lidí. Nicméně vzhledem ke stále častějším sporům vztahujícím se k tomuto problematickému tématu by bylo příhodné najít co nejvhodnější řešení fenoménu hypertextových odkazů a s nimi souvisejících odpovědnostních vztahů. V zásadní míře by tak byla posílena právní jistota obou stran – jak nositelů autorských a souvisejících práv, tak také jednotlivých uživatelů těchto autorských děl a dalších předmětů ochrany.

Literature

- BRÜB, Mirko. Hamburg court applies GS Media for the first time in Germany. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* [online]. Oxford Academic, 2017, roč. 12, č. 3, s. 164–166 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jiplp/article-abstract/12/3/164/2996548?redirectedFrom=fulltext>
- HANUS, Bianca. Linking to unauthorized content after the CJEU GS Media decision. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* [online]. Oxford Academic, roč. 11, č. 12, s. 879–881 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jiplp/article-abstract/11/12/879/2612912?redirectedFrom=fulltext>
- HERMANOVÁ, Lenka. *Fenomén „pirátství“ online*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/nvqsc/DIPLOMOVA_PRACE.pdf [cit. 9. 1. 2019].
- JELÍNEK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vyd. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 9788075022363.
- Odkaz není zločin! *Pirátská strana* [online]. Piráti © 2019 [cit. 10. 1. 2019]. Dostupné z: https://wiki.pirati.cz/projekty/odkaz_neni_zlocin
- POLČÁK, Radim a kol. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 656 s. ISBN 9788075980458.

- RENDAS, Tito. How Playboy Photos Compromised EU Copyright Law: The GS Media Judgment. *Journal of Internet Law* [online]. Catholic University of Portugal, 2017 [cit. 9. 1. 2019]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2920677
- Rozsudek německého Spolkového soudního dvora ze dne 21. 9. 2017, věc I ZR 11/16 [online]. In: *Der Bundesgerichtshof*. Dostupné z: <https://dejure.org/ext/d949e6c1446ad2c923988651a0ee9e99>
- Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 13. 2. 2014, *Nils Svensson, StenSjörger, Madelaine Sablmanand a Pia Gadd vs. Retriever Sverige AB*, věc C-466/12.
- Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 21. 10. 2014, *BestWater International GmbH vs. Michael Mebes a Stefan Potsch*, věc C-348/13.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 9. 2016, *GS Media BV vs. Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertuida Dekker*, věc C-160/15.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32001L0029>
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 578/15.

Contact – e-mail

terezie.vojtiskova@law.muni.cz

Pokyny v soustavě státního zastupitelství a jejich vliv na trestní řízení

Marika Zahradníčková

Nejvyšší správní soud, Brno, Česká republika

Abstract in original language

Předkládaný příspěvek se zabývá problematikou výkonu činnosti státního zástupce, nikoliv však z vnějšího (a také běžnějšího) pohledu, ale z pohledu vnitřního. Konkrétně se tedy bude jednat o pokyny v soustavě státního zastupitelství, což zahrnuje pokyny v rámci dohledu vnějšího (instančního) a pokyny v rámci dohledu vnitřního, v jejich rámci to jsou pak pokyny individuální či pokyny ve formě interního předpisu. Cílem příspěvku je zejména zodpovědět otázku, jaký je a jaký může být vliv těchto pokynů na trestní řízení, pokud zde tedy nějaký je. Dále určit nedostatky současné právní úpravy, resp. určité její „třecí plochy“. Na úvod příspěvku tedy dojde k obecnému definování uvedených pojmů, tj. dohledu a pokynů, vymezení jejich právního rámce a nastínění vzájemných vztahů. Příspěvek se také podrobněji zabývá jednotlivými formami a druhy pokynů a poukazuje na jejich specifika. Následně jsou uvedeny situace, kdy může docházet k nejasnostem či zákonem ne zcela předpokládaným situacím, tj. je poukazováno na určité nedostatky či třecí plochy současné právní úpravy, jsou zde také zmíněny následky případného nedodržování pokynů. Zasaženo tedy bude i do netrestní oblasti, a to do kárného řízení ve věcech státních zástupců. Závěr tvoří již zmíněné úvahy o tom, zda zde je a jaký může být vliv těchto pokynů na trestní řízení.

Keywords in original language

Pokyny; státní zastupitelství; dohled; vnitřní dohled; vnější dohled; prostředky dohledu; kárné řízení ve věcech státních zástupců; vliv pokynů; trestní řízení; dozor.

Abstract

The paper deals with the issue of exercising public prosecutor's powers, but not from the external (also more common) point of view, but from the internal one. Specifically, it will be instructions in the system of public prosecution, which include external supervision instructions and internal supervision instructions, including individual instructions or instructions in the form of internal regulations. The aim of the paper is to answer the question what influence these instructions can have on criminal proceedings, if there is some. Further to identify the shortcomings of the current regulation, respectively its "sticking points". The first part of the paper includes general definitions of these terms, it also defines the legal framework and outlines interrelation of the different types of instructions. The paper also deals in more detail with different types of instructions and points to their specifics. Subsequently, there are mentioned situations where legally unforeseen situations may arise, there are also mentioned possible consequences when instructions are not respected by public prosecutors – disciplinary proceedings in the matters of public prosecutors. The conclusion of the paper contains before mentioned reflections on actual and possible impact of these instructions on criminal proceeding.

Keywords

Instructions; Public Prosecutor's Office; Supervision; Internal Supervision; External Supervision; Means of Supervision; Disciplinary Proceedings in the Matters of Public Prosecutors; Impact of Instructions; Criminal Proceeding; Supervision.

1 ÚVOD

Je nepochybné, že v průběhu trestního řízení může dojít k zásahu do práv různých osob¹ (dále také jako „dotčené osoby“). Myslím, že je taktéž

¹ Spojení „různých osob“ uvádím z důvodu toho, že škála těchto osob může být vskutku široká, jedná se nejenom o osoby, proti nimž se řízení vede, ale také o osoby, jejichž práva mohou být trestním řízením dotčena i jiným způsobem, a to např. provedením domovní prohlídky či prohlídky jiných prostor a pozemků, osobní prohlídky, zajištěním věci, provedením odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, zjištěním údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu apod.

nesporné, že vzhledem k závažnosti trestního řízení a v jeho rámci prováděných zásahů do práv dotčených osob, musí být takové zásahy určitým způsobem regulovány. Pokud bychom si shrnuli, jaké možnosti regulace takových zásahů současná právní úprava poskytuje, tak v trestním řádu se jednak nachází významná skupina zásad, které dotčené osoby před těmito zásahy různými způsoby *apriori* chrání. Mohou např. stanovit hranice a podmínky pro uskutečnění takového zásahu či zmírňovat jeho dopady.² Další způsob ochrany představuje možnost konkrétní dotčené osoby se proti takovému zásahu bránit, typicky se bude jednat o opravné prostředky³, jedná se tedy o aposteriorní způsob ochrany. Další možnost ochrany, která je dle mého názoru upozaděná a může být poměrně snadné ji při takovém výčtu „pozapomenout“, představuje právě dohled v soustavě státního zastupitelství. Je třeba zdůraznit, že se jedná o velmi významný „neprocesní“ nástroj, který by mohl mít v konečném důsledku na trestní řízení významný vliv. Posledně zmíněné také představuje důvod, proč jsem si právě tohle téma, ač možná na první pohled ne zcela zajímavé, vybrala pro svůj příspěvek. Také je třeba dodat, že dohled je uplatňován v rámci moci výkonné, nejedná se o výkon moci soudní, která je nezávislá, takový dohled by zde byl nepřipustný.

V rámci činnosti státního zastupitelství se krom pojmu dohled objevuje velmi často také pojem dozor. Dozor a dohled – pojmy, které si student předmětu trestní právo může poměrně snadno zaměnit. Z čistě gramatického pohledu jde o pojmy obdobného významu. Jejich důležitost i odlišnost je však v trestním řízení značná. S institutem dozoru se každý právník v praxi setká přeci jenom častěji, jedná se o činnost prováděnou státním zastupitelstvím navenek a státní zástupce ji vykonává v průběhu celého přípravného řízení. Pojem dohled představuje pojem užší a méně frekventovanější, avšak, řekla bych, z přirozených důvodů. Jedná se o činnost zaměřenou a vykonávanou uvnitř soustavy státního zastupitelství a osoba mimo státní zastupitelství se s problematikou dohledu setká spíše zřídka.

Pokyny představují jeden z prostředků dohledu a jedná se nesporně o prostředek „intenzivního charakteru“ v porovnání s jinými dohledovými prostředky.

² Pro ilustraci bych zmínila např. velmi podstatnou zásadu, a to zásadu zdrženlivosti zakotvenou v § 2 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“).

³ Podané proti rozhodnutí o takovém zásahu.

Právě pokyny budou tvořit těžiště tohoto příspěvku. Poté, co dojde k obecnému vymezení a charakteristice dohledu prováděného uvnitř státního zastupitelství, tak bude přistoupeno k obecné charakteristice pokynů, vymezení jejich právního rámce, dojde také k jejich rozčlenění na pokyny vnější a vnitřní, jejich definování, vymezení specifík těchto dvou forem pokynů a nastínění jejich vzájemného vztahu. Následně budou popsány určité problémy a specifika plynoucí ze současné právní úpravy. Také bude zmíněn netrestní prvek v dohledové problematice, kárné řízení ve věcech státních zástupců týkající se problematiky pokynů. Na tomto základě, teoretickém vymezení a analýze vybraných problémů, bude v závěru příspěvku následovat pasáž zabývající se vlivem pokynů na trestní řízení, tedy zda, resp. do jaké míry mohou pokyny jakožto dohledový prostředek trestní řízení ovlivňovat, případně z jakých důvodů se tak děje nebo neděje.

2 OBECNĚ K DOHLEDU V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Definici dohledu v soustavě státního zastupitelství nalezneme v § 12c zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (dále jen „zákon o státním zastupitelství“), který stanovuje, že se jedná o výkon oprávnění stanovených tímto zákonem k zajištění řídicích a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství při výkonu působnosti státního zastupitelství. Citovanou definici zde nalezneme od 1. 3. 2002, kdy byla zakotvena zákonem č. 14/2002 Sb., kterým byl zákon o státním zastupitelství novelizován. Na základě této novelizace zde přibyla také ustanovení § 12d, § 12e a § 12f týkající se právě dohledu. Před účinností zmíněné novely bychom mohli úpravu dohledu uskutečňovaného v soustavě státního zastupitelství nalézt v ustanovení § 9 odst. 1 a odst. 2 zákona o státním zastupitelství účinném do 28. 2. 2002. Jednalo se však o užší vymezení dohledu, než je vymezen nyní, dohled byl pojímán pouze jako kontrolní činnost vykonávaná vždy nejbližším vyšším státním zastupitelství nad nižším státním zastupitelstvím v jeho obvodu.⁴ Možnost určité formy dohledu vedoucího státního zástupce nad ostatními státními zástupci v rámci jednoho státního zastupitelství byla dovozována z ustanovení

⁴ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravní řízení v ČR*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 481.

§ 11 odst. 1 a 3 zákona o státním zastupitelství účinném do 28. 2. 2002.⁵ Tato starší úprava v rámci zákona o státním zastupitelství však způsobovala výkladové i aplikační problémy. Vzhledem k tomu, že absentovala definice pojmu dohled, nebylo jasné, jaký by měl být jeho rozsah a obsah.⁶ Nastíněné problémy byly alespoň částečně vyřešeny již zmíněnou novelizací zákona o státním zastupitelství provedenou zákonem 14/2002 Sb. V této souvislosti byla novelizována taktéž vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli (dále jen „jednacím řádem státního zastupitelství“).⁷

Podstatou dohledu je určitá pozorovací činnost, kterou provádí subjekt vykonávající dohled. Dohled v současném pojetí by tedy měl, v obecné rovině, vést k ovlivnění činnosti dotyčného subjektu tak, aby probíhala v souladu s právní normou.⁸ Fenyk ve své publikaci trefně uvádí, že dohled je v zákoně⁹ definován za pomoci vymezení svého účelu, kterým je zajištění řídicích a kontrolních vztahů jak mezi různými stupni státního zastupitelství, tak mezi vedoucím státním zástupcem a státními zástupci v rámci jednoho státního zastupitelství.¹⁰

Rozsahu dohledu vymezuje § 1 odst. 1 jednacím řádem státního zastupitelství, dohled se zaměřuje zejména na dodržování a aplikaci právních předpisů v působnosti státního zastupitelství a v činnosti státních zástupců, dodržování pokynů vyššího státního zastupitelství a vedoucích státních zástupců, na organizaci a řízení práce a na plnění pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce. V souvislosti s vymezením rozsahu je také relevantní ustanovení § 3 odst. 2 zákona o státním zastupitelství, ze kterého lze dovodit

⁵ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. Praha: Leges, 2010, s. 88.

⁶ Tamtéž. Viz také KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství. Komentář*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 480.

⁷ Tato novelizace byla provedena vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 468/2001 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 37.

⁹ Viz § 12c zákona o státním zastupitelství.

¹⁰ FENYK, op. cit., s. 38.

„mantinely“ rozsahu výkonu dohledu, když uvádí, že „[v]yšší státní zastupitelství je oprávněno zasahovat do vyřizování věcí, ke kterým je podle zákona příslušné nižší státní zastupitelství, jen způsobem a v rozsahu tímto zákonem stanoveným“. Pro dokreslení celkové charakteristiky dohledu je zde vhodné také uvést jeho funkce, což je funkce pozorovací a funkce nápravná.¹¹ Je také třeba zdůraznit, že je nutné od sebe odlišovat dohled a instanční dozor. Instanční dozor je prováděn podle procesních předpisů. Typicky se bude jednat o přezkum věci z podnětu stížnosti. Jako poslední k obecnému pojetí dohledu je třeba doplnit, že se jedná o prostředek subsidiární povahy, nelze jím nahradit již zmiňovaný instanční přezkum ani samotný výkon dozoru.¹² Z již uvedeného lze tedy shrnout, že dohled je systémem povinností a oprávnění uvnitř soustavy státního zastupitelství, přičemž má zajistit kontrolu státního zastupitelství uvnitř jeho soustavy, jednotnost jeho rozhodování a také nápravu chybných postupů, a to v oblasti trestní, oblasti civilní či oblasti správní.¹³

Jak ostatně plyne i ze zákonné definice dohledu, dohled lze v současnosti dělit na dohled vnější a vnitřní. Dohled vnější lze charakterizovat jako dohled nad postupem nižších státních zastupitelství v obvodu vyššího státního zastupitelství (jde o vztah nejbližší nadřízeného a nejbližší podřízeného státního zastupitelství) a v případě dohledu vnitřního se jedná o dohled vedoucího státního zástupce nad postupem státních zástupců v rámci jednoho státního zastupitelství, resp. místo vedoucího státního zástupce může tento dohled vykonávat jiný jím pověřený státní zástupce¹⁴. Zakotvení dohledu vnitřního a vnějšího nalezneme ihned za obecnou definicí dohledu v ustanovení § 12c zákona o státním zastupitelství, tedy v § 12d a 12e tohoto zákona. V rámci nyní účinné právní úpravy již nelze mít pochybnosti o tom, že dohled je vykonáván vůči nižším státním zastupitelstvím i vůči jednotlivým státním zástupcům.¹⁵

¹¹ RŮŽIČKA, 2005, op. cit., s. 482.

¹² Ibid.; Viz také RŮŽIČKA, Miroslav. Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství. *Právní rádce* [online]. [6. 3. 2019].

¹³ BRADÁČOVÁ, Lenka. Dozor a dohled ve státním zastupitelství není totéž. *Právní prostor* [online]. [10. 3. 2019].

¹⁴ Viz § 12e odst. 1 zákona o státním zastupitelství.

¹⁵ Právě v případě vnitřního dohledu byla do konce února 2002 tato situace velmi nejasná (jak již bylo uvedeno výše), tato skutečnost byla pouze dovozována z § 11 odst. 1 a 3 zákona o státním zastupitelství (ve znění účinném do 28. 2. 2002) – viz KOUDELKA, RŮŽIČKA, VONDRUŠKA, op. cit., s. 88.

V ustanovení § 1 odst. 2 jednacího řádu státního zastupitelství jsou demonstrativně vymezeny prostředky dohledu. Dle tohoto ustanovení je tedy státní zastupitelství zejména oprávněno:

- vyžadovat zvláštní zprávy o postupu státních zástupců při výkonu působnosti státního zastupitelství (podle 12 g odst. 2 zákona o státním zastupitelství),
- vyžadovat informace v jednotlivých věcech vyřizovaných nižším státním zastupitelstvím (podle 12 g odst. 1 zákona o státním zastupitelství),
- přezkoumat kteroukoli věc vyřízenou nižším státním zastupitelstvím a za tímto účelem vyžádat od nižšího státního zastupitelství předložení všech písemností, jež byly podkladem pro vyřízení takové věci, jakož i příslušná vyjádření a stanoviska, nestanoví-li zvláštní předpis pro přezkoumání takové věci závazným způsobem jiný postup (typicky § 173a a § 174a trestního řádu),
- provádět u nižšího státního zastupitelství prověrky jednotlivých věcí, prověrky na určitých úsecích činnosti nižšího státního zastupitelství nebo celkové prověrky činnosti nižšího státního zastupitelství,
- dávat nižšímu státnímu zastupitelství pokyny ve věcech, k jejichž vyřízení je nižší státní zastupitelství příslušné, a v zákonem stanovených případech věc tomuto nižšímu státnímu zastupitelství odejmout a vyřídit ji samo.

Z tohoto výčtu představuje nejvíce zásadní a neúčinnější prostředek dohledu jednoznačně pokyn, v rámci všech druhů pokynů je to pak pokyn ke konkrétnímu úkonu.¹⁶

3 OBECNĚ POKYNŮM V SOUSTAVĚ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Jak již bylo v tomto příspěvku uvedeno a jak také vyplývá z výše uvedeného výčtu, pokyn představuje jeden z prostředků dohledu. Účelem pokynu je působit na osobu podrobenou dohledu. Pokyn je však prostředkem, který se uplatňuje zpravidla, když nepostačuje „mírnější“ dohledový prostředek, jeho uplatnění přichází tedy v úvahu spíše výjimečně.¹⁷ Je třeba také zdůraz-

¹⁶ BRADÁČOVÁ, op. cit.

¹⁷ RŮŽIČKA, 2005, op. cit., s. 484.

nit, že pokyn je vždy závazný (pokyny tedy nemají doporučující povahu), ať se jedná o pokyn individuální či pokyn obecný.

Pokyny je také možno v teoretické rovině dělit na pokyny pozitivní a pokyny negativní. Pokyn pozitivní lze charakterizovat jako pokyn k tomu, aby byl vykonán určitý postup. Pokyn negativní definujeme jako pokyn k tomu, aby nebylo v určité aktivitě pokračováno, tj. aby nebyla vykonávána působnost státního zastupitelství.¹⁸ V souladu s čl. 13 písm. f Doporučení (2000)19, o úloze veřejné žaloby v systému trestní justice, které bylo vydáno Radou Evropy¹⁹, by negativní pokyny měly být výjimečné, zároveň pokud již jsou vydávány, tak by jejich vydávání mělo být činěno maximálně transparentním a pochybnosti nevzbuzujícím způsobem.

3.1 Pokyny v rámci vnějšího dohledu

3.1.1 Členění

Pokyny můžeme rozčlenit na individuální, tj. pokyny vydané v konkrétní věci, a pokyny ve formě interních předpisů. Právě zmiňovaná novela zákona o státním zastupitelství provedená zákonem č. 14/2002 Sb. zavedla oprávnění vyššího státního zastupitelství sjednocovat postup nejbližší nižších státních zastupitelství pokyny vztahujícími se na věci určitého druhu, tedy dala nadřízenému státnímu zastupitelství možnost upravit určité dílčí otázky týkající se činnosti státních zastupitelství, zpravidla se jedná o pokyny určené k opakované aplikaci²⁰ (typicky by se mohlo jednat o sjednocení určitého postupu ve věcech určitého druhu, tedy o formu metodického vedení). Z uvedeného plyne, že se jedná o pokyny ve formě interní normativní instrukce.

Na tomto místě považuji za vhodné zmínit pokyny obecné povahy nejvyššího státního zástupce (podle § 12 odst. 1 zákona o státním zastupitelství) – ač totožný pojem „pokyn“ může na první pohled evokovat dojem, že se jedná o totožný institut, není tomu tak. Pokyny obecné povahy

¹⁸ RŮŽIČKA, Miroslav. Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství. *Právní rádce* [online]. [6. 3. 2019].

¹⁹ V originálu: Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System. Publikováno: 6. 10. 2000.

²⁰ KOCOUREK, ZÁRUBA, op. cit., s. 483.

nejvyššího státního zástupce se od běžných pokynů liší rozsahem své působnosti i závazností – vztahují se na všechna nižší státní zastupitelství a státní zástupce, resp. i jiné zaměstnance státních zastupitelství (pokud je tak v příslušném pokynu obecné povahy stanoveno), přičemž je vydává pouze nejvyšší státní zástupce. Běžný „dohledový“ pokyn ve formě interní normativní instrukce je závazný pouze pro nejbližše podřízené státní zastupitelství, resp. pro jejich státní zástupce. Takový pokyn je vydáván nadřízeným státním zastupitelstvím jako celkem, nikoliv jeho vedoucím státním zástupcem.²¹ Navíc, žádné z oprávnění nejvyššího státního zástupce zakotvené v § 12 zákona o státním zastupitelství, což jsou i pokyny obecné povahy, nepředstavuje formu dohledu.²²

3.1.2 Forma pokynu vydaného v rámci vnějšího dohledu

K samotné formě takového pokynu je třeba zdůraznit, že je obligatorní jeho písemná forma. V případě vydání pokynu ve formě normativní interní instrukce zde musí být určen den, kdy pokyn nabývá účinnosti, dále v něm musí být uvedena spisová značka příslušného státního zastupitelství. Je také třeba přihlížet k dosud platným pokynům, případně je v rámci nového pokynu zrušit.

Co se týče pokynů individuálních, tj. pokynů v konkrétní věci, tak by takový pokyn měl, krom uvedení spisové značky, být označen tak, aby bylo jednoznačné, že se jedná o pokyn dle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství, nikoliv o jiný dohledový prostředek. Jednoznačný a jasný musí být taktéž obsah pokynu. Nezbytné je dále uvedené lhůty, ve které musí být pokyn splněn, resp. zde musí být uveden alespoň odkaz na zákonnou úpravu (pokud je k jeho splnění využita lhůta zákonná). Nižší, tj. bezprostředně podřízené, státní zastupitelství musí být v rámci pokynu také poučeno o následném postupu, pokud pokyn odmítne.

3.1.3 Výjimky ze závaznosti pokynu, odmítnutí splnění pokynu

Výjimku ze závaznosti pokynu představuje pouze situace, kdy je pokyn v rozporu se zákonem, takový pokyn pak není závazný. Ustanovení § 12d odst. 2

²¹ KOCOUREK, ZÁRUBA, op. cit..

²² ŠÁMAL, Pavel, František NOVOTNÝ, Miroslav RŮŽIČKA, František VONDRUŠKA a Jana NOVOTNÁ. *Přípravné řízení trestní*. 2. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 568.

část před středníkem zákona o státním zastupitelství stanoví „[n]ejblíže nižší státní zastupitelství je povinno řídit se písemnými pokyny podle odstavce 1, s výjimkou pokynu, který je v konkrétní věci v rozporu se zákonem. Odmítne-li z tohoto důvodu nejblíže nižší státní zastupitelství pokyn splnit, sdělí neprodleně důvody odmítnutí písemně nejblíže vyššímu státnímu zastupitelství“. Růžička k tomuto uvádí, že i přestože zákon hovoří o „odmítnutí pokynu v konkrétní věci, který je v rozporu se zákonem“, nelze zákon interpretovat tak, že možnost odmítnout splnění pokynu z důvodu jeho nezákonnosti existuje pouze v případě pokynu v konkrétní věci. Je třeba ho vykládat tak, že odmítnout pokyn může nejblíže nižší státní zastupitelství jak v konkrétní věci, tak pokyn, který se vztahuje na věci určitého druhu.²³ Tuto možnost ostatně nevylučuje ani komentář k zákonu o státním zastupitelství²⁴, který k této problematice uvádí následující: „Zdůrazňuje se závažnost pokynů udílených v konkrétní věci, jakož i pokynů vztahujících se na více věcí určitého druhu. Pokyn, který je v konkrétní věci v rozporu se zákonem, nezavazuje. Jestliže v takovém případě nejblíže nižší státní zastupitelství z tohoto důvodu odmítne pokyn splnit, pak neprodleně sdělí důvody odmítnutí písemně nejblíže vyššímu státnímu zastupitelství.“ Z uvedeného tedy nijak nevyplývá, že by pokyny vztahující se na více věcí určitého druhu nebylo možné odmítnout pro jejich nezákonnost, ač to zde není výslovně uvedeno (není to však ani vyloučeno). Zmíněný komentář v podstatě parafrázuje zákon o státním zastupitelství, který výslovně uvádí, že lze odmítnout nezákonný pokyn v konkrétní věci, současně však nevylučuje, že lze odmítnout také nezákonný pokyn vydaný pro více věcí určitého druhu.

Postup při odmítnutí pokynu je následující. Nejblíže nižší státní zastupitelství neprodleně sdělí své důvody pro odmítnutí pokynu nejblíže vyššímu státnímu zastupitelství, a to ve čtrnáctidenní lhůtě od doručení pokynu. Tato lhůta je stanovena v čl. 12 odst. 1 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2017, o výkonu dohledu v soustavě státního zastupitelství. V rámci konkrétního pokynu však může být stanovena lhůta jiná (přiměřená povaze a závažnosti věci), tuto lhůtu lze také u mimořádně skutkově či právně složitých věcí nebo při přidělení věci jinému státnímu zástupci překročit nanejvýš o dalších 14 dnů. Další výjimky²⁵ z této čtrnáctidenní

²³ ŠÁMAL, NOVOTNÝ, RŮŽIČKA, VONDROUŠKA, NOVOTNÁ, op. cit., s. 565.

²⁴ KOCOUREK, ZÁRUBA, op. cit., s. 482.

²⁵ Všechny tyto výjimky jsou zakotveny v čl. 12 odst. 1 pokynu obecné povahy č. 1/2017.

lhůty představují také situace, kdy je splnění pokynu vázáno zákonnou lhůtou (např. podání opravného prostředku), pak je třeba odmítnutí předložit nejpozději dva dny přede dnem, na který připadá konec příslušné zákonné lhůty, dále pokud jde o odmítnutí splnění pokynu týkajícího se zajištění osob a věcí podle hlavy čtvrté trestního řádu nebo operativně pátracích prostředků (§ 158b až § 158f trestního řádu), v tomto případě musí nižší státní zastupitelství sdělit důvody pro odmítnutí pokynu vždy bezodkladně.

Po doručení odmítnutí pokynu vyšší státní zastupitelství nejprve přezkoumá jeho případnou nezákonnost. Pokud není v rámci tohoto přezkumu nezákonnost pokynu shledána, vyšší státní zastupitelství může zvolit jeden z následujících postupů.

- První variantou je tzv. *jiný postup* (dle § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství)²⁶, kdy vyšší státní zastupitelství může např. svůj pokyn podrobněji odůvodnit a věc vrátí nižšímu státnímu zastupitelství, může také dojít k projednání věci mezi zpracovatelem pokynu a státním zástupcem, kterému je věc v rámci nižšího státního zastupitelství přidělena. Je zde také možnost sporný pokyn předložit vyššímu státnímu zastupitelství, které vykonává dohled nad státním zastupitelstvím, které pokyn vydalo, aby vyslovilo k věci své stanovisko (rovněž by pak mohlo v úvahu přicházet vydání pokynu nebo využití jiného dohledového prostředku, např. doporučení). Možné by bylo také v souladu s § 12 odst. 3 zákona o státním zastupitelství využít institut kontroly prováděné nejvyšším státním zástupcem. V případě takové kontroly by se však již nejednalo o formu dohledu.²⁷
- Vyšší státní zastupitelství může také dospět k závěru, že ač je pokyn souladný se zákonem, tak na jeho splnění nebude trvat, což lze dovodit z § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství. A to např. pro jeho nadbytečnost, neúčelnost či z důvodu změny skutkových okolností případu nebo právní úpravy. Skutečnost, že vyšší státní zastupitelství na splnění pokynu netrvá, je nutné nižšímu státnímu zastupitelství včetně odůvodnění oznámit.

²⁶ Tzv. jiný postup představuje taktéž „novinku“ zavedenou do zákona o státním zastupitelství zákonem č. 14/2002 Sb., tato možnost zde tedy před 1. 3. 2002 nebyla zakotvena.

²⁷ ŠÁMAL, NOVOTNÝ, RUŽIČKA, VONDRUŠKA, NOVOTNÁ, op. cit., s. 574–576.

- Vyšší státní zastupitelství také disponuje pravomocí, taktéž podle § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství, že pokud na svém pokynu trvá, tak může nižšímu státnímu zastupitelství věc odejmout a vyřídit ji samo²⁸, tedy atrahovat ji na sebe. Podle odst. 3 téhož ustanovení může vyšší státní zastupitelství věc nejbližší nižšímu státnímu zastupitelství odejmout a vyřídit ji samo také tehdy, pokud je nejbližší nižší státní zastupitelství nečinné nebo se v jeho postupu vyskytují nedůvodné průtahy²⁹. Odejmutí věci je učiněno na základě usnesení³⁰, vůči němuž není přípustná stížnost (v souladu § 141 odst. 2 trestního řádu). K odnětí a atrakci věci může dojít i dvakrát po sobě, věc tedy může být odejmuta státnímu zastupitelství, které ji na sebe již atrahovalo. Není však možné, aby vyšší státní zastupitelství vydalo pokyn nižšímu státnímu zastupitelství, kdy mu nařídí, aby vydalo pokyn nižšímu státnímu zastupitelství – takový „centralizovaný“ postup není přípustný.³¹ Je však možné, aby vyšší státní zastupitelství požádalo nižší státní zastupitelství, aby vykonalo dohled v konkrétní věci nad činností nižšího státního zastupitelství (podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství, kdy současně ještě nelze postupovat dle § 12d odst. 3 téhož zákona), tj. vydá pokyn k výkonu dohledu, který lze odmítnout pouze pro jeho nezákonnost.³²

3.2 Pokyny v rámci vnitřního dohledu

Obdobný postup nastíněný výše se bude uplatňovat i v případě služebního vztahu mezi vedoucím státním zástupcem a státním zástupcem v rámci jednoho státního zastupitelství. Vedoucí státní zástupce může vydat pokyn k postupu při vyřizování věci (v příslušnosti určitého státního zastupitelství)

²⁸ Což znamená, že nadřízené státní zastupitelství je oprávněno věc meritorně skončit i podat obžalobu.

²⁹ O průtahy se bude typicky jednat, pokud nižší státní zastupitelství neprovede v zákonných lhůtách úkon, k jehož provedení bylo povinno či nesplní udělený pokyn, resp. ho neodmítne nebo ho neodmítne ve stanovené lhůtě. O nečinnost se bude jednat tehdy, pokud státní zastupitelství nebude vykonávat svoji působnost v souladu s § 2 odst. 1 zákona o státním zastupitelství.

³⁰ Usnesení se doručuje státnímu zastupitelství, kterému je věc odňata, policejnímu orgánu (ten usnesení založí do spisu), obviněnému, jeho obhájci, resp. dalším osobám (např. zákonnému zástupci apod.). Srov. ŠÁMAL, NOVOTNÝ, RŮŽIČKA, VONDRUŠKA, NOVOTNÁ, op. cit., s. 566.

³¹ RŮŽIČKA, op. cit., s. 486–487.

³² ŠÁMAL, NOVOTNÝ, RŮŽIČKA, VONDRUŠKA, NOVOTNÁ, op. cit., s. 567.

jednotlivému státnímu zástupci či pro věci určitého druhu (ke sjednocení postupu státních zástupců).³³

Pokyny vydané v rámci vnitřního dohledu se od pokynů dohledu vnějšího odlišují jednoznačně svou formou, kdy tyto pokyny nemají obligatorní písemnou formu, je tedy možné dávat i ústní pokyny. Pokud však státní zástupce, kterému byl vydán pokyn, trvá na jeho písemném potvrzení, je vedoucí státní zástupce povinen takové žádosti vyhovět (§ 12e odst. 3 zákona o státním zastupitelství). Právě tento rozdíl zdůrazňuje skutečnost, že vnitřní dohled je oproti dohledu vnějšímu více bezprostřední a má více operativní charakter než dohled vnější.

Stejně jako u pokynů vydaných v rámci dohledu vnějšího platí u pokynů vydaných v rámci dohledu vnitřního, že jsou závazné, přičemž výjimku ze závaznosti představuje nezákonný pokyn (nezákonný pokyn může být pokyn individuální i pokyn vydaný pro věci určitého druhu)³⁴. Další výjimku představuje změna důkazní situace v průběhu hlavního líčení či ústního jednání, státní zástupce má tedy možnost objektivně zhodnotit novou situaci a aktivně do řízení zasahovat, opačný postup by mohl vést k jeho pasivitě v řízení. Tato výjimka taktéž zdůrazňuje odpovědnost státního zástupce vystupujícího v řízení, což současně znemožňuje přenášet odpovědnost na státního zástupce, který vydal pokyn.³⁵

V případě odmítnutí splnění pokynu je státní zástupce neprodleně povinen sdělit vedoucímu státnímu zástupci důvody pro odmítnutí, a to písemně. Stejně jako u pokynů v rámci vnějšího dohledu zákon nastiňuje postup v případě odmítnutí pokynu pro jeho nezákonnost. Státní zástupce, který pokyn vydal, může buď uznat důvody pro jeho odmítnutí a netrvat na jeho splnění, anebo může trvat na jeho splnění – v tomto případě věc předkládá se svým stanoviskem vedoucímu státnímu zástupci³⁶, pokud však vydal pokyn vedoucí státní

³³ Viz § 12e zákona o státním zastupitelství.

³⁴ Proč může být pro nezákonnost odmítnut pokyn individuální i pokyn vydaný pro věci určitého druhu je již odůvodněno na straně 6 a 7 tohoto příspěvku. Viz také ŠÁMAL, NOVOTNÝ, RŮŽIČKA, VONDRUŠKA, NOVOTNÁ, op. cit., s. 565.

³⁵ Metodický návod k provádění vnitřní kontroly a dohledu v soustavě státního zastupitelství, sp. zn. SL 910/2005. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Publikováno 24. 5. 2007, s. 43–44.

³⁶ V souladu s § 12e odst. 2 zákona o státním zastupitelství může místo vedoucího státního zástupce jednat jím pověřený státní zástupce.

zástupce, věc vyřídí sám. Vyřízení věci může proběhnout tak, že je pokyn zrušen, pokud zrušen není, tak je věc ponechána k vyřízení státnímu zástupci, který pokyn vydal. Ze zákona také vyplývá, že vedoucí státní zástupce může věc vyříditi i sám, svůj pokyn změnit, či netrvat na jeho splnění.³⁷

3.3 Vztah vnitřního a vnějšího dohledu

Zákon o státním zastupitelství, jednací řád státního zastupitelství ani jiný právní předpis vysloveně neupravují vzájemný vztah vnitřního a vnějšího dohledu. Ze současné právní úpravy je možné dovodit skutečnost, že tyto dva druhy dohledu se vzájemně doplňují a zákon (ani jejich podstata) nijak nevylučuje, že by mohly působit současně. Dohled vnitřní bude zastávat místo dohledu každodenního, méně formálního s možností působit téměř ihned, dohled vnější se vyznačuje vyšší formálností, což plyne z jeho samotné podstaty, kdy se jedná o vnější kontrolu (i když uvnitř určitého systému).

3.4 Podnět k výkonu dohledu

Ač je dohled prostředkem vnitřní kontroly v rámci soustavy státního zastupitelství a tímto oprávněním disponuje vždy vyšší státní zastupitelství vůči státním zastupitelstvím bezprostředně nižším, resp. vedoucí státní zástupce vůči státnímu zástupci v rámci jednoho státního zastupitelství, tak je možné, aby byl dohled iniciován i „zvenku“, tj. mimo soustavu státního zastupitelství. Vyřizování podnětů k výkonu dohledu upravuje § 12c a § 12d zákona o státním zastupitelství a § 1 a § 2 jednacího řádu státního zastupitelství. V úvahu by mohlo přicházet ještě ustanovení § 16a zákona o státním zastupitelství, to se však bude aplikovat pouze v případech, pokud zde není žádná speciální právní úprava, která by vyřizování určitých podání upravovala. V tomto případě platí, že speciální úprava pro výkon dohledu se nachází v § 12c až § 12f zákona o státním zastupitelství, proto se obecná úprava o přijímání a vyřizování podání v § 16a zákona o státním zastupitelství nepoužije. Výjimku, kdy může být nejprve použito ustanovení § 16a zákona o státním zastupitelství, představuje situace, kdy z podání zprvu není jasné, čeho se podatel domáhá a to, že se jedná o podnět k výkonu dohledu, vyjde najevo až později.

³⁷ KOCOUREK, ZÁRUBA, op. cit., 484.

4 ANALÝZA VYBRANÝCH PROBLÉMŮ

4.1 Legitimita dohledu

Důvodová zpráva³⁸ k návrhu zákona o státním zastupitelství ve znění účinném od 1. 1. 1994 deklarovala, že: „*Státní zastupitelství nebude pojato jako centralizovaná hierarchická struktura, při níž nižší články musí bezpodmínečně plnit příkazy článků vyšších. Státní zastupitelství bude fungovat u jednotlivých soudů, takže bude tvořit vzájemně propojenou soustavu, ale nikoli orgán jediný.*“ V porovnání s předchozím zákonem č. 60/1965 Sb., o prokuratuře (účinném do 31. 12. 1993), došlo ke značné decentralizaci soustavy státního zastupitelství, jednotlivým státním zastupitelstvím byla dána větší samostatnost a nezávislost, opuštěna tedy byla centralizovaná a monokratická soustava prokuratury.³⁹ Ač některé prvky centralizace nalezneme v soustavě státního zastupitelství i dnes, nejvyšší státní zástupce (dříve generální prokurátor) není již nadřízen všem státním zástupcům (dříve prokurátorům), tj. nemá možnost libovolně zasahovat do konkrétních věcí v rámci celé soustavy státního zastupitelství, a to jak prostřednictvím pokynů, tak např. atrakcí konkrétní věci. Určitý vztah nadřízenosti a podřízenosti zůstal zachován mezi vyšším a vždy bezprostředně nižším státním zastupitelstvím. Současně je však zdůrazňována i nezávislostí jednotlivých složek státního zastupitelství, resp. jednotlivých státních zástupců.⁴⁰ Je třeba si položit otázku, jak se tato nezávislost „snese“ dohromady právě s pokyny, ať individuálními či obecnými ve formě interního předpisu, které představují značný zásah do takové nezávislosti státního zastupitelství či státního zástupce. Při řešení této situace bylo využito principu, že pokud má být zasahováno do nezávislosti subjektu, která je chráněna zákonem, musí zde být možnost se proti každému takovému „zásahu“ bránit. Obdobný princip ochrany v případě zásahu do práva garantovaného zákonem byl již nastíněn v úvodu tohoto příspěvku. Prostředek obrany v tomto případě představuje institut odmítnutí splnění pokynu podle § 12d

³⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství (283/1993 Dz).

³⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. Dohled v soustavě státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 15.

⁴⁰ RŮŽIČKA, Miroslav a Karel ŠABATA. K novému zákonu o státním zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2016, č. 3, s. 28.

odst. 2 a odst. 3 zákona o státním zastupitelství. Odmítnutí pokynu se může týkat věci trestní i netrestní, tj. správní a civilní. Růžička k tomuto doplňuje, že § 12d odst. 2 a odst. 3 zákona o státním zastupitelství představují „výjimečný zásah do principů samostatnosti a odpovědnosti jednotlivých stupňů soustavy státního zastupitelství“. Lze tedy uzavřít, že vzhledem k tomu, že státní zastupitelství je součástí moci výkonné, tak i přestože je v rámci nové právní úpravy deklarována nezávislost jednotlivých státních zastupitelství a jejich decentralizace, tak tato nezávislost není a ani nebude 100 %, jak je tomu třeba u soudů a soudců, tj. v rámci moci soudní. Avšak i zásah do nezávislosti státního zastupitelství musí představovat spíše výjimečný prostředek. Určité prvky monokracie se však v soustavě státního zastupitelství stále vyskytují a vzhledem k jeho právnímu zakotvení se zde stále vyskytovat budou, byť nejde o zcela klasický vztah podřízenosti a nadřízenosti, takový vztah (nadřízenosti a podřízenosti) lze demonstrovat např. na vzájemném vztahu policejního orgánu a státního zástupce v přípravném řízení trestním při výkonu dozoru.⁴¹

4.2 Nedostatek legitimacy dohledu nad dohledem

Po novelizaci zákona o státním zastupitelství⁴² a jednacího řádu⁴³ státního zastupitelství by již nemělo být pochyb o tom, že na základě zákonné úpravy lze provádět tzv. *dohled nad dohledem*.⁴⁴ Tato skutečnost vyplývá z ustanovení § 12c a § 12d odst. 1 a § 3 odst. 2 zákona o státním zastupitelství. Stejně

⁴¹ KOUKAL, Pavel. K některým aspektům postavení a úlohy státního zástupce v přípravném trestním řízení. *Právní praxe*, 1994, č. 8, s. 456.

⁴² Provedené zákonem č. 14/2002 Sb., s účinností od 1. 3. 2002.

⁴³ Provedené vyhláškou č. 468/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2001.

⁴⁴ Na této skutečnosti se odborná veřejnost víceméně shoduje – jedná se např. o autory zmiňované v tomto článku: M. Růžička, V. Hackl. Ač se tedy na skutečnost, že dohled nad dohledem je na základě současné právní úpravy možné vykonávat, odborná veřejnost shoduje, jsou však současně nepřehlédnutelné názory, že institut dohledu nad dohledem by zachován být neměl. Srov. CRHA, Lumír. Dohled nad dohledem – nekonečící téma. *Státní zastupitelství*, 2004, č. 6, s. 14–15; Nebo také např. anketa uveřejněná v časopise *Státní zastupitelství*, kde byli dotazováni čtyři státní zástupci z různých stupňů soustavy státního zastupitelství, zda by měl být zachován dohled nad dohledem, přičemž všichni došli k závěru, že pro zachování tohoto institutu neshledávají relevantní důvody. Viz Anketa: Měl by být zachován institut tzv. „dohledu nad dohledem“? *Státní zastupitelství*, 2016, č. 1, s. 4. I přes tyto nesouhlasné názory s tímto institutem je však třeba zdůraznit, že dotyčné osoby vždy vychází z premisy, že dohled nad dohledem v současnosti možný je.

je pro výkon dohledu nad dohledem ustanovení § 2 odst. 1 jednacního řádu státního zastupitelství, který uvádí: „*Při výkonu dohledu nad postupem bezprostředně nižšího státního zastupitelství, který je svou povahou rovněž dohledem, vyšší státní zastupitelství zaměřuje svou pozornost pouze na hodnocení úrovně a účinnosti tohoto dohledu. Zákonnost postupu, který byl předmětem výkonu původního dohledu, může přezkoumat, jen stanoví-li tak zvláštní zákon.*“ Z citovaných ustanovení tedy vyplývá, že dohled nad dohledem možný je. Je však současně nutné uvést, že právní úprava ho výslovně neumožňuje, pouze se vychází z premisy, že dohled je možné vždy vykonávat nad postupem nejbližší nižšího státního zastupitelství, což tedy nevyklučuje, že nad státním zastupitelstvím, které vykonává dohled nad nižším státním zastupitelstvím, bude vykonávat dohled vyšší státní zastupitelství. Rozsahově je však dohled nad dohledem omezen tak, že je v jeho rámci přezkoumáván pouze již proběhnuvší dohled.⁴⁵ K meritornímu přezkumu věci tedy až na výjimky nedochází – tyto výjimky představují například ustanovení § 174a, § 265d a § 389a trestního řádu. Další omezení dohledu nad dohledem představuje situace, kdy je podnět k výkonu dohledu podán tak, že by státní zastupitelství, kterému byl podnět doručen, vykonávalo automaticky na základě tohoto podnětu dohled nad dohledem. Místo toho § 2 odst. 2 a 3 jednacního řádu státního zastupitelství stanoví následující: „*Je-li státnímu zástupci doručen podnět, v němž je namítán nesprávný nebo nezákonný postup při výkonu dohledu, státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství postoupí podnět tomu bezprostředně nižšímu státnímu zastupitelství, jehož nesprávný nebo nezákonný postup při výkonu dohledu je namítán...*“ Následně nižší státní zastupitelství, pokud podnět neodloží, provede dohled dle § 1 odst. 1 jednacního řádu státního zastupitelství.

V případě výkonu dohledu nad dohledem se však fakticky jedná o již „třetí instanci“. Ač je taková vícestupňová kontrola přípustná a zákon ji nijak nevyklučuje, tak současně platí, že tento „naddohled“ ze své podstaty nekoresponduje se současnou koncepcí systému státního zastupitelství, kdy je zdůrazňován vždy pouze vztah vyššího a nejbližší nižšího státního zastupitelství (nikoliv hierarchie v celé soustavě) – umožněním dohledu nad dohledem

⁴⁵ Tedy posuzuje se pouze zákonnost a správnost postupu při výkonu dohledu – viz RUŽIČKA, Miroslav. Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství. *Právní rádce* [online]. [6. 3. 2019].

jsou tyto vztahy relativizovány.⁴⁶ Navíc, jak již bylo řečeno v předchozím bodu, i samotný dohled představuje určitý zásah do nezávislosti státního zastupitelství, který by měl být spíše výjimečný. Je však poměrně důležité, že při výkonu dohledu nad dohledem nelze přezkoumávat meritum věci, ale právě pouze proběhnuvší dohled. Nedostatek legitimacy dohledu nad dohledem je tak „vyvažován“ jeho omezeným rozsahem. Považuji však za vhodné zde uvést příklad, na kterém demonstroval Hackl ve svém článku, že výkon dohledu nemusí být zdaleka omezen tak, jak na první pohled vyplývá ze zákona. V tomto případě je totiž možné provést zcela standardní přezkum v třetím stupni (meritorní, a to přestože zákon meritorní přezkum u dohledu nad dohledem, jakožto jakýmsi třetím přezkumným stupněm, vylučuje) i bez využití dohledu nad dohledem. Státní zástupce okresního státního zastupitelství dá policejnímu orgánu pokyn k vydání usnesení o zahájení trestního stíhání a následně bude o stížnosti proti tomuto usnesení rozhodovat nadřízené krajské státní zastupitelství. Poté bude proti jeho meritornímu rozhodnutí podán podnět k výkonu dohledu.⁴⁷ Hranice dohledu tedy mohou sahát ještě dále, než se může na první pohled zdát.

Jakékoliv udělení pokynu státnímu zastupitelství vyšším státním zastupitelství, tj. z pozice „nadřízeného orgánu“, vždy představuje výrazný zásah do jeho činnosti. Nemyslím si tedy, že je vhodné, aby současná právní úprava takový nástroj ze zákona pouze dovozovala. Celý tento postup navíc zcela nekoresponduje s ústavně zakotveným pravidlem⁴⁸, kdy platí, že státní moc lze vykonávat pouze v případech, kdy to zákon stanoví, v mezích a způsobem, jakým to zákona stanoví. V tomto případě existuje shoda na tom, že dohled nad dohledem vykonávat lze. Nejsem si však jistá, jestli je v tomto případě vhodné, aby tak významné oprávnění bylo ze zákona pouze vyvozováno a jeho podrobnosti byly následně upraveny „pouhou“ vyhláškou Ministerstva spravedlnosti. K tomuto bych ještě dodala, že to samé platí v situaci, kdy by měl být pokyn vydaný pro více věcí určitého druhu odmítnut pro jeho nezákonnost, tj. možnost odmítnutí by neměla být dovozována pouze na základě toho, že zákon tuto možnost nevylučuje (k tíži je dále i skutečnost,

⁴⁶ HACKL, Vladimír. Dohled nad dohledem? Prosim s ohledem! *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 26.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Viz čl. 2 odst. 3 Ústavy, dále také v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

že ani odborná literatura se k tomuto tématu téměř nevyjadřuje). Zákon tuto skutečnost stejně jako v předchozím případě ani neuvádí, mám tedy za to, že i v tomto případě by mohlo (a mělo) dojít ke změně právní úpravy.

4.3 Osoba oprávněná k podání podnětu k výkonu dohledu

Jak již bylo očividné u teoretického vymezení podnětu k výkonu dohledu, zákon nijak nespécifikuje, kdo všechno je oprávněn k podání podnětu k výkonu dohledu – zda se může jednat pouze o osobu, do jejíchž práv bylo zasaženo, či je okruh oprávněných osob fakticky neomezený. Zákon (opět jako v předchozím případě) v současnosti nevylučuje, a tedy přípouští druhou variantu (resp. je spíše dovozována). Právo podat podnět k výkonu dohledu má v současnosti skutečně kdokoli, tedy i osoba, které se věc vůbec netýká, což není v českém právním systému zcela běžné. Pokud ještě přihlédneme k tomu, co již bylo (a bude) uvedeno o povaze dohledu a jeho významu, je tato skutečnost zcela nestandardní. K této problematice je vhodné zmínit, že povaha výkonu dohledu je fakultativní⁴⁹, což znamená, že rozsah a způsob přezkoumání podnětu neprobíhá vždy totožným způsobem, ale přezkoumání probíhá s ohledem na konkrétní okolnosti věci, v níž byl tento podnět podán. I Ústavní soud v rámci své judikatury po státním zastupitelství nepožadoval, aby byl dohled vždy a beze zbytku ve vztahu ke všem podnětům činěn ve stejném rozsahu.⁵⁰ Naopak obligatorní je dohled v otázce jeho samotného zahájení, a to vždy, pokud je k jeho výkonu podán podnět. Pak má státní zastupitelství povinnost vykonat svoji působnost, tj. zahájit výkon dohledu. Pokud takový podnět podán není, pak je zahájení výkonu dohledu fakultativní.⁵¹ Problém u osoby oprávněné k výkonu dohledu vidím pak takový, že zákon (jak již bylo naznačeno i v předchozím případě) se k této problematice (okruhu oprávněných osob) nijak nevyjadřuje. Pokud by bylo

⁴⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. Dohled v soustavě státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 15.

⁵⁰ Nesmí se však jednat o exces, tedy že se příslušné státní zastupitelství věci bude zabývat zjevně nedostatečně, resp. odložení podnětu nezaloží na jakémkoliv relevantním skutkovém či právním základu. Tento exces je spárován v porušení zásad týkajících se jednání státního orgánu v právním státě dle čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod – viz usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. III. ÚS 1506/2007.

⁵¹ RŮŽIČKA, Miroslav. Dohled v soustavě státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 15.

postupováno stejně jako u dohledu nad dohledem, bylo by možné tento okruh osob omezit jednacím řádem státního zastupitelství jakožto vyhláškou, což se mi vzhledem k povaze dohledu (která bude demonstrováno i dále) nejeví jako správné. Právě problematika iniciování dohledu bude pak představovat jeden ze stěžejních argumentů pro zodpovězení otázky, zda mají dohled a pokyny vliv na trestní řízení.

4.4 Jaký je vztah dohledu a dozoru v trestním řízení?

Z odborné literatury plyne, že je nesporným faktem, že výkon dohledu má ve vztahu k výkonu dozoru subsidiární povahu. Což ostatně plyne i ze samotné povahy a účelu dohledu a dozoru. Dozorová oprávnění a povinnosti státního zástupce⁵² jsou v trestním řízení vždy primární, představují hlavní náplň činnosti státního zástupce a jsou uplatňována po celou dobu přípravného řízení. Na jejich základě je státní zástupce oprávněn v trestním řízení hájit veřejný zájem, jako jediný je oprávněn podat obžalobu.⁵³ Krom působnosti v trestním řízení, která je primární, vykonává státní zástupce i působnost ve správní a civilní oblasti. Dohled je na rozdíl od dozoru, který je vykonáván pouze v oblasti trestní, možné vykonávat ve všech uvedených oblastech. Dohled je tedy vykonáván vždy uvnitř soustavy státního zastupitelství a tvoří ho systém oprávnění a povinností, na jejichž základě má být zajištěna kontrola státního zastupitelství uvnitř jeho soustavy, dále jednotnost jeho rozhodování a také má být na jeho základě prováděna náprava chybných postupů. To vše platí pro oblast trestní, civilní i správní. Dohled tedy může probíhat v průběhu dozoru nad trestním řízením. V takovém případě se dohled a dozor v trestním řízení vzájemně prolínají a oba společně působí na trestní řízení tak, aby bylo provedeno v co nejvyšší kvalitě a tak, jak zákon předpokládá, dozor má však vždy však primární roli. Faktem však zůstává, že jejich vztah nikde není explicitně vymezen, přičemž právě vymezení tohoto vztahu se může dle mého názoru teoreticky a prakticky poněkud rozcházet, a to zejména při využití dohledových oprávnění v průběhu výkonu dozoru. Právě tento vztah budu taktéž následně využívat pro demonstraci vlivu dohledu a pokynů na trestní řízení.

⁵² Viz § 174 trestního řádu.

⁵³ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Leges, 2018, s. 216; Dále také BRADÁČOVÁ, op. cit.

5 KÁRNÉ ŘÍZENÍ VE VĚCECH STÁTNÍCH ZÁSTUPCŮ – PROBLEMATIKA POKYNŮ A VÝKONU DOHLEDU

Kárné řízení ve věcech státních zástupců je krom svého obvyklého účelu poměrně specifickým nástrojem. Mám za to, že pokud se pokynované státní zastupitelství, resp. pokynovaný státní zástupce dostane do sporu s nadřízených orgánem, tak první nestrannou instancí, která tento spor může posoudit, je právě kárný senát kárného soudu pro věci státních zástupců⁵⁴. Což ale nelze vnímat nikterak pozitivně vzhledem k podstatě kárného řízení. Kárným soudem pro věci státních zástupců je podle § 3 zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, Nejvyšší správní soud.

Obecně, kárná odpovědnost státního zástupce se může v tomto případě dostat „do hry“ zejména v případě nesplnění pokynů vydaných nejbližší vyšším státním zastupitelstvím, resp. pokynů vydaných vedoucím státním zástupcem, či jejich neodůvodněnému odmítní. Kárná odpovědnost není taktéž dotčena ani v situaci, kdy je pokyn označen za nezákonný⁵⁵, a to jak v případě vnějšího, tak v případě vnitřního dohledu.

Návrh na zahájení kárného řízení o kárné odpovědnosti státního zástupce je oprávněn podle § 8 odst. 5 zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, podat:

- ministr spravedlnosti a nejvyšší státní zástupce proti kterémukoliv státnímu zástupci,
- vrchní státní zástupce proti státnímu zástupci příslušného vrchního státního zastupitelství, proti státnímu zástupci krajského státního zastupitelství a státnímu zástupci okresního státního zastupitelství v jeho obvodu,
- krajský státní zástupce proti státnímu zástupci příslušného krajského státního zastupitelství a státnímu zástupci okresního státního zastupitelství v jeho obvodu,
- okresní státní zástupce proti státnímu zástupci příslušného okresního státního zastupitelství.

⁵⁴ V úvahu (a mimo rozsah této kapitoly) přichází také Nejvyšší státní zastupitelství, současně však platí, že se stále jedná o součást soustavy státního zastupitelství (ač vrcholný orgán).

⁵⁵ KOCOUREK, ZÁRUBA, op. cit., 482.

V této souvislosti vyvstává zejména otázka, jak by mělo být postupováno v případě, kdy nižší státní zastupitelství nesprávně posoudí zákonnost pokynu, tedy odmítne pokyn pro jeho nezákonnost, ač v souladu se zákonem je. Naproti tomu nelze pominout ani otázku odpovědnosti státního zástupce, který splní nezákonný pokyn v konkrétní věci, přestože mu zákon umožňuje splnění takového pokynu odmítnout. Na všechny naznačené otázky je však třeba nahlížet tak, že vzhledem k povaze kárného řízení, které se uplatní spíše výjimečně a v těch nejzávažnějších případech, se jedná spíše o teoretické úvahy. Právem státního zástupce je bezpochyby vyslovit svůj názor, v tomto ohledu je velmi podstatné rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jako soudu kárného ze dne 13. 10. 2014, sp. zn. 12 Ksz 7/2014, kde bylo konstatováno, že vedení trestního řízení a podání obžaloby představuje určitý výraz vnitřního přesvědčení státního zástupce o existenci potřebného stupně pravděpodobnosti spáchání trestného činu obviněným, za něž by státní zástupce neměl být postihován, přestože se podezření z trestné činnosti nakonec nepotvrdí.

Vzhledem k tomu, co bylo uvedeno v předchozím odstavci, bych však chtěla zdůraznit, že se v současnosti před Nejvyšším správním soudem projednává věc (sp. zn. 12 Ksz 7/2018), kde je předmětem kárného návrhu (krom jiného) neuposlechnutí pokynů v několika trestních věcech. Dle dostupných informací kárně obviněná státní zástupkyně odmítla splnit pokyn pro jeho nezákonnost, tedy z důvodu jejího vnitřního přesvědčení o jeho nezákonnosti. Kárně obviněná v rámci své obhajoby také popisovala interní tlaky na její osobu, když odmítala rozhodnout konkrétním způsobem, jelikož o tomto způsobu rozhodnutí nebyla na základě právní a skutkové situace přesvědčena.⁵⁶ Další jednání v této věci je v současnosti naplánováno na konec května 2019 (konkrétně 27. 5. 2019). Mám za to, že případné rozhodnutí by mohlo poskytnout odpovědi na některé z výše naznačených otázek a nastínit tak velmi důležitý „návod“, jak by tyto situace měly být řešeny.

⁵⁶ DIMUN, Petr. Korupce a šikana na státním zastupitelství v Brně? Státní zástupkyně brojí proti svým nadřízeným. *Česká justice* [online]. [1. 4. 2019].

6 VLIV POKYNŮ NA TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Dohled je systémem oprávnění a povinností uvnitř soustavy státního zastupitelství a probíhá v průběhu dozoru nad trestním řízením. Podstatou dohledu je odstranit vady řízení, které by v jeho konečném důsledku mohly řízení negativně ovlivnit, mohlo by např. dojít k poškození práv určitého subjektu či ke ztrátě důkazů. Pokyny uvnitř soustavy státního zastupitelství představují nejzásadnější a neúčinnější prostředek dohledu. Jak již bylo v předchozích částech tohoto příspěvku naznačeno, ač je dohled prostředkem využívaným uvnitř soustavy státního zastupitelství, může působit i navenek. Pokud dohled působí navenek, a ne pouze striktně uvnitř soustavy státního zastupitelství, může ovlivňovat i jiné vztahy a subjekty než pouze ty v soustavě státního zastupitelství. Pokud se tedy uvedené tvrzení potvrdí, dohled může mít vzhledem k jeho úzkým vazbám na trestní řízení bezpochyby vliv i právě na něj. Pravdivost těchto tvrzení je demonstrována na příkladech níže.

Za prvé vydání pokynů (resp. výkon dohledu) je možné iniciovat i zvenku, a to podnětem k výkonu dohledu, který, jak již bylo konstatováno, může na základě současné právní úpravy⁵⁷ podat kdokoliv. S ohledem na možnost státního zastupitelství vyřídít tento podnět vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, nelze dopředu říci, zda pokyn bude nebo nebude vydán, ale taková možnost zde každopádně existuje. Navíc Ústavního soudu ve svém nálezu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, konstatoval, že podnět k výkonu dohledu (dle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství) je opravným prostředkem při uplatňování námitek proti závadnému postupu, tedy „*obecně účinným opravným prostředkem*“. V souladu s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, je tedy před podáním ústavní stížnosti nutné tento opravný prostředek vyčerpat. Dle Lenky Bradáčové tento nálezný, kdy byl dohled uvnitř státního zastupitelství označen jako prostředek k nápravě, vyvolal v soustavě státního zastupitelství mnoho diskuzí. Dodala také, že další judikatura Ústavního soudu tento nálezný již následuje⁵⁸, s čímž lze jen souhlasit. Ústavní soud tedy jednoznačně stanovil pravidlo, kdy je třeba v rámci opravných prostředků využít dohledových

⁵⁷ Aktuální k dubnu 2019.

⁵⁸ BRADÁČOVÁ, op. cit.

oprávnění státního zastupitelství, které je bezprostředně nadřizeno státnímu zastupitelství, které ve věci vykonává dozor, a to podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství (jedná se o dozor vnější). Dohled je tedy prostředkem, který Ústavní soud považuje za způsobilý prostředek k účinné nápravě, a to v případě námitek týkajících se nedostatečnosti, resp. absence účinného vyšetřování.⁵⁹ Pokud tento prostředek nebude využit, ústavní stížnost bude odmítnuta.

Tyto závěry Ústavního soudu bezpochyby potvrzují skutečnost, že dohled, resp. pokyny jako nejvýraznější dohledový prostředek, nejsou pouhým prostředkem vnitřní kontroly, ale vyvolávají účinky navenek. Vzhledem k tomu, že se dle textu citovaného nálezu jedná o obecně účinný opravný prostředek, mám za to, že lze tvrdit, že se jedná o velice výrazné a významné účinky. Dohled může být také zvenku i vyvolán. Jedná se tedy o institut, který může široká škála subjektů využívat k ochraně vlastních práv.

Další podstatný bod, na jehož základě lze demonstrovat, že dohled má účinky navenek, představuje vztah dohledu a dozoru. Dozor společně s dohledem tvoří v trestním řízení určitou synergii s cílem trestní řízení kvalitně provést. Konkrétně dohled může napravovat nedostatky způsobené v rámci dozoru, působí tedy v určitém smyslu až „nad dozorem“ (stále však samozřejmě platí, že obecně působí subsidiárně). Skutečnost, že dohled může v trestním řízení fakticky probíhat „nad dozorem“, opět prokazuje, že dohled není omezeným vnitřním institutem, ale určitým způsobem dozor doplňuje (když řeší jeho případné nedostatky). Dohled a dozor jsou v podstatě „reprezentanty“ těch nejdůležitějších vazeb, které v trestním řízení existují, a to mezi vyšším státním zastupitelstvím a nejbližšímu podřízeným státním zastupitelstvím, mezi vedoucím státním zástupcem a státním zástupcem v rámci jednoho státního zastupitelství a také mezi státním zastupitelstvím a policejním orgánem. Pro efektivitu trestního řízení je určující právě kvalita těchto vztahů.⁶⁰

Za třetí policejní orgán je taktéž fakticky vázán pokyny vyššího státního zastupitelství vůči bezprostředně nižšímu státnímu zastupitelství, ač pouze zprostředkovaně. Takový dohledový pokyn se „transformuje“ do podoby

⁵⁹ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

⁶⁰ BRADÁČOVÁ, op. cit.

závazného pokynu daného dozorovým státním zástupcem policejnímu orgánu. V podstatě se jedná o promítnutí výsledku jedné kontroly do druhé.⁶¹ Policejní orgán je v souladu s trestním řádem orgán činný v trestním řízení⁶², který v přípravném řízení postupuje z vlastní iniciativy. Zde se tedy dohled taktéž promítá do trestního řízení a ovlivňuje ho.

Další propojení dohledu s „vnějším světem“ a trestním řízením představuje kárné řízení. Jak již bylo v tomto příspěvku uvedeno, v případě nesplnění (i nesprávného odmítnutí) pokynů je možné, aby došlo až na kárnou odpovědnost příslušného státního zástupce.

Mám za to, že tvrzení, že dohled a zejména pokyny mají důsledky v trestním řízení a mohou ho zásadním způsobem ovlivňovat, zde bylo prokázáno. Je až s podivem, že přestože se jedná o institut neprocesní, poměrně úzce vymezený, se spíše malou intenzitou (ve srovnání s ostatními obdobnými prostředky) a na první pohled institut spíše nenápadný, může do trestního řízení zasáhnout až do takové hloubky, jak zde bylo demonstrováno. I z tohoto důvodu by mu však měla být věnována dostatečná legislativní péče.

Závěrem je také třeba zdůraznit, že trestní řád na dohled nepamatuje⁶³, nijak ho tedy v žádné své části nezmiňuje. Uzavřela bych tedy tuto problematiku tak, že ač se na první pohled může zdát, že dohled, resp. pokyny trestní řízení nijak neovlivňují, jelikož se v případě dohledu jedná o institut vnitřní kontroly a v trestním řádu institut dohledu nikde nenalezneme, tak opak je pravdou.

7 ZÁVĚR

Hlavním cílem mého příspěvku bylo zodpovědět otázku, zda a popř. jaký je vliv pokynů jakožto prostředku dohledu vykonávaného uvnitř státního zastupitelství na trestní řízení.

K tématu dohledu v soustavě státního zastupitelství a zejména pokynů nelze v odborné literatuře nalézt velké množství publikací či příspěvků. Což

⁶¹ RŮŽIČKA, Miroslav. Dohled v soustavě státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 24.

⁶² Viz § 12 odst. 1 trestního řádu.

⁶³ HACKL, op. cit., s. 27.

je pravděpodobně z toho důvodu, že téma pokynů (respektive dohledu) v soustavě státního zastupitelství skutečně nemusí být na první pohled zajímavé téma. Jak často ve svých publikacích uvádí Miroslav Růžička, na první pohled se může jednat o vyloženě nezajímavé téma. Tato skutečnost je dle mého názoru způsobena zejména tím, že dohled je poměrně úzce vymezeným institutem, který současně může být i ne vždy zcela přehledným institutem. Dále mám za to, že osoby mimo soustavu státního zastupitelství přijdou s dohledem do styku spíše zřídka a osobám neznalým poměrů a pravidel uvnitř soustavy státního zastupitelství mohou být některé aspekty dohledu a pokynů v rámci něj vydávaných poněkud nejasné. I já sama mohu říct, že některé praktické aspekty dohledu jsou pro mne v teoretické rovině stále ne zcela přehledné. Myslím si, že výborná znalost problematiky pokynů a dohledu skutečně vyžaduje i praktickou zkušenost ze soustavy státního zastupitelství. Současně však mám za to, že nic z toho, co bylo v tomto odstavci uvedeno, není způsobilé snížit důležitost této úzce vymezené problematiky. To, že dohled, resp. vydané pokyny mohou přímo či nepřímo působit na trestní řízení a případná trestní represe se uplatňuje v souladu s principem *ultima ratio*, jednoznačně poukazuje na to, že je této problematice vhodné věnovat patřičnou pozornost, jelikož její dosah je výrazný a může být i zásadní.

Odpověď na položenou otázku na začátku tohoto příspěvku byla poskytnutá poměrně jednoznačná a jasná. Pokyny na trestní řízení vliv mohou mít, a to značný, ač se tak na první pohled nemusí zdát. Oblasti, v rámci kterých pokyny takto mohou působit, je více. Z výše uvedeného taktéž dle mého názoru plyne, že pokyny představují nezastupitelný dohledový prostředek. Za takto naznačené situace bych chtěla dodat, že se ve věci právní úpravy dohledu kloním ke spíše konkrétnější úpravě, ač souhlasím s tezí, že čím konkrétnější úprava je, tím více může být nepřehledná, mezerovitá a ve výsledku i nesrozumitelná. Avšak zde mám za to, že je v některých úsecích příliš obecná, což tomuto institutu nemusí svědčit (viz např. úvahy nad nedostatečnou legitimitou pravomocí při výkonu dohled nad dohledem, úprava podávání podnětů k výkonu dohledu, odmítnutí pokynu uděleného pro více věcí určitého druhu pro jeho nezákonnost apod.). Uvedené závěry ohledně konkrétnější úpravy bych podpořila také myšlenkou, že se může

jednat o situace, kdy trestní řízení může být ovlivňováno tak, jak to trestní řád nepředpokládá (jelikož dohled jako takový nijak nereflkuje). Závěrem bych uzavřela, že na trestní řízení tedy působí, resp. mohou působit vnější aspekty (již jednotlivě demonstrovány v předchozích kapitolách) vnitřní kontroly, která je představována dohledem, případně pokyny. Právě (a zejména) poslední uvedená myšlenka mne inspirovala k napsání tohoto příspěvku.

Literature

Monografie

FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. Praha: ASPI Publishing, 2003, 521 s. ISBN 8086395804.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Leges, 2018, 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství. Komentář*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 8071797618.

KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. Praha: Leges, 2010, 400 s. ISBN 978-80-87212-25-7.

RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. Praha: C. H. Beck, 2005, 745 s. ISBN 8071799297.

ŠÁMAL, Pavel, František NOVOTNÝ, Miroslav RŮŽIČKA, František VONDRUŠKA a Jana NOVOTNÁ. *Přípravné řízení trestní*. 2. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1472 s. ISBN 8071797413.

Články a články dostupné v elektronické podobě

Anketa: Měl by být zachován institut tzv. „dohledu nad dohledem“? *Státní zastupitelství*, 2016, č. 1. ISSN 1214-3758.

BRADÁČOVÁ, Lenka. Dozor a dohled ve státním zastupitelství není totéž. *Právní prostor* [online]. [10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dozor-a-dohled-ve-statnim-zastupitelstvi-neni-totez>

CRHA, Lumír. Dohled nad dohledem – nekončící téma. *Státní zastupitelství*, 2004, č. 6. ISSN 1214-3758.

- DIMUN, Petr. Korupce a šikana na státním zastupitelství v Brně? Státní zástupkyně brojí proti svým nadřízeným. *Česká justice* [online]. [1. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/03/korupce-sikana-statnim-zastupitelstvi-brne-statni-zastupkyne-broji-svym-nadrizenym/>
- HACKL, Vladimír. Dohled nad dohledem? Prosím s ohledem! *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6. ISSN 1214-3758.
- KOUKAL, Pavel. K některým aspektům postavení a úlohy státního zástupce v přípravném trestním řízení. *Právní praxe*, 1994, č. 8. ISSN 1210-0900.
- RŮŽIČKA, Miroslav a Karel ŠABATA. K novému zákonu o státním zastupitelství. *Státní zastupitelství*, 2016, č. 3. ISSN 1214-3758.
- RŮŽIČKA, Miroslav. Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství. *Právní rádce* [online]. [6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://pravnicradce.ihned.cz/c1-22809820-kontrola-a-dohled-v-soustave-statniho-zastupitelstvi-i>

Elektronické zdroje

- Doporučení (2000)19, o úloze veřejné žaloby v systému trestní justice. V originálu: Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System. *Rada Evropy* [online]. 2000. Dostupné z: <http://cm.coe.int>
- Metodický návod k provádění vnitřní kontroly a dohledu v soustavě státního zastupitelství. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2007. Dostupné z: portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=49936

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jako soudu kárného ze dne 13. 10. 2014, sp. zn. 12 Ksz 7/2014.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. III. ÚS 1506/2007.

Právní předpisy a jiné zdroje

- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství (283/1993 Dz).
- Listina základních práv a svobod.

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2017, o výkonu dohledu v soustavě státního zastupitelství.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 468/2001 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 14/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 201/1997 Sb., o platu a některých dalších náležitostech státních zástupců a o změně a doplnění zákona č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 155/2000 Sb.

Zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 14/2002 Sb. a ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

marika.zabradnickova@nssoud.cz; marika.zabradnickova@seznam.cz

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.;
doc. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D. ; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

COFOLA 2019

ČÁST III. – UZAVŘENOST VS. INTERAKTIVITA TRESTNÍHO PRÁVA

**Eds.: JUDr. Eva Brucknerová, Ph.D., doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.,
Mgr. David Čep, Mgr. Jan Malý, JUDr. Michal Janovec, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 659

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9390-4 (online: pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9390-4

9 788021 093904